KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT DER PSYCHOLOGIE
EN PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

AFDELING ORTHOPEDAGOGIEK

Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling: een te doorbreken opwaartse spiraal

Literatuurstudie en constructie van een meetinstrument m.b.t. dogmatisme en professionalisme bij media, politiek, hulpverlening, justitie en academisch-wetenschappelijke wereld.

Verhandeling aangeboden tot
het verkrijgen van de graad van
Licentiaat in de Pedagogische Wetenschappen
door
Marijke Dierick

o.l.v. Prof. Dr. Karel Pyck (promotor)
Prof. Dr. Agnes De Munter (copromotor)

2001

"Weet u, dat de wereld in één uur meer voor bewapening uitgeeft, dan in één jaar voor de verbetering van de levensomstandigheden van het kind? Wanneer ik dit bedenk, krijg ik neiging om te roepen: 'Gekken zijn wij! Moordenaars!'"

Peter Ustinov (geciteerd in Chagoll, 1984)

Marijke Dierick, Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling: een te doorbreken opwaartse spiraal. Literatuurstudie en constructie van een meetinstrument m.b.t. dogmatisme en professionalisme bij media, politiek, hulpverlening, justitie en academisch-wetenschappelijke wereld.
Verhandeling aangeboden tot het verkrijgen van de graad van Licentiaat in de Pedagogische Wetenschappen, juni 2001
Leiding: Prof. Dr. Karel Pyck (promotor) & Prof. Dr. Agnes De Munter (copromotor)

Het mishandelen en misbruiken van kinderen is wellicht de ernstigste vorm van lijden waar een mens aan blootgesteld kan worden. Het gaat hier namelijk over de lichamelijke en geestelijke mishandeling van een kind door een ouder, een familielid of andere personen die het kind meestal kent en waar het ook op vertrouwt. Maar hoe deze problematiek de samenleving ook beroert, er rust een maatschappelijk taboe op kindermishandeling dat als een opwaartse spiraal de maatschappij m.i.v. de instanties (o.a. media, hulpverlening, justitie, politiek en wetenschappelijke wereld) doordringt. Het taboe kenmerkt zich door de aanwezigheid van negatieve, dogmatische believers- en disbelievers-attitude. Slechts een minderheid profileert een positieve, professionele attitude t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van kindermishandeling, nochtans de enige houding die een rechtvaardige benadering van kindermishandeling kan bewerkstelligen.
Deze verhandeling gaat uit van een tweeledige onderzoeksvraag:
* Wat houdt het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling precies in (wat zijn de fasen in de werking van het taboe, welke zijn de bijhorende attitudes en hun indicatoren? wat is het doel? wat is de oplossing, welke is de bijhorende attitude en haar indicatoren?)?
* Hoe kunnen de attitudes die kenmerkend zijn voor het taboe, en de attitude die kenmerkend is voor een eventuele oplossing hiervan in de samenleving meetbaar gemaakt worden?
Er wordt telkens gesteund op relevante wetenschappelijke literatuur. Daarnaast worden artikels uit dagbladen en tijdschriften gebruikt, meestal als illustratiemateriaal. Ook belangrijke praktijkgegevens, onderzoeksrapporten, lezingen en informatie van deskundigen dienen als bronnenmateriaal.
In het **eerste hoofdstuk** wordt er een beschrijving gegeven van de basisbegrippen: maatschappij, taboe en kindermishandeling. Dit is nodig voor het eenduidig begrijpen van de verdere bespreking.
In het **tweede hoofdstuk** dat zich baseert op het systeemdenken, wordt uitgelegd hoe het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling werkt. Dit proces zal beschreven worden als een opwaartse spiraal bestaande uit vier fasen. Het doel van het taboe wordt er omschreven als het herstellen van het oude evenwicht m.i.v. de gevestigde machten, na de maatschappelijke chaos die er door vermoedens van kindermishandeling gecreëerd is. In een volgend punt gaat de aandacht uit naar het mogelijke doorbreken van het taboe als opwaartse spiraal. Het zal blijken dat een professionele attitude de sleutel is tot een rechtvaardige benadering van kindermishandeling.
In het **derde hoofdstuk** worden de symptomen van de aanwezigheid van het taboe besproken. Dit betekent dat er per betrokken maatschappelijke instantie (media, justitie, politiek, wetenschappelijke wereld en hulpverlening) de indicatoren van de negatieve, dogmatische believers- en disbelievers-attitude besproken worden. Er wordt echter ook aandacht geschonken aan indicatoren van de positieve, professionele attitude. De indicatoren van de drie mogelijke attitudes worden geïllustreerd a.d.h.v. de Dutroux-affaire en de nevendossiers van Neufchâteau.
In het **vierde hoofdstuk** van deze thesis wordt er een meetinstrument geconstrueerd a.d.h.v. de rationele methode dat tracht de attitudes t.a.v. vermoedens, onthullingen en vervolging van kindermishandeling te meten. De attitude wordt gemeten d.m.v. een onderzoek naar de mening of visie van de respondenten over een aantal uitspraken, hoofdzakelijk gebaseerd op en een verwoording van de in hoofdstuk 3 besproken indicatoren. In het onderzoek worden ook een aantal achtergrondvariabelen (gelezen kranten, de genoten opleiding, biologisch geslacht en leeftijd) betrokken vanuit de veronderstelling dat deze een mogelijke verklaring kunnen bieden voor verschillen in visies.
Het is de bedoeling dat het meetinstrument gebruikt zal worden in toekomstig onderzoek.

Woord vooraf

Een thesis maak je nooit alleen. Er zijn veel mensen die elk op hun manier hun steentje bijgedragen hebben. Een woordje van oprechte dank is hier dan ook op zijn plaats.

Ik dank mijn promotor Prof. Dr. Karel Pyck om zijn praktische hulp en zijn nooit aflatend geloof in mij. Dank u om mij altijd van antwoord te zijn bij mijn vele telefoontjes op de meest onmogelijke uren.

Mijn diepgaande appreciatie gaat ook uit naar Prof. Dr. Agnes De Munter, mijn copromotor, voor haar opbouwende kritiek en bijsturing waar nodig.

Woorden schieten te kort om mijn dank aan de heer Frans Helon uit te drukken. Mijn thesis had nooit kunnen worden tot wat het nu is zonder zijn hulp. Ontzettend bedankt voor het toesturen van de talrijke artikels, en de inspirerende telefoontjes.

Groot respect en waardering gaat ook uit naar personen die om gegronde redenen liever anoniem blijven.

Ook een welgemeend dankwoord aan Prof. Dr. Vera Hoorens voor de verheldering in mijn "attitudeprobleem".

Zonder mijn nonkel, Remi Dierick, was deze thesis een bos van typfouten geweest. Hij heeft deze verhandeling omgetoverd in vlak, leesbaar landschap, waarvoor dank.

Zonder mijn ouders, aan wie ik deze thesis opdraag, was deze verhandeling nooit mogelijk geweest. Dank voor de jarenlange financiële en morele steun. Het betekent veel voor mij.

Ten slotte dank ik mijn vriend Patrick om te luisteren naar mijn weeklachten, om zijn oneindig geduld en om zijn begrip wanneer "ik weer eens geen tijd had".

Bedankt allemaal "*for giving me the chance*"!

Inhoudsopgave

Woord vooraf

Inhoudsopgave

Lijst van figuren

Lijst van tabellen

Lijst van bijlagen

Inleiding I

Hoofdstuk 1:
Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling:
Beschrijving van de basisbegrippen 1

1.1 Inleiding 1

1.2 Maatschappij 2

1.2.1 Maatschappelijke krachten en instituties 2

1.2.2 De kenmerken van de hedendaagse westerse maatschappij 3

1.3 Taboe 5

1.4 Kindermishandeling 7

1.4.1 Paradox van een definitie van KM: noodzaak en utopie 7

1.4.2 Enkele kenmerken van een adequate definitie van KM 10

1.4.3 Enkele definities kritisch bekeken 12

1.4.3.1 Definitie van Kempe (1961) 12

1.4.3.2 Definitie van Koers (1976) 13

1.4.3.3 Definities van Adriaenssens en Smeyers (1998) 14

1.4.3.4 Definitie uit de Beleidsbrief Kindermishandeling (1989) 16

1.4.3.5 Definities: conclusie 16

1.4.4 Specifieke vormen van KM 17

1.4.4.1 Lichamelijke mishandeling 18

1.4.4.2 Lichamelijke verwaarlozing 18

1.4.4.3 Emotionele mishandeling 18

1.4.4.4 Affectieve verwaarlozing 18

1.4.4.5 Seksueel misbruik 19

1.5 Besluit 20

Hoofdstuk 2:
Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling:
Een te doorbreken opwaartse spiraal 21

2.1 Inleiding 21

2.2 Mechanisme van het maatschappelijk taboe als een opwaartse spiraal 23

2.2.1 Fase 1: het mijden van woorden en acties m.b.t. KM 24

2.2.1.1 Psychologische mechanismen: voedingsbodem voor het mijden van woorden en daden 25

2.2.1.2 Omstandigheden met hoge uitlokkingsfactor 28

2.2.1.3 Afwezigheid omstandigheden met hoge uitlokkingsfactor 30

2.2.2 Fase 2: polarisatie 31

2.2.2.1 Believers versus disbelievers 31

2.2.2.2 Polarisatie bij professionals 33

2.2.2.3 Polarisatie bij de bevolking: een interactieproces tussen media en publiek 35

2.2.2.4 Evolutie van polarisatie naar backlash 39

2.2.3 Fase 3: de backlash 40

2.2.3.1 Definitie 40

2.2.3.2 De almacht van de disbelievers 41

2.2.3.3 De backlash op micro-, meso- en macroniveau 42

2.2.4 Fase 4: de versteviging van het maatschappelijk taboe omtrent KM 43

2.3 Doel van het maatschappelijk taboe 44

2.3.1 Behoud van maatschappelijke orde en veiligheid 44

2.3.2 Geen makkelijke opdracht meer 48

2.4 Doorbreking van het maatschappelijk taboe als een opwaartse spiraal 50

2.4.1 De professionele attitude ter doorbreking van het maatschappelijk taboe 50

2.4.1.1 Professionele attitude 50

2.4.1.2 Wie bezit de professionele attitude? 51

2.4.2 Hindernissen bij het doorbreken van het maatschappelijk taboe 52

2.4.3 De drijfveer van professionelen 56

2.4.4 De weg naar een nieuwe orde 57

2.5 Besluit 61

Hoofdstuk 3:
Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling:
Indicatoren van de dogmatische attitudes enerzijds en de professionele attitude anderzijds, gespecificeerd naar maatschappelijke instantie 63

3.1 Inleiding 63

3.2 Media 64

3.2.1 Bronnen 65

3.2.2 De klok en de klepel 68

3.2.3 Eenzijdige berichtgeving 70

3.2.4 Woordkeuze 72

3.2.5 Commentaar, opinie en feiten 73

3.2.6 Emotionele journalistiek 76

3.2.7 Fouten 79

3.2.8 Concurrentiële en commerciële motieven 80

3.2.9 Recht op antwoord 83

3.3 Hulpverlening **84**

3.3.1 Ouders 85

3.3.2 Hulpverleningsprincipes 89

3.3.3 Verklaringen voor het verhaal van de cliënt 95

3.3.4 Beroepsgeheim en aangifterecht 99

3.4 Academisch-wetenschappelijke wereld **101**

3.4.1 Afstandsdeskundigheid 102

3.4.2 Oordeelsvorming 106

3.5 Politiek **110**

3.5.1 Verantwoordingsplicht 110

3.5.2 Lekken 119

3.6 Justitie **121**

3.6.1 Getuigen 121

3.6.2 Selectiviteit in verhoren en verificaties 124

3.6.3 Vage, verhullende syntheses en halfcorrecte conclusies 125

3.6.4 Multidisciplinariteit 126

3.7 Besluit **128**

Hoofdstuk 4:
Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling:
Constructie van het meetinstrument **131**

4.1 Inleiding **131**

4.2 Probleemstelling **132**

4.3 Operationalisering van de begrippen **138**

4.3.1 Attitude 138

4.3.2 Believers-attitude 140

4.3.3 Disbelievers-attitude 141

4.3.4 Professionele attitude 142

4.4 Keuze van het onderzoeksinstrument **143**

4.4.1 Methoden en technieken om gegevens te verzamelen 143

4.4.2 Keuze van een meettechniek a.d.h.v probleemstelling en onderzoeksdoel 144

4.5 Constructie van de schaal: operationalisatie van de werkdefinities **152**

4.5.1 Formuleren van de uitspraken 152

4.5.2 Selectie van de uitspraken 155

4.5.2.1 Beoordeling door rechters 155

4.5.2.2 Resultaten 155

4.6 Methodologische disciplinering **166**

4.6.1 Betrouwbaarheid 166

4.6.2 Validiteit 166

4.7 Besluit **167**

Algemeen besluit **169**

Referentielijst **172**

Bijlagen **188**

Lijst van figuren

Figuur 1: Schema van Idenburg 2

Figuur 2: Netwerk van dynamische relaties 22

Figuur 3: Het maatschappelijk taboe omtrent KM als opwaartse spiraal 23

Figuur 4: Dissipatieve elementen 51

Figuur 5: Centripetale terugkoppeling van de dissipatieve elementen 53

Figuur 6: Een nieuwe orde 56

Figuur 7: Uitgangspunten voor de professionele hulpverlener 95

Figuur 8: Uitgangspunten van de dogmatisch ingestelde hulpverlener (believers) 98

Figuur 9: Uitgangspunten van de dogmatisch ingestelde hulpverlener (disbelievers) 98

Figuur 10: Hulpmodel: Cognitieve attitude t.a.v. KM 138

Figuur 11: Attitude 139

Lijst van tabellen

Tabel 1: Overzicht van de voorlopige verdeling van de uitspraken 154

Tabel 2: Overzicht van de definitieve verdeling van de uitspraken 157

Tabel 3: Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: media 158

Tabel 4: Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: hulpverlening 159

Tabel 5: Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: academisch-wetenschappelijk 160

Tabel 6: Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: politiek 160

Tabel 7: Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: justitie 161

Tabel 8: Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: overige 161

Lijst van bijlagen

Bijlage: Opdracht voor de rechters 188

Inleiding

Ik heb steeds **grote interesse** gehad voor de problematiek van kindermishandeling. Samen met Prof. Dr. Van Dantzig ben ik van mening dat het mishandelen en misbruiken van kinderen de ernstigste vorm van lijden is waar een mens aan blootgesteld kan worden. Het gaat hier namelijk over de lichamelijke en geestelijke mishandeling van een kind door een ouder, een familielid of andere personen die het kind meestal kent en waar het ook op vertrouwt.

Vanuit deze interesse heb ik het vak "Vraagstukken uit de kinder- en jeugdpsychiatrie" - gedoceerd door Prof. Dr. Karel Pyck - gevolgd. In het kader van deze lessen maakte ik een paper over de beeldvorming m.b.t. de nevendossiers van Neufchâteau. Bij de bespreking van deze paper werd het duidelijk dat de materie te complex was om duidelijk beschreven te kunnen worden in een kleinschalig werkje. Na overleg met Prof. Dr. Karel Pyck is dan besloten om een meer uitgebreid onderzoek te voeren naar het maatschappelijk taboe omtrent KM m.i.v. de drie mogelijke attitudes (de believers-, de disbelievers- en de professionele attitude) en hun indicatoren. Zo is het onderwerp van deze thesis dan ook tot stand gekomen.

Er zijn al meerdere thesissen m.b.t. het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling verschenen. Toch belicht deze verhandeling een aspect dat nog onvoldoende uitgediept is. Vroegere verhandelingen schenken meestal enkel aandacht aan het backlashfenomeen. Het proces van het taboe is echter complexer.

Hier zal het accent liggen op de werking van het taboe omtrent (vermoedens, onthulling en vervolging van) kindermishandeling in de maatschappij m.i.v. een bespreking van de indicatoren van de dogmatische (believers- en disbelievers-) attitudes die het taboe in stand houden, én een beschrijving van de indicatoren van de professionele attitude die een doorbreken van het taboe zou kunnen bewerkstelligen. Bovendien moet onderzoek naar de aanwezigheid van de drie attitudes in de maatschappij mogelijk worden, waarvoor de constructie van een meetinstrument noodzakelijk is.

De **onderzoeksvraag** is dus tweeledig:

- Wat houdt het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling precies in? (Wat zijn de fasen in de werking van het taboe, welke zijn de bijhorende attitudes en hun indicatoren? Wat is het doel? Wat is de oplossing, welke is de bijhorende attitude en haar indicatoren?)
- Hoe kunnen de attitudes die kenmerkend zijn voor het taboe en de attitude die kenmerkend is voor een eventuele oplossing hiervan in de samenleving meetbaar gemaakt worden?

Deze verhandeling bevat **vier hoofdstukken**. Het ene hoofdstuk bouwt verder op de inhoud van het vorige. De constructie van het instrument ter meting van de attitudes t.a.v. vermoedens, onthullingen en vervolging van kindermishandeling is immers gebaseerd op de indicatoren van de attitudes die beschreven zijn in hoofdstuk 3. Het tweede hoofdstuk biedt dan weer aanknopingspunten ter formulering van de werkdefinities, en reikt, net als het eerste hoofdstuk, een theoretisch kader aan van waaruit het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling op een eenduidige manier begrepen kan worden.

Er wordt telkens gesteund op relevante wetenschappelijke literatuur. Daarnaast worden artikels uit dagbladen en tijdschriften gebruikt, meestal als illustratiemateriaal. Ook belangrijke praktijkgegevens, onderzoeksrapporten, lezingen en informatie van deskundigen, dienen als **bronnenmateriaal**.

Doorheen deze verhandeling zal de theorie geregeld **geïllustreerd** worden a.d.h.v. de Dutroux-affaire en de nevendossiers van Neufchâteau. Vooral de zg. X-dossiers hebben een nooit geziene polarisatie in de maatschappij met zich meegebracht. De heer Frans Helon - een deskundige, met een professionele attitude, op vlak van de zaak Dutroux en de nevendossiers - heeft zijn materiaal m.b.t. deze casus ter beschikking gesteld. Het is dan ook o.w.v. dit rijk aanbod van artikels dat er voor die bepaalde casus ter illustratie van theoretische inzichten gekozen is. Het proces van het maatschappelijk taboe en de indicatoren van de drie attitudes zijn echter steeds bij elke zaak van vermoedens, onthulling of vervolging van KM terug te vinden. De X-dossiers zijn een heikel onderwerp. Ik heb echter niet de intentie een bepaalde opinie te verdedigen. Zoals steeds bij onderzoek naar KM, is ook hier maar één houding positief, nl. de professionele attitude. Het is ook vanuit deze optiek dat ik deze verhandeling geconstrueerd heb.

In het **eerste hoofdstuk** wordt er een beschrijving gegeven van de basisbegrippen: maatschappij, taboe en kindermishandeling. Dit is noodzakelijk voor het eenduidig begrijpen van de verdere bespreking.

In het **tweede hoofdstuk** wordt uitgelegd hoe het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling werkt. De fasen in de werking van het taboe zullen beschreven worden. Ook de attitudes die het taboe kenmerken zullen beschreven worden. Verder wordt er in dit hoofdstuk een potentiële verklaring geboden voor de steeds terugkerende aanwezigheid van het taboe omtrent kindermishandeling in de maatschappij. M.a.w. het doel van taboe wordt geëxpliticeerd.

In een volgend punt gaat de aandacht uit naar een mogelijke oplossing voor het taboe en wordt de kenmerkende attitude beschreven.

In het **derde hoofdstuk** worden de symptomen van de aanwezigheid van het taboe besproken. Dit betekent dat de indicatoren van de attitudes die het taboe kenmerken besproken worden, alsook de indicatoren van de attitude die een doorbreken van het taboe kan bewerkstelligen.

In het **vierde hoofdstuk** van deze verhandeling wordt er een meetinstrument geconstrueerd dat tracht de aanwezigheid van het taboe en een eventuele oplossing hiervoor te meten a.d.h.v. de verschillende attitudes t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van kindermishandeling.
Het is de bedoeling dat dit meetinstrument gebruikt wordt bij toekomstig onderzoek. De resultaten zouden immers een grote relevantie kunnen hebben: ze maakt de maatschappij bewust van de aanwezige attitudes t.a.v. kindermishandeling en brengt zo een gedachtewisseling hierover op gang. Deze bewustwording van de eigen attitudes en de consequenties hiervan, is een eerste stap op de weg naar een rechtvaardige, maatschappelijke benadering van kindermishandeling.

Hoofdstuk 1

Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling:

Beschrijving van de basisbegrippen

"De zorg, die we aan onze kinderen besteden
is een belangrijke waardemeter voor de
kwaliteit van onze samenleving".

(R. Clara geciteerd in Chagoll, 1984)

1.1 Inleiding

Het lichamelijk en geestelijk mishandelen, en seksueel misbruiken van kinderen is wellicht de ernstigste vorm van lijden waaraan de mens blootgesteld kan worden (Van Dantzig, 1999). Sommige mensen hebben kindermishandeling (*vanaf nu KM*) zelf of van dichtbij meegemaakt. Anderen hebben er ooit iets van vernomen via de media. Maar feit is dat **iedereen** vroeg of laat in contact komt met KM. In ons land heeft vooral de **zaak Dutroux en de nevendossiers van Neufchâteau** de maatschappij geconfronteerd met de gruwelijkheden die gepaard gaan met het misbruiken en mishandelen van kinderen. Er is ontzettend veel over verschenen in de **media**. Zowat elke **maatschappelijke instantie** (justitie, wetenschap, politiek en beleid,...) heeft zich over de zaak Dutroux gebogen.

Maar bij elke nieuwe zaak van KM duikt het maatschappelijk taboe weer op. KM mag gewoon niet het onderwerp van gesprekken en onderzoeken zijn. Dit fenomeen moet uit de publieke belangstelling blijven. Het maatschappelijk taboe omtrent KM is een moeilijk te stoppen **opwaartse spiraal**.
De indicatoren, de werking, het doel en een mogelijk doorbreken van het taboe worden in de volgende hoofdstukken behandeld. Maar dat KM een **complexe zaak** is, wordt al duidelijk wanneer er een definitie van gegeven moet worden.

In deze korte inleiding op de problematiek van het maatschappelijk taboe omtrent KM zijn drie centrale begrippen op te merken. In dit hoofdstuk worden deze drie **basisbegrippen:**

maatschappij, taboe en kindermishandeling beschreven. Om de complexiteit te verminderen, is duidelijkheid omtrent de kernbegrippen een eerste vereiste.

Vanaf het begin klaar en duidelijk zijn en op een professionele, heldere manier werken, zou meer moeten voorkomen in de maatschappij. Pas dan zijn we op weg naar een samenleving waar het onrecht tegen kinderen écht aangepakt kan worden.

1.2 Maatschappij

1.2.1 Maatschappelijke krachten en instituties

"Maatschappij" is een breed begrip. Het kan omschreven worden met vele en uiteenlopende bepalingen. Volgens Wielemans (1998) wordt er dan ook het best gekozen voor een **voorstelling** i.p.v. voor een strakke bepaling. Wielemans (1998) ontleent dit schema aan Idenburg (figuur 1).

Figuur 1

Schema van Idenburg (in Wielemans, 1998, p. 7)

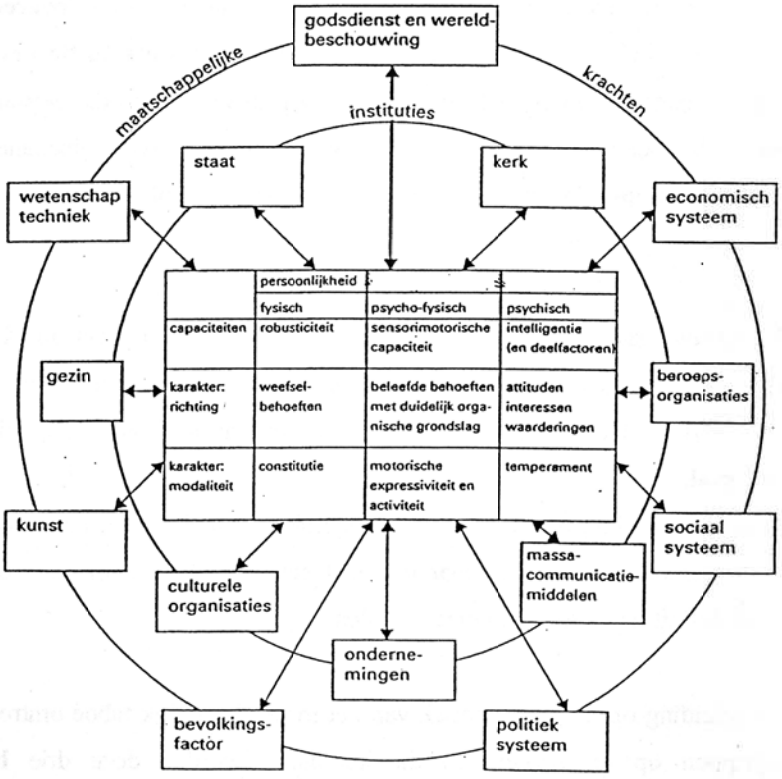

De maatschappij kan voorgesteld worden als bestaande uit **allerlei maatschappelijke krachten en instituties**. Deze hebben allen een invloed op de persoonlijkheid van de mens. De maatschappij oefent dus invloed uit op hoe we als individu op bepaalde fenomenen reageren en hoe we er mee omgaan (Wielemans, 1998).

Bij het fenomeen KM treden bepaalde instituties en maatschappelijke krachten meer op de voorgrond dan andere. **Justitie[1], media[2], politiek en beleid[3] en de academisch-wetenschappelijke wereld[4]** zijn instanties die bij een zaak van KM betrokken zijn. De verdere uiteenzetting zal dan ook hierop gebaseerd zijn.

Maar ook **de hulpverlening** valt niet weg te denken bij de problematiek van KM. Het kan moeilijk lijken ze als een aparte institutie te beschouwen, want het is immers iets dat van iedere instantie moet komen. De justitie moet zorgen voor de berechting van de daders en de slachtofferopvang. De taak van de media op vlak van hulpverlening ligt bij de sensibilisering. De politieke wereld kan helpen door middel van wetgevende en maatschappelijke initiatieven. De wetenschap of de academische wereld heeft een belangrijke rol inzake het onderzoeken van alle mogelijke gevolgen van KM.

Er is wel zoiets als "**hulpverlening in enge zin**". Het gaat dan om mensen die de opvang doen van kinderen die vertellen het slachtoffer te zijn van KM. Zij moeten het slachtoffertje steunen, ook al zijn er geen absolute, juridische bewijzen beschikbaar. Het is in deze betekenis dat "hulpverlening" gebruikt zal worden in de verdere bespreking. Hulpverleners zoals onder meer sociaal assistenten, psychotherapeuten, en ook artsen, zijn immers eveneens betrokken partij wanneer vermoedens van KM opduiken.

1.2.2 De kenmerken van de hedendaagse westerse maatschappij

Het zal verder in dit onderzoek blijken dat deze kenmerken van belang zijn bij het maatschappelijk taboe omtrent KM.

---

[1] In het schema van Idenburg is "justitie" terug te vinden onder "staat".
[2] In het schema van Idenburg is "media" terug te vinden onder "massacommunicatiemiddelen".
[3] In het schema van Idenburg is "politiek en beleid" terug te vinden onder "politiek systeem".
[4] In het schema van Idenburg is "academische wereld" terug te vinden onder "wetenschap en techniek".

Individualisme is waarschijnlijk wel hét kenmerk van de hedendaagse westerse maatschappij. De mens als individu staat centraal. In alle instituties en krachten van de maatschappij is het individu het fundament. Zo is bijvoorbeeld "in de juridische wereld het individu-begrip de grondslag voor het beoordelen van aansprakelijkheid, verantwoordelijkheid, vrijheid en schuld" (Wielemans, 1993, p. 7). Opvoeding en onderwijs werken mee aan de vorming van de mens tot individu. Zelfbevestiging en competitie worden beschouwd als de meest waardevolle attituden. Het feit dat een mens een relationeel wezen is ("to be is to be related") wordt onderschat en ondergewaardeerd (Wielemans, 1993, p. 1). Meer zelfs, het is een vergeten dimensie in onze maatschappij die indien ze wat meer aan de oppervlakte zou komen, heel wat problemen zou kunnen oplossen (Wielemans, 1993).

Dynamisme als kenmerk van de maatschappij betekent niet meteen dat alles determinisme is, dat we ons enkel kunnen aanpassen aan de steeds veranderende maatschappij. Het is daarentegen een positief kenmerk (Wielemans, 1998). De mens kan namelijk de maatschappij vormgeven. Volgens Wielemans (1993) is hiervoor wel een kritisch-creatieve kijk op maatschappij en cultuur vereist. Mens en maatschappij zijn twee zijden van dezelfde medaille. Ze oefenen beide invloed uit op elkaar.

Tot de jaren '30 ging de maatschappij met zijn instituties en maatschappelijke krachten uit van rationaliteit. "Beheersen, manipuleren, veroveren, berekenen en plannen" waren de kernbegrippen en vormden de mentaliteit van de rationele mens (Wielemans, 1998, p. 8).
De laatste decenia is hier echter verandering in gekomen. Er beginnen meer en meer wat men noemt postmodernistische kenmerken te heersen (Hermans, 1999). De mens staat open voor fenomenen die niet meer aan rationaliteit voldoen, maar die meer "**emotioneel**" en "**irrationeel**" zijn. Dit blijkt uit de opkomst en het succes van alles wat met mystiek te maken heeft. Voor het mogelijke doorbreken van het maatschappelijk taboe omtrent KM heeft, zoals verder zal blijken, deze opkomst van het postmodernisme een positieve betekenis.
Maar Bouckaert (1991) wijst erop dat deze positieve betekenis van de postmodernistische kenmerken er echter enkel kan zijn indien men niet vervalt in het extreme. "[Het] beeld van de wereld als een onbestendig en creatief proces heeft iets fascinerends en iets angstaanjagends", aldus Bouckaert (1991, p. 257). Men moet volgens hem oppassen om niet in waardennihilisme te vervallen, want dit is vaak de prijs die men betaalt voor de beleving van levenscreativiteit.
Het is dus zaak om een goed evenwicht te vinden tussen rationaliteit en creativiteit. Dit evenwicht is momenteel echter nog ver te zoeken. Het postmodernisme brengt met zich mee dat

waarden als sereniteit, zin voor nuance en rationaliteit nog maar weinig bepleit worden (Verbeke & Neels, 1998, p. 6). Dit is te betreuren want het is de combinatie van relativering van rationaliteit, orde en wetmatigheid en gezonde aandacht voor het creatieve, het ongedachte, het vergetene dat "kansen schept om 'vergeten' en 'verdrongen' waarden te herontdekken" (Bouckaert, 1991, p. 257).

Een laatste kenmerk van de moderne westerse maatschappij is dat alle maatschappelijke krachten en **instituties meer en meer aparte werelden** worden, die zich enkel nog richten op de wetmatigheden van de eigen sector, en geen oog meer hebben voor wat daarbuiten in de samenleving gebeurt (Hooghe, 1997). Max Weber (geciteerd in Hooghe, 1997) schreef hierover reeds: "We leven in verschillende levenssferen, en elk van die sferen wordt **geregeerd door eigen wetten**" (p. 145).

De huidige westerse maatschappij wordt gekenmerkt door individualisme. Ook is ze dynamisch op voorwaarde dat de mens een kritisch-creatieve kijk heeft op de realiteit. Deze houding is een combinatie van rationele en emotionele elementen. We leven echter in een postmoderne maatschappij waar de bevolking de gevoelsbeleving op de voorgrond zet, en waar instituties functioneren volgens eigen wetmatigheden. Een ideaal klimaat dus waar het taboe omtrent KM welig kan tieren.

1.3 Taboe

Als er over een taboe gesproken wordt, kan het gaan over het **niet mogen spreken** over een bepaald onderwerp. Deze omschrijving sluit het dichtst aan bij de definitie die Het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal (Van Dale, 1995) geeft van "taboe": "daaraan mag niet geraakt, daarover niet gesproken worden" (p. 3004). Zo mag er, zoals verder nog duidelijk zal worden, in onze maatschappij niet over KM gesproken worden.

Het taboe kan ook slaan op het **plegen van KM**. Het taboe heeft dus een dubbele betekenis (Baartman, 1990; Peeters, 1994).

Swelheim (1968) definieert "taboe" als "een mijden van woorden en daden uit angst voor de macht" (p. 3). In deze verhandeling zal taboe gebruikt worden in deze eerste betekenis. Moors en Wemekamp (1983) stellen i.v.m. incest ook dat niet zozeer incest zelf taboe is, maar wel het spreken erover. Of zoals Butler (geciteerd in Baartman, 1990) het stelt: "er is sprake van een 'conspiracy of silence'. Deze samenzwering van het zwijgen is te zien als een poging het

onzegbare en onvoorstelbare uit het collectieve bewustzijn te houden" (p. 12-13).

Het taboe is **van alle tijden**. Het is evenwel zo dat in onze huidige maatschappij minder onderwerpen tot de taboesfeer behoren dan vroeger volgens Allport (1966). Zo is homoseksualiteit bespreekbaar geworden (Van Dantzig, 1999). Homokoppels durven nu hand-in-hand over straat gaan. Ook euthanasie is uit de taboesfeer verdwenen.
Er bestaan echter nog wel taboes. Maar het frappante is dat het taboe in onze huidige samenleving een bestaan schijnt te voeren, **tegengesteld aan zijn oorspronkelijke betekenis** (Swelheim, 1968). Swelheim (1968) stelt dat "het taboebegrip dat in onze geschiedenis onlosmakelijk verbonden is met onvrijheid en angst, bij ons functioneert als een nieuwe formule, die de vrees doet wijken, de geheimzinnigheid der dingen opheft, en het verbodene toestaat" (p. 1). Waarom het taboe in de maatschappij deze betekenis draagt, wordt duidelijk in 2.2.1.1.

KM is in de huidige maatschappij nog steeds taboe. Niemand aanvaardt het, iedereen keurt het af en toch krijgt het weinig aandacht en wordt er weinig concreet aan gedaan.
Goodwin (geciteerd in Summit, 1988) heeft het i.v.m. KM over "**a shared negative hallucination**" (p. 40). Een gewone (positieve) hallucinatie is een term uit de psychologie en de psychiatrie. Dit wordt gebruikt om aan te duiden dat iemand reële waarnemingen vanuit al zijn sensorische bronnen heeft, terwijl er in de werkelijkheid niets aanwezig is dat aanleiding geeft tot en oorsprong is van deze gewaarwordingen (Lens, Van Avermaet & Eelen, 1996). Een negatieve hallucinatie is het omgekeerde hiervan. Men neemt iets niet waar wat in de realiteit wél aanwezig is. Er is dus een externe bron aanwezig, maar men heeft geen waarnemingservaringen. Goodwin heeft het daarbij nog over een "shared" negative hallucination omdat de hele maatschappij gemeenschappelijk heeft dat ze een bepaald fenomeen dat zich in de realiteit voordoet, niet waarneemt (Pyck, 1998).

Ten slotte vindt men ook nog als synoniem voor taboe de term "**societal blind spot**" in de literatuur terug (Summit, 1988, p. 51). Dit naar analogie met de blinde vlek die in het oog aanwezig is. Deze blinde vlek is niet tot waarneming in staat (Summit, 1988). Men is als het ware blind voor bepaalde fenomenen die zich in de realiteit voordoen. Deze gemeenschappelijke blinde vlek is aanwezig bij KM. De maatschappij ziet het probleem niet. Nochtans kan misbruik van kinderen makkelijk opgespoord worden: ouders kunnen het ontdekken, dokters kunnen het zien, het gerecht kan het opsporen, slachtoffers kunnen het aan psychiaters vertellen, en de samenleving kan het weten met een dosis gezond verstand (Summit, 1988). Dit strookt niet met

de realiteit. De maatschappij heeft een blinde vlek die waarneming van KM verhinderd.

Waarom rust er een taboe op KM? Misschien willen we wel dat het taboe, de negatieve hallucinatie of de blinde vlek aanwezig blijft. Ook Summit (1988) vraagt zich dit af. "What if we are **protecting** a massive sociatal blind spot? What if judges have been trained not to hear, doctors schooled not to see, and psychiatrists encouraged not to believe?" (p. 51). Indien het inderdaad zo is, waarom zouden we dan zo gehecht zijn aan het in stand houden van het maatschappelijk taboe op KM? Cohen (geciteerd in Baartman, 1990) stelt dat samenlevingen op gezette tijden onderhevig zijn aan morele paniek. Dit gebeurt als een bepaalde situatie, gebeurtenis, persoon of groep ziet als een bedreiging van maatschappelijke waarden en belangen. Volgens Swelheim (1968) is de functie van het taboe **angstverdrijving**. Voor hem is het taboe "een levensvorm waarin de mens tot orde en veiligheid komt" (p.2). Maar waar vreest de maatschappij juist voor? Waarom is het onveilig KM in de belangstelling te brengen? En hoe komt het dat KM als probleem zo lang onzichtbaar kan blijven? Deze vragen zullen beantwoord worden in het volgende hoofdstuk.

Het maatschappelijk taboe omtrent KM betekent vooral dat er niet over gesproken mag worden, dat KM niet onderwerp van publieke aandacht mag zijn. Ondanks dat iedereen KM verwerpelijk vindt, kan het taboe blijven bestaan omdat het in de huidige maatschappij een betekenis heeft tegengesteld aan de oorspronkelijke. Vroeger was het taboe verbonden met afhankelijkheid, onaangename beperktheid in het spreken. Nu werkt het taboe bevrijdend. Het doet angst verdwijnen en orde en veiligheid verschijnen.

1.4 Kindermishandeling

1.4.1 Paradox van een definitie van KM: noodzaak en utopie

KM is een begrip dat **geen algemeen geldende en onveranderbare omschrijving** heeft. Dit komt doordat "de wijze waarop KM gezien wordt en de manier waarop het be- en veroordeeld wordt, veel te maken hebben met de socio-historische context waarbinnen het probleem zich afspeelt", aldus Noordhoek-van der Staay (1992, p. 40). Zo zijn bvb. in Zweden lijfstraffen bij wet verboden terwijl "slaan" in andere culturen als een adequaat pedagogisch middel wordt beschouwd (Pyck, 1998).

Het formuleren van een overal en altijd geldende definitie van KM is dus een **utopie**. De socio-

historische context is niet statisch. De visies op de positie van het gezin in de samenleving en in samenhang daarmee op het doel van opvoeden wisselen in de tijd, en verschillen van plaats tot plaats. Dit heeft tot gevolg dat de begripsomschrijving van KM ook wisselt naargelang van tijd en plaats (Baartman, 1991).

Maar zelfs binnen eenzelfde socio-culturele context (zelfde tijd en zelfde plaats) is het niet eenvoudig om tot een algemeen aanvaardbare definitie te komen. **(Theoretische) herdefiniëringen** volgen elkaar op. Omwille van kritieken op en onvrede met bestaande definities, gaat men steeds op zoek naar meer adequate formuleringen. Dit is echter geen makkelijke zaak. Immers, een etiologische definitie formuleren is onmogelijk aangezien men geen inzicht heeft in wat er is fout gelopen in de ouder-kindrelatie. Ook zijn de omstandigheden waarin KM plaatsvindt, meestal onvoldoende bekend en is dus een indeling op basis van feiten evenmin mogelijk, zo stelt Eggermont (1990). Daarom gaat het in de meeste definities veelal over de vastgestelde schade die het mishandelde kind in zijn ontwikkeling oploopt (Eggermont,1990).
Ook moeten de definities aan een aantal kenmerken beantwoorden indien ze bruikbaar willen zijn (zie 1.4.2).

Het is echter niet enkel een zaak van pure theoretische herdefiniëring. Gordon (geciteerd in Baartman, 1991) stelt dat telkens een probleem geherdefinieerd wordt, ook de met dit probleem samenhangende **praktijken** herzien worden. Men kan volgens haar de betekenis die in een bepaalde tijdsperiode aan het begrip KM wordt gegeven, afleiden uit de wijze waarop men dit probleem in de praktijk tegemoet treedt. KM is dus een politiek construct: "het is een term die, afhankelijk van de betekenis die men aan dit construct geeft, bepaalde interventies genereert" (Baartman, 1991, p. 130).

Uit het voorgaande blijkt dus dat definities het handelen sturen. M.a.w. wat men in de praktijk doet en hoe men intervenieert, wordt grotendeels bepaald door de begripsomschrijving die men hanteert. Maar het is eveneens zo dat de praktijk de definitie bijstuurt. Barnett, Manly en Cicchetti (1993) menen immers dat het formuleren van een adequate definitie pas kan gebeuren wanneer er terugkoppeling is van praktijk naar theorie. De feedback afkomstig van onderzoek en praktische toepassingen moet gebruikt worden om bestaande definities aan te passen. Dit proces van **wederzijdse terugkoppeling** duurt steeds voort. De praktijk werkt met een bestaande definitie die gebaseerd is op overeenkomsten en ervaringen van vroegere toepassingen, maar

gaat op basis van de nieuwe ervaringen de bestaande begripsomschrijving aanpassen. "Theorie en praktijk staan dus in een **voortdurende wisselwerking** tot elkaar en oefenen een wederzijdse invloed uit op elkaar" (Beulens, 1999, p. 6).

Toch is het ondanks deze moeilijkheden om een algemeen geldende en adequate definitie van KM te formuleren, **noodzakelijk** dat er bij onderzoek op welk vlak dan ook een begripsomschrijving gegeven wordt. Immers, "onderzoek, op welk gebied ook, staat of valt met een adequate beschrijving van het begrip dat onderzocht en in kaart gebracht moet worden" (Noordhoek-van der Staay, 1992, p. 43).

Op dit vlak echter doen zich niet zozeer problemen voor. De meeste onderzoeken gaan immers wel uit van een definitie. De moeilijkheden komen pas aan het licht wanneer men verschillende onderzoeken naast elkaar gaat leggen. Elk onderzoek hanteert een andere definitie zodat vergelijken bemoeilijkt of onmogelijk wordt (Noordhoek-van der Staay, 1992).

Ook voor praktijkwerkers[5] zou het gezamenlijk reflecteren over KM eenvoudiger zijn indien er slechts één definitie zou bestaan. Dit is zeker het geval wanneer er multidisciplinair gewerkt wordt.

Er doet zich duidelijk een **paradox** voor wat betreft de definitie van KM. Het is **onmogelijk** één altijd en overal geldende definitie van KM te geven. Maar toch is het **noodzakelijk** dat er een adequate definitie voorhanden is, wil men degelijk wetenschappelijk onderzoek voeren en wil men goed in de praktijk kunnen werken.

Het resultaat van deze paradoxale kwestie is dat er een **groot aantal definities in de literatuur** terug te vinden zijn. Iedereen ziet immers wel de noodzaak in van het bestaan van een definitie van KM. Maar aangezien bij het formuleren ervan zoveel factoren van invloed zijn, bestaat dé perfecte definitie die voor eens en altijd geldig is niet. Met een veelheid aan definities in de literatuur tot gevolg.

Op elke definitie kan kritiek gegeven worden. Er zijn immers enkele kenmerken die een goede, adequate begripsomschrijving zouden moeten bezitten. En wanneer er dan vandaag toch een adequate definitie van het fenomeen KM lijkt te bestaan, zal deze morgen weer bekritiseerd worden door nieuwe onderzoeksresultaten en uitkomsten van praktische toepassingen.

[5] Noordhoek-van der Staay (1992) verstaat onder "praktijk": "al die situaties waarin mensen professioneel met mishandelingssituaties te maken kunnen krijgen" (p.46).

In het volgende punt worden enkele kenmerken gegeven van een goede, werkbare definitie van KM. Op basis hiervan kunnen de begripsomschrijvingen van het fenomeen KM dan beoordeeld worden.

1.4.2 Enkele kenmerken van een adequate definitie van KM

Eerst en vooral is het belangrijk dat men een onderscheid maakt tussen **definities in wetenschappelijk onderzoek en definities in de praktijk** (Noordhoek-van der Staay, 1992). Maar zoals al eerder gezegd staan deze definities niet compleet los van elkaar. Theorie en praktijk beïnvloeden elkaar door wederzijdse feedback.

Een kenmerk dat tevens voor alle definities van eender welk fenomeen geldt, is dat elke begripsomschrijving **zo min mogelijk voor interpretatie vatbaar** mag zijn. Er moet een **eenduidige operationalisering** kunnen gebeuren (Noordhoek-van der Staay, 1992). Dit is belangrijk wanneer de definitie gebruikt wordt als uitgangspunt van wetenschappelijk onderzoek. Om achteraf de betrouwbaarheid en de validiteit van het onderzoek niet in het gedrang te brengen, is het belangrijk dat in de definitie precies gezegd wordt waar het onderzoek betrekking op heeft. Een categorie van gebeurtenissen en fenomenen moet precies omschreven zijn. Zo zijn ze dan duidelijk te onderscheiden van fenomenen en gebeurtenissen die niet tot deze categorie behoren (Noordhoek-van der Staay, 1992).
Zo heeft bvb. het woord " slaan" allerlei operationaliseringen. Is een "tik" geven ook al "slaan"? Of moeten er duidelijke letsels waar te nemen zijn (Noordhoek-van der Staay, 1992)? Vooraleer men aan onderzoek kan beginnen, zou men dus een eenduidige operationalisering van "slaan" moeten hebben. Kortom, een definitie moet zodanig geformuleerd zijn dat het klaar en duidelijk is wat wel en niet onder KM verstaan wordt (Giovanni geciteerd in Baartman & van Montfoort, 1992).

Ook moet een definitie "**werkbaar**" zijn . Dit is vooral belangrijk wanneer het om een zogenaamde "praktijkdefinitie" gaat. Want volgens Noordhoek-van der Staay (1992) is een van de veel voorkomende beperkingen van definities "dat het in de praktijk vaak moeilijk is om tot een oordeel te komen over de vraag of in een bepaald geval sprake is van KM" (p. 46).
Al naargelang van om welke praktijksituatie het gaat, zal men een definitie moeten gebruiken die hier geëigend voor is. Zo is voor **de hulpverleningspraktijk** een "brede" begripsomschrijving het beste omdat men hier te maken heeft met cliënten met eigen subjectieve gevoelens en

ervaringen. Wel moet men dan voor de eenduidige interpretatie overeenkomsten sluiten en de afspraken maken zodat het zeker is dat iedereen het over hetzelfde heeft (Noordhoek-van der Staay, 1992).

De juridische en de medische praktijken daarentegen vereisen meer precisie. Nauwkeurige begripsafbakening is hier nodig aangezien geweldsdelicten met het oog op bewijsvoering exact omschreven moeten worden resp. precieze diagnostische criteria nodig zijn (Noordhoek-van der Staay, 1992).

Als een definitie "werkbaar" is, bevordert dit het spreken over KM vooral wanneer er multidisciplinair gewerkt wordt.

Barnett, Manly en Cicchetti (1993) beschouwen drie elementen als cruciaal bij elke definitie van KM. Het eerste element dat ze aanhalen is "**the conceptualization of the phenomenon**" (p. 9). Hiermee bedoelen ze dat expliciet gemaakt moet worden hoe KM gezien wordt. Bvb.: is KM crimineel gedrag of een psychiatrische ziekte of is het een resultaat van omgevingsfactoren?

Doch, over dit element bestaat er onenigheid. Volgens Eggermont (1990) is een dergelijke verduidelijking van de opvatting niet nodig, aangezien men geen inzicht heeft in wat de etiologie bij KM is (zie 1.4.1). Wegens de onenigheid over het al dan niet aanwezig zijn van dit element, zal in de verdere bespreking dit aspect dan ook buiten beschouwing gelaten worden.

Een tweede element is "**types of parental acts**", bvb. seksueel misbruik (Barnett, Manly en Cicchetti, 1993, p. 9). Ook psychologische mishandeling behoort hiertoe, maar is controversiëler omdat het moeilijker is hier een eenduidige operationalisering van te geven.

Garbarino (geciteerd in Baartman & van Montfoort, 1992) preciseert de handelingen van de dader in "**intenties van de actor**" en "**effecten van de mishandeling**" (p. 44).

Een derde element dat volgens Barnett, Manly en Cicchetti (1993) zeker aanwezig zou moeten zijn in elke definitie van KM, is "**the harshness of the parental acts necessary before the events are considered to be abuse or neglect"** (p. 9). Dit aspect komt overeen met wat Garbarino (geciteerd in Baartman & van Montfoort, 1992) "**de beoordeling van het mishandelingsgebeuren én de maatstaven die voor de beoordeling gebruikt worden**" noemt (p. 31). Dit element komt zelden of nooit aan bod in de bestaande definities terwijl het wel belangrijk is. Wanneer spreekt men over ernstige KM? Vele definities beperken zich tot uitspraken in de zin van: "KM is elke vorm van lichamelijke geweldpleging..." (Koers, 1981). Is een klets op de billen geven evenzeer KM als je kind van de trap duwen? Is die beoordeling hetzelfde, want het valt beide onder "lichamelijke geweldpleging"? Het is zeker niet makkelijk om een dergelijke beoordeling en de maatstaven voor die beoordeling in de definitie op te

nemen. Doch het zou beter zijn deze dimensie expliciet te maken, aangezien klinische en juridische beslissingen steeds gebaseerd zijn op impliciete beoordelingen van de ernst van KM. Zeker voor de praktijk zou dit element nuttige implicaties hebben.

In een adequate definitie moeten dus allerlei elementen opgenomen worden. Wat juist de inhoud van die elementen is, zal verschillen van auteur tot auteur. Ook zal, zoals al eerder gezegd, de inhoud verschillen naar socio-historische context.

In het volgende punt zullen enkele vaak geciteerde definities kritisch bekeken worden aan de hand van de hierboven opgesomde kenmerken.

1.4.3 Enkele definities kritisch bekeken

1.4.3.1 Definitie van Kempe (1961)

Een definitie van KM die men enkele decennia geleden vaak in de literatuur terug kon vinden, was deze van Kempe. Hij omschreef in 1961 "battered child syndrome" als volgt:

> *"Any child who received non-accidental injury (or injuries) as a result of acts (or omissions) on the part of his parents or guardians".*
>
> (Kempe geciteerd in Koers, 1981, p.8; p.131)

Op deze definitie kan veel aangemerkt worden. Zo **beperkt ze zich tot lichamelijke letsels**, zodat de nadruk enkel ligt op lichamelijke KM (Koers, 1981). De laatste tijd is er echter ook meer en meer aandacht gekomen voor de psychische mishandeling van het kind. Er is dus een onvolledigheid wat betreft de **effecten van de mishandeling**.

Hier op aansluitend kan men ook opmerken of er wel letsels ("injuries") aanwezig moeten zijn. Door tijdig ingrijpen kunnen deze misschien soms vermeden worden. Dat zou toch het uiteindelijke doel van vroege diagnose moeten zijn (Adriaenssens & Smeyers, 1998).

Ook beperkt Kempe zich tot "**parents or guardians**". Pyck (1998) wijst erop dat ook volstrekt vreemden de daders kunnen zijn.

Een beoordeling van de mishandelingsgebeurtenis en maatstaven hiervoor zijn niet terug te vinden in Kempes definitie.

Omwille van de geringe specificiteit en het bondige karakter is het **geen interpretatievrije begripsomschrijving**. Wat is bijvoorbeeld "acts on the part of his parents"? Welke zijn die

handelingen? Hier is **meer dan één operationalisering** van mogelijk. Wat is "non-accidental"? Zowel voor onderzoek als in de praktijk zou dit moeilijkheden opleveren. Ook voor de hulpverleningspraktijk is deze begripsomschrijving niet geschikt. In de hulpverlening is een "brede" begripsomschrijving wel handig, maar Kempes definitie heeft te veel onvolkomenheden om bruikbaar te kunnen zijn.

Toch werd tot 1978 de definitie van Kempe door het Bureau van Vertrouwensartsen inzake KM gebruikt.

1.4.3.2 Definitie van Koers (1976)

Uit onvrede met de beperktheid van Kempes definitie formuleerde Koers in 1976 een nieuwe begripsomschrijving van het fenomeen KM.

> *"Kindermishandeling is elke vorm van lichamelijke of emotionele geweldpleging die aan kinderen overkomt, niet door ongeval, maar door toedoen of nalaten van ouders of verzorgers, waarbij afwijkingen bij het kind ontstaan of redelijkerwijs verwacht mag worden dat deze zullen ontstaan".*
>
> (Koers, 1981, p.8; p. 131)

Deze definitie werd in 1976 geaccepteerd door de Begeleidingscommissie Vertrouwensartsen inzake KM (Koers, 1981). Ook vandaag nog wordt deze begripsomschrijving van KM vaak in de literatuur geciteerd omdat ze als meest adequaat beschouwd wordt. Maar toch kan men ook op Koers' definitie kritiek geven. Adriaenssens en Smeyers (1998) formuleren enkele **aanmerkingen**:

- **Seksueel misbruik** wordt niet uitdrukkelijk in de definitie vermeld.
- Net zoals bij Kempe sluit ook Koers' begripsomschrijving **ongevallen** uit. Iets kan wel een ongeluk lijken maar is in feite veroorzaakt door het nalaten van een beschermende tussenkomst door de ouders. Michiels' omschrijving (geciteerd in Adriaenssens en Smeyers 1998) formuleert dit goed, namelijk "alle verwondingen bij kinderen die niet het gevolg zijn van een *onbedoeld ongeval*" (p. 89).
- Men kan vragen stellen over wat met **"redelijkerwijs"** bedoeld wordt. Adriaenssens, en Smeyers (1998) vragen zich af wie garant staat voor wat " redelijkerwijs" geacht wordt.
- Er mag niet vanuit gegaan worden dat er **afwijkingen** expliciet aanwezig zijn of zullen zijn. Het is immers juist de bedoeling dat een vroegtijdige diagnose van KM moet voorkomen dat het kind schade zal ondervinden. Ook Noordhoek-van der Staay (1992) vindt dat de term

"afwijking" niet genuanceerd genoeg is. Het kan immers zo zijn dat de "afwijking" niet zichtbaar is of het kind er zelf niet van bewust is, wat in het geval van psychische schade niet denkbeeldig is.

- **"Geweldpleging"** is niet neutraal genoeg. Het heeft iets intentioneels. "Geweldpleging" veronderstelt actief handelen (Noordhoek-van der Staay, 1992). Maar aangezien in de definitie "door toedoen of nalaten" , met andere woorden " actief of passief", vermeld staat, zou het beter zijn de term "geweld" te gebruiken. "Geweld is algemener en verwijst naar een heel spectrum van mogelijke vormen, actief en passief " (Adriaenssens en Smeyers, 1998, p. 80).

Ook Pyck (1998) formuleert een bedenking bij de definitie van Koers. Het zijn namelijk niet enkel ouders en verzorgers maar ook (relatief) **vreemden** die KM plegen.

Ten slotte voldoet Koers' begripsomschrijving ook niet aan de hierboven vermelde kenmerken van een adequate definitie. Vooral het "brede" karakter zorgt voor problemen. Zeker voor wetenschappelijk onderzoek is het nodig dat een definitie zo min mogelijk voor **interpretatie** vatbaar is. Immers, wat betreft de **effecten van mishandeling** voor het kind is er hierboven al op gewezen dat de term "afwijkingen" problematisch is.
Tevens wordt er ook zoals in zovele definities geen melding gemaakt van de **beoordeling van mishandelingsgebeurtenis en de maatstaven hiervoor**.

Net zoals bij Kempe is ook Koers' begripsomschrijving van KM dus niet perfect bruikbaar voor onderzoek en de praktijk.

1.4.3.3 Definities van Adriaenssens en Smeyers (1998)

Op basis van hun kritieken op Koers' definitie (1.4.3.2) omschrijven Adriaenssens en Smeyers (1998) KM als volgt:

> *"Kindermishandeling en –verwaarlozing is iedere situatie waarin het kind slachtoffer is van geweld van fysieke, psychische of seksuele aard, en dit passief of actief".*
>
> (Adriaenssens & Smeyers, 1998, p.84)

Adriaenssens en Smeyers (1998) vermelden wel duidelijk dat dit een definitie is die gebruikt wordt in een **niet-justitieel kader**. Zij vinden namelijk dat het belangrijk is een onderscheid te maken tussen twee invalshoeken: justitiële zorg en niet-justitiële zorg (hulpverlening). Voor de definitie van KM bekeken vanuit een justitieel kader verwijzen zij naar het Strafwetboek.

Wegens het **ruime karakter** van de definitie is deze inderdaad uitermate geschikt voor de hulpverlening. Adriaenssens en Smeyers (1998) menen dat voor niet-justitiële zorg geen enkele definitie breed genoeg kan zijn "omdat ze moet toelaten het signaal van gelijk welke vorm van bedreiging of geweld tijdig op te vangen" (p.84). Daarom formuleren ze een nog ruimere en bondigere begripsomschrijving van KM waarin verwezen wordt naar de algemene context van de rechten van kinderen:

> *" Kindermishandeling is iedere vorm van onrecht tegen kinderen".*
>
> (Adriaenssens en Smeyers, 1998, p.85)

Voor wetenschappelijk onderzoek is deze definitie niet geschikt. Vooral omdat ze te algemeen is. Maar de auteurs pretendeerden ook enkel een begripsomschrijving van KM te formuleren voor hulpverlening. Ze hebben er tevens ook goed opgelet dat de onvolkomenheden van o.a. de definitie van Koers niet bij hen zouden voorkomen.

Zo vermelden ze, in tegenstelling tot Koers, wel seksueel misbruik in hun definitie. Ook gebruiken ze de term **"geweld"** in plaats van "geweldpleging".

Enkele aanmerkingen kunnen evenwel nog gemaakt worden. Adriaenssens en Smeyers (1998) noemen ook **geen actors**. Hiermee wordt het probleem van wie al dan niet hiertoe behoort, handig omzeild. **Effecten van de mishandeling** voor het kind zijn eveneens niet terug te vinden in de definitie. Ook hierdoor worden de moeilijkheden die met een term zoals "afwijkingen" (1.4.3.2) gepaard gaan uit de weg geruimd.

Ondanks deze tekortkomingen is de definitie goed geschikt voor de hulpverleningspraktijk. Niet alleen door het "ruime" karakter (dan zou Kempes definitie immers ook voldoen), maar doordat de hierboven genoemde problematische elementen uit de definitie weggelaten zijn. Misschien is het voor de hulpverlening niet nodig te weten welke de preciese intentie van de dader was, en welk effect er bij het kind is. Het kind moet gewoon "in iedere situatie waar het slachtoffer is van geweld van fysieke, psychische of seksueel aard" hulp verleend worden.

De bondige definitie van Adriaenssens en Smeyers (1998) heeft echter ook een struikelpunt. De term "onrecht" is helemaal niet interpretatievrij en kan op vele manieren geoperationaliseerd

worden, zodat ook de hulpverlening niet geholpen zou zijn met een dergelijke definitie.

In de literatuur is er nog geen kritiek terug te vinden op deze recente definitie. Naar alle waarschijnlijkheid zal die wel volgen. Op basis van die nieuwe kritieken zullen dan weer andere definities gevormd worden.

1.4.3.4 Definitie uit de Beleidsbrief Kindermishandeling (1989)

> *"Kindermishandeling is elke vorm van voor het kind bedreigende en gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard die de opvoeders het kind in de afhankelijkheidsrelatie actief of passief opdringen waardoor ernstige schade wordt berokkend aan het kind in de vorm van een fysiek letsel en/of psychische stoornissen".*
>
> *(Beleidsbrief kindermishandeling geciteerd in Willems, 1998).*

Deze definitie wordt pas in dit laatste punt besproken – alhoewel het de chronologie doorbreekt – aangezien deze beschrijving van KM de meest adequate is van de alle hier beschreven definities. Een belangrijk verschil met Smeyers en Adriaenssens (1998) situeert zich op vlak van de **effecten** van de mishandeling. Deze worden hier wel expliciet vermeld nl. "...in de vorm van een fysiek letsel en/of psychische stoornissen". Ook sluit de definitie in tegenstelling tot andere beschrijvingen, niet uit dat er enkel sprake geweest is van een **bedreiging** zonder werkelijke gewelddadigheden. Eveneens wordt **seksueel misbruik** ingecalculeerd in de definitie.
Een aanmerking kan wel gemaakt worden wat betreft het gebruik van de term "**opvoeders**". Zoals eerder al aangehaald kunnen de daders ook volstrekt vreemden zijn voor het kind; personen dus die totaal niet in de opvoeding betrokken zijn (Pyck, 1998).
Deze definitie is ondanks deze aanmerking toch het meest bevredigend indien de criteria in beschouwing genomen worden.

1.4.3.5 Definities: conclusie

Het is dus **geen makkelijke opdracht** een eenduidige en algemeen geldende definitie van KM te geven. De vraag kan gesteld worden van welke definitie uitgegaan wordt bij de verdere bespreking. Deze verhandeling vat KM breed op. Er kan dus dan ook best geopteerd worden voor een brede definitie. Vanuit een mistevredenheid met de hier reeds beschreven definities, heeft een zoektocht in literatuur er toe geleid om niet voor een precieze beschrijving te opteren,

maar eerder voor een *omschrijving* van het fenomeen KM.

> *"Kindermishandeling is de schending van het recht van het kind op de minimale persoonswording".*
>
> *(Willems, 1998)*

In deze verhandeling vormt deze omschrijving een goed referentiekader, wat niet betekent dat dit ook bij andere werken zo zal zijn. Daar wordt misschien toch beter geopteerd voor één van de hierboven beschreven definities. Of zoals Barnett, Manly en Cicchetti (1993) stellen: "There will never be a final definition of maltreatment that will be satisfying to professionals and families, and that will remain relevant to future generations" (p. 44).

1.4.4 Specifieke vormen van KM

Alhoewel een algemene definitie steeds voorop moet staan, hanteert men ook vaak beschrijvingen van de verschillende vormen van KM. Adriaenssens en Smeyers (1998) merken wel op dat alle pogingen om de verschillende vormen van KM in omschrijvingen te vatten, steeds meer of minder uitgesproken **tekorten** vertonen. Toch vindt men in de literatuur veel **minder kritieken** terug op de definities van de varianten van KM, dan op de bestaande algemene definities.

In de Vlaamse Vertrouwensartscentra wordt de indeling van Koers gebruikt. Hij onderscheidt vijf varianten van KM: lichamelijke mishandeling, lichamelijke verwaarlozing, emotionele mishandeling, affectieve verwaarlozing en seksuele mishandeling.
Adriaenssens en Smeyers (1998) beperken zich tot drie vormen: seksueel misbruik, fysieke KM en emotioneel-affectieve verwaarlozing en mishandeling. De term fysieke KM gebruiken zij voor wat Koers (1981) lichamelijke mishandeling noemt. Terwijl lichamelijke verwaarlozing, emotionele mishandeling en affectieve verwaarlozing onder de noemer emotionele-affectieve verwaarlozing en mishandeling gerekend worden.

Omwille van de overzichtelijkheid en het algemeen gebruik van de **indeling van Koers** (1981), zullen hier kort de specifieke vormen van KM volgens Koers besproken worden.

1.4.4.1 Lichamelijke mishandeling

Men spreekt van lichamelijke mishandeling wanneer "lichamelijke letsels worden aangebracht door allerhande vormen van geweldpleging zoals slaan, schoppen, schelden, verbranden, vergiftigen, enzovoort" (Koers, geciteerd in Clara, 1990, p. 26).

Michiels (geciteerd in Adriaenssens en Smeyers, 1998) beschrijft lichamelijke KM als "alle verwondingen bij kinderen die niet het gevolg zijn van een onbedoeld ongeval. Dat gaat van beperkte letsels, zoals blauwe plekken, tot ernstige neurologische verwondingen en overlijden" (p. 89).

1.4.4.2 Lichamelijke verwaarlozing

Onder lichamelijke verwaarlozing wordt verstaan dat het kind een aantal van zijn essentiële basisbehoeften en noodzakelijke lichamelijke verzorging wordt ontzegd, zoals een tekort in de voeding, kleding, gebrek aan bescherming tegen te hoge en te lage temperaturen, onvoldoende slapen, onvoldoende hygiëne, noodzakelijke medische verzorging ontberen, enzovoort; terwijl de ouders wel over de mogelijkheden daartoe beschikken (o.a. Pyck, 1998; Eggermont, 1990).

1.4.4.3 Emotionele mishandeling

Eggermont (1990) stelt dat emotionele mishandeling ook bekend staat onder de naam "*Assepoester-syndroom*". Pyck (1998) heeft het over "alle psychische, moedwillig negatieve bejegingen van een kind, zoals pesten, kleineren, treiteren, voortdurend te hoge eisen stellen waaraan het kind niet kan beantwoorden,..." (p. 10).

1.4.4.4 Affectieve verwaarlozing

Dit is het kind de noodzakelijke koestering ontzeggen. Noodzakelijk voor een kind zijn: warmte, contact, respect. Affectieve verwaarlozing doet zich ook voor door bijvoorbeeld het kind te lang alleen te laten (Pyck, 1998). Eggermont (1990) stelt dat affectieve verwaarlozing optreedt "wanneer het kind in een sfeer van affectieve onverschilligheid wordt opgevoed" (p. 27). Met andere woorden "bij emotionele verwaarlozing worden aan het kind weinig of geen prikkels en gevoelens aangeboden" (Koers, geciteerd in Adriaenssens en Smeyers, 1998, p. 90)

Eggermont (1990) wijst erop dat emotionele mishandeling en affectieve verwaarlozing kan leiden tot lichamelijke afwijkingen, zoals groeiachterstand. De scheidingslijn tussen lichamelijke en emotionele mishandeling is daarom tot op zekere hoogte kunstmatig en heeft veel meer betrekking "op het aangrijpingspunt dan op hetgeen als meest uitgesproken schade kan worden

beschouwd" (p.27).

1.4.4.5 Seksueel misbruik

Volgens Draijer (o.a. geciteerd in Adriaenssens & Smeyers, 1998; geciteerd in Baartman & van Montfoort, 1992) gaat het bij seksueel misbruik van kinderen om "alle vormen van seksuele contacten met minderjarigen (van het aanraken of doen aanraken van borsten en genitalieën en het kussen met seksuele bedoelingen tot en met geslachtsgemeenschap - vaginaal, oraal, rectaal - of het binnendringen met voorwerpen of vingers-vaginaal of rectaal) die tegen de wens gebeuren, of met toestemming plaats hebben omdat het slachtoffer als gevolg van lichamelijk of relationeel overwicht, emotionele druk of van dwang en geweld niet het gevoel heeft (gehad) de seksuele contacten te kunnen weigeren" (p. 89; p. 45).

"**Incest**" is een bijzondere vorm van seksueel misbruik. Pyck (1998) onderscheidt een wettelijke betekenis van incest en een ruimere betekenis voor de hulpverlening.
Wettelijk gaat het om "seksuele handelingen tussen bloedverwanten tot de derde graad" (Pyck, 1998, p. 12).
In de hulpverlening spreekt men ook van incest wanneer het seksueel misbruik gepleegd wordt door een "vervangende" ouder (bijvoorbeeld stiefvader of de vaste vriend van de moeder) of een "vervangende" broer of zus (Pyck, 1998).

Lichamelijke mishandeling, lichamelijke verwaarlozing, emotionele mishandeling, affectieve verwaarlozing en seksueel misbruik zijn de specifieke vormen van KM. In deze verhandeling zal telkens KM gehanteerd worden als omvattende term waar dus ook seksuele misbruik van kinderen in besloten ligt. Deze bemerking is belangrijk aangezien Hechler (1988) stelt dat de backlash als onderdeel van het maatschappelijk taboe omtrent KM zich bijna exclusief richt op seksueel misbruik. Hier zijn immers zelden (medische) bewijzen voor te leggen, wat meer ruimte voor discussie en twijfel laat (Dekeyser, 1995). Er mag echter niet uitgesloten worden dat er zich ook een backlash kan voordoen bij andere varianten van KM. Myers (1994) stelt immers dat de backlash voorkomt bij alle vormen van KM. Maar hij zegt wel dat "child sexual abuse garners more attention from critics than other types of abuse and neglect" (p. 19). Seksueel misbruik van kinderen verenigt immers drie elementen die elk op zichzelf al sterk emotioneel beladen zijn: kinderen, geweld en seksualiteit (Myers, 1994).

1.5 Besluit

Dit hoofdstuk begon met een citaat van Clara (geciteerd in Chagoll, 1984). Nadat de drie kernbegrippen, "maatschappij", "taboe" en "kindermishandeling", besproken zijn, kan de inhoud van deze stelling beter begrepen worden. Opvoeding, de zorg die we aan kinderen besteden, leidt niet in alle gezinnen tot een minimale persoonswording van het kind. **KM** schaadt deze ontwikkeling van het kind. Het is er in alle mogelijke vormen, van psychische verwaarlozing tot fysieke (seksuele) mishandeling. Het mishandelen en misbruiken van kinderen is zo een complex fenomeen dat er zelfs moeilijk een adequate definitie van gegeven kan worden.

Maar deze complexiteit leidt echter niet alleen tot moeilijkheden bij een begripsomschrijving van het fenomeen, ook de mens kan niet vatten dat een andere mens in staat is kinderen - die de symbolisering zijn van zuiverheid, onschuld en de toekomst - te laten lijden. Om deze pijn en angsten die volwassenen voelen, wanneer er vermoedens van KM opduiken, te verlichten, treedt het **taboe** op vanuit de overtuiging dat indien er niet over gesproken wordt, het ook niet werkelijk is. De samenleving deelt een gemeenschappelijke blinde vlek m.b.t. KM.

De zorg voor onze kinderen is dus niet in alle gezinnen gericht op een optimale persoonswording van het kind, maar wat erger is, bijna de hele, individualistische **maatschappij** is blind voor de problematiek van KM. Bij de bespreking van maatschappij is duidelijk geworden dat justitie, politiek en beleid, media, academisch-wetenschappelijke wereld en hulpverlening in enge zin de betrokken maatschappelijke krachten en instituties zijn wanneer vermoedens van KM aan het licht komen. De vraag hoe kwaliteitsvol de werking van deze instanties is, zou men volgens Clara (geciteerd in Chagoll, 1984) kunnen aflezen aan de zorg die we aan onze kinderen besteden. Dit leidt echter tot een negatief antwoord. Immers, KM bestaat, maar wat meer is, er rust een taboe op waardoor een rechtvaardige benadering van de problematiek verhinderd wordt. Van een optimale zorg die de samenleving biedt aan zijn kinderen, is dus moeilijk sprake; van een optimale kwaliteit van de maatschappij en haar instituties dan echter ook niet, indien de redenering van Clara gevolg wordt.

Hoofdstuk 2

Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling:

Een te doorbreken opwaartse spiraal

"Wanneer men met zekerheden begint, zal men met twijfel eindigen;
maar als men zich in het begin met twijfel tevreden stelt, zal men met zekerheden eindigen".

(Francis Bacon geciteerd in Buddingh, 1992)

2.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is er besproken wat er onder de drie kernbegrippen van deze thesis "maatschappij", "taboe" en "kindermishandeling", verstaan moet worden . Bij de bespreking van "maatschappij" zijn de voornaamste maatschappelijke krachten en instituties opgesomd die betrokken zijn bij het onderzoek naar een zaak van KM. Media, justitie, politiek, academisch-wetenschappelijke wereld en hulpverlening opereren echter niet los van elkaar. De maatschappij is m.a.w. een **netwerk van dynamische relaties**. Maar deze onderlinge afhankelijkheid wil nog niet zeggen dat iedereen op dezelfde manier handelt. Hechler (1988) stelt immers het volgende: "It is safe to say that attitudes and skills among these [advocacy] groups vary. Some groups violently disagree with the attitudes commonly found among others [...] this kind of infighting is not uncommon in the professional world, but there are few fields in which so many disciplines that are so disparate are also interdependent" (p. 150).

Om deze wederzijdse beïnvloedbaarheid van de verschillende maatschappelijke instanties te benadrukken, wordt er in dit hoofdstuk gebruik gemaakt van de **systeemtheorie**. Zo verkrijgt men een zicht op een potentiële **verklaring** voor het steeds terugkerende aanwezigheid van het maatschappelijk taboe. Maar bovendien reikt de systeembenadering ook **oplossingen** aan ter doorbreking van het taboe omtrent KM.

Het systeemdenken is echter niet de enige bruikbare theorie om het maatschappelijk taboe omtrent KM te belichten. Doch, het biedt de mogelijkheid de maatschappij in zijn **totaliteit** te betrekken in de problematiek van KM. Zo wordt het gevaar vermeden dat een pedagoog enkel de

hulpverleningsinstantie zou bekijken, en bvb. de justitiële kant van de zaak over zou laten aan juristen. De systeembenadering is een reactie op dergelijke manier van werken omdat deze werkwijze leidt tot een grote stortvloed van ontdekkingen en bevindingen die allemaal los van elkaar staan, en een vertekend beeld geven van de werkelijkheid (Wielemans, 1998). Wat er nodig is, is een juist zicht op de realiteit zodat de mechanismen van het maatschappelijk taboe duidelijk worden. Pas dan weet men ook wat er gedaan kan worden om die opwaartse spiraal te doorbreken.

Hieronder staat een figuur die duidelijk moet maken hoe het netwerk van dynamische relaties m.b.t. KM eruit ziet.

Figuur 2

Netwerk van dynamische relaties

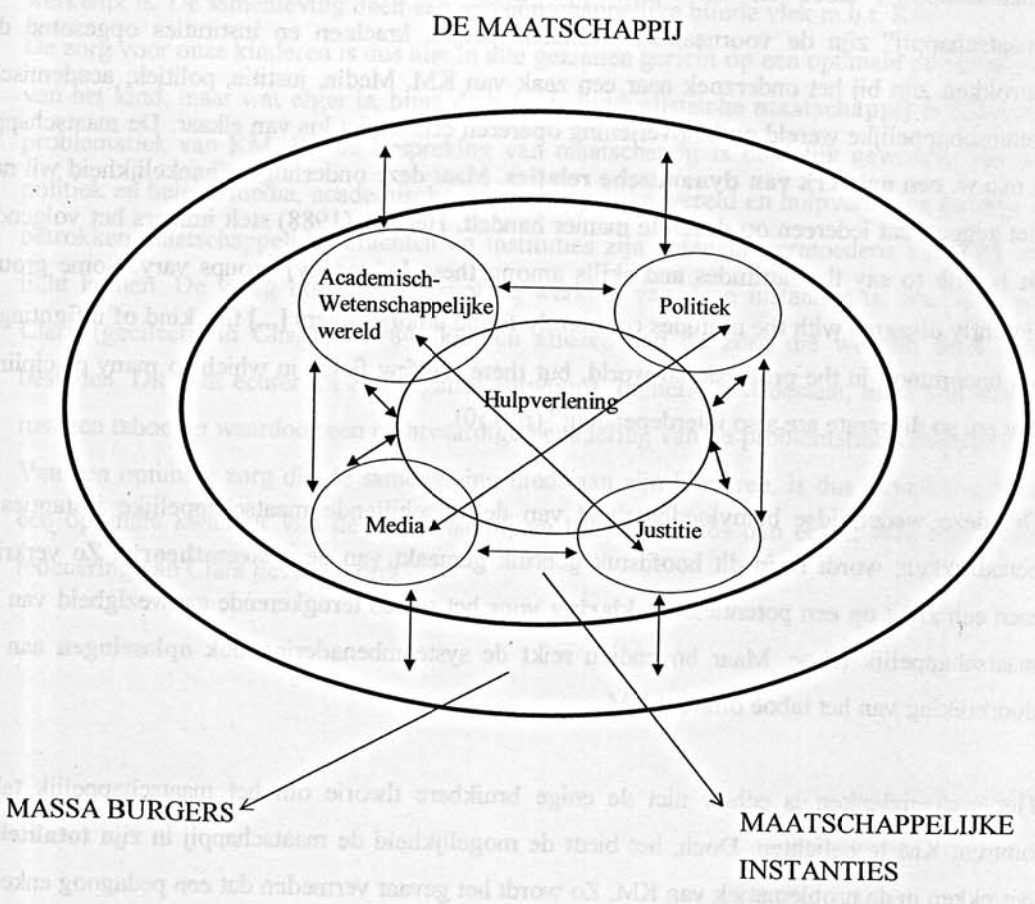

In dit hoofdstuk wordt het maatschappelijk taboe uitgelegd als een **opwaartste spiraal** die zich ontwikkelt doorheen dit netwerk van relaties, en die moeilijk, maar niet onmogelijk, te stoppen is.

2.2 Mechanisme van het maatschappelijk taboe als een opwaartse spiraal

Het gaat in deze paragraaf over het mechanisme van het maatschappelijk taboe omtrent KM. De werking van het taboe kan onderverdeeld worden in **vier fasen**: het mijden van woorden en daden m.b.t. KM, de polarisatie, de verdere evolutie tot de backlash en ten slotte de versteviging van het maatschappelijk taboe. Deze laatste fase duidt erop dat het taboe steeds weer veld wint, en niet doorbroken wordt. Men kan spreken van het taboe als **opwaartse spiraal** aangezien het net zoals een spiraal vertrekt vanuit één bepaald punt en zich steeds verder uitbreidt t.a.v. dit punt (Verschueren, 1991). M.a.w. het taboe wordt groter in omvang. Deze oppervlaktevergroting is dubbel. Het maatschappelijk taboe wordt omvattender. Het zal sneller meer mensen bereiken. Bovendien wordt het sterker. Het wint aan energie omdat het zichzelf steeds weer bevestigd weet.

Figuur 3

Het maatschappelijk taboe omtrent KM als opwaartse spiraal

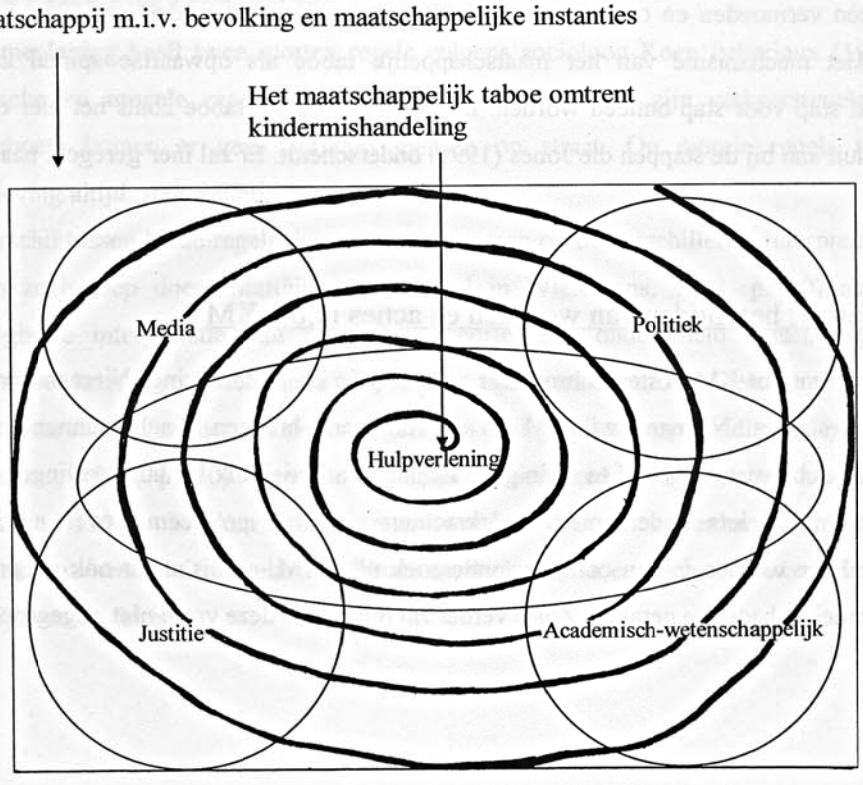

Het gaat in deze paragraaf niet om de "**ontstaansmechanismen**". Het maatschappelijk taboe omtrent KM is immers nooit weg. Het sluimert impliciet en passief rond in de samenleving tot het door een getuigenis of vermoedens van KM weer geactiveerd wordt. Het beginpunt van de spiraal is nog moeilijk te achterhalen aangezien het taboe al heel lang bestaat, en de echte oorsprong van het taboe een meer filosofische beschouwing zou worden. Zo werd bvb. in 1896 de lezing van Sigmund Freud over seksueel misbruik als belangrijkste oorzaak van hysterie, op forse kritiek onthaald. Freud liet later dan ook deze theorie vallen omdat hij in een professioneel en sociaal isolement terecht gekomen was (Summit, 1988) .
Er zijn echter ook periodes geweest dat het maatschappelijk taboe niet sterk expliciet aanwezig was in de maatschappij. Olafson, Corwin en Summit (1993) spreken van "**cyles of discovery and suppression**". Zo is er bij de opkomst van de eerste feministische golf hiernieuwde aandacht voor het fenomeen incest. Maar helemaal weg is het taboe niet, want er blijven een aantal personen deze herontdekking bekritiseren.

Het gaat dus om een **opwaartse spiraal.** Het maatschappelijk taboe omtrent KM verdwijnt nooit. Er zijn echter periodes waar het minder kans krijgt om snel actief te worden. Gelukkig voor het taboe zijn er altijd enkelen die het probleem willen toedekken. Die enkelen slagen ook steeds in hun opzet omdat, zoals duidelijk zal worden bij de bespreking van het doel van het maatschappelijk taboe, hun attitude leidt tot het gewenste resultaat. Er kan dus gesteld worden dat na een vermoeden en onthulling van KM de spiraal steeds verder gaat, m.a.w. het taboe groeit. Het mechanisme van het maatschappelijk taboe als opwaartse spiraal zal in deze paragraaf stap voor stap ontleed worden. De evolutie van het taboe zoals het hier omschreven wordt, sluit aan bij de stappen die Jones (1991) onderscheidt. Er zal hier geregeld naar verwezen worden.

2.2.1 Fase 1: het mijden van woorden en acties m.b.t. KM

Het taboe omtrent KM is steeds **impliciet** aanwezig in de samenleving. Niemand praat er over als het niet moet. Niemand wil KM op de voorgrond brengen. Zo herkennen leerkrachten, bewust of onbewust, nog veel te weinig de signalen van misbruik bij hun leerlingen. Bij twijfel zullen weinigen iets ondernemen. Leerkrachten zien het probleem liever niet, uit angst verwikkeld te worden in een complex onderzoek naar KM, en uit angst ook op professioneel vlak in moeilijkheden te geraken. Zoals verder zal blijken, is deze vrees niet ongegrond.

Het maatschappelijk taboe komt **expliciet** tot uiting wanneer er vermoedens van KM aan het licht komen. Mensen reageren afwijzend. Er volgt een periode van ontkenning en verontwaardiging: "dit is toch niet mogelijk", "dat kan allemaal niet waar zijn" (Pyck, 1998). Er wordt liefst niet over gesproken. Er zijn periodes geweest dat KM wel bespreekbaarder was, maar er bleef toch steeds een groep het spreken hierover mijden (Olafson, Corwin en Summit, 1993). Er blijft steeds een aantal personen die niet voorbereid zijn op, en niet te maken willen hebben met de horror die een zaak van KM met zich meebrengt. Eerst volgen er bij de betrokken professionals en daarna bij de hele bevolking, verontwaardigde reacties. Ze zijn met verstomming verslagen omdat de verhalen zo fantastisch zijn (Jones, 1991).

Waarom reageert de mens in eerste instantie met reacties van ongeloof wanneer een zaak van KM aan het licht komt? De reden moet gezocht bij **psychologische mechanismen** die bij elke mens in werking treden wanneer het over mishandelen en misbruiken van kinderen gaat (2.2.1.1). Er zijn echter wel **omstandigheden** die er de oorzaak van zijn dat deze psychologische mechanismen sneller en sterker geactiveerd zullen worden. (2.2.1.2).

2.2.1.1 Psychologische mechanismen: voedingsbodem voor het mijden van woorden en daden

De mens heeft een "**weerstand om pijnlijke gebeurtenissen onder ogen te zien**" (Lenaerts, 1990b, p. 100). Die weerstand is het grootst wanneer morele regels overschreden zijn, en wanneer kinderen het slachtoffer zijn.

Een samenleving heeft twee soorten regels volgens socioloog Koen Pelleriaux (1998). Er zijn **technische en morele regels**. Een voorbeeld van de eerste zijn verkeersregels. Voor een parkeerboete komen er geen 300.000 mensen op straat. Op morele regels reageert een samenleving altijd, stelt Pelleriaux.

Het verschil tussen beide regels, kan men terugvoeren op de verschillende interpretatieschema's waarop ze beroep doen. Matthijsen (geciteerd in Wielemans, 1998, p. 20) maakt in zijn sociologische interpretatie van de systeemtheorie, een onderscheid tussen **cognitieve en normatieve interpretatieschema's**. De eerste zijn "geïnstitutionaliseerde regelsystemen, in termen waarvan ervaringen en gedragingen zijn georganiseerd op de dimensie waar-onwaar" (Wielemans, 1998, p. 20). *Technische regels* veroorzaken zelden morele verontwaardiging (Pelleriaux, 1998). Er kan dan gezegd worden dat ze samenhangen met *cognitieve interpretatieschema's*. Over belastingsfraude oordeelt men in eerste instantie over het al dan niet waar zijn van de feiten.

Bij een zaak van KM worden de *morele regels* van de mens overschreden. Dit gedrag wordt door de mens beoordeeld op de dimensie goed-slecht m.a.w. de *normatieve interpretatieschema's* treden in werking. Mishandeling en misbruik van kinderen wordt als slecht en verwerpelijk beschouwd. Het mag gewoon niet gebeuren dat iemand kinderen schade berokkent. Mensen willen niet verder over de mishandeling nadenken uit **angst**. De waarde van de maatschappij wordt immers bepaald door de manier waarop ze met haar kinderen omgaat. Kinderen zijn de toekomst. Hoe dreigender de toekomst is voor kinderen, hoe dreigender de toekomst er voor de maatschappij uitziet (Wolters, 1977). Ook Clara (geciteerd in Chagoll, 1984) stelt: "de zorg, die we aan onze kinderen besteden, is een belangrijke waardemeter voor de kwaliteit van onze samenleving" (p. 90).

Door de gebeurtenissen te negeren en het spreken erover te mijden, verdwijnt de angst in een kindonvriendelijke maatschappij te leven. Door het taboe in werking te stellen komt de samenleving tot orde en veiligheid in een wereld van angstaanjagende verschijnselen (Swelheim, 1968). Door het mijden van daden en woorden omtrent KM, moet men niet zien dat er nog steeds een grote, onrechtvaardige ongelijkheid is tussen volwassenen en kinderen, dat de rechten van het kind geschonden worden en dat de preventiemaatregelen ondernomen door hulpverleners niets uithalen (Baartman & van Montfoort, 1992). M.a.w. het zwijgen over KM verdringt de angst bij de bevolking dat we eigenlijk in een onrechtvaardige maatschappij leven.

Dit heeft tot gevolg dat bij een confrontatie met een geval van kindermishandeling in de eigen cultuur het "**Not In My Backyard**"-syndroom de kop op steekt (Bilo, 1999). Het komt voor op momenten dat iemand geconfronteerd wordt met een onontkoombare waarheid nl. KM, die door hem niet als waarheid geaccepteerd kan worden. Er wordt dan gedaan alsof het niet gebeurd is, en de getuigenis wordt afgedaan als zijnde onzin. KM komt immers volgens velen voor in andere, primitievere culturen, maar zeker niet in de westerse samenleving. Naar de getuigenis wordt op dezelfde manier geluisterd als men naar een tv-feuilleton kijkt, nl. met het idee in het achterhoofd dat het uiteindelijk maar fictie is (Van Dorsselaer, 1998b). In elk geval iets dat zich ver van de eigen deur afspeelt, en dus geen aandacht behoeft. Deze psychologische afweerreactie van de mens onstaat o.w.v. het zich bedreigd voelen in hun anders-zijn. Ze zijn bang dat KM ook bij hen gemeengoed wordt. Wanneer burgers geconfronteerd worden met KM in hun samenleving, dan treedt sociale angst op: ze zijn bang hun anders-zijn te verliezen (Swelheim, 1968).

De mens kan niet geloven dat een ander mens in staat is kinderen die de versymbolisering zijn van puurheid, de toekomst, onschuld, kwetsbaarheid..., te confronteren met seks en gewelddadigheden, en hun zodoende schade te berokkenen. KM is een verschijnsel dat haaks staat op de ideeën over wat het leven moet bieden, hoe het samenleven in een gezin er uit moet zien (Baartman & van Montfoort, 1992). "Het strookt niet met onze opvattingen over een gelukkige jeugd, over zorgzaam ouderschap en over geborgenheid in het gezin", stellen Baartman en van Montfoort (1992, p. 20). Het **droombeeld** dat men heeft, wordt door mishandeling en misbruik aan flarden gescheurd. Normaal wordt de kinderleeftijd gekenmerkt door liefdevolle koestering, aandachtvolle begeleiding en verrassende ontdekkingen, die de toekomst tot een aanlokkende uitdaging moet maken (Steyaert, 1990). De combinatie kinderen, mishandeling en seks komt helemaal niet voor in de geïdealiseerde voorstelling die de maatschappij heeft van het kind (Myers, 1994). Daarom zullen mensen naar een alibi zoeken om er niet over te moeten praten (Louf geciteerd in Ilegems & Sauviller, 1998, p.20). Ze zullen sneller dit **alibi** vinden naarmate de feiten gruwelijker zijn. Hoe meer de verhalen van een onvoorstelbare wreedheid zijn, hoe groter de kans is dat het voor de massa burgers niet meer te bevatten is. "De menselijke geest heeft immers de reflex datgene te **verdringen** wat onaanvaardbaar is", volgens Yves Desmet (1998, p. 2). Want, zo zegt Léon Schwartzenberg (geciteerd in Van Heeswyck, 1998, p. 23): "c'est la réaction de ceux qui veulent protéger la société qui ne peut pas accepter de vivre avec tels monstres."

Het is dus duidelijk dat wanneer mensen geconfronteerd worden met (seksuele) geweldplegingen t.a.v. kinderen, ze **niet meer rationeel** reageren. Hun emoties gaan de overhand nemen, wat het taboe nog in de hand werkt (Myers, 1994). Hoe meer geëmotioneerd iemand is, hoe groter de behoefte voor mensen "to believe what they want or need to believe" (Lanning, 1996, p 9). Men wordt overspoeld door gevoelens van onmacht, verdriet, angst, woede,... De mens dreigt te **verdrinken in zijn emoties**. KM daagt het menselijk voorstellingsvermogen uit. Het doet de samenleving balanceren op de rand van het voorstellingsvermogen en van de afgrond waarin woorden en gedachten verdwijnen (Thys, 1995). Bij seksueel misbruik van kinderen worden die emoties op de spits gedreven. Hier komen immers drie elementen samen die elk op zich hevige gevoelens oproepen bij mensen, nl. kinderen, mishandeling en seks (Myers, 1994). De combinatie hiervan is de oorzaak van een explosie van emoties. Om zichzelf te handhaven, is het mijden om KM ter sprake te brengen een uitermate geschikt copingmechanisme.

Bij KM, en in het bijzonder bij seksueel misbruik speelt het fenomeen van "Glaubensunwilligkeit" (Hannah Arendt geciteerd in Hooghe, 1997, p 53). Het gaat hier om het

onvermogen te geloven dat zoiets ergs kan gebeuren. Het kwaad kan dergelijke gruwelijke vormen aannemen dat het het voorstellingsvermogen van gewone mensen te buiten gaat. Toegepast op de zaak-Dutroux betekent die Glaubensunwilligkeit dat niemand kan indenken dat de meisjes ontvoerd zijn door een gevaarlijke maniak, en dat die persoon dan nog verantwoordelijk zou zijn voor de ontvoering van zes meisjes (Hooghe, 1997).

De **tijdsgeest** is er ook naar dat de mens in de eerste plaats emotioneel reageert. In het vorige hoofdstuk is er reeds besproken dat het postmodernisme met zich meebrengt dat het rationele naar de achtergrond geschoven wordt. Mensen laten zich op de eerste plaats leiden door hun gevoelens. Rationaliteit, sereniteit en zin voor nuance zijn waarden die ver te zoeken zijn als de moderne mens in aanraking komt met KM.

Hierboven is er al aangehaald dat de psychologische afweermechanismen, en dus ook het willen mijden van woorden en daden m.b.t. KM, sterker is naarmate de getuigenis gruwelijker is. Wat is gruwelijker? Er zijn enkele omstandigheden die reacties in de zin van "dit kan allemaal niet waar zijn" sneller en sterker uitlokken. Het zijn ook deze aspecten die later de kans op dogmatische attitudes m.a.w. op polarisatie groter maken.

2.2.1.2 Omstandigheden met hoge uitlokkingsfactor

Hoe meer gevallen van KM er op **korte tijd** aan het licht komen, hoe sterker het taboe is (Peeters, 1994). De toenemende omvang doet de maatschappij vermoeden dat er een kettingreactie aan de gang is. Wanneer er op korte tijd bij een zeker aantal kinderen de diagnose van mishandeling gesteld wordt, gaan mensen twijfelen (Pyck, 1998). Er wordt vermoed dat een getuigenis anderen aanzet om ook een verhaal op te dissen omdat mishandeling en misbruik "in" is, of omdat het tot voordeel kan strekken bvb. bij een echtscheiding m.b.t. het hoederecht. De kans op ontwijken van de feiten is nog groter wanneer de nieuwe getuigenissen rapporteren over **bizarre en ernstige vormen** van misbruik die nog nooit eerder voorgekomen zijn en wanneer er eveneens ontvoering en moord mee in het spel is. Indien het dan ook nog om (zeer) jonge kinderen gaat, treedt het taboe razendsnel in werking. Men kan zich gewoon niet voorstellen dat er mensen zijn die kleine kinderen op sadistisch-seksuele wijze kunnen doen lijden (Pyck, 1998). Er komen ook vaak verhalen aan de oppervlakte die zich **jaren terug** afgespeeld hebben. Slachtoffers verzwijgen dan jarenlang wat er gebeurd is. Men kan niet begrijpen dat iemand jarenlang "gewoon" kan verder leven nadat hij zulke gruwelijkheden ondergaan heeft. Er wordt

echter vergeten dat de slachtoffers vaak geïndoctrineerd en geïntimideerd worden om te zwijgen (Pyck, 1998).

Vooral **daders uit de midden- of hogere sociale klasse** intimideren hun slachtoffer. Wanneer de feiten aan het licht komen, kan hun goede maatschappelijke positie immers in gevaar komen. Spijtig genoeg is het geen zeldzaamheid dat de daders in dergelijk milieu te zoeken zijn. In juli 1999 werd door de Britse politie een kinderpornonetwerk opgerold. De huiszoekingen toonden aan dat de gebruikers, distributeurs én ook de daders afkomstig zijn uit alle lagen van de samenleving (Britse politie rolt kinderpornonetwerk op, 1999).

Ook wanneer de daders afkomstig zijn uit de buurt, en steeds een normaal sociaal gedrag gemanifesteerd hebben, reageert men sneller met ongeloof. KM gebeurt immers "bij anderen, maar niet bij ons" (Peeters, 1994). Hier treedt het hierboven reeds vermelde "Not In My Backyard"-syndroom op.

De, al dan niet voorlopige, **afwezigheid van bewijzen** (o.a. Lanning, 1996; Pyck, 1998) is een factor die sterk in het voordeel van het maatschappelijk taboe speelt. Onwetendheid, en ook angst, zijn de elementen waarop het mijden van woorden en daden rust (Swelheim, 1968). Ook Hugo Coveliers (1998) zegt: "het is precies het niet of nauwelijks weten dat bij de publiekelijke opinie een frustrerend gevoel van onmacht en onrecht opwekt en voedt" (p. 7).

Helaas is juridische evidentie in een zaak van KM eerder uitzondering dan regel. Er zijn allerlei factoren die de diagnose bemoeilijken. Lichamelijke verwondingen zoals blauwe plekken, brandwonden, breuken, vaginale bloedingen e.d. zijn het meest geschikt voor vaststelling van mishandeling en misbuik (Hobbs, Hanks & Wynne, 1993). Michiels (1990b) stelt dat er vijf soorten letsels kunnen zijn bij KM: hoofdletsels, letsels ter hoogte van de inwendige organen, breuken, brandwonden en blauwe plekken. Er zijn echter meestal op moment van het onderzoek maar weinige uiterlijke verwondingen zichtbaar. Vaak moet men het stellen met gedragsmatige problemen dat het kind stelt. Hier is er echter geen eenduidig profiel voor. Dé universele kenmerken van KM bestaan niet!

Het **uitblijven van absolute juridische bewijzen** werkt het stilzwijgen in de hand (Lanning, 1996; Pyck, 1998). Het verschaft de bevolking het perfecte alibi om er niet te moeten over spreken. "Zelfs de justitie kan niet bewijzen dat de getuigenis overeenstemt met de feiten, dan kunnen wij het best afwachten en zien wat er verder gebeurt", zo wordt er geredeneerd. Als er een gebrek aan eenduidige indicaties en evidentie is, worden de psychologische

afweermechanismen m.i.v. uitspraken in de zin van "dit kan niet waar zijn" versterkt. Ook werkt het in tweede instantie de polarisatie in de hand zoals in 2.2.2 zal blijken.

Maar ook zonder deze omstandigheden met grote kans op uitlokking van het maatschappelijk taboe, blijft de mens in eerste instantie het spreken over KM mijden.

2.2.1.3 Afwezigheid omstandigheden met hoge uitlokkingsfactor

Het taboe is sterk genoeg om te overleven indien de feiten minder "gruwelijk" zijn of indien er wel juridische bewijzen zijn. De psychologische mechanismen treden ook dan, zij het in mindere mate, in werking. De mens geraakt eveneens geëmotioneerd wanneer KM gepleegd wordt bij oudere kinderen, die direct gaan getuigen, waar de dader afkomstig is uit de lagere sociale klasse, wanneer er van moord of ontvoering geen sprake is en wanneer eenduidige juridische evidentie gevonden wordt. Ook dan zorgen de gebeurtenissen voor een **schokgolf van verontwaardiging en emotionele reacties** (Hooghe, 1997). Het gevolg is hier eveneens dat rationaliteit aan de kant geschoven wordt. Mensen zijn te geshockeerd om te praten. Ieder probeert voor zich de bewezen gebeurtenissen te verwerken. Er wordt dan ook het best niet meer luidop over gesproken om de wonden niet weer open te rijten. M.a.w. ook bij aanwezigheid van juridische bewijzen mijden mensen in eerste instantie graag het praten over KM. Er is alleen plaats voor woordeloze emotionele reacties. Indien er wel bewijzen zijn, blijft het dan ook meestal bij deze fase: woorden en daden m.b.t. KM worden gemeden.

De **zaak-Dutroux** vormt hier een uitzondering op. Er zijn hier juridische bewijzen, en toch treedt er ook polarisatie en een backlash op (Naast believers en disbelievers zijn er ook nog professionals, 1998). De oorzaak hiertoe lag bij de advocaten van Dutroux die onderzoeksrechter Connerotte, vinder van absolute bewijzen, zijn onderzoeksopdracht ontnamen. Dit roept in eerste instantie een nooit geziene solidariteit op onder de bevolking, en doet vooral speculaties ontstaan rond fouten die politiek en justitie begaan in ons land (o.a. Hooghe, 1997; Pyck, 1998). Er duiken vermoedens in de richting van een netwerk op. De nevendossiers (waar juridische evidentie voorlopig uit blijft), met het X1-dossier voorop, wakkeren deze gedachten nog wat aan. Er zijn echter steeds individuen die geen geloof hechten aan de netwerkverhalen. De media begint ook twijfel te zaaien en maakt er een geloofskwestie van. Zo kan er dus in een zaak waar wél eenduidige bewijzen voor handen zijn, alsnog polarisatie en een backlash ontstaan.

Maar meestal vormt de blijvende afwezigheid van bewijzen de voedingsbodem voor ontstaan van de tweede fase van het maatschappelijk taboe: de polarisatie.
Het stilzwijgen in deze eerste fase kan immers niet volgehouden worden. Vooral de media zorgen ervoor dat er wel over gesproken moet worden. Het maatschappelijk taboe is echter sterk genoeg om niet vermurwd te worden. De media zijn hier paradoxoaal genoeg, mee schuldig aan. Ze maakt van een zaak van KM een geloofskwestie, waardoor polarisatie ontstaat en het taboe kan overleven.

2.2.2 Fase 2: polarisatie

2.2.2.1 Believers versus disbelievers

Onder polarisatie wordt verstaan dat er zich een **opsplitsing in twee kampen** voordoet. Deze partijen nemen een tegengestelde positie in t.a.v. de getuigenis over KM. Aan de ene kant van het continuüm situeren zich de **believers**. Aan de andere kant bevinden zich de **disbelievers**. Ze hebben wel één kenmerk gemeenschappelijk. Het zijn beide **dogmatische standpunten** (Kurtz, 1994). De believers en de disbelievers attitude zijn eigenlijk "two sides of the same coin", zoals Lanning (1996, p. 8) het stelt. Hun grondstelling ontleent de waarheid aan zichzelf, en wordt zonder verdere beredenering aanvaard (Verschueren, 1991). De believers en disbelievers attitude zijn een soort van scepticisme dat Kurtz "dogmatisme" noemt "omdat het door resoluut iedere mogelijkheid van kennis of waarde af te wijzen, haar eigen twijfelachtige opvattingen en waarden introduceert" (Kurtz, 1994, p. 24). De verschillen tussen de twee tegengestelde groepen hebben betrekking op de aard van hun grondstelling. De believers nemen **a priori** alle getuigenissen over KM en ieder element hieruit voor waarheid. De disbelievers zijn er **a priori** van overtuigd dat er van de vertelde gebeurtenissen niets waar is (Lanning, 1996; Pyck, 1998). Beiden zijn een ontoelaatbare vorm van scepticisme volgens de wetenschapsfilosoof Paul Kurtz (1994): "Net zoals de gelovers beschouwd kunnen worden als mensen die bepaalde overtuigingen koesteren op grond van onvoldoende bewijs of een geloof, net zo verwerpen dogmatisch ongelovigen dergelijke claims omdat deze hun persoonlijke overtuiging aangaande het universum geweld aan doen" (p. 25).

De polarisatie vormt de tweede fase in de werking van het taboe omtrent KM. Het is niet moeilijk te begrijpen hoe het taboe werkt bij de disbelievers. Zij stellen "bij vermoeden, onthulling en vervolging van zedenfeiten dat niets gebeurd is en niets kan geloofd worden van

wat het kind zegt" (Beulens, 1999, p. 29). Ze willen er dus verder niet over praten omdat het toch allemaal onzin is. Maar ook believers zijn een uitdrukking van het maatschappelijk taboe. Zij nemen bij vermoeden, onthulling en vervolging van zedenfeiten aan dat alles gebeurd is en alles kan geloofd worden wat het kind zegt (Beulens, 1999). Ook zij mijden op die manier het moeten spreken over KM. Believers vinden het onnodig dat er nog over gediscussieerd wordt. Alles is immers a priori waar, en daarmee is voor hen alles gezegd. Dus waar disbelievers niet willen praten omdat het toch allemaal **onzin** is, geven de believers een **bevestiging** van het gebeurde dat dan ook geen verdere discussie behoeft. Beide dogmatische strekkingen geven geen blijk van gedifferentieerd denken, de enige manier om het taboe klein te krijgen.

Ook weigeren beide een dialoog met elkaar. Ze vinden van zichzelf dat zij geen negatieve attitude aannemen. "Each side labels and defines the nature and characteristics of the other. Neither side, however, uses this label to identify itself", zegt Lanning (1996, p. 8). Ze bekritiseren dus wel de anderen.

Zowel believers als disbelievers **winnen altijd**. "De dag dat de believer, met tranen in de ogen en de broek op de enkels, moet toegeven dat hij zich heeft vergist, [...]die dag komt nooit. Dat iets niet gebeurd is, kan nooit onomstotelijk worden bewezen", zegt Bart Sturtewagen (1998, p. 12). "Er komt onvermijdelijk een dag dat iemand beslist dat er andere prioriteiten zijn en dat het dossier dichtgaat. De doofpot noemt de believer dat" (p. 12).

Ook disbelievers verliezen nooit. Er moet niks onderzocht worden, want er is niks. Maar als men niets zoekt, vindt men ook niks. Waarmee de stelling dat er niets is meteen ook bewezen is (Naast believers en disbelievers zijn er ook nog professionals, 1998).

In de **eerste fase** is er nog geen sprake van het al of niet geloven van een getuigenis over KM. De samenleving is geshockeerd door de verhalen die aan het licht komen. De mensen worden overspoeld door hun **emoties**, en geven reacties in de zin van "dit kan niet waar zijn". Deze uitspraak betekent echter niet dat iedereen in het begin disbeliever is. Het is gewoon een emotionele reactie omdat men dingen hoort vertellen die het voorstellingsvermogen overstijgen (Thys, 1995).

Het wordt pas een **geloofskwestie** wanneer de media de zaak uitvoerig gaan belichten. Kranten, weekbladen, tv-programma's e.d. maken op die manier van morele regels technische regels (zie 2.2.1.1). KM wordt niet meer beoordeeld op de dimensie goed-slecht, maar op het al dan niet waar zijn van de vermoedens. De kans dat de media er een believers-disbelievers-kwestie van

maken is des te groter wanneer er meerdere omstandigheden met hoge uitlokkingsfactor aanwezig zijn (zie 2.2.1.2). De (voorlopige) **afwezigheid van bewijzen** is dé belangrijkste voedingsbodem voor ontstaan van de polarisatie (o.a. Lanning, 1996; Pyck, 1998).

Helaas wordt vaak geen absolute evidentie gevonden. Dit geeft aanleiding tot discussie en levert het gevaar op te vervallen in een dogmatische visie. Velen maken immers een belangrijke **denkfout**. Ze denken indien juridische evidentie niet beschikbaar is, dat de getuige het hele verhaal verzonnen heeft. Popper (geciteerd in Onghena, 1996) stelt dat er geen verificatie, maar enkel falsificatie bestaat. Er kan nooit gezegd worden dat alle zwanen wit zijn. Maar als er een zwarte zwaan opduikt, kan er ook niet besloten worden dat alle zwanen zwart zijn. Als er geen bewijs ofwel tegenevidentie gevonden wordt voor een element uit de getuigenis van het slachtoffer, betekent het dus ook niet dat alles verzonnen is. Het omgekeerde is echter eveneens fout. Het is niet als er een bewijs voor één aspect van het verhaal van de getuige gevonden wordt, dat het hele verhaal juist is. Dit is nochtans de redenering die respectievelijk disbelievers en believers volgen. Het is niet omdat de hypothese wel/niet klopt, dat de tegenhypothese meteen onwaar/waar geworden is (Moulin-Romsée geciteerd in Pyck, 1999c, p. 3). Toch volgt het merendeel van de maatschappij deze denkwijze. Dit komt omdat er te veel belang gehecht wordt aan juridische bewijzen.

2.2.2.2 Polarisatie bij professionals

Dit uitblijven van overtuigend bewijsmateriaal maakt ruimte voor **conflicten en discussies**, in de eerste plaats bij de betrokken **professionals**. Ook aanleiding tot disputen is de aanwezigheid van sterke emoties bij de professionals. Door het aan het licht komen van verhalen die wijzen op feiten waar jonge kinderen op een gruwelijke, sadistische wijze misbruikt en mishandeld worden, treden bij professionals dezelfde psychologische mechanismen op als bij de gewone burgers. Maar waar de rest van de maatschappij zich kan veroorloven zich, tijdelijk, te laten leiden door hun emoties, moeten professionals sneller de draad van de rationaliteit weer opnemen.

Afwezigheid van bewijzen en heftige emotionele reacties leiden dus bij degenen die beroepsmatig betrokken zijn bij KM tot conflicten die uitdraaien op het ontstaan van twee concurrentiële, dogmatische groepen: de believers die elk element van het verhaal onmiddellijk voor waar nemen, en de disbelievers die dadelijk de getuigenis verwerpen..

Maar zoals hierboven (2.2.1.3) geïllustreerd werd a.h.v. de zaak-Dutroux en de nevendossiers, kan polarisatie ook optreden indien er wel absolute bewijzen gevonden zijn. Ook dan moet er

immers nog verder onderzoek gebeuren waarbij elementen kunnen opduiken die de aanzet vormen tot discussie en conflicten. Wat op zijn beurt alsnog tot polarisatie leidt.

De polarisatie voltrekt zich dus eerst bij de professionals, personen die beroepshalve te maken hebben met een zaak van KM (Jones, 1991). Er heerst door deze polarisatie een algemene sfeer van **desinteresse, amateurisme en nalatigheid** (Hooghe, 1997). Door deze sfeer gaat er geen professioneel onderzoek kunnen gevoerd worden. Elke professional gaat onderzoek doen op zulke manier dat zijn visie bevestigd wordt.
Door het negatieve, concurrentiële klimaat komen er dus fouten in het onderzoek. Gegevens en bewijzen worden aangetast en vertroebelen na verloop van tijd. Ouders krijgen immers lucht van de strubbelingen onder de professionals. In geval van extra-familiaal misbruik, gaan de ouders zich organiseren om zichzelf en hun kinderen te beschermen. In geval van intra-familiaal misbruik doen ouders hetzelfde, maar vooral om zich te kunnen verdedigen tegen de "valse beschuldigingen" (Jones, 1991).

Dat er makkelijk **strubbelingen en tegengestelde visies** ontstaan bij professionals is niet onbegrijpelijk. Steeds meer personen geraken betrokken bij onderzoek naar KM (Hechler, 1988). Ook Rossen (1989) spreekt van een ware "hulpverleningsindustrie" (p. 50). Hij vraagt zich zelfs af of het nog wel noodzakelijk is dat er zoveel "weldoeners" het kind bespringen (p. 93). Er zijn zoveel maatschappelijke krachten en instituties die zich op de zaak werpen dat het problematisch wordt. Indien iedereen op dezelfde, professionele manier onderzoek zou voeren, waren er geen moeilijkheden. Maar elkeen gaat nu onderzoeken op een manier dat de resultaten een ondersteuning zijn van hetzij een believers- hetzij een disbelievers-visie. Beide partijen geven kritiek op elkaars werkwijze. Het is niet moeilijk voor hen de werkwijze van de andere aan te vallen. Ze zijn goed in het labelen van de andere partij (Lanning, 1996). Vooral het aanvallen van een professional van een andere maatschappelijke instantie is makkelijk voor dogmatici. Zij houden er immers geen rekening mee dat er grondige **verschillen zijn in het referentiekader** van waaruit elke discipline werkt. Er is een grondig verschil tussen het standpunt van justitie, media, politiek, academisch-wetenschappelijke wereld en hulpverlening. Zo gaat justitie uit van de situatie van de aangeklaagde. Zolang dat er geen bewijs is van schuld, is er onschuld. "Zelfs in een rechtspraak die steeds meer belang wil hechten aan een goed onthaal van slachtoffers, blijft de realiteit dat het slachtoffer uiteindelijk toch getuigenissen en harde bewijzen te berde moet kunnen brengen", zo stellen Adriaenssens en Smeyers (1998, p. 91). De hulpverlening daarentegen moet beginnen met de beleving van het slachtoffer. "Een slachtoffer kan geloofd

worden op basis van het verhaal, de beleving en de emoties. Die kunnen de overtuiging sterken dat er feiten gebeurd zijn" (Adriaenssens & Smeyers, 1998, p. 91).

Deze verschillen in werkingkaders geven dogmatici binnen elke maatschappelijke instantie de ideale gelegenheid om kritiek te spuien aan het adres van professionals behorend tot een andere discipline. Systeemtheoretisch bekeken, bestaat de maatschappij dan uit dynamische relaties, tussen de verschillende betrokken partijen, die gekenmerkt worden door conflicten die aanleiding geven tot polarisatie.

Nochtans zou deze diversiteit in referentiekaders op zich geen aanzet mogen zijn tot conflicten. Indien een professional een professionele attitude i.p.v. een dogmatische zou profileren, zou hij inzien dat de verschillende uitgangspunten **complementair** zijn aan elkaar. Het is immers verrijkend om te zien dat analoge begrippen verschillende inhouden hebben naargelang van het kader (Adriaenssens & Smeyers, 1998).

2.2.2.3 Polarisatie bij de bevolking: een interactieproces tussen media en publiek

Op een gegeven moment ontstaat er een **overdreven belangstelling en opwinding** in de aanpak van een zaak van KM. De professionals bekritiseren elkaar zeer sterk, en hun handelen is doordrongen van kenmerken van hetzij een believers- hetzij een disbelievers-attitude. Welke de indicatoren van deze dogmatische visies zijn, worden uitvoerig besproken in het volgende hoofdstuk.

Deze strijd tussen professionals is een zeer dankbaar onderwerp voor de **media**. Ze weet dat KM publiciteitsgevoelig is aangezien ze een controversiële en emotiegebonden abnormaliteit uitmaakt (Pyck, 1998). Kranten, tijdschriften, boeken, tv-programma's, alle maken dankbaar gebruik van het onderwerp dat bij iedereen extreme gevoelens oproept (Myers, 1994). KM verkoopt. Elke krant wil graag succes hebben. Er kan niet ontkend worden dat **concurrentiële motieven** een grote waarde hebben in de media. KM ruikt altijd naar **sensatie**. De bevolking leest en hoort er graag allerlei zaken over. Deze **fascinatie** voor KM kan paradoxaal lijken met wat al eerder gezegd is. Bij de mens laaien gevoelens zoals angst hevig op wanneer een geval van KM onthuld wordt. Hij verdrinkt bijna in zijn emoties, en mijdt daarom in eerste instantie het spreken over KM. "Maar diepe afgronden hebben ook iets aantrekkelijks en kunnen een onweerstaanbare zuigkracht uitoefenen. Het afschuwelijke heeft ook iets attractiefs", zegt Thys (1995, p. 86). KM is sensationeel. Het valt dus nog te verdedigen dat kranten KM zouden gebruiken om zijn sensatiewaarde. Zo zegt Louis de Lentdecker (geciteerd in Van Praet, 1999): "Er wordt veel kwaad verteld - overal in de wereld - van de gerechtelijke journalisten. Het heet

dat zij in de beschrijving van de misdaden en boeven alleen sensatie zoeken [...] durven wij schrijven dat niet de journalisten de sensatie brengen, maar wel de gebeurtenissen die zij, *naar waarheid*, trachten weer te geven. De wereld is niet slecht omdat dagelijks honderden krantenartikels gewijd worden aan oorlog, misdaad en processen; de sensatie is er niet door de schuld van de journalisten" (*eigen cursivering*, p. 4). Maar het probleem is echter dat de media de feiten niet naar waarheid weergeven. De journalistieke rapportering is polariserend. De media doen aan dogmatische berichtgeving. Elk gevoel voor gematigdheid is afwezig (Myers, 1994).

Hoe komt het nu dat ook de media er na de professionals een geloofskwestie van maken?

De media hebben een grote interesse voor het onderwerp KM. Het verenigt drie componenten die elk op zich al een grote nieuwswaarde hebben: kinderen, mishandeling en seks (Myers, 1994).

Ook bij journalisten is er net zoals bij de professionals, eerst verslagenheid die de uitdrukking vormt van verontwaardiging en woede. De pers leidt m.a.w. ook in eerste instantie aan Glaubensunwilligkeit volgens Hooghe (1997). Ontvoeringszaken worden dan wel niet als fait divers behandeld, maar worden toch eerst beschouwd als iets wat eerder in de sensatiepers thuishoort. De ontvoeringen worden gezien als een gewoon criminaliteitsverhaal, zonder enige politieke repercussie (Hooghe, 1997). Maar er komen steeds meer elementen die de discussie op gang zetten. De media merken dat vorderingen in het onderzoek achterwege blijven. Journalisten gaan uitvoerig berichten over de strijd tussen de professionals onderling. Ondertussen maken ze ook steeds meer details bekend m.b.t. het onderzoek rond KM. De media blijven zoeken niet naar iets dat wezenlijk belangrijk is, maar wel naar iets dat **nieuw** is (Hooghe, 1997). In dat zoeken komen ze uit bij professionals die hun kijk op de situatie willen geven. Maar journalisten hebben een voorkeur voor tegenstellingen, ongenuanceerde meningen, voor woordvoerders die de taal van de media begrijpen (Hooghe, 1997). Professionals met een dogmatische attitude die gekenmerkt wordt door extremen en overdrijvingen, bezitten dus de grootste **nieuwswaarde**. Disbelievers maken gebruik van sensationele uitspraken zoals uitlatingen over massahysterie en een heksenjacht. Believers gaan vertellen over netwerken die tot ver buiten onze grenzen werkzaam zijn. Ze praten over grote doofpotoperaties. Kranten gaan op zoek naar professionals met opinies die verkopen. Het gaat erom de concurrentie te slim af te zijn. Eens dat journalisten uitgevonden hebben wat verkoopt, blijven ze hieraan vasthangen. Zo gaan er kranten zijn die een disbelievers-attitude gaan profileren. Andere ondervinden dat het verkoopt als ze een believers-visie profileren.

Een andere factor die een professionele berichtgeving in de weg staat is de **onwetendheid** van de journalisten. Ze hebben een tekort aan dossierkennis en gebrek aan inzicht op gebied van KM. Dit leidt vaak tot onjuiste uitspraken. Natuurlijk laat de concurrentiële strijd met de daaraan verbonden vereiste snelheid van berichtgeving, een degelijke kennisverwerving niet toe (Van Praet, 1999).

Van Praet (1999) noemt deze sensatiezucht, de nood aan snelle berichtgeving, de concurrentiële motieven en de onwetendheid, de interne factoren die een belangrijke rol spelen bij onjuiste, eenzijdige, polariserende berichtgeving over een zaak van KM.

Ze onderscheidt ook nog een aantal externe factoren. Deze hebben betrekking op de onderlinge relaties tussen media en professionals (Van Praet, 1999).

Journalisten laten zoals eerder al gezegd, liefst de dogmatici aan het woord. Iemand met een professionele attitude wordt immers niet gekenmerkt door extreme en overdreven uitspraken. Ze zullen steeds op een correcte, maar voor de media saaie, manier rapporteren over de huidige stand van zaken in het onderzoek. Believers en disbelievers gaan enkel het woord nemen wanneer ze iets sensationeels in petto hebben. Het zijn zij die graag informatie aangaande het onderzoek "lekken". De relatie van de media met justitie is eigenlijk volledig gebaseerd op die "lekken" (zie ook 3.5.1).

De verhouding tussen journalisten en hulpverleners is ook de oorzaak van eenzijdige berichtgeving. Hulpverleners willen de slachtoffers zoveel mogelijk afschermen (Van Praet, 1999). De media daarentegen willen echter graag exclusieve interviews in de wacht slepen, en gaan daarom zelf op zoek naar foto's en verhalen over het slachtoffer waarbij enige zin voor nuance niet aanwezig is (zie ook 3.2.6).

Ook de media houden er net zoals de professionals geen rekening mee dat de kaders van waaruit professionals werken grondig kunnen verschillen. Dit is dan weer te wijten aan hun gebrekkige kennis over het fenomeen KM, dat hierboven al als interne oorzakelijke factor voor het mislukken van een professionele berichtgeving gegeven werd.

<u>Hoe ontstaat er nu polarisering in de bevolking o.i.v. de media?</u>

Rossen (1989) stelt dat het interactieproces tussen media en publiek de wijze waarop de mensen de maatschappelijke werkelijkheid waarnemen, vorm geeft. In systeemtheoretische termen kan er gezegd worden dat er een **dynamische relatie** bestaat tussen de bevolking en de media.

In een eerste fase reageert het volk met verslagenheid en heftige emotionele reacties wanneer er vermoedens van KM opduiken. Ze mijden daarom liever het spreken erover. Daarna, in een tweede fase, willen ze er eigenlijk toch meer over te weten komen. Zoals al eerder aangehaald is, kan KM immers een "**fascinerend object**" genoemd worden (Thys, 1995, p. 87). "Fascinatie" heeft hier een dubbele betekenis. Er is de connotatie van bewondering of zeer sterke interesse, maar het is ook in de letterlijke zin van het woord op te vatten als "betovering, verblinding, verlamming, geboeid (geketend) zijn" (p. 87). Deze betekenissen slaan op **aantrekking en afstoting**. Mensen zijn door angst en andere emoties verlamd wanneer KM opduikt, maar langs de andere kant willen ze er in de media zoveel mogelijk over lezen. Dit is hetzelfde mechanisme dat aan het werk is bij ramptoerisme. **Het afschuwelijke heeft iets attractiefs**. Het lugubere fenomeen fascineert (Thys, 1995). De sterke interesse voor KM leidt de mens er toe er zoveel mogelijk kennis over te verzamelen. Maar de keerzijde van de medaille is de verblinding en die zorgt voor een vernauwing van het blikveld. Er is geen plaats meer voor andere objecten of voorstellingen en er is dus ook geen differentiërende inspiratie tot denken meer. "Fascinatie is een zelfdestructieve reddingsoperatie, een suïcidale poging tot in leven te blijven" (Thys, 1995, p. 88). M.a.w. de mens gaat enkel nog openstaan voor dogmatisme.

Dit alles zou betekenen dat de mens uit zichzelf een bepaalde opinie heeft en in kranten e.d. op zoek gaat naar artikels die hun dogmatische visie ondersteunen. Anders gezegd, de fascinatie voor KM brengt met zich mee dat er geen ruimte meer is voor gedifferentieerd denken. Het zijn dan niet de media die de mens dogmatische attitudes aanmeten. Kranten zouden dan enkel artikels publiceren om de visie van het merendeel van de bevolking te **ondersteunen**. Zo wordt de macht van de media gerelativeerd. Deze idee is o.a. terug te vinden bij Bertrand (1997). "Les médias ont, indiscutablement, un effet considérable en fournissant de l'information, en choissant quels événements et quelles personnes sont importantes. Il arrive d'ailleurs que la simple publication déclenche une action des pouvoirs politiques avant même que les usagers ne réagissent. Indéniablement, les médias fixent l'ordre du jour de la société: ils ne peuvent pas dicter aux gens quoi penser, mais ils décident à quoi ils vont penser. Sur les sujets qui leur importent, les gens se façonnent eux-mêmes une opinion et d'ailleurs l'opinion de la majorité s'impose souvent aux médias (surtout les commerciaux)", stelt Bertrand (1997, p. 30).

Hier is er dus sprake van een **interactieproces tussen media en publiek** in de zin dat de media een bevestiging biedt van de attitudes die de bevolking al profileert. Beide actoren beïnvloeden elkaar dus. De mens heeft vanuit de aard van KM dat een fascinerend object is, het moeilijk met gedifferentieerd denken. In de media ziet hij zijn dogmatische attitude bevestigd, en bovendien probeert de believer en de disbeliever de media te manipuleren om vanuit hun respectievelijke

visie berichtgevingen te doen. Maar zoals Lanning (1996) het stelt: "In their zeal to manipulate the media, they forget that the media often manipulate them" (p. 9). De media doen de bevolking geloven dat het een geloofskwestie is: je gelooft de verhalen over KM of niet. Ze slepen de mensen in een escalerend conflict van polaire meningen. Ze wakkeren het welles-nietes steekspel aan en onderhouden het.

Er moet bij deze kijk op het interactieproces wel een **opmerking** gemaakt worden. Er is steeds gesproken over dogmatische attitudes als omvattende term voor believers en disbelievers, terwijl het toch om twee verschillende groepen gaat. Welke factoren maken dat iemand zich aan een bepaalde kant van het continuüm situeert? Kranten hebben misschien geen invloed op de vorming van een dogmatische attitude in se. Maar de berichtgeving door de media kan wel een invloed hebben op het aannemen van een believers- of een disbelievers-attitude. Lanning (1996) is immers formeel wanneer hij stelt dat niet zozeer het volk de media beïnvloedt, maar dat de media vooral het volk manipuleert. In hoofdstuk 4 wordt deze hypothese verder uitgewerkt.

2.2.2.4 Evolutie van polarisatie naar backlash

Er blijkt na verloop van tijd dat één van de denkpistes de dominerende gedachte wordt in de media en de publieke opinie, nl. de **disbelievers-visie**. Als daarenboven het justitiële onderzoek niet tot een duidelijke uitspraak leidt, bij gebrek aan eenduidige indicaties en absolute bewijzen, wordt de dominerende gedachte de thesis **massahysterie** en **heksenjacht** (Lanning, 1996; Pyck, 1998). Het zal dus uiteindelijk de disbelievers-attitude worden die "overleeft". De media doen hieraan mee. Disbelievers-verhalen zijn populair en geliefd. De achterliggende reden hiervan moet gezocht worden in het uiteindelijke doel van het maatschappelijk taboe, wat later besproken wordt (2.3). Kranten weten dat de disbelievers het pleit uiteindelijk zullen winnen, daarom gaat bijna de hele mediawereld al vroeg de nadruk leggen op ongeloofwaardige aspecten van de getuigenis. Ook mag er niet vergeten worden dat de media door andere maatschappelijke instanties, met justitie voorop, **gemanipuleerd** worden, en deze manipulatie gaat om redenen die later zullen duidelijk worden, steeds in de richting van het niet-geloven. Het is dus niet ondenkbaar dat de media het publiek in een disbelievers-attitude kneden. De media hebben volgens Pyck (1998) een belangrijke rol in het kneden van de publieke opinie. Deze hypothese wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 4. Naast de rol van de media worden in hetzelfde onderzoek ook andere factoren nagegaan die van invloed zijn op de attitudevorming.

Ook Jones (1991) stelt dat de evolutie naar de backlash begint wanneer de overheersende publieke en journalistieke opinie gekenmerkt wordt door **ongeloof en suggestie van maatschappelijke paranoia**.

Polarisatie doet zich eerst voor bij de professionals, personen die beroepsmatig betrokken zijn bij een zaak van KM. Door de profilering van een dogmatische attitude gaat er geen professioneel onderzoek meer kunnen gevoerd worden. Deze malaise is een dankbaar onderwerp voor de media. Kranten geven ook de voorkeur aan de dogmatische attitudes o.w.v. hun hoog sensatiegehalte. Mensen lezen graag extreme berichtgevingen. Vanuit hun fascinatie voor KM kunnen zij immers niet gedifferentieerd denken. Hun dogmatische houding wordt bevestigd en versterkt door de taal van de media. De media hebben echter wel een invloed op het bepalen van de plaats die men op het continuüm inneemt: een believers- of disbelievers-attitude. Deze hypothese wordt verder uitgewerkt in hoofdstuk 4.
De disbelievers gaan uiteindelijk steeds luider roepen. Ze worden geholpen door de media, die vooral gemanipuleerd worden door justitie, zodat een evolutie naar de backlash onafwendbaar is.

2.2.3 Fase 3: de backlash

Doorheen de hele geschiedenis kan gezien worden hoe op het spreken over KM steeds een **ontkenning** volgde (Olafson, Corwin & Summit, 1993). Ook nu volgt er telkens na uitgebreide belangstelling van media en bevolking een terugdringen van de aandacht voor KM. Het gevolg hiervan moet zijn dat er opnieuw een mijden komt van woorden en daden m.b.t. misbruik en mishandelen van kinderen. Waarom er opnieuw een stilzwijgen moet komen, wordt duidelijk wanneer het doel van het maatschappelijk taboe besproken wordt (2.3). Wat er juist gebeurt tijdens de backlash, wordt hier behandeld. Het komt er op neer dat de **disbelievers-attitude** op de voorgrond treedt, en de enige toegelaten visie wordt. Hierbij spelen de media, net als bij de polarisatie een belangrijke rol. Ook bij de backlash is de invloed van kranten, tijdschriften, tv-programma's e.d. niet weg te denken.

2.2.3.1 Definitie

De backlash is een term uit de mechanica, en het betekent dan "**een plotse of krachtige terugwaartse beweging**" (Pyck, 1998, p. 42).

Maar backlash heeft ook een sociale betekenis: "a strong adverse reaction to a political or social movement" (Webster's Ninth New Collegiate Dictionary, geciteerd in Myers, 1994). Het is m.a.w. een **negatieve respons op een constructieve of positieve stap voorwaarts** (Myers, 1994). "Er volgt een krachtige en efficiënte, maar onrechtmatige terugslag, als reactie op een rechtmatige actie" (Pyck, 1998, p. 42). Er moet wel een onderscheid gemaakt worden tussen wat Myers (1994) "legitimate criticism" en "illegetimate criticism" noemt. Kritiek kan immers terecht zijn wanneer het aanleiding geeft tot het aanbrengen van verbeteringen, bvb. op vlak van onderzoeksmethodologie. Maar "there can be too much of a 'good thing' " (Myers, 1994, p. 17). Meestal duikt er echter onrechtmatige kritiek op. De backlash wordt hoofdzakelijk gekenmerkt door het afbreken van alle handelingen m.b.t. een zaak van KM omdat het geen zin meer zou hebben nog verder onderzoek te doen. Alles is gelogen door de vermeende slachtoffers, niets is echt gebeurd. M.a.w. het zijn vooral de disbelievers die onrechtmatige kritiek uiten, en zullen gehoord worden. Maar hoe kan het zo ver komen dat de believers en de professionelen zich laten overschreeuwen? Waarom staan de disbelievers zo sterk?

2.2.3.2 De almacht van de disbelievers

De disbelievers komen het meest overtuigend over: als er (nog) **geen bewijzen** zijn, wie durft dan stellig beweren dat de getuigenissen zeker waar zijn? Vooral bij seksueel misbruik van kinderen is het aanwezig zijn van absolute bewijzen eerder uitzondering dan regel. Maar zelfs al is er wel evidentie, dan nog winnen de ongelovigen het pleit, en trekken ze de backlash op gang. Immers, zowel op micro- als op macroniveau sluit deze dogmatische ingesteldheid aan bij de behoeften van resp. de mens en de maatschappij. De disbelievers gebruiken zulke sterke technieken dat de minderheid met een professionele visie uitgeschakeld wordt (zie 2.4). Ook de believers worden uitgeschakeld omdat ze het doel van het maatschappelijk taboe in de weg staan, maar ook omdat ze een passieve houding aannemen. Zij zijn ervan overtuigd dat ze gewonnen hebben als de disbelievers het hoogste woord voeren. Hun theorieën over doofpotoperaties worden bevestigd, m.a.w. zij zijn tevreden en staken de strijd (Sturtewagen, 1998, p. 12).
Zo blijven uiteindelijk enkel nog de disbelievers overeind, en iedereen schikt zich naar hen.

Op **microniveau** zijn de onderliggende psychische mechanismen van de mens, zoals die hierboven beschreven zijn, verantwoordelijk voor het toelaten van de alleenheerschappij van de disbelievers. Het is vooral seksuele KM die een veelheid aan emoties in ons wakker maakt. Het verenigt drie beladen aspecten: kinderen, mishandeling en seks (Myers, 1994). Men praat er

liefst niet over. Men wil niet weten dat het bestaat. "In deze gevoelens van verontwaardiging en ongeloofwaardigheid vindt de backlash een vruchtbare voedingsbodem" (Dekeyser, 1994).

Op **macroniveau** is de disbelievers-visie de enige toegelaten kijk op KM, want dan alleen kan de maatschappij zichzelf handhaven, en blijft de orde met behoud van de gevestigde machten gewaarborgd. M.a.w. enkel de disbelievers kunnen het uiteindelijke doel van het maatschappelijk taboe helpen waarmaken. Wat dit doel precies inhoudt, en waarom het zo belangrijk is, wordt besproken in 2.3. Het zal duidelijk worden dat het voor alle maatschappelijke krachten en instituties het zeer wenselijk is onthullingen i.v.m. KM te voorkomen of te verbergen. Justitie, politiek, beleid en wetenschappelijke wereld gaan op zodanige manier om met een zaak van KM dat er alle kansen toe bestaan dat de backlash in gang gezet wordt (Myers, 1994; zie hoofdstuk 3). Maar vooral de media hebben een niet te onderschatten rol. Immers, de bevolking krijgt maar weet van de manier van werken van de instanties d.m.v. kranten, weekbladen, tv-programma's, enz.

De macht van de disbelievers moet dus bekeken worden in het kader van de "voordelen" voor de maatschappij die het mijden van woorden en daden i.v.m. KM met zich meebrengt. In 2.3 wordt dieper op deze "gunstige" maatschappelijke resultaten ingegaan.

2.2.3.3 De backlash op micro-, meso- en macroniveau

De backlash kan op verschillende niveaus voorkomen: op individueel niveau, op groepsniveau en op niveau van de maatschappij. (Pyck, 1998).

Op **microniveau** richt de backlash zich tegen het kind-slachtoffer en zijn onmiddellijke omgeving die het gelooft. Hier is het de dader en zijn entourage die de getuigenis van het kind gaan ontkrachten.

Op **mesoniveau** situeren zich de professionals. Journalisten, psychiaters, juristen, e.d. die op een professionele manier werken, gaan door collega's met een dogmatische visie tegengewerkt worden.

De media spelen de hoofdrol bij het voorkomen van de backlash op **macroniveau**. Door hun berichtgeving kunnen ze de maatschappelijke instanties van hun deskundigheid en geloofwaardigheid ontdoen. Vooral kranten helpen de backlash de hele maatschappij te doordringen.

De backlash is het terugdringen van de aandacht voor KM. Men wil de oorspronkelijke toestand van het mijden van woorden en daden herstellen, vooral bij seksueel misbruik van kinderen. Disbelievers zijn hierbij onontbeerlijk. Ze krijgen vrij spel aangezien ze aansluiten bij de psychologische mechanismen van de mens, en het uiteindelijke doel van het maatschappelijk taboe helpen bewerkstelligen. De backlash speelt zich af op micro-, meso- en macroniveau. De media zijn er de oorzaak van dat de backlash de gehele maatschappij kan doordringen.

2.2.4 Fase 4: de versteviging van het maatschappelijk taboe omtrent KM

Telkens als een zaak van misbruik van kinderen opduikt, zal de maatschappij in eerste instantie hevig geëmotioneerd zijn en **geen woorden** vinden om er over te praten. Maar naarmate de zaak vordert gaat er **polarisatie** ontstaan bij de professionals, en na tussenkomst van de media ook bij de bevolking. Believers en disbelievers strijden om hun gelijk. Er gaat nu niet meer gezwegen worden want iedereen wil gehoord worden. Ook degenen die zich toch hebben kunnen onttrekken aan een dogmatische attitude, nl. het kleine deel in de maatschappij dat een professionele visie profileert, gaan van zich laten horen. Zoals verder zal blijken is het echter, naast de believers-attitude, vooral de professionele attitude die gevaarlijk is. Ze moet zo snel mogelijk in de kiem gesmoord worden. Enkel de disbelievers-visie reduceert de angst voor chaos op individueel en maatschappelijk niveau. De disbelievers trekken m.b.v. de media de **backlash** op gang. Het mishandelde kind, de professionals die op een professionele manier werken, en de gewone burger die een professionele visie profileert, gaan het slachtoffer worden van allerlei technieken die disbelievers gebruiken. De believers vechten niet meer terug. Ze kunnen immers meestal niet bewijzen dat de getuigenis met de waarheid strookt. Ze trekken zich terug en vinden dat zij gewonnen hebben: hun doofpottheorieën zijn bevestigd (Sturtewagen, 1998, p. 12). Welke technieken disbelievers hanteren, wordt besproken op p. 53.

In elk geval zal de door disbelievers bewerkstelligde backlash haar doel bereiken: er komt een **terugdringen van de aandacht voor KM**. Het spreken erover sterft langzaam uit en het aantal professionals dat zich nog bezighoudt met de zaak vermindert zienderogen.

Dit is een samenvatting van het proces dat het maatschappelijk taboe omtrent KM is. Het kent steeds een "happy end". Er is een **versteviging van het taboe**. Het is klaar om rond te sluimeren om weer actief te worden bij een vermoeden van KM. De spiraal draait verder....

2.3 Doel van het maatschappelijk taboe

De spiraal van het maatschappelijk taboe kan zich verder ontwikkelen omdat telkens weer het resultaat na de backlash op gejuich onthaald wordt. Dit resultaat is het doel van het maatschappelijk taboe, nl. **KM aan de aandacht onttrekken**. Dit komt volledig tegemoet aan de visie van de disbelievers en believers. De eerstgenoemden hebben dan bereikt wat ze willen: er wordt gezwegen over die onzinnige en onware verhalen. De gelovigen zien hun mening echter ook bevestigd: hun theorieën over doofpotoperaties worden ondersteund. **Disbelievers en believers winnen altijd**. Het dogmatisme blijft de dominante strekking zolang de meerderheid van de mensen en de belangrijkste machtsgroepen in de samenleving succes ervaren met hun visie (Wielemans, 1998). "Het gehele maatschappelijke suprasyteem wordt aldus in één bepaalde en dominerende richting gestuwd en de diverse subsystemen worden hierin meegezogen omwille van de succesbeleving" (Wielemans, 1998, p. 21). De dogmatische visies gaan zich dus **maatschappelijk verharden**. Ze krijgen een duidelijke **macht**. Het wordt de enige manier om het doel te bereiken.

Maar als er gesteld wordt dat het maatschappelijk taboe tot doel heeft KM uit de publieke belangstelling te halen, is er dan geen sprake van een **pleonasme**? Is er geen doel achter het doel? M.a.w. waarom is het zwijgen over KM zo belangrijk? Wie of wat heeft er baat bij?

2.3.1 Behoud van maatschappelijke orde en veiligheid

Het is de maatschappij die **angst heeft voor chaos en verandering** en daarom niets liever wil dan KM naar de achtergrond te dringen. Door het taboe komt de mens tot orde en veiligheid op micro-, meso- en macroniveau (Swelheim, 1968).

Er is al herhaaldelijk aangetoond dat de **mens** angst heeft te verdrinken in een chaos van emoties (o.a. Myers, 1994; Thys, 1995). Zeker in de huidige samenleving waar rationaliteit en sereniteit ondergeschikt zijn, is de kans groot dat iemand dreigt weg te zinken in zijn gevoelens. Als de mens in aanraking komt met KM wordt de vertrouwde gang van zaken verbroken en verkeert de beleveniswereld in een verstoord evenwicht. "De mens die zich onder dergelijke omstandigheden angstig voelt, zoekt de oorzaak van deze angst niet in zichzelf, maar wijt zijn eigen gevoel van bedreigd zijn aan een bedreigende macht in de wereld om hem heen.[...] Zij worden tot machten en machtsmomenten, waartegenover hij zich alleen staande kan houden als

hij zich aan bepaalde regels [...] houdt" (Swelheim, 1968, p. 2). De mens legt de oorzaak van zijn angst bij het fenomeen KM dat belangrijke aspecten verenigt nl. kinderen en geweld, en in geval van seksueel misbruik, ook seksualiteit (Myers, 1994). Of zoals Pol Van Den Driessche (1998e) stelt: "Seks doet het immers [...] altijd goed, zeker als daar de ingrediënten misdaad, kinderen, politiek en corruptie aan worden toegevoegd" (p. 2). De mens denkt dat hij enkel zijn emoties de baas kan blijven als hij een dogmatische attitude aanneemt. Swelheim (1968) noemt dit taboevoorschriften die ervoor zorgen dat de mens "de nodige afstand bewaart en dat hij die handelingen en woorden vermijdt welke als noodlottig worden verondersteld" (p. 2-3).
Dogmatisme vermindert de spanning en laat de mens opnieuw normaal functioneren. Het schakelt de emotionaliteit uit, en eenzijdige rationaliteit in. Er is dan geen kritisch-creatieve kijk meer mogelijk, want dit veronderstelt een vereniging van gevoel en cognitie. De samenleving blokkeert. Veranderingen worden onmogelijk.

Op **meso- en macroniveau** wordt deze dogmatische houding die de mens aanneemt niet tegengewerkt. Bij de verklaring hiervan verschaft het **systeemdenken van Prigogine** goede aanknopingspunten (Prigogine geciteerd in Wielemans, 1998).
Normaal functioneert de maatschappij als een **systeem in evenwicht** waarbij het lijkt alsof alle instanties zoals justitie, media, politiek en wetenschap onafhankelijk functioneren en zich niets van elkaar aantrekken. Ze zouden **hypnomen** genoemd kunnen worden. Als er vermoedens van KM opduiken, geraakt de maatschappij **uit evenwicht**. Er ontstaat wanorde. De instanties worden dan wakker en ze gaan een samenhang vormen die in de evenwichtstoestand helemaal niet bestond. Politiek, justitie, wetenschap en media gaan samenwerken om de geruchten over KM te temperen en onthullingen te voorkomen en te verbergen. Dit lukt enkel wanneer zij een dogmatische attitude aannemen, wat zij dan ook doen. Ze gaan door allerlei gedragingen personen met een professionele attitude de mond snoeren (zie p. 53). De maatschappij voert m.b.t. tot KM het motto "horen, zien en zwijgen" aan. Alle maatschappelijke instanties werken samen om de orde te handhaven en veranderingen te voorkomen. Jan Leijten (1997) wijst erop dat deze samenwerking van groepen met macht een gevaar zijn. Immers, door dogmatische attitudes aan te nemen wordt degelijk onderzoek naar daders van KM belet. Zo voorkomt de maatschappij chaos en onafwendbare veranderingen, die er zeker komen waneer falen van preventiecampagnes en andere acties aan het licht zouden komen, en zeker indien daders uit hogere kringen geïdentificeerd zouden worden. Maar zo is de maatschappij er ook de oorzaak van dat personen die crimineel of corrupt gedrag vertonen, beschermd worden (Pyck, 1998).

Het is dus duidelijk dat de maatschappij **orde** wil bewaren, want dit stelt de gevestigde machten veilig. Iedereen vindt KM fout. Maar indien er te veel aandacht aan zou besteed worden en er degelijk onderzoek zou gevoerd worden, kan het **falen van de instanties** aan het licht komen. Er blijkt dan immers dat preventieacties niet geslaagd zijn in hun opzet, en dat leraars, politie e.a. de signalen te laat onderkend hebben. Ook kunnen er fouten in het eerder optreden van justitie en andere instituties aan het licht komen en kan het duidelijk worden dat er meer investeringen in kinderaangelegenheden moeten komen m.a.w. dat de huidige budgetten te klein zijn (Michiels, ter Meulen, Schep, & Steemans, 1999). KM wijst er immers op dat er nog steeds allerlei zaken fout lopen in onze maatschappij. Het duidt erop dat we toch niet zo geciviliseerd zijn als we dachten. Niemand, geen enkele maatschappelijke instantie wil hiervoor echter de schuld op zich nemen. Iedereen is bang zijn (machtige) positie te verliezen. Het is voor gezaghebbers bijzonder moeilijk zekerheden in de steek te laten, en zich in een totaal nieuw avontuur te storten. Er wordt gevraagd aan justitie en politiek dat ze een overgang maken van het ene stabiele evenwicht naar een ander, nieuw en beter stabiel evenwicht. Maar de machtigen in ons land staan hier huiverig tegenover: de huidige situatie mag dan wel verre van ideaal zijn, ze weten tenminste waar ze aan toe zijn, en hoe ze de situatie kunnen beheersen (Hooghe, 1997). Vooral justitie vreest voor te grote structurele veranderingen. Uit een **interview met een hooggeplaatste justitiële medewerker met een professionele attitude**, maar die om begrijpelijke redenen anoniem wenst te blijven, blijkt dat het inderdaad de gerechtelijke en politionele wereld is die de belangstelling voor KM willen terugdringen (Brussel, 27 december 2000). Volgens de anonieme bron kan justitie makkelijk iedereen de mond snoeren. Zij kent immers alle kleine kantjes van iedereen, niet in het minst van de machtigen in onze maatschappij. "Iedereen heeft schrik dat het verleden gaat opduiken. En degenen die nooit iets misdaan hebben, vrezen voor hun toekomst", aldus de anonieme bron. Justitie is de grootste macht in België. Ze staat nog boven de politiek. Ze bezit informatie over elke burger, en "kennis is macht". Ook Adriaenssens en Smeyers (1998) stellen dat **justitie hiërarchisch het laatste woord** heeft. Volgens de justitiële medewerker is er echt sprake van "intimidatie van de rechtsorganen". De media worden gemanipuleerd door justitie. "Na een persconferentie nemen de woordvoerders van het gerecht de journalisten mee uit eten om nog wat 'achtergrondinformatie' te verschaffen". Nog volgens de anonieme bron wordt de media één detail verteld dat ze dan kunnen uitvergroten. Na een tijd kan de gewone man de rode draad niet meer vatten. Daarbij komt nog dat de menselijke geest zo al niet in staat is om een complex fenomeen zoals KM rationeel te vatten. De bevolking staat open voor dogmatisme.

Justitie heeft angst om haar geloofwaardigheid te verliezen indien er te veel onthullingen omtrent KM opduiken. De malaise in het juridisch apparaat zou te zichtbaar worden (Hooghe, 1997). Het volk zou een nieuwe politieke cultuur kunnen eisen waarbij de politiek zich minder zou laten leiden door machtsspelletjes, maar meer bekommerd zou zijn om het algemeen welzijn van de individuele mens. Te veel bewustmaking van het grootschalig probleem dat KM is (KM is de tweede belangrijkste doodsoorzaak bij kinderen; Clara, 1990), zou mensen kwaad maken. Ze zouden het niet meer nemen dat politiek, gerecht, economie, onderwijs of cultuur zich losrukken en volgens eigen wetmatigheden functioneren. Deze differentiatie is immers één van de hoofdkenmerken van de modernisering van de Westerse samenleving. De burger wil dat de instituties op een rechtvaardige manier werken waar eerlijkheid, inzet, respect voor het individu opnieuw norm zouden worden (Hooghe, 1997). Multidisciplinair werken is hierbij de voorwaarde. Volgens Francien Lamers-Winkelman (1999) is deze samenwerking bij KM echter nog een uitzondering. Er wordt enkel samengewerkt om vermoedens en onthullingen i.v.m. KM zoveel mogelijk in te perken.

Bewustmaking van de ernst en grootschaligheid van KM is **gevaarlijk**. Gevestigde machten worden aan het wankelen gebracht. Misschien zou ons land niet overleven. Deze angst klinkt bij menigeen: "[...] omdat dit land en zijn instellingen een bijkomende opdoffer heus kunnen missen," stelt Pol Van Den Driessche (1998e) ter verdediging van het stopzetten van het onderzoek omtrent de X-dossiers (p. 2). Ook Segers (1998) duidt er op dat het gevaarlijk is kritiek te geven op justitie, "want dan ben je een bloeddorstige meute lynchend plebs, die de Onafhankelijkheid van het Gerecht en de Democratische Scheiding der Machten ondergraaft" (p. 7).

Iedereen zou er dus alle belang bij hebben dat elk **vermoeden over KM onderdrukt** wordt. De spiraal van het maatschappelijk taboe moet mooi verder kunnen draaien. Enkel dan is er orde en is ieders positie veilig. Justitie zorgt ervoor dat heikele gegevens bedekt blijven. Ze kan de eisen van de bevolking i.v.m. reorganisatie van het gerechtelijk en politioneel apparaat missen. Het is niet onmogelijk dat er veranderingen geëist worden. Immers, er zijn al zoveel zaken "ononderzoekbaar" gebleken, én bovendien duidt de aanwezigheid van KM in de maatschappij op falen van de verschillende instanties (De Coninck, 1998b, p. 115). Onthullingen i.v.m. KM kunnen dus tot chaos en bedreiging van de gevestigde machten leiden.
De media worden gemanipuleerd door justitie. Ze moeten de bevolking ervan overtuigen dat er helemaal niets aan de hand is. Een goed voorbeeld van een oproep tot het niet al te ernstig nemen

van vermoedelijke gebeurtenissen is het volgende: "Wij mogen van politie en gerecht verwachten dat ze hard optreden tegen misdadigers die vrouwen, mannen of kinderen misbruiken. Er kan daarbij geen aanzien des persoons spelen. Ook personen die schuldig verzuimden op te treden, verdienen vervolging en straf. Maar als de prijs hiervoor is dat de hele samenleving in een klimaat van heksenjacht wordt gestort, moeten we toch nog eens goed nadenken. Als het volstaat iemand van iets te betichten om de hele machinerie automatisch op gang te brengen, omdat de publieke opinie iedere aarzeling als bescherming zal brandmerken, zijn we ver heen" (Sturtewagen, 1998b, p. 16).

De **media** zijn dus echt nodig om KM onzichtbaar te maken. Het wordt ook steeds moeilijker de publieke aandacht terug te dringen. Vroeger ging dit stukken makkelijker. Wat is er dan eigenlijk veranderd?

2.3.2 Geen makkelijke opdracht meer

Pas in 1960 werd het belang van KM als oorzaak van ziekte, blijvende letsels en overlijden van een groot aantal kinderen erkend in de USA en op het einde van de jaren '60 ook in Europa (Clara, 1990). Het lijden dat veroorzaakt wordt door de mishandeling is vanaf dan bespreekbaar, en KM wordt beschouwd als een maatschappelijk probleem. Vroeger was dit niet zo. Toen werden alle problemen verklaard en opgelost vanuit het **geloof of het moreel oordeel** van sommigen. De pastoor en dominee bemoeiden zich met de moraal van het gezin. "Zij werkten vanuit een structuur waarin het gezin uit God was en afwijkingen de verantwoordelijkheid van individuen", (Van Dantzig, 1999, p. 43). De kerk mengde zich in huiselijke aangelegenheden. Mishandelaars bestempelden ze als bezeten door de duivel. Pastoors probeerden door gebruik van het geloof mensen weer op het goede spoor te brengen. KM werd zodanig eigenlijk in de hand gehouden. De media waren toen ook nog erg beperkt wat betekende dat mensen enkel met KM in aanraking kwamen wanneer het in hun naaste omgeving voorkwam.

Nu zijn de **media** enorm invloedrijk geworden, en bereiken ze iedereen in de samenleving. Maar er zijn nog andere redenen waarom KM zichtbaarder geworden is. A. Van Dantzig, professor in de psychiatrie (1999), duidt op de rol van "**emancipatiegroepen**". Die hebben steeds meer van zich laten horen. Er werd aandacht gevraagd voor hun bestaan. Het is de kleine minderheid in de maatschappij die zich wel bewust is van het belang om KM te erkennen.

Een andere reden heeft te maken met de vervanging van de morele orde door een **wetenschappelijke orde**. Er is verbreiding gekomen van het wetenschappelijk denken. Verder

stelt Van Dantzig nog dat het vroeger een patriarchale, mannelijke wereld was. Er is echter steeds meer aandacht gekomen voor de **rechten van de vrouw én van kinderen**. Een andere belangrijke oorzaak van het verworden van KM tot een maatschappelijk zichtbaar probleem is de **afname van de invloed van de kerk**. Het geloof is bij weinige mensen nog de leidraad in het leven.

De bemoeienis van de pastoor en de dominee is echter niet vervangen kunnen worden. "De emancipatie van de zogenaamd autonome burger verdraagt zich slecht met overheidsbemoeienis met de privé-sfeer *(sic)*", zegt Prof. Dr. Van Dantzig (p. 43). "De 'oude politiek' en de 'nieuwe burger' spreken voor een flink stuk naast elkaar, en dat is een fenomeen dat steeds minder gepikt wordt door die burgers", zegt Hooghe (1997, p. 138).

Het wordt dus steeds **moeilijker** voor justitie en andere instanties de mondige burger de mond te snoeren. Maar de zo gegeerde maatschappelijke orde kan nog altijd makkelijk bewaard worden. Immers, de mens als individu wordt verlamd door zijn emoties bij het in aanraking komen met KM. Ook blijven echte structurele veranderingen toch de verantwoordelijkheid van juristen. Het gewone publiek is wel betrokken partij, maar er is niemand die haar stem vertegenwoordigt. Ze wordt buiten de debatten gehouden en moet zich schikken (Hooghe, 1997). Trouwens, echte veranderingen komen er o.w.v. de gewenste orde en veiligheid van gevestigde machten toch niet. Want zoals Luc Huyse (geciteerd in Hooghe, 1997) zegt, heeft elke instelling de neiging het eigen overleven het belangrijkste te vinden.

En als de stem van het volk te luid gaat weerklinken, zijn er nog altijd de media om hen op een dwaalspoor te brengen....

De maatschappij is een systeem ver-uit-evenwicht dat toch als doel heeft het evenwicht te bewaren. Enkel dan is orde gegarandeerd. KM brengt echter chaos met zich mee. Het angstaanjagende voor de maatschappijke instanties hieraan is dat hun macht bedreigd wordt. Gelukkig voor hen is de mens opgeslorpt door emoties en is hij beïnvloedbaar door de media. M.a.w. na een moment van chaos en onevenwicht, wordt er weer orde en veiligheid van posities bereikt. Dit betekent dat er niks veranderd is, en er nog steeds duizenden kinderen zijn die lijden omdat KM weer uit de belangstelling verdwenen is.

De vraag die nu natuurlijk opduikt is of een doorbreken van het maatschappelijk taboe als opwaartse spiraal echt niet mogelijk is. In de volgende paragraaf zal deze problematiek behandeld worden.

2.4 Doorbreking van het maatschappelijk taboe als een opwaartse spiraal

Het antwoord op de vraag welke oplossing er bestaat om de spiraal te doorbreken, klinkt zeer eenvoudig: zich aan de polarisatie onttrekken, en een **professionele attitude** aannemen. Het is echter om verschillende redenen moeilijk het maatschappelijk taboe te doorbreken. Maar toch is het geen utopisch ideaal.

2.4.1 De professionele attitude ter doorbreking van het maatschappelijk taboe

Wanneer er over een professionele attitude gesproken wordt, betekent dit niet dat dit de attitude van een professional is. Beide termen mogen niet door elkaar gehaald worden. **Professionals** zijn personen die beroepshalve betrokken zijn bij een zaak van KM. De meesten onder hen hebben geen **professionele attitude**, alhoewel dit de enige geschikte houding is voor een justitieel medewerker, journalist, wetenschapper, politicus,... Indien "professional" en "professionele attitude" verworden zijn tot synoniemen kan het taboe doorbroken worden. Zoals zal blijken, is deze gelijkschakeling theoretisch een makkelijke, maar in de praktijk een moeilijke, doch niet utopische, onderneming.

2.4.1.1 Professionele attitude

Kurtz (1994) onderscheidt naast de dogmatische attitude het zg. "**nieuwe scepticisme**" (p. 25). Dit is niet dogmatisch want het stelt dat we nooit door iets a priori aan te nemen of te verwerpen de deur naar verantwoord onderzoek mogen dichtslaan. Een professionele attitude veronderstelt gedifferentieerd i.p.v. zwart-wit denken. Met **gedifferentieerd denken** wordt bedoeld dat er met alle mogelijke hypotheses rekening gehouden wordt. Het betekent ook "een methodische twijfel die vraagt om **bewijs en argumentatie voor iedere hypothese**", pas dan kan men spreken van "kritische intelligentie", aldus Kurtz (1994, p. 26). Zwart-wit denkers baseren hun kennis op a priori vastgestelde, absolute zekerheden. Dogmatisch gelovigen en ongelovigen gaan ervan uit dat alles resp. klopt of niet klopt. Het is het ene of het andere, waarbij ze zich hoofdzakelijk door hun emoties laten leiden. Dit is tegengesteld aan een professionele, **"open mind" attitude**, waar er gestreefd wordt naar het controleren van emoties en vinden van een gezond evenwicht tussen rationaliteit en gevoelens (Lanning, 1996). Professionele onderzoekers erkennen dat ze zich kunnen vergissen, en zijn altijd bereid om in het kader van verder onderzoek zelfs de meest fundamentele inzichten opzij te zetten. Ze zoeken naar adequate bewijzen en redelijke gronden

voor iedere claim in welke context dan ook (Kurtz, 1994).

Personen met een professionele visie bepleiten waarden zoals **sereniteit en zin voor nuance**. Ze "nemen hun slachtoffer ernstig en luisteren naar hen, maar zullen de getuigenissen ondertussen onderzoeken en ze proberen te verifiëren", stelt Pyck (Naast believers en disbelievers zijn er ook nog professionals, 1998, p. 7).

Professionelen eisen van iedereen **verantwoording**. Ze gaan in tegen de blinde macht van de instanties (Coveliers, 1998). De maatschappelijke krachten en instituties moeten zich openstellen voor controle door professionele onderzoekers. Ze moeten gedwongen worden verantwoording af te leggen over de manier waarop ze functioneren. Dit is de enige manier om macht in toom te houden (Hooghe, 1997). Professionelen staan open voor multidisciplinaire samenwerking waar er wederzijdse controle mogelijk is.

Welke de **indicatoren** zijn van deze professionele attitude, wordt in het volgende hoofdstuk besproken.

2.4.1.2 Wie bezit de professionele attitude?

Uit figuur 3 blijkt dat het maatschappelijk taboe de hele maatschappij doordringt. Er zijn echter steeds een klein aantal personen die zich aan het proces van het taboe kunnen onttrekken. Zij durven het toch aan om ondanks de hindernissen, die in punt 2.4.2 besproken worden, een professionele attitude aan de dag te leggen. Deze personen, die weliswaar een minderheid vormen, worden in het systeemtheoretisch denken van Prigogine (geciteerd in Wielemans, 1998) "**dissipatieve elementen**" genoemd (p. 23). Deze dissipatieve structuren kunnen uit de spiraal ontsnappen (figuur 4).

Figuur 4

Dissipatieve elementen

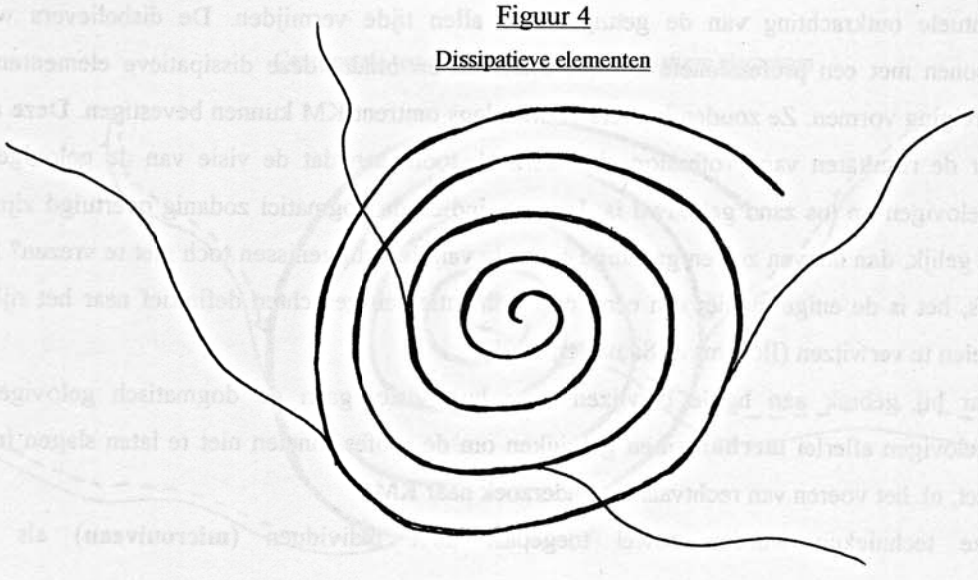

Het blijft wel, zoals ook sociaal psycholoog Prof. Dr. Eddy Van Avermaet (1995) meent, een kapitale en onderzoeksmatig uiterst boeiende vraag **waarom** sommige mensen of groepen mensen een voorkeur hebben voor een professionele visie of een professionele attitude vormen, en andere er dan weer een dogmatische visie op na houden. Dit houdt verband met theorieën over attitudevorming, maar hier kan binnen het bestek van deze thesis niet verder op in gegaan worden. In hoofdstuk 4 worden wel enkele hypothesen opgesteld die een mogelijke verklaring kunnen bieden voor het verschil in attitude.

Er zijn dus personen die om redenen die een onderzoek waard zijn, een professionele attitude hebben en die om het met een systeemtheoretisch begrip te zeggen "een **nieuwe orde**" willen stichten waar vermoedens en onthullingen van KM op een rechtvaardige manier behandeld worden. Rechtvaardig betekent dat élk element uit getuigenis nagetrokken moet worden om zo geverifieerd of gefalsifieerd te worden (Lanning, 1996). Er worden geen a priori-oordelen geveld. De professionele onderzoekers verwijderen zich zo ver mogelijk van de bestaande orde om dit alles mogelijk te maken. Maar dit niet zo eenvoudig. Er zijn immers een aantal **hindernissen** die maken dat de dogmatici uiteindelijk toch het pleit zullen winnen, met een uitbreiding van het taboe tot gevolg.

2.4.2 Hindernissen bij het doorbreken van het maatschappelijk taboe

De believers boycotten de werkwijze van de professionelen omdat ze vrezen dat er tegenevidentie voor het verhaal van het vermoedelijke slachtoffer kan opduiken. Ze willen een eventuele ontkrachting van de getuigenis te allen tijde vermijden. De disbelievers willen personen met een professionele attitude uitschakelen omdat deze dissipatieve elementen een bedreiging vormen. Ze zouden immers vermoedens omtrent KM kunnen bevestigen. Deze angst voor de resultaten van professioneel onderzoek toont aan dat de visie van de gelovigen en ongelovigen op los zand gebouwd is. Immers, indien de dogmatici zodanig overtuigd zijn van hun gelijk, dan hoeven ze een grondige controle van de getuigenissen toch niet te vrezen? Meer zelfs, het is de enige manier om een hoop insinuaties en geruchten definitief naar het rijk der fabelen te verwijzen (Ilegems & Sauviller, 1998).

Maar bij gebrek aan harde bewijzen voor hun visie, gaan de dogmatisch gelovigen en ongelovigen allerlei **mechanismen** gebruiken om de professionelen niet te laten slagen in hun opzet, nl. het voeren van rechtvaardig onderzoek naar KM.

Deze technieken worden zowel toegepast door individuen (**microniveau**) als door

maatschappelijke instituties (**meso- en macroniveau**). Het hele mechanisme van discreditering wordt op gang getrokken door de daders en hun entourage. Dan volgen justitie en de pers. Het proces van het zwijgen opleggen aan de professionelen, is de hierboven beschreven backlash. De methodes die gebruikt worden, versterken elkaar bij gelijktijdige toepassing (Pyck, 1998).

Professionelen worden **gepest en geïntimideerd**. Ze worden het slachtoffer van **geruchten en roddel**. Er komen bedreigingen m.b.t. hun functie. Professionele onderzoekers worden het slachtoffer van **sancties of tuchtmaatregelen** waaronder zelfs ontslag. Ze kunnen ook opzettelijk op een **dwaalspoor** gebracht worden waardoor ze onderwerp worden van **ridiculisatie**. Ten slotte blijkt het bewerkstelligen van **professioneel en sociaal isolement** een uiterst doeltreffend middel om personen met een professionele attitude het zwijgen op te leggen (Pyck, 1998).

De maatschappij gaat duidelijk heel ver om haar orde veilig te stellen. Maar haar technieken zijn doeltreffend. Er komt een **centripetale terugkoppeling** naar het orde-handhavend centrum. Hoe verder de professionelen in hun onderzoek gaan, hoe meer het systeem uit evenwicht geraakt maar ook hoe sterker de onderlinge samenhang en communicatie tussen de instanties toeneemt (Prigogine geciteerd in Wielemans, 1998). De maatschappelijke krachten en instituties werken dan samen d.w.z. gebruiken samen allerlei technieken, om de professionelen terug tot de gevestigde orde te roepen. Als de taboeregels overschreden worden, reageert de macht automatisch, meedogenloos, zonder de redelijkheid van de motieven van de overtreder zelf ook maar in overweging te nemen (Swelheim, 1968).

Figuur 5

Centripetale terugkoppeling van de dissipatieve elementen

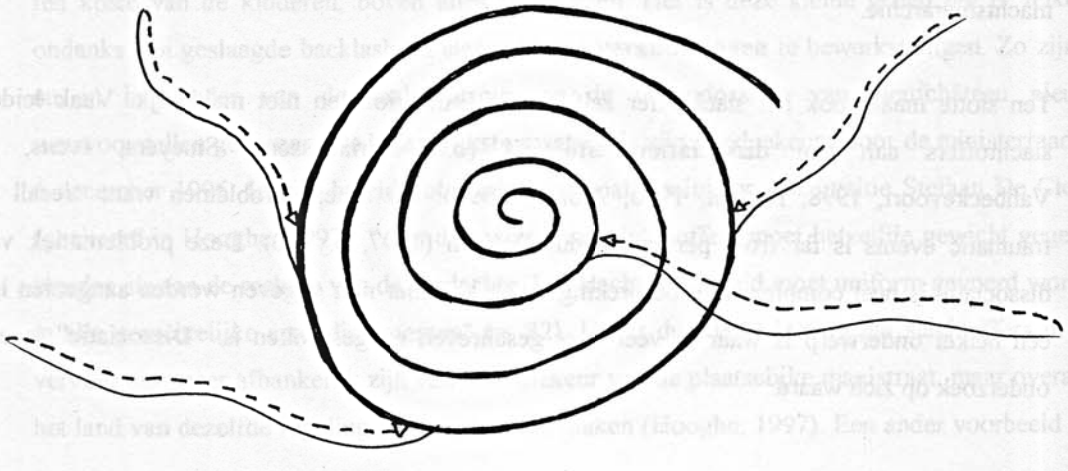

Het gedifferentieerd denken bezwijkt onder de druk van de zwart-wit denkers. De vernieuwing is niet sterk genoeg om te overleven. Dit heeft niet alleen te maken met de door de maatschappij gewenste orde en behoud van machten, maar ook met allerlei andere factoren die de werking van de professionelen niet echt in de hand werken.

De slachtoffers van het maatschappelijk taboe vormen een groep die nog niet voor zichzelf kan opkomen. Kinderen zijn belanghebbend, maar niet in staat tot acties. **Kinderen zijn niet stemgerechtigd** en vormen dan ook geen bedreiging. Ze kunnen geen veranderingen eisen (Van Dantzig, 1999; de Ruiter, 1993).

Maar ook de gewone burger kan op zichzelf geen veranderingen bewerkstelligen. Zijn **stem alleen heeft geen betekenis**, en vormt geen bedreiging voor de maatschappelijke orde. In de praktijk is daarom steeds de houding zichtbaar: "Ik heb hier mijn functie, mijn macht, en niemand kan mij iets maken" (Hooghe, 1997, p. 154). Een individu kan inderdaad niets doen. De controlefunctie m.a.w. het toepassen van de verantwoordingsplicht kan niet aan hem alleen overgelaten worden. Machtscontrole moet door groepen gebeuren (Hooghe, 1997). Dit betekent dat een professionele onderzoeker reddeloos verloren is als hij geen bondgenoten rondom zich verzameld heeft. Dit is echter steeds het geval omdat dissipatieve elementen zeldzaam zijn.

Een bijkomende hindernis is dat de kenmerken, de waarden, van een professioneel **geen machtsfactor** vormen. Sereniteit en zin voor nuance lenen zich niet dadelijk tot sensationele uitspraken om de massa te beroeren. Er zijn geen zekerheden. Om macht te krijgen moet men zich baseren op valse zekerheden. Met waarschijnlijkheden komt men niet ver in de huidige machtshiërarchie.

Ten slotte maakt ook het slachtoffer zelf het de professionelen niet makkelijk. Vaak leiden slachtoffers aan een **dissociatieve stoornis** (o.a. Adriaenssens, Smeyers, Ivens, & Vanbeckevoort, 1998; Rothen, 1990; Albach, 1990). Dit schept problemen want "recall of traumatic events is far from perfect", aldus Putnam (1997, p. 110). Deze problematiek van dissociatie is heel complex. Een bespreking ervan kan hier niet gegeven worden aangezien het een heikel onderwerp is waar al veel over geschreven en gesproken is. "Dissociatie" is een onderzoek op zich waard.

Professionelen bevinden zich dus in een heel **kwetsbare positie**. Dit lijkt misschien paradoxaal omdat alleen iemand met een professionele atitude zijn daden kan verantwoorden. Er valt hem niks te verwijten. Maar juist daarom vormt hij een gevaar. Zijn resultaten zijn op voorhand nog onbekend. Het onstaan van maatschappelijke chaos wordt niet uitgesloten. De professioneel moet daarom uitgeschakeld worden d.m.v. allerlei technieken die door de dogmatici gehanteerd worden. In combinatie met andere hinderende factoren (kinderen zijn een groep die niet voor zichzelf kunnen opkomen, één individu heeft geen zeggingskracht, waarden van een professioneel vormen geen machtsfactor en het probleem van dissociatie bij slachtoffers) is dit de oorzaak van het zeer kleine aantal personen die (nog) professioneel willen werken. Bijna alle professionelen die een poging deden te ontsnappen uit de spiraal worden teruggeroepen door het orde-handhavend centrum.

Daarnaast zijn de kenmerken van de hedendaagse maatschappij er niet naar om d.m.v. een professionele attitude het taboe aan het wankelen te brengen. Individualisme m.i.v. zelfbevestiging en competitie viert hoogtij (Wielemans, 1998; zie ook 1.2.2). Een professionele houding vereist samenwerking over de instituties heen. Maar door het huidig klimaat gaan weinigen dergelijk multidisciplinair overleg zinloos vinden.
Ook het overheersen van emoties op het verstand dat de hedendaagse postmodernistische maatschappij kenmerkt, verhindert een doorbreken van het taboe waar een combinatie van rationaliteit, orde en wetmatigheid, en het creatieve voor nodig is (Wielemans, 1998; Bouckaert, 1991).

Er zijn echter nog enkele **uitzonderingen**. Individuen die ondanks alle tegenkantingen een rechtvaardige omgang met KM blijven eisen en het eigenbelang aan de kant schuiven i.p.v. het ten koste van de kinderen, boven alles te plaatsen. Het is deze kleine groep die er telkens, ondanks een geslaagde backlash, in slaagt **kleine veranderingen** te bewerkstelligen. Zo zijn er nu in het kader van de zaak-Dutroux en de nevendossiers van Neufchâteau nieuwe wetsvoorstellen gekomen. De belangrijkste maatregels zijn goedgekeurd door de ministerraad op 6 december 1996. In zijn beleidsnota stelde toenmalig minister van Justitie Stefaan De Clerck (geciteerd in Hooghe, 1997): "Aan de rechten van slachtoffers moet hetzelfde gewicht gegeven worden als aan de rechten van de verdachte. Het slachtofferbeleid moet uniform gevoerd worden in alle gerechtelijke arrondissementen" (p. 82). Het is dus de bedoeling dat slachtoffers in het vervolg niet meer afhankelijk zijn van de willekeur van de plaatselijke magistraat, maar overal in het land van dezelfde regeling gebruik kunnen maken (Hooghe, 1997). Een ander voorbeeld van

een verandering die er door de blijvende strijd van het kleine aantal professionelen gekomen is, is het ministeriëel besluit van de Vlaamse Gemeenschap op 8 juli 1987 met de voorwaarden voor erkenning en subsidiëring van centra voor hulpverlening bij KM (Adriaenssens & Smeyers, 1998).

Er zijn dus wel steeds kleine veranderingen die professionelen kunnen doorvoeren ondanks dat het taboe uiteindelijk toch overwint. Er zijn personen die zich blijvend verzetten tegen een centripetale terugkoppeling naar het orde-handhavend centrum.

Maar waarom zou iemand zijn verstand gebruiken, argumenten afwegen of discussiëren en samen met de anderen naar de waarheid zoeken? Immers, "leve de redeloze vrijheid" (Tanghe, 1998, p. 6). Omdat hij wil opkomen voor een groep die nog niet voor zichzelf kan opkomen en omdat hij echt iets aan de problematiek van KM wil doen.

In de volgende paragraaf wordt de drijfveer van professionelen besproken.

2.4.3 De drijfveer van professionelen

Professionelen willen een - in systeemtheoretische termen - **nieuwe orde** stichten waar er geen maatschappelijk taboe op KM meer rust. Ze willen ontsnappen aan de macht van het orde-handhavend centrum.

Figuur 6

Een nieuwe orde

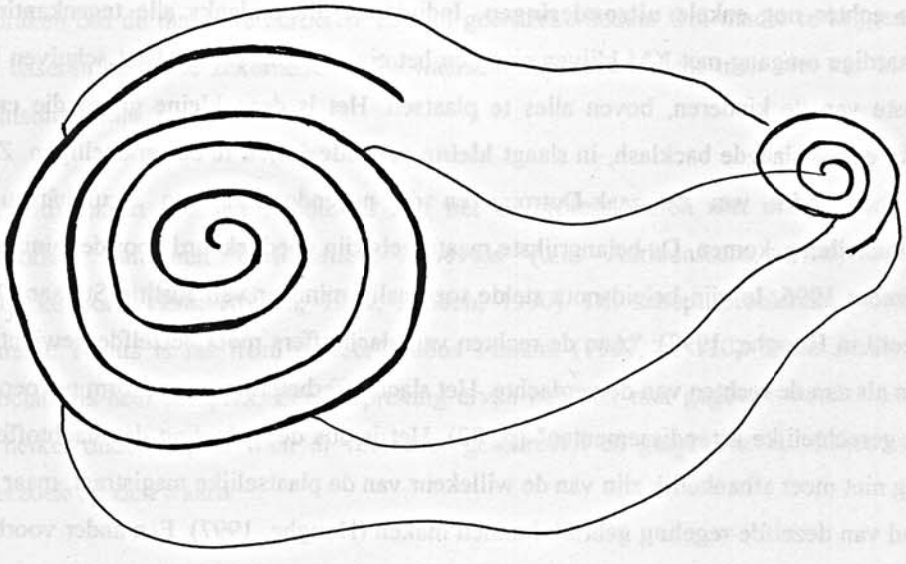

Professionelen willen een maatschappij waar het **belang van het kind** op de eerste plaats komt, en waar de rechten van het kind niet geschonden worden. Ieder kind heeft recht op degelijk onderzoek zonder a priori-oordelen, indien er vermoedens van KM bestaan. Elk kind moet in zijn belang **vertegenwoordigd** worden, aangezien het zelf nog niet aan het rechtsverkeer mag deelnemen (de Ruiter, 1993). Professionelen willen de rechten van het kind die sedert 1989 volledig in theorie vastgelegd zijn, ook in de praktijk toepassen.

Professionelen streven naar een nieuwe orde waar de **kwaliteit van leven** voorrang heeft op het individueel belang (Van Loon, 1998).
Iedereen moet **verantwoording** voor zijn daden kunnen afleggen. Indien er professioneel gewerkt wordt, vormt dit geen enkel probleem.
In een maatschappij zonder taboe op KM zou er zelfs een **harmoniemodel** heersen waar **hulpverlening en justitie** wederzijds respect voor elkaars bevoegdheden, competentie en verantwoordelijkheid hebben. Justitie en hulpverlening staan dan niet meer tegenover elkaar. Immers, indien er professioneel gewerkt wordt, betekent dit ook dat er multidisciplinair overleg is. Zo zien beide conflictueuze instanties dan in dat ze elkaar kunnen verrijken, en in een gecoördineerde actie gezamenlijk aan de weg naar een rechtvaardige omgang met KM kunnen timmeren (Hutsebaut, 1990; Adriaenssens & Smeyers, 1998).

Maar hoe kan een dogmatische maatschappij veranderd worden in een samenleving waar al deze doelen bereikt kunnen worden?

2.4.4 De weg naar een nieuwe orde

Professionelen staan toenemend onder maatschappelijke druk. Ze worden slachtoffer van zondebokmechanismen. Het gevolg is dat er geen grondig en verantwoord onderzoek i.v.m. een getuigenis over KM gebeurd. Maar er blijven steeds enkele personen met een professionele attitude de **strijd tegen het dogmatisme** verderzetten. Om het met de woorden van Prigogine te zeggen: er ontstaat een **systeem-ver-uit-evenwicht**. Er gebeuren ingrepen die als doel hebben het evenwicht en de oorspronkelijke orde te herstellen. Maar langs de andere kant zorgt het kleine aantal professionelen dat blijft volharden voor **kleine veranderingen** inzake de rechtvaardige omgang met vermoedens van KM. Zoals al eerder vermeld, zijn de Vertrouwensartscentra zo ontstaan.

Personen met een professionele opvatting slagen erin om toch iets te bereiken omdat ze volhouden. Hoe hard dogmatici ook proberen d.m.v. zondebokmechanismen bij de professionelen een attitudeverandering teweeg te brengen, hoe **vastberadener** deze onderzoekers, politici e.d. worden. Marc Verwilghen (geciteerd in Ilegems & Sauviller, 1998b) – waarvan steeds duidelijk geweest is dat hij tijdens zijn voorzitterschap van de commissie-Dutroux een professionele attitude profileerde - zegt hierover: "Ik vind de verwachtingen die in mij gesteld worden beangstigend. Maar anderzijds vind ik het meer en meer een uitdaging om toch door te duwen. Zeker nu het regime, de gevestigde machten, het etablishment zo krampachtig reageert. Dat geeft mij de kracht en de wil om toch verder te doen" (p. 4). Deze problematiek gaat terug op de talrijke theorieën over "attitudeverandering". Een uiteenzetting over deze theorieën hoort echter niet thuis binnen het bestek van deze verhandeling. De conclusie van deze theorieën, is hier daarentegen wel op zijn plaats. Samen met Van Avermaet (1995) en de Amerikaanse sociaal-psychologen Nisbett en Ross, kan gesteld worden dat het **moeilijk** is attitudes, opvattingen en theorieën die mensen hebben, te veranderen. In hun zoektocht naar verantwoordelijke mechanismen verwijzen zij naar evidente **motivationele en emotionele factoren**. Niemand geeft immers makkelijk iets op waar hij aan "gehecht" is of wat past in zijn waardenideologie. Maar vooral **cognitieve processen** zijn belangrijk. Eens dat iemand de realiteit in een bepaald scenario heeft ingekaderd, bestaat er de tendens, Van Avermaet (1995) noemt dit een cognitieve inertie, om dat kader te handhaven. Ook spelen **sociale processen** een rol. Mensen vertonen immers een uitgesproken tendens om bij het toetsen van hun opvattingen te rade te gaan bij en om te gaan met gelijkgezinden.
Deze **perseveratie** geldt zowel voor de gewone man als voor de professional.

Deze perseveratie-theorie die hier slechts even belicht is, toont aan dat veranderingen kunnen bereikt worden omdat professionelen ondanks tegenkantingen zullen volharden in hun attitude. Ze zullen zich niet snel laten verleiden tot dogmatisme.

Maar deze perseveratie van attitudes heeft ook een **negatieve implicatie**. Immers, ook de personen met een believers- of disbelievers-attitude zullen hun opvattingen niet snel opgeven. Zoals al eerder gezegd hebben dogmatici steeds het gevoel te winnen. Als believers met tegenevidentie geconfronteerd worden, zullen ze nog sterker vasthouden aan hun opvatting. Ze interpreteren alles dan als zijnde kenmerken van de "doofpotoperatie". Ook disbelievers worden nog meer overtuigd van de juistheid van hun attitude indien ze geconfronteerd worden met bewijzen van het tegendeel.

Dit betekent dat hoe beargumenteerd personen met een professionele attitude hun visie - die zowel ingaat tegen de disbelievers- als de believersopvatting - ook uiteenzetten, hoe sterker de polarisatie zal worden (Van Avermaet, 1995; Nisbett & Ross, 1980).

Is er dan geen maatschappij mogelijk waar een professionele attitude overheerst?

Toch wel, maar daarvoor moet een **nieuwe orde** gesticht worden. Er is hierboven (figuur 5) al aangehaald dat telkens een poging hiertoe ondernomen wordt, de professionelen teruggeroepen worden tot de gevestigde orde. Maar zoals ook al gesteld, worden toch steeds kleine veranderingen bewerkstelligd, m.a.w. de gevestigde orde wordt minder stevig. Het is dus niet ondenkbaar dat op een gegeven moment de dissipatieve structuren er in slagen een nieuwe orde op te richten. De theorie van de perseveratie van attitudes stelt immers dat door tegenwerking de professionele attitude verstevigd wordt.

Het kan lijken of er nog één **hindernis** is die deze nieuwe orde - waar vermoedens van KM rechtvaardig (d.w.z. zonder a priori-oordelen) onderzocht worden - in de weg staat. Personen met een professionele attitude vormen immers een **minderheid**. Echter volgens Prigogine (geciteerd in Wielemans, 1998) biedt zijn theorie van dissipatieve structuren een wetenschappelijk model waar maatschappelijke transformatie via een dissidente minderheid mogelijk is. Prigogine attendeert dat zijn theorie strijdig is met de wet van de grote getallen, wat betekent dat een minderheid de maatschappij kan veranderen. "Fluctuaties, het gedrag van een kleine groep mensen, kunnen het gedrag van de groep als geheel grondig veranderen" (Wielemans, p. 28). Samenlevingen bezitten een beperkt vermogen tot integratie. Iedere keer dat een verstoring sterker is dan het vermogen van de maatschappij om deze in de kiem te smoren, wordt de kans op een nieuwe maatschappelijke orde groter. Daarnaast leven we in een dynamische maatschappij waar veranderingen misschien tijdelijk verhinderd, maar niet uitgesteld kunnen blijven worden. Dit blijkt uit de kleine veranderingen die professionelen ondanks de vele hindernissen en tegenwerkingen, toch kunnen doorvoeren (zie p. 56).

Deze theorie van Prigogine is niet strijdig met de huidige inzichten op vlak van **attitudeverandering**.

Immers, indien er een nieuwe orde zou komen waar er veranderingen doorgevoerd zijn door professionelen, moet iedereen zijn gedrag aanpassen aan deze wijzigingen. Bijvoorbeeld als er wettelijk vastgelegd wordt dat iedereen wekelijks zijn acties moet verantwoorden op een multidisciplinair overleg, zullen ook dogmatici professioneel moeten werken. Zij moeten immers

bewijzen dat ze alle hypothesen natrekken. Er is hier een multidisciplinaire controle over.
Het heeft geen zin volgens Prof. Dr. Jozef Nuttin Jr. (geciteerd in Van Avermaet, *datum onbekend*) enkel een attitude in de zin van evaluatieve zelfbeschrijvingen te veranderen, als uiteindelijk het gedrag niet wijzigt. Er moet volgens hem gebruik gemaakt worden van factoren die het verwerven en in stand houden van het **gewenste gedrag** rechtstreeks bepalen. Het humanitarisme van de maatschappij heeft er volgens hem geen baat bij wanneer mensen alleen maar leren zichzelf in maatschappelijk wenselijke termen te beschrijven. Corey (geciteerd in Van Avermaet, *datum onbekend*) schreef in 1937 al: "Wat baat het een leraar les te geven, indien hij er alleen maar in slaagt de antwoorden van zijn leerlingen op een attitudevragenlijst te veranderen wanneer deze antwoorden op geen enkele wijze verband houden met hun gedragingen" (p. 18).

Ten slotte moet er nog op gewezen worden dat er in een nieuwe orde minder KM zal voorkomen. Een maatschappij doordrongen van een professionele attitude heeft immers ook een **preventieve waarde**. Indien iedereen weet dat er bij vermoedens van KM grondig en professioneel onderzoek zal verricht worden, zullen potentiële daders niet zo snel tot geweldpleging overgaan. Ze voelen zich immers minder beschermd dan in de taboesfeer van een dogmatische maatschappelijke orde.

Er is in deze paragraaf niet getracht een grondige uiteenzetting te geven m.b.t. attitudeveranderingen. Er is enkel geprobeerd m.b.v. het systeemdenken van Prigogine, aan te tonen dat een maatschappij zonder dogmatisme, en dus zonder taboe op KM, tot de mogelijkheden behoort. Het is de taak van de professionelen om te blijven strijden voor een rechtvaardige behandeling d.w.z. zonder a priori-oordelen, van KM. Volgens sociaal-psychologen is deze volharding geen utopie. Mensen geven niet snel hun opvattingen op. De enige manier om dogmatici te laten afwijken van hun opvattingen bestaat er in dat professionelen steeds veranderingen kunnen blijven bewerkstelligen waardoor er een nieuwe maatschappelijke orde ontstaat waarin ieders gedrag professionele kenmerken moet vertonen. Het is immers op de eerste plaats belangrijk dat het gedrag verandert. Wijzigingen van zelfbeschrijving volstaan niet om een rechtvaardig onderzoek m.b.t. KM mogelijk te maken.

2.5 Besluit

In dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van het **systeemdenken** om de **werking** van het netwerk van dynamische relaties tussen de verschillende maatschappelijke krachten en instituties onderling, en tussen de instanties en de massa burgers, bij KM aan de oppervlakte te brengen. Bij de systeemtheorie zijn echter ook aanknopingspunten te vinden om het **doel** van het taboe omtrent KM te belichten, en ze maakt ook duidelijk hoe de spiraal van het maatschappelijk taboe kan **doorbroken** worden.

Doorheen dit hoofdstuk is duidelijk geworden wat Francis Bacon (geciteerd in Buddingh, 1992) precies bedoelde toen hij zei: "Wanneer men met zekerheden begint, zal men met twijfel eindigen; maar als men zich in het begin met twijfel tevreden stelt, zal men met zekerheden eindigen". Het is immers gebleken dat het taboe gekenmerkt wordt door polarisatie. Believers en disbelievers gaan uit van zekerheden resp. de zekerheid dat de vermoedens van KM terecht zijn en/of een getuigenis over KM onvoorwaardelijk geloofd moet worden en de zekerheid dat dit juist allemaal niet het geval is. Doch dit zijn valse zekerheden die op los zand berusten waardoor deze houding het taboe helpt zijn doel te bereiken, nl. het oude maatschappelijke evenwicht te herstellen. Dit heeft echter tot gevolg dat bij nieuwe vermoedens weer polarisatie zal optreden, waarbij een zaak van KM nooit opgehelderd kan worden omdat het gedrag van dogmatici nooit tot een rechtvaardig onderzoek van KM leidt, wat betekent dat er enkel twijfels zullen overblijven. Enkel een professionele attitude zal immers tot deze rechtvaardige benadering van KM leiden. Een professioneel begint echter wel met twijfels, met het in overweging van alle hypothesen, wat de enige mogelijkheid is om tot echte te zekerheden, de waarheid te komen, én een doorbreken van het taboe als opwaartse spiraal te bewerkstelligen.

Hoofdstuk 3

Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling: *Indicatoren van de dogmatische attitudes enerzijds en de professionele attitude anderzijds, gespecificeerd naar maatschappelijke instantie*

"Few men think, yet all will have opinions".

(George Berkeley geciteerd in Dierick, 2000)

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is er gesproken over de believers- en disbelievers-attitude enerzijds en de professionele attitude anderzijds. Er is daar een **algemene beschrijving** gegeven van deze drie concepten. De kenmerken van het gedrag van personen en maatschappelijke instanties met één of andere attitude is echter niet aan bod gekomen.

In dit hoofdstuk worden die kenmerken of **indicatoren** besproken. Er ligt de veronderstelling aan ten grondslag dat attitudes (een definitie van attitude wordt gegeven in hoofdstuk 4), als onderliggende disposities, een **richtinggevende invloed uitoefenen op het gedrag**. Dit is ook de mening van Prof. Dr. Eddy Van Avermaet en de meeste andere hedendaagse sociaal-psychologen (Van Avermaet, *datum onbekend* [6]). Dit betekent indien iemand bvb. een believers-attitude heeft - hij vindt dat vermoedens en getuigenissen over KM a priori geloofwaardig zijn - dan gaan zijn gedrag en handelen kenmerken vertonen die in de richting gaan van het geloofwaardig maken van de getuigenissen.

Er is geen literatuur beschikbaar waarin de indicatoren van de drie attitudes opgesomd staan. Het is een **zoekproces** in relevante literatuur, bvb. boeken over fouten in het redeneren,

[6] Het betreft hier een lezing gegeven door Prof. Dr. Eddy Van Avermaet. De datum is echter onbekend aangezien de geschreven tekst van deze lezing geen verwijzing hiernaar bevat. De lezing werd bijgewoond door Prof. Dr. Agnes De Munter die de tekst als bronnenmateriaal ter beschikking stelde.

deontologische codes,... Het is ook een proces van **brainstorming** met twee deskundigen, Prof. Dr. Karel Pyck en de heer Frans Helon, waarbij telkens getracht wordt het resultaat van dit denkwerk te staven met literatuur en voorbeelden uit de praktijk. Vooral de **zaak X1** heeft een enorme polarisatie in de media met zich meegebracht. De berichtgeving i.v.m. deze casus zal daarom in dit hoofdstuk als illustratie van de theorie gebruikt worden. Er moet evenwel niet vergeten worden dat er bij elk geval van KM indicatoren van de drie attitudes teruggevonden kunnen worden. In dit hoofdstuk is enkel en alleen de zaak Dutroux en de X-dossiers gebruikt ter illustratie omdat er m.b.t. deze casus een rijk aanbod van materiaal ter beschikking gesteld werd door de heer Frans Helon.

De indicatoren zijn gespecificeerd naar de **vijf instanties** die, de ene al rechtstreekser dan de andere, betrokken zijn bij KM: media (3.2), hulpverlening (3.3), academisch-wetenschappelijke wereld (3.4), politiek (3.5) en justitie (3.6). Er worden per instantie de indicatoren gegeven van de believers-, de disbelievers- en de professionele attitude.

3.2 Media

Onder media worden zowel **audiovisuele** (televisie en radio) als **gedrukte** (dagbladen en tijdschriften) **communicatiemiddelen** verstaan. Deze media zijn niet weg te denken wanneer er vermoedens van KM opduiken. Ze zijn de motor van de polarisatie in de bevolking omdat ze vaak van KM een geloofskwestie maken. Deze aanzet tot polarisatie kan voor een groot deel voorkomen worden indien de media een professionele attitude aan de dag zou leggen. Maar slechts een zeer beperkt aantal journalisten heeft dergelijke attitude. Wanneer vermoedens, onthulling en vervolging van KM opduiken, kenmerkt dogmatisme het hedendaagse medialandschap. Er ontstaat de karikatuur van believers en disbelievers, waardoor men voorbij gaat aan het eigenlijke probleem. De vraag is immers niet of de getuigenis over mishandeling geloofd kan worden of niet. Het gaat er om na te gaan wat van het verhaal al dan niet klopt. Het is een proces van objectieve hypothesevorming en -toetsing.

In dit punt worden de indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude van de media beschreven. Er zal vaak verwezen worden naar artikels uit de Belgische grondwet (*Bg*), uit het "Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele vrijheden" (*VRM*), uit de UNO-pacten inzake mensenrechten (*UNO*), en uit de "Voorschriften, Gebruiken

en Aanbevelingen inzake Radio- en Televisieberichtgeving met Aanvullende Schikkingen voor Magazines, Interviews, Debatten" (*VGA*). Tenzij anders vermeld zijn deze gebundeld terug te vinden in het boek "*Algemeen normatief kader voor de media: mediawetgeving*" onder redactie van De Groof en Vermeire (1983).

Er worden **negen topics** beschreven: bronnen (3.2.1), de klok en de klepel (3.2.2), eenzijdige berichtgeving (3.2.3), woordkeuze (3.2.4), commentaar, opinie en feiten (3.2.5), emotionele journalistiek (3.2.6), fouten (3.2.7), concurrentiële en commerciële motieven (3.2.8) en recht op antwoord (3.2.9). Bij elke topic worden na een algemene bespreking, de **indicatoren** gespecificeerd voor de drie verschillende attitudes. Ook wordt bij elke topic een **illustratie** gegeven. Het kan een voorbeeld zijn van de indicator van een believers-, een disbelievers- of een professionele attitude.

Het spreekt voor zich dat in bvb. in één krant niet alle indicatoren van een bepaalde attitude hoeven aanwezig te zijn. Daarbij komt nog, dat de indicatoren **wel te onderscheiden, maar moeilijk te scheiden** zijn. Zo kunnen bvb. eenzijdige berichtgeving en selectief bronnenonderzoek samenhangen met elkaar. Maar anderzijds belicht iedere topic weer een andere indicator van de attitudes van de media.

3.2.1 Bronnen

Er zijn verschillende soorten bronnen. Ze hebben wel een verschillende mate van belangrijkheid en betrouwbaarheid. Er zijn drie categorieën bronnen te onderscheiden: de officiële, de officieuze en de clandestiene bronnen (Nicolas, 1993).

Persagentschappen, woordvoerders van justitie en politiek, zijn **officiële bronnen**. De informatie die deze personen verschaffen is meestal beperkt: "L'institution judicaire parle peu, ne veut ou ne peut parler" (Nicolas, p. 34). Daarbij komt nog dat iedereen over dezelfde gegevens beschikt wat een "exclusief" artikel uitsluit. Daarom gaan journalisten verder informatie zoeken bij **officieuze bronnen**. De media halen immers het grootste deel van hun informatie bij de getuigen zelf, bij hun familie of zelfs bij de verdachten en hun entourage. Maar ook de justitiële en politieke wereld verschaffen een groot aantal officieuze gegevens. Zij zijn tenslotte de belangrijkste informatieve bron, aldus Casamayor (geciteerd in Nicolas, 1993). Het gaat hier dan om de beruchte "lekken". "Les fuites sont devenues un véritable cancer à tous les niveaux, que

ce soit au niveau du Conseil des Ministres, des cabinets ministériels, des commissions parlementaires. Il en est de même du monde judicaire et policier", aldus Gol (geciteerd in Nicolas, 1993, p. 38). Maar de interessantste gegevens bekomen journalisten van de zg. **clandestiene bronnen**. Het gaat hier om het stelen van dossiers en andere documenten, chantage of andere illegale daden. Een concreet voorbeeld hiervan is te vinden bij de "zaak Grégory". Enkele journalisten waren verkleed als politieagent bij de getuigen geraakt om er gesprekken mee te voeren (Nicolas, 1993).

Het spreekt voor zich dat deze laatste manier van informatieverzameling verboden is volgens de Code van Deontologie van Journalisten (in De Groof & Vermeire, 1983).
De andere bronnen zijn wel legaal, maar de media maken er vaak verkeerd gebruik van. Zij geloven de bron onvoorwaardelijk. Er is niets verkeerds aan zich laten in te lichten door officiële en zelfs officieuze bronnen, voor zover de meest elementaire vorm van **kritische reflex en check** niet uitblijft. Van Dorsselaer en Winckelmans (1998) zeggen hierover: "Hypothesen van de onderzoekers kwamen als waarheid in de krant. Net als tendentieuze samenvattingen van verklaringen 'achter gesloten deuren'. Het onderscheid tussen vermoeden, aanwijzingen en bewijs vervaagde" (p. 2).
Door het uitblijven van de kritische reflex, zijn de media vaak ingegaan tegen een belangrijke deontologische regel. De media mogen immers nooit iemand beschuldigen op grond van officieuze en clandestiene informatie, totdat de wet de schuld bewezen heeft (VRM, artikel 2).

Er mag nooit exclusief gesteund worden op één bron. "De objectiviteit vereist dat men streeft naar ruime en veelzijdige berichtgeving. Deze berichtgeving moet steunen op een relaas van de feiten en op getuigenissen waarvan de echtheid vastgesteld en bevestigd wordt door een zo grondig mogelijk onderlinge **vergelijking van de bronnen**" (VGA, artikel 7, p. 104). En nog volgens de VGA: "de nieuwsuitzendingen moeten het resultaat zijn van een diepgaande en vergelijkende ontleding van de berichten der agentschappen en van de andere bronnen. Blijken de bronnen te beperkt in aantal te zijn, dan zal de journalist zijn keuze pogen te verruimen. Het relaas van de feiten moet steeds gescheiden blijven van het commentaar waartoe de feiten aanleiding kunnen geven" (artikel 15, p. 105). Verder moeten volgens dezelfde voorschriften niet voldoende gecontroleerde berichten vermeden worden (artikel 26).

Soms wordt een bepaalde bron door de dogmatische media onvoorwaardelijk geloofd en

geprezen, daarna wordt dezelfde bron bekritiseerd. "They qoute court decisions as proof of their positions only if someone they believe is guilty is convicted. If someone they believe is innocent is convicted, then the court decision is irrelevant, ignored, or attacked. If the conviction is overtuned on appeal, the court decision is again praised and cited", aldus Lanning (1996, p. 9).

Er moet dus een **verscheidenheid aan bronnen** zijn om selectiviteit en de constructie van een eigen versie van de feiten te vermijden. Ook is het belangrijk dat bronnen over een derde altijd bij die derde dienen geverifieerd te worden. Dit is de regel van **hoor en wederhoor** (Van Dijck, 1985).

De bronnen zijn de voedingsbodem voor de journalist. De regels i.v.m. het bronnenonderzoek mogen zeker niet verwaarloosd worden. Anders kan aan de voorwaarden van fair play - eerlijkheid, objectiviteit, integriteit en onzelfzuchtigheid - niet voldaan worden (Van Dijck, 1985).

professionele attitude

Kranten, weekbladen e.d. met een professionele attitude gaan al zeker niet te rade bij clandestiene bronnen. Zij gaan informatie halen bij een bepaalde bron, doch gaan deze gegevens vergelijken en toetsen aan ander materiaal. Zij vertonen een kritische reflex en checken de verkregen informatie. Zij baseren zich op meer dan één bron, en gaan niet selectief te werk bij bronkeuze. Met iedereen die en alles wat bijkomende gegevens verschaft wordt rekening gehouden. Bronnen over een derde worden altijd geverifieerd bij die derde.
Officiële bronnen worden niet onvoorwaardelijk geloofd. Bronnenkritiek, én bronnenvermelding blijft nooit achterwege.

believers-attitude

Media met een believers-attitude gaan enkel de getuige aan het woord laten, alsook personen die de getuigenis ondersteunen. Bronnen die de geloofwaardigheid ondermijnen, worden op dergelijke manier geïnterpreteerd dat de visie van de believers - dat het verhaal klopt - niet aangetast wordt. Zoals al beschreven in hoofdstuk 2, gebeurt deze interpretatie dan in termen van de "doofpotoperatie". In het ergste geval worden bronnen die de getuigenis ongeloofwaardig maken, genegeerd. Er is bij believers geen sprake van een breed aanbod van bronnen waarop de berichtgeving gebaseerd is. Er wordt enkel aan de regel van hoor en wederhoor voldaan indien

dit past in de a priori aangenomen stelling dat de getuigenis volledig met de waarheid strookt.

disbelievers-attitude

Journalisten met een disbelievers-attitude gaan vooral de vermoedelijke dader en zijn entourage die hem verdedigen aan het woord laten. Ook andere personen die de getuigenis ongeloofwaardig kunnen maken worden eerst gehoord. Meestal baseren disbelievers zich voornamelijk op deze bronnen. Maar officiële bronnen vallen niet te negeren. Als bvb. de perswoordvoerder van justitie een mededeling doet die indruist tegen de overtuiging van de journalist, gaan ze nog meer bronnen zoeken die een tegenwicht kunnen bieden aan deze informatie. Ook disbelievers zijn dus selectief en beperkt in hun bronnen. Het vermoedelijke slachtoffer zal niets steeds op wederhoor kunnen rekenen.

illustratie

Substituut Paula Somers argumenteert dat Regina Louf op 13 februari 1984 - de dag van de moord op Christine Van Hees, waar Louf beweert bij aanwezig te zijn geweest - tot 16 uur op school was volgens het aanwezigheidsregister. Maar dat bewijst niets, want de moord op Van Hees gebeurde rond 19 uur. Journaliste Van Dorsselaer (1998) maakt die, nochtans logische, opwerping niet. Het uur van moord is al veel langer kenbaar gemaakt. Het is dus niet vanuit onwetendheid dat de journaliste deze bemerking niet maakt, maar vanuit een selectieve voorkeur voor bepaalde informatie. Een kritische reflex en check blijft achterwege.

3.2.2 De klok en de klepel

Het is een volkse wijsheid dat "de gazet vol leugens staat". De man in de straat bedoelt met deze uitspraak dat krantenartikels, naast een kern van waarheid, doorgaans elementen vermelden die niet helemaal of helemaal niet correct zijn. De pers, vaak slecht geïnformeerd, haspelt alles door elkaar. Het spreekwoord "hij heeft de klok horen luiden, maar weet niet waar de klepel hangt", is hiervan op toepassing. Het hangt voor een deel samen met het bronnenonderzoek wat in het vorige punt aan bod gekomen is. Het gaat hier om het vermelden van bepaalde informatie die eigenlijk niet klopt. De oorzaak hiervan ligt ook bij het te beperkt bronnenonderzoek. In het vorige punt ging het echter om het meer doelbewust gebruiken van één bepaalde bron om de eigen overtuiging te ondersteunen. Hier gaat het om berichtgeving waar er een **kern van waarheid**, die men ontleent heeft aan een bron, inzit, maar dat samengebracht is met andere elementen zodat er een **foute these** ontstaat. De delen zijn wel waar, maar het geheel klopt niet. De media kunnen dit **bewust** doen om de eigen mening te ondersteunen. "They know things that the investigation, prosecution, and courts cannot determine with certainty. They infailibly know

who is guilty and who innocent", aldus Lanning (1996, p. 9).

Ze kunnen ook **onwetend** berichtgevingen met halve waarheid publiceren door een gebrek aan voldoende kennisname van het dossier (Van Praet, 1999). Deze laatste mogelijkheid impliceert echter dat er geen kritische reflex is en een minimale check achterwege blijft. M.a.w. hetzij bewust of onbewust, berichtgeving die blijk geeft van "de klok horen luiden maar niet weten waar de klepel hangt", is altijd een indicator van een dogmatische attitude.

professionele attitude

Media met een professionele attitude verspreiden berichten die betrouwbaar en volledige waarheid zijn. Er kan gesteld worden dat "zij de klok hebben horen luiden, maar ook weten waar de klepel hangt".

believers-attitude

Journalisten met een believers-attitude combineren verschillende elementen die elk op zich waar zijn, maar waarvan de combinatie uiteindelijk niet meer strookt met de werkelijkheid. De these biedt echter wel een ondersteuning van hun visie op de getuigenis: ze ondersteunt de geloofwaardigheid van de vermoedens.

disbelievers-attitude

Journalisten met een disbelievers-attitude combineren verschillende elementen die elk op zich waar zijn, maar waarvan de combinatie uiteindelijk niet meer strookt met de werkelijkheid. De these biedt echter wel een ondersteuning van hun visie op de getuigenis: ze belicht de ongeloofwaardigheid van het verhaal van de getuige.

illustratie

De artikels die volhouden dat getuige X1, Regina Louf, via de groene kliklijn bij Connerotte is terechtgekomen zijn legio (o.a. Sturtewagen, 1998b). Journalisten zouden echter simpel kunnen nachecken dat de X-getuigen zich niet over de groene kliklijn gemeld hebben. Er bestaat een groene kliklijn en er zijn X-getuigen, maar de combinatie van de beide elementen strookt niet met de werkelijkheid. De groene kliklijn is immers pas midden oktober 1996 door Connerotte ingelegd, terwijl Regina Louf zich op 3 september 1996 voor het eerst gemeld heeft, en haar ondervragingen midden september 1996 al van start gingen.

3.2.3 Eenzijdige berichtgeving

In de vorige punten ging het telkens om gebrekkig bronnenonderzoek. Het spreekt voor zich dat selectieve bronnenkeuze en het uitblijven van een kritische reflex en check een eenzijdige berichtgeving tot gevolg hebben. Dit betekent dat het bericht volledig in de richting gaat van het (on)geloofwaardig maken van de vermelde gebeurtenissen.
Maar het is niet ondenkbaar dat een journalist alle bronnen goed onderzoekt en checkt, hier ook melding van maakt, maar toch op een of andere manier zijn visie doorduwt in zijn berichtgevingen. Eric Van Rompuy (geciteerd in Brinckman & Deltour, 1998) stelt hierover: "Journalisten beroepen zich op dezelfde bronnen om tegenovergestelde conclusies te trekken" (p. 5).

Eenzijdige berichtgeving mag niet. Dit kan tegenstrijdig lijken met de **persvrijheid**. "De drukpers is vrij, censuur kan nooit worden ingevoerd", zegt artikel 18 van de Bg (p. 21). Ook het VRM stelt dat eenieder recht heeft op vrije nieuwsgaring (artikel 10). Volgens de UNO heeft iedereen het recht op vrijheid van meningsuiting (artikel 19). Daarnaast stelt de Code van Bordeaux van 1954 (in Van Dijck, 1985) eveneens: "Eerbied voor waarheid en voor het recht van het publiek op waarheid is de eerste plicht van de journalist. Bij het nakomen van die plicht zal de journalist opkomen voor de twee volgende beginselen: vrijheid in verantwoord bijeenbrengen en publiceren van nieuws en het recht van faire commentaar" (p. 55).

Er is dus persvrijheid en vrijheid van meningsuiting. In het laatste artikel wordt echter al duidelijk dat er beperkingen zijn: nieuws moet verantwoord bijeengebracht worden. Eenzijdige berichtgeving is vaak niet "verantwoord". Maar wat betekent nu "verantwoord"? Er moet een **pluralisme aan opiniestromingen** zijn (De Groof & Vermeire, 1983). Ook moet er een strenge objectiviteit in de media zijn. De VGA vinden dat er objectiviteit moet nagestreefd worden door veelzijdige berichtgeving (artikel 7). Ook wordt er gesteld dat vrijheid van meningsuiting, zoals elke andere vrijheid, niet onbeperkt kan worden uitgeoefend. Iedereen heeft het recht op eerbiediging van zijn privé-leven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling (VRM, artikel 8). Ook het UNO-pact inzake mensenrechten stelt dat "niemand mag onderworpen worden aan willekeurige of onwettige inmenging in zijn privé leven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling, noch aan onwettige aantasting van zijn eer en goede naam" (artikel 17).
Er wordt ook gesteld in de VGA dat "de onpartijdigheid een corollarium is van de objectiviteit"

(artikel 8, p. 104). De journalist mag **geen eigen standpunt** innemen, noch de indruk wekken de standpunten die hij weergeeft aan te kleven. Nog volgens de VGA moeten alle berichten en mededelingen ontdaan worden van tendentieuze en propagandistische elementen (artikel 16). Ook moet de journalist er op letten dat "vertegenwoordigers van verschillende opiniestromingen aan bod komen. De verantwoordelijke behoort daarbij op te letten dat deze keuze representatief en evenwichtig is" (artikel 40, p. 109).

Bij eenzijdige berichtgeving is er sympathie voor de ene partij en vijandigheid t.a.v. de andere partij. Zolang er geen juridische bewijzen zijn mag bij KM noch de getuige noch de verdachte beschuldigd worden van resp. pseudologia fantastica en mishandeling of misbruik. Volgens het VRM heeft eenieder recht op een **eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak** (artikel 6). Ook belangrijk is dat eenieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, voor onschuldig gehouden wordt totdat zijn onschuld volgens de wet bewezen wordt (artikel 6).

Er kan dus besloten worden dat er inderdaad persvrijheid is, maar dat deze toch aan **beperkingen** onderworpen is. De **eisen van onpartijdigheid en objectiviteit** mogen niet genegeerd worden. Ook tussen het recht op vrije informatievergaring en het recht van ieder op een behoorlijk proces, moet een delicaat evenwicht worden gevonden.
Journalisten die duidelijk de (on)geloofwaardigheid van de getuigenis willen promoten, voldoen niet aan deze eisen.

Er kan gediscussieerd worden over het al dan niet bestaan van zuivere objectiviteit. Misschien is dit inderdaad een utopie. Waar er geen discussie over bestaat, is dat het bewust negeren van de objectiviteit om de eigen subjectieve mening op te leggen, niet toegelaten is. Dit is ook het punt waar het hier om draait. Journalisten met een dogmatische visie gaan bewust afwijken van de norm van objectiviteit met daarbij horend uitgebreid bronnenonderzoek om de (on)geloofwaardigheid van de getuigenis te promoten.

professionele attitude

Een professionele journalist zal niet eenzijdig berichten. Concreet bij vermoedens van en getuigenissen over KM betekent dit dat hij geen standpunt inneemt m.b.t. de geloofwaardigheid van het verhaal. Hij zal objectief verslag uitbrengen over de zaak. Hij staat open voor alle mogelijke bronnen en zal geen van deze extra belichten om zijn visie te accentueren.

believers-attitude

De journalist met believers-attitude zal in zijn berichtgeving duidelijk laten blijken dat hij de getuigenis geloofwaardig vindt. Hij gebruikt voornamelijk bronnen die zijn visie ondersteunen of hij vermeldt wel alle beschikbare bronnen, maar accentueert bepaalde informatie om aan te tonen dat de getuigenis klopt.

disbelievers-attitude

De journalist met disbelievers-attitude zal in zijn berichtgeving duidelijk laten merken dat hij de getuigenis ongeloofwaardig vindt. Hij is selectief in zijn bronkeuze of hij gebruikt een verscheidenheid aan bronnen maar accentueert de bronnen die er op wijzen dat de vermoedens van of getuigenissen over KM uit de lucht gegrepen zijn.

illustratie

Het Nieuwsblad *publiceert weinig artikels die noch kenmerken van de believers- noch van de professionele attitude bevat. Er worden willekeurig vijf artikels uit de periode januari-april 1998 genomen (Van Dorsselaer & Verwaest, Regina Louf was er niet bij, 25 april 1998 en Van Den Driessche: Publiciteitsstunt, 1998a; Gevaarlijke ontwikkeling, 1998b; Grote schade, 1998e; Alleen verliezers, 1998c). De titels alleen al wijzen in dezelfde richting. Elk artikel bericht enkel over de ongeloofwaardigheid van de getuigenis van Regina Louf. Terwijl de krant* De Morgen *in diezelfde periode en op basis van dezelfde bronnen een gedifferentieerde visie behoudt. Ze haalt zowel argumenten aan die de geloofwaardigheid ondersteunen, als argumenten die aantonen dat de getuige niet altijd de waarheid spreekt.*

3.2.4 Woordkeuze

Zoals uit het vorige punt blijkt, mag een journalist zijn ingesteldheid niet verraden. Maar zelfs bij een berichtgeving waar een veelheid aan bronnen in verwerkt zijn, en waar een veelheid van opinies aan bod komen, kan er partijdigheid te merken zijn. De woordkeuze en daarmee samenhangend de titelkeuze, kunnen ook partijdigheid verraden.

Eufemismen en dysfemismen worden veel gebruikt in de media. Ze hebben betrekking op het gevoelsveld van woorden. Een eufemisme is een "verzachtende uitdrukking", het betreft "verschonend, verbloemend, verzachtend" woordgebruik (Verschueren, 1991, p. 569). Een dysfemisme is het omgekeerde: hier gaat het om het ruwer, kwetsender maken van woorden en uitdrukkingen; m.a.w. woorden met een negatieve gevoelswaarde (Dierick, 2000). Bijvoorbeeld "eten" is het neutrale woord. Een eufemisme zou kunnen zijn "tafelen" of "de maaltijd nuttigen". Een dysfemisme kan zijn: "vreten" of "schransen".

Maar niet alleen het gevoelsveld van woorden zijn een instrument om een mening impliciet door te drukken, ook met de **betekenisnuances van woorden** kan gespeeld worden. Zo heeft bvb. het woord "beweert" een andere betekenis dan wanneer het neutralere woord "zegt" gebruikt zou worden.

professionele attitude

De professionele media gebruiken zoveel mogelijk woorden met een neutraal gevoelsveld en een neutrale betekenisnuance.

believers-attitude

Journalisten met een believers-attitude gaan een dysfemistisch woordgebruik en woorden met een negatieve betekenisnuance hanteren t.a.v. de vermoedelijke daders en hun entourage. Alsook t.a.v. andere personen die een professionele of disbelievers-visie hebben op de getuigenis over KM. Terwijl de woordkeuze t.a.v. deze groep dysfemistisch is, zullen t.a.v. de getuige en zijn aanhangers een eufemistische woordkeuze en woorden met een positieve betekenisnuance gebruikt worden.

disbelievers-attitude

Journalisten met een disbelievers-attitude gaan dysfemismen en woorden met een negatieve betekenisnuance gebruiken om te berichten over het vermeende slachtoffer en zijn entourage. Ook andere personen die de geloofwaardigheid van de getuigenis ondersteunen worden met dit woordgebruik bejegend. De vermeende daders en hun sympathisanten worden besproken met eufemistische woordkeuze en woorden met een positieve betekenisnuance.

illustratie

Het Laatste Nieuws *publiceert op 25 april 1998 een artikel met de titel: "X1 raaskalde over moord op De Cuyper. Ook plaatst de krant het woord getuige voortdurend tussen aanhalingstekens, wat de betekenisnuance beïnvloedt. Pol Van Den Driessche, hoofdredacteur van* Het Nieuwsblad, *noemt de getuigenis van Regina Louf "goedkope stemmingmakerij of showmummertjes" (1998d, p. 2).*

3.2.5 Commentaar, opinie en feiten

Zoals hierboven al vaker vermeld is, dient er een **objectieve berichtgeving** te gebeuren. Met "objectiviteit" wordt bedoeld dat de media "een volstrekte onafhankelijkheid laten blijken ten

opzichte van regeringen en alle binnen- en buitenlandse autoriteiten, evenals van alle beroepsorganisaties, verenigingen of pressiegroepen" (VGA, artikel 6, p. 104). Er is echter wel een **redactioneel commentaar** toegestaan (VGA, artikel 17). Deze commentaar mag wel enkel als het werkelijk belangrijk is en een aanvulling op de informatie vormt (VGA, artikel 15). Een journalist mag er bvb. op wijzen dat hij twijfelt over informatie van een bepaalde persoon omdat die in het verleden al vaker mis geweest is. Hij moet zijn commentaar dan wel voldoende onderbouwen en argumenteren a.d.h.v. meerdere bronnen.

Er mogen zeker geen tendentieuze en propagandistische elementen in de commentaar zitten (VGA, p. 105). Dit betekent concreet dat er bij vermoedens, onthulling en vervolging van KM geen uitspraken m.b.t. al dan niet geloven van de getuigenis gedaan mogen worden. Het gaat immers niet om een geloofskwestie, maar wel om het voortdurend toetsen van hypothesen, waarbij vaak zal blijken dat een deel klopt en een ander deel niet. De waarheid ligt vaak tussenin (Lanning, 1996).

Nochtans steekt het fenomeen van de **civieke journalistiek** vaak de kop op: "een journalisiteke tendens die veel dichter wil aanleunen bij de burger en die zichzelf presenteert als een soort instrument van participerende democratie, als hét kanaal om de instellingen rechtstreeks te interpelleren" (De Stoop, 1997, p.4-5). De hedendaagse journalistiek is niet meer afstandelijk, maar is bewogen en heeft een missie. Ze is niet enkel een spiegel van de maatschappij, maar wil die maatschappij ook mobiliseren (De Stoop, 1997). Er hoeft geen eenzijdige berichtgeving te zijn om mensen in één richting te duwen. Het commentaar op een objectieve verslaggeving kan voldoende zijn om mobilisatie van de massa te bekomen. De truc bestaat er dan meestal in deze commentaar zo te verbinden aan de feiten dat deze nog moeilijk te onderscheiden zijn. Dergelijke manier van berichten werkt bovendien drempelverlagend. Rector Oosterlinck (geciteerd in Huysentruyt, 1997) noemt dit **amalgaam-journalistiek** waarin eventualiteiten, suggesties en halve waarheden op hetzelfde niveau gezet worden als feiten.

Vele media geven in een aparte rubriek hun opinie over bepaalde gebeurtenissen. Deze opinie is toegestaan, maar moet wel **onderbouwd** zijn door een een niet-selectief gekozen aantal bronnen. Een opinie zonder adequate, niet-selectieve argumentatie, kan partijdig genoemd worden.

Het knelpunt zit dus niet in het geven van commentaar op of opinies over de feiten. Het probleem situeert zich in het **propagandistische** van de commentaar of opinie. De commentaar moet zich beperken tot het aanvullen van de objectieve informatie. "Voor de keuze van de

commentaren is de intrinsieke waarde van de beschouwingen bepalend" (VGA, artikel 17, p. 105). Ook moet er duidelijk vermeld worden dat het om een commentaar of opinie gaat. Er moet ook een goed onderbouwde argumentatie aanwezig zijn.

professionele attitude

Journalisten met een professionele attitude geven duidelijk aan wanneer ze commentaar of opinies over de feiten geven. In een artikel doen ze dit enkel voor zover deze commentaar een aanvulling vormt op de informatie. De commentaar verraadt geen partijdigheid. Er wordt duidelijk aangegeven dat het om een commentaar vanwege de journalist gaat en op welke gronden deze commentaar gebaseerd is.

believers-attitude

Media met een believers-attitude gaan commentaar aan de al dan niet objectieve verslaggeving toevoegen. Ze vermengen deze commentaar en opinie tussen de berichtgeving zonder duidelijk aan te geven dat het om commentaar gaat ofwel plaatsen ze de commentaar of opinie in een aparte rubriek. In beide gevallen echter valt er partijdigheid op te merken. De journalist gaat zijn commentaar gebruiken om de massa te mobiliseren in de richting van het geloven van de getuigenis en het discrediteren van de verdachte(n). Er is geen goed onderbouwde - d.w.z. gebaseerd op een veelheid aan bronnen - opiniegeving of commentaar.

disbelievers-attitude

Media met een disbelievers-attitude gaan commentaar aan de al dan niet objectieve verslaggeving toevoegen. Ze vermengen deze commentaar tussen de berichtgeving zonder duidelijk aan te geven dat het om commentaar gaat ofwel plaatsen ze de commentaar apart. Maar in beide gevallen echter valt er partijdigheid op te merken. De journalist gaat zijn commentaar gebruiken om de massa te mobiliseren in de richting van het niet geloven van de getuigenis en het discrediteren van de getuige. Er is geen goed onderbouwde - d.w.z. gebaseerd op een veelheid aan bronnen - opiniegeving of commentaar.

illustratie

Een illustratie van een professionele commentaar is het opinie-artikel "Netwerken" (Desmet, 1998b, p. 2) in De Morgen. *Desmet reageert tegen de persoorlog die er ontstaan is n.a.v. de nevendossiers. Hij duidt er op dat ze X1 nooit op haar woord geloofd hebben maar telkens een kritische reflex vertoond hebben. De commentaar richt zich echter tot de kranten die de getuigenis van de ouders telkens publiceren om de ongeloofwaardigheid van de X1-*

getuigenis te bewijzen. Maar De Morgen *heeft bij het natrekken ook elementen gevonden die wijzen op leugens van de ouders. De krant voegt echter dadelijk toe dat dit niet betekent dat de ouders op alle punten ongelijk hebben. Het artikel bestaat uit beargumenteerde commentaar waarbij geen partijdigheid opgemerkt wordt.*

3.2.6 Emotionele journalistiek

Benoît Grevisse van het media-observatorium van Louvain-la-Neuve (geciteerd in De Stoop, 1997) stelt: "het compassionele is een vast bestanddeel van de journalistieke retoriek geworden" (p. 4). Dus zelfs als er een veelheid aan bronnen gebruikt wordt, kan het zijn dat de nadruk gelegd wordt op bronnen die een **entertainment-factor** hebben. Informatie die de emoties van mensen aanspreekt, heeft vaak dergelijke entertainment-factor. De grenzen tussen informatie en entertainment vervagen volgens Van Dijck (1985). Hij noemt het de "entertainisering van het nieuws" (p. 13).
Volgens Benoît Grevisse is er een huidige tendens naar een journalistiek van emoties. Hij wijst er op dat de twee nieuwe fenomenen - civieke en emotionele journalistiek - elkaar aanvullen. Mensen willen zich in emoties herkennen. Dit verklaart ook het succes van de reality shows.
KM heeft bovendien als sterk emotioneel beladen thema een grote kans dat de zin voor objectiviteit verloren gaat (Myers, 1994; zie ook hoofdstuk 2).

Een veel gebruikte manier om met de berichtgeving een appél te doen op de gevoelens van de mensen, is het opvoeren van de getuige, zijn familie, de verdachte of diens familie. Het betreft dan meestal interviews m.b.t. de kinder- en jeugdjaren van de getuige en de vermoedelijke dader. Lanning (1996) zegt hierover: "Each side *(believers en disbelievers)* relies heavily on raw emotion and frequently brings forward victims, adult survivors, and falsely accused parents to describe in graphic detail their personal tragedies" (p.8-9).

Journalistiek die de emoties doelbewust aanspreekt heeft meestal als kenmerk dat het geen informatieve waarde heeft, en vaak de objectivitieit ondermijnt. Benoît Grevisse (geciteerd in De Stoop, 1997) duidt op de typische **feuilleton-stijl** waarin een zaak van KM verslagen wordt: elke dag moet zijn episode hebben. Journalisten moeten zich aan een simpele, sterke verhaallijn houden. Complexe dingen worden beter weggelaten, de eenvoudige herhaald. Emotionele berichtgeving helpt bij die simpele verhaallijn.

Niet alleen de inhoud van de berichtgeving zorgt voor het evoceren van gevoelens. De belangrijkste manier om emotionele journalistiek te bedrijven is het gebruik van foto's en titels die zich direct tot de menselijke emoties richten. Het zijn **foto's, beelden en titels** met een bepaalde gevoelswaarde. Vaak is de relevantie ver te zoeken. Wat de titels betreft gaat het om het gebruiken van bepaalde woorden zoals al besproken in 3.2.4. Ook kan het gaan om een uitspraak van een persoon die dadelijk de emoties aanspreekt, maar eigenlijk totaal geen informatieve waarde heeft, en bovendien vaak geen representatie biedt van de inhoud van het hele bericht.

Ook "gevoelig" beeldmateriaal duidt ook meestal op een gebrek aan objectiviteit, alsook wijst het vaak op partijdigheid. Media zonder beeldmateriaal is bijna ondenkbaar geworden in de hedendaagse maatschappij. De VGA (artikel 19) zegt echter dat het ontbreken van illustratiemateriaal geen reden mag zijn om een bericht met nieuwswaarde te weren. Ook wijst de VGA er op dat er gebruikt moet worden van adequaat beeldmateriaal.

De invloed van het soort beeldmateriaal dat gebruikt wordt, is nog veel te weinig voorwerp van onderzoek geweest. Wat is bvb. de waarde van een objectieve berichtgeving op beschrijvend niveau m.b.t. een getuigenis over KM, voorlopig zonder juridische bewijzen, indien er een foto van een zwaar mishandeld kind bij getoond wordt?

Garbarino (1985) stelt nog i.v.m. deze problematiek: "Victimized children often provide powerful statements, present emotionally charged images, and evoke strong reactions from readers and viewers [...] Reporters are therefore tempted to use victimized children in their reports [...] Nonetheless, most professionals and interested lay people oppose the use of actual child victims for on-camera investigative reports. The likelihood of stressful and potentially harmful repercussions for the children and their families seems great (p. 653).

Een andere populaire manier om mensen aan te spreken, het "opvoeren van de trottoir" zoals Grevisse het noemt (De Stoop, p. 5). Er worden foto's en reacties van de **man in de straat** gepubliceerd en uitgezonden. Dit geeft de burger het gevoel te participeren.

professionele attitude

Professionelen houden zich enkel bezig met het objectief berichten van de feiten. Het is natuurlijk mogelijk dat deze beschrijving de mensen emotioneel aanspreekt. KM in se laat niemand onberoerd. Wat journalisten met een professionele attitude echter niet doen, is het bewust opvoeren van bvb. de familie van het slachtoffer om de mensen te mobiliseren ook al

heeft het geen informatieve waarde.

Ook houden ze het bij het beperkt gebruiken van beeldmateriaal. Het beeldmateriaal wekt geen indruk van partijdigheid.

De reactie van de mens in de straat wordt enkel vermeld voor zover het zinvolle aanvulling vormt op de berichtgeving.

believers-attitude

Media met een dergelijke attitude gaan de getuige en zijn aanhangers aan het woord laten. Op zich is hier niets mis mee. Believers gaan echter de gevoelswereld van deze personen tot hoofdthema van het interview verheffen. Ook gaan ze de gevoelens van de mensen op zodanige manier aanspreken dat er medelijden met de slachtoffers opgewekt wordt.

Het gebruiken van foto's over mishandelde kinderen, foto's die het verdriet van de vermoedelijke slachtoffers en hun aanhangers tonen en ander suggestief beeldmateriaal worden door believers niet geweerd.

Het selectief opvoeren van de man uit de straat is een veel gebruikte manier om de geloofwaardigheid te argumenteren.

disbelievers-attitude

Journalisten met een disbelievers-attitude gaan de gevoelens van de mensen zodanig bespelen dat ze sympathie krijgen voor de verdachte(n). Een veel door hen gebruikte manier is het benadrukken van de goede dingen die deze verdachte(n) ooit gerealiseerd hebben, en wat een schade en verdriet deze nu ondervinden n.a.v. de beschuldigen. Ook het opvoeren van aanhangers van de verdachte(n) die niet kunnen geloven dat deze personen in staat zijn tot het begaan van de feiten die hen ten laste gelegd worden, is een strategie die disbelievers gebruiken.

Het selectief opvoeren van de man uit de straat is een veel gebruikte manier om de ongeloofwaardigheid te argumenteren.

illustratie

Het Nieuwsblad *(Demeyer, 1998) publiceert de volgende titel: "We betaalden zelfs Regina's stookolie" (p. 3). Verder bestaat de inleiding op het artikel uit de "informatie" dat vader Roger pas een prostaatoperatie onderging en moeder Christiane opgenomen is met longklachten.*

Het Volk *(Neyt, 2000) bloklettert op 28 december (dicht bij Kerstmis, wat op zich ook al een invloed kan hebben): "Regina moet eerste stap zetten". De krant laat vader Louf zien met zijn twee honden die droevig naar de lens staren. Het is een paginagroot artikel met een kader waarin de tekst van het doodsprentje van de grootmoeder van*

Regina Louf afgedrukt staat. Ook een foto waar Regina lachend met haar vader opstaat, ontbreekt niet.
Dag Allemaal *plaatst op 10 november 1998 zes foto's uit het foto-album van de familie Louf op de voorpagina, met de titel: "Toen was geluk nog heel gewoon". Het artikel zelf bestaat uit vier pagina's vol foto's die het gezinsgeluk van de familie Louf tonen, en (in vergelijking met het aantal foto's) een minimum aan tekst waarvan de eerste zin is: "Zeg nu zelf meneer, is dàt een ongelukkig en mishandeld kind" (p. 138).*

3.2.7 Fouten

Vele journalisten wijzen op fouten die hun collega's gemaakt hebben. Dit is toegestaan. Het komt immers de objectieve en betrouwbare informatieverstrekking ten goede. Het probleem is echter dat de meerderheid van de journalisten **fouten die ze anderen aanrekenen, zelf niet schuwen**. M.a.w.ze zetten wel fouten van andere journalisten recht, maar ze maken eigenlijk zelf ook fouten die ze niet corrigeren. De Code van Bordeaux van 1954 (in Van Dijck, 1985) schrijft voor dat de journalist elke verstrekte informatie die onnauwkeurig blijkt, op royale wijze zal rechtzetten.

Er zijn allerlei soorten "fouten". Journalisten worden door collega's vaak verweten dat ze enkel en alleen om commerciële oogmerken een bericht de wereld in gestuurd hebben. Dit is vaak het geval wanneer er iemand met een exclusief bericht uitbrengt. Maar later in dezelfde of een andere zaak doen de aanklagers hetzelfde.
Verwijten van selectief bronnenonderzoek worden ook vaak gemaakt in de mediawereld. Het frappante is dan meestal dat journalisten bij het aantonen van de fout van hun collega's, zich zelf baseren op een beperkt aantal bronnen.

professionele attitude

Professionele media zetten fouten van collega's recht, maar ook eigen fouten worden verbeterd. Ze gaan enkel fouten van collega's aanhalen indien ze over veelzijdig bronmateriaal beschikken om hun argumentatie te staven.
Indien anderen een journalist wijzen op fouten zal hij dit grondig bekijken en rechtzetten indien hij inderdaad een fout begaan heeft.

believers-attitude

Journalisten met een believers-attitude gaan anderen fouten aanrekenen wanneer deze in een disibelievers-visie passen. Fouten die de geloofwaardigheid van de getuigenis ten goede komen,

worden genegeerd.

Believers doen zelf ook mee aan selectieve bronnenkeuze en gaan ook "exclusief" nieuws brengen indien het in hun visie - de vermoedens van KM zijn terecht - past. Fouten die ze anderen aanrekenen, worden zelf niet geschuwd.

disbelievers-attitude

Journalisten met een disbelievers-attitude gaan anderen fouten aanrekenen wanneer deze in een believers-visie passen. Fouten die de geloofwaardigheid van de getuigenis ondermijnen, worden genegeerd.

Disbelievers doen zelf ook mee aan selectieve bronnenkeuze en gaan ook "exclusief" nieuws brengen indien het in hun visie - de getuigenis over KM is uit de lucht gegrepen - past. Fouten die ze anderen aanrekenen, worden zelf niet geschuwd.

illustratie

Een erg kritisch stuk, "Journalistiek van de verschroeide aarde ", rolt uit de tekstverwerker van Derk-Jan Eppink (1998, p. 11), redacteur binnenland van De Standaard. *Eppink verwijt zijn collega's van* De Morgen *het volgende: "Men beet zich vast in het spoor van Debaets en X1, zonder voldoende de journalistieke veiligheidskleppen in te bouwen. De eerste is de variatie van bronnen. Hoe meer bronnen, hoe beter. Maar nee, het smalspoor van Debaets en X1 leek voldoende" (p. 11). Enkele lijnen hogerop in zijn artikel had Eppink echter gesteld: "Een nadere analyse van het verhoor toonde aan dat X1 'suggestief was ondervraagd". Ze was als het ware door de BOB-speurders - die haar onvoorwaardelijk geloofden - gevoed met feiten [...] Ondervragingen van Debaets hadden het karakter van een briefing, zegt het eerste rapport van herlezing" (p. 11). De Standaard-redacteur baseert zijn waarheid dus op één herlezingsrapport, nauwelijks zes velletjes A4 dun. Het smalspoor van Duterme en Dernicourt was hem ruimschoots breed genoeg.*

3.2.8 Concurrentiële en commerciële motieven

De media hebben een **dubbele functie**: enerzijds weerspiegelen ze in de maatschappij aan de gang zijnde evoluties (maatschappijbevestigend), anderzijds vormen ze de maatschappij (maatschappijveranderend; Van Praet, 1999). Ook Cumberbatch (1989) stelt: "all market forces inevitably mean that the media cannot stay too far from audience interests and so will usually reflect the values, beliefs, concerns etc of a substantial body of the audience. Thus teasing out the extent to which the media shape experiences rather than mirroring them is difficult (p. 1).

De media zijn dus **zowel maatschappijweerspiegelend als -mobiliserend**.

Dit biedt een potentiële verklaring voor het verengen van KM tot een geloofskwestie. In de

maatschappij zijn maar weinig personen met een professionele attitude terug te vinden. Aangezien de media een maatschappijweerspiegelende functie hebben, gaan het dus vooral de believers- en disbelievers-attitude zijn die vertegenwoordigd worden in de berichtgeving. Luc Arnauts, ex-advocaat van de famillie Benaïssa (geciteerd in An Luyten, 2000), duidt er ook op dat het probleem met de media is dat ze nog altijd de mainstream volgen. Onafhankelijk van hun bronnen vertegenwoordigen ze een bepaalde visie.

De media vinden het ontzettend belangrijk te weten wat er in de maatschappij leeft. Ze willen een straatmegafoon zijn die populaire deuntjes laat horen. Dit betekent echter dat er minder plaats is voor genuanceerde verhalen, dat er steeds meer zwart-wit-tegenstellingen worden gehanteerd (Huysentruyt, 1997).

Door zich aan de zijde van de maatschappij te scharen m.a.w. door een weerspiegeling te bieden van wat er in de samenleving leeft aan visies, opinies e.d. wil de media de kassa doen rinkelen. De commerciële afdeling is belangrijk en zij zal meer en meer de toekomst van de media bepalen, stelt Manu Ruys (geciteerd in Durnez & Pironet, 1997), vroeger hoofdredacteur van de VUM-kranten. Ook zegt hij dat journalisten zich steeds meer over cijfertjes moeten buigen dan over journalistieke problemen.

Een gevolg van deze bikkelharde concurrentiestrijd waar vaak enkel de **economische wet van de kijk- of leescijfers** doorslaggevend is, is dat de media **aan kwaliteit inboet**. Nuchtere journalistiek moet wijken voor de jacht naar sensationele primeurs die de publieke opinie meeslepen in een escalerend conflict van polaire meningen. Het concurrentieel eigenbelang is belangrijker dan de objectieve zoektocht naar de waarheid (Van Praet, 1999).

Om te verkopen, is **exclusiviteit** een vereiste. Snel zijn, is hierbij wel de boodschap. Nieuwsgaring en informatieverspreiding gebeuren immers met een immense snelheid. Een primeur doet verkopen. De lezer en kijker verwacht zeer snel en met erg korte tussenpauzes op de hoogte te worden gehouden van het laatste nieuws. Dit is een gevolg van de moderne communicatiemiddelen (Cumberbatch, 1989). Eric Van Rompuy (geciteerd in Brinckman & Deltour, 1998) stelt i.v.m. met deze problematiek: "Als een onderzoek niet snel genoeg gaat, brengen ze [de media] het uit in al zijn smeuïgheid, tot de laatste druppel. Ze gaan dingen provoceren" (p. 5).

Deze **zucht naar sensatie, snelheid en primeurs** vanuit concurrentiële en commerciële motieven verhinderen echter een een doorgedreven analyse - met een vergelijkende ontleding van de bronnen - van het probleem. Het commercieel oogmerk leidt tot vereenvoudiging, schematisering, sloganeske uitspraken,.... (Van Praet, 1999). Dit is echter allemaal in strijd met de kenmerken van objectieve informatieverstrekking zoals in de vorige punten al uitvoerig beschreven is.

Het **commercieel winstbejag** dat ondanks alles gerealiseerd moet worden, doet de complexiteit eigen aan een zaak van KM geweld aan, en verhindert de journalist tot het naleven van één van de belangrijkste deontologische principes. De Code van Bordeaux (in Van Dijck, 1985) wijst er op dat eerbied voor de waarheid en voor het recht van het publiek op waarheid de eerste plicht is van de journalist.
Bovendien staat er letterlijk in de VGA dat de media elke sensatiezucht moet vermijden (artikel 9).

professionele attitude

Media met een professionele attitude berichten pas indien ze voldoende bronnenonderzoek hebben kunnen uitvoeren. Ze kunnen wel primeurs hebben, maar hun uitgangspunt is niet van commerciële en concurrentiële aard. Ze beschrijven na uitvoerig onderzoek de feiten zonder daarbij een weerspiegeling van de maatschappelijke opinies te willen bieden. Het is dus mogelijk dat de professionele media totaal indruisen tegen wat er algemeen in de samenleving leeft.
Snelheid is bij professionele journalisten ondergeschikt aan de juistheid en volledigheid van de informatie.

believers-attitude

Snelheid is belangrijk. Het gaat er om de concurrentie voor te zijn. Er is een sterke sensatiezucht om zoveel mogelijk te verkopen. De juistheid en volledigheid van de informatie is van minder belang. Het gaat er om wat er in de maatschappij leeft, snel tot onderwerp van de berichtgeving te maken. Media met een believers-attitude gaan de geloofwaardigheid van de getuigenis verdedigen omdat ze weten dat een belangrijk deel van de bevolking deze mening toegedaan is.

disbelievers-attitude

Hetzelfde geldt voor de media met een disbelievers-attitude. Maar zij gaan de

ongeloofwaardigheid van de getuigenis benadrukken omdat ze weten dat een belangrijk deel van de bevolking deze mening toegedaan is.

illustratie

In De Standaard *en* Het Nieuwsblad *zijn enkele editorialen verschenen die getuigen hoe concurrentiële en commerciële elementen een serene berichtgeving verstoren.* De Standaard *(Achten, 1998) schrijft: "De krant* De Morgen *vindt plots de tijd gekomen om met een aantal getuigenissen over de zogenaamde verwante dossiers voor de dag te komen. Het is begin januari en er is niet veel nieuws. Politiek valt er lang niet veel te beleven, de schandalentrommel is tijdelijk uitgeput. Hadden we daar niet ergens die verhalen liggen van die getuigen in de beginperiode van de Dutroux-zaak? Gedetailleerde getuigenissen over echte of vermeende sadistische moordpartijen. Als dat niet voor de zo noodzakelijke piek in de januari-verkoop zorgt, weet niemand het meer" (p. 2).*

3.2.9 Recht op antwoord

Er is een wet van 23 juni 1961 betreffende het recht op antwoord: "Onverminderd de andere rechtsmiddelen, heeft elke natuurlijke of rechtspersoon die in een periodiek geschrift bij name is genoemd of impliciet aangewezen, het recht binnen de drie maanden kosteloze inlassing van een antwoord te vorderen (in De Groof & Vermeire, 1983, p. 35).

Ook Van Dijck (1985) wijst op de regel van "hoor en wederhoor: mededelingen van een bron over een derde, of dat nu een persoon is of een instituut, behoren altijd bij die derde te worden geverifieerd" (p. 41). Alle invalshoeken moeten immers gelijkmatig aan bod komen. De media moeten zich profileren als een waardige moderator. Ze moeten openstaan voor **dialoog** (Lanning, 1996).

Er is een zekere angst bij de journalisten voor antwoorden en wederhoor van personen waarover men van een bepaalde bron informatie verkregen heeft. Helon (2000) vergelijkt het met een oorlogssituatie. Zolang de vijand anoniem is, zolang er niet het geringste identificatieproces met de tegenstrever op gang gebracht is, zijn soldaten best bereid er op los te schieten. Eens dat het identificatieproces op gang is, ligt dat anders. De andere, de "vijand" blijkt dan ook een mens te zijn.

professionele attitude

De professionele media staan open voor antwoorden van personen. Ze verifiëren steeds informatie gegeven door een bron over een derde bij die derde vooraleer tot uitzenden of

publiceren over te gaan. Ze zijn bereid tot dialoog.

believers-attitude

Het recht van antwoord wordt verwaarloosd ofwel worden antwoorden van personen die beschuldigd worden door journalisten met een believers-attitude op zodanige manier verwerkt dat de geloofwaardigheid van de getuigenis toch niet ondermijnd wordt. Mogelijkheden tot dialoog met disbelievers en professionelen worden niet altijd benut.

disbelievers-attitude

Ook media met een disbelievers-attitude houden geen rekening met het recht van antwoord of verwerken de antwoorden op zulke manier in hun berichtgeving dat de ongeloofwaardigheid van de getuigenis nog steeds de meest plausibele lijkt. Mogelijkheden tot dialoog met believers en professionelen worden niet altijd benut.

illustratie

In een interview vertelt psychiater Marc Reisinger (geciteerd in Geens, 1999) dat hij op een dag een journaliste in een tv-studio ontmoette. Ze had pas een negatief stuk over X1 gepubliceerd. "Heeft u Regina al ontmoet?", vroeg Reisinger. Dat had de journaliste niet. "Dat treft", repliceerde de psychiater, "ze moet hier ergens rondhangen. Zal ik jullie aan elkaar voorstellen" (p. 31)? De journaliste sloeg meteen op de vlucht.

3.3 Hulpverlening

Cauwelier (1982) omschrijft hulpverlening als volgt: "De persoon in moeilijkheden (hulpvrager) via allerlei middelen behulpzaam zijn enerzijds bij het tot zijn recht laten komen van zijn persoon en anderzijds het bekomen van zijn rechten, evenwel binnen het kader van zijn plichten t.o.v. de concrete gemeenschap waarin hij leeft. En evenzeer de gemeenschap (omgeving van de hulpvrager) behulpzaam zij om de hulpvrager aan zijn rechten en tot zijn recht te laten komen" (p. 10).

Zoals al gezegd in hoofdstuk 1 moet de hulpverlening van alle instanties komen. Er bestaat echter ook zoiets als **hulpverlening in enge zin**. De nadruk ligt hier op het **psycho-sociale hulpverlening** waarbij het gesprek een belangrijk aspect is (Cauwelier, 1982). De hulpverlener moet eveneens sociale kennis hebben (o.a. kennis van de wetgeving) en multidisciplinair kunnen samenwerken (met o.a. juristen, artsen,...) waarbij een minimum aan kennis van deze disciplines vereist is.

Hulpverleners kunnen dragers zijn van diverse diploma's, maar meestal gaat het om maatschappelijk assistenten, sociaal-verpleegkundigen, pedagogen, psychologen, sociologen en therapeuten en ook artsen (Cauwelier, 1982).

Hulpverlening in **medisch-psychosociale zin** verschilt wezenlijk van het **juridische model**. Lampo en Marneffe (1990) geven volgend samenvattend overzicht van de belangrijkste verschillen tussen beide (p. 108):

Medisch-psychosociaal model	*Juridisch-strafrechtelijk model*
= hulpverlenende invalshoek	= wettelijke invalshoek
mishandeling en/of verwaarlozing = signaal van ernstige gezinsproblematiek	mishandeling = misdrijf
Prioriteit: hulp bieden aan dysfunctionerend gezinssysteem om kind te helpen	Prioriteit:zoeken naar bewijsmateriaal: gaat het om KM of niet
Melding wordt aangemoedigd	Er zijn bewijzen nodig
Gezinsgerichte hulp wordt geboden	Er wordt gedwongen hulp geboden
Terughoudendheid van de hulpverlener om te melden naar gerechtelijke instanties toe om een breuk in de relatie tot de cliënt te vermijden	Sterke professionele druk voor hulpverleners om KM te melden aan gerechtelijke instanties

In deze paragraaf worden elf topics besproken die net zoals bij "media" gespecificeerd worden naar indicatoren van een believers-, een disbelievers- en een professionele attitude.

3.3.1 Ouders

Hulpverleners moeten bij vermoedens van KM zowel werken met kinderen als met hun ouders. De focus ligt weliswaar op het kind, maar dit betekent niet dat de ouders alles moeten ondergaan (Ivens, 1998). KM, onafhankelijk van het feit of er sprake is van incest of mishandeling door derden, is een **interactioneel probleem** (Lampo & Marneffe, 1990). Zoals hierboven vermeld, is het de prioriteit van de hulpverlening hulp te bieden aan het dysfunctionerend gezinssysteem om het kind te helpen (Lampo & Marneffe, 1990). Immers, als het kind zegt mishandeld te zijn (los van het feit of het juridisch ook bewezen wordt) hetzij door zijn ouders of door derden, komt het

gezin in een moeilijke situatie terecht. Het is echter niet altijd makkelijk om de ouders in de hulpverlening op te nemen, zeker niet indien de ouders de vermoedelijke mishandelaars zijn. De ouders kunnen zich verzetten. Dit verzet kan de hulpverlener een gevoel van onzekerheid, onveiligheid geven, het gevoel zwak te zijn voor het gezin of hem doen besluiten het gezin maar te laten vallen (Adriaenssens & Eggermont, 1990). De hulpverlener zou echter moeten inzien dat deze **weerstand** van de ouders een normale reactie is. Weerstand heeft geen negatieve betekenis, maar is een teken van "doorzettingsvermogen" (Adriaenssens & Eggermont, 1990).

De hulpverlening mag nooit enkel op het kind toegespitst worden. Lynch (geciteerd in Lampo & Marneffe, 1990) zegt hierover: "Hun ouders mogen dan wel slechte ouders zijn, maar het zijn de enige die ze hebben, en meestal willen ze hen niet verliezen" (p. 107).

Een hulpverlener moet in staat zijn te luisteren naar het kind én zijn ouders, onafhankelijk uit welk milieu kinderen ook komen.

Ouders moeten steeds **actief bij de hulpverlening betrokken** worden, ook als zij de vermoedelijke dader zijn. De eerste stap in de hulpverlening m.b.t. de ouders indien zij verdacht zijn, is te **wijzen op hun verantwoordelijkheid** voor het welzijn van het kind en de morele verantwoordelijkheid voor het eigen gedrag (Baartman, 1990b). Dit is eigenlijk de vraag naar het stopzetten van de mishandeling en de eerste stap tot verandering (Ivens, 1998). Daarna kan de hulpverlener aandacht besteden aan de **affectieve hebzucht**. Baartman (1990b) duidt er op dat incestueus misbruik immers een manifestatie is van een veel breder, in feite niet specifiek seksueel probleem.

Sommige hulpverleners gaan echter het liefst een confrontatie met de verdachte ouders uit de weg omdat ze van mening zijn dat alleen dan het kind beschermd en beveiligd is. Ook vrezen ze dat ze het kind zullen verliezen indien ook naar de ouders geluisterd wordt (Smeyers, 1998). Andere hulpverleners willen liever dat de ouders zeer sterk betrokken worden bij de hulpverlening opdat deze zouden weten wat er allemaal gebeurt. De hulpverleners die een sterke betrokkenheid van de ouders bewerkstelligen doen dit vaak vanuit de angst dat ze anders problemen krijgen met vader en moeder (Baartman, 1990b). Deze polarisatie van het probleem, nl. ofwel werken de ouders mee ofwel werkt het kind mee, is echter onterecht volgens Smeyers (1998). Via gezinsgericht werken worden de meeste kansen op positieve verandering bekomen, indien zoals ook Baartman (1990b) zegt, de confrontatie van de ouders met vermoedens van KM slechts het startpunt is. Ook is het belangrijk dat de hulpverlener duidelijk aangeeft dat het om ***zijn*** vermoeden gaan, en dat het niet het kind of derden zijn die deze vermoedens uitgesproken hebben. Ouders voelen zich immers beschuldigd als ze op hun verantwoordelijkheid

aangesproken worden. Indien de hulpverlener niet duidelijk aangeeft dat het om *zijn* vermoeden gaat, kunnen de ouders hun kind responsabiliseren en geeft het kind zich de schuld van alles (Ivens, 1998). Een ander probleem bij de confrontatie is dat hulpverleners het vermoeden kunnen omvormen tot een zekerheid, ook al zijn er geen juridische bewijzen.

Het is dus belangrijk dat het hele gezin op die adequate manier benaderd wordt door de hulpverleners, wil er een grote kans zijn op het stoppen van misbruik.

Tot nu toe is er steeds van uit gegaan dat de ouders de vermoedelijke mishandelaars zijn. Het kunnen echter ook andere familieleden, kennissen of onbekenden zijn die het kind mishandeld en misbruikt hebben. Ook dan moeten de ouders bij de hulpverlening betrokken worden. Kinderen die getuigen over mishandeling hebben iemand nodig die hun signalen opvangt en hen ernstig neemt. Hulpverleners zijn hiervoor geschikt, maar kinderen hebben ook in hun dagelijkse omgeving mensen nodig die voor hen zorgen en veiligheid en emotionele opvang bieden. Het **bieden van deze zorg** is in de eerste plaats de **opdracht van de ouders** (Ivens, 1998). De ouders mogen daarom geen buitenstaanders zijn in het hulpverleningsproces. Zij moeten er bij betrokken worden om goed zicht op de situatie te hebben, en om hun kind te kunnen begrijpen. De vermoedens van mishandeling door derden mogen indien er (nog) geen absolute juridische bewijzen zijn, niet als zekerheden verkondigd worden. In de hulpverlening wordt vaak vergeten dat iemand onschuldig is tot zijn schuld bewezen is (VRM).

professionele attitude

Indien de ouders (of één van beide) verdacht zijn, gaan hulpverleners met een professionele attitude de ouders bij het hulpverleningsproces (zowel gesprekken als eventuele onderzoeken) betrekken. Ze drukken uit dat er pas een succesvolle hulpverlening - d.i. wanneer de mishandeling stopt - kan zijn indien zowel ouders als kinderen betrokken zijn. Professionele hulpverleners gaan de ouders confronteren met de vermoedens, maar drukken uit dat het om het eigen vermoeden van de hulpverlener gaat, en niet om die van het kind of derden. In een tweede fase gaan professionele hulpverleners begrip tonen voor de situatie van de problemen wetend dat incest vaak een uiting is van een bredere problematiek.

Indien niet de ouders maar derden verdacht zijn, gaat de professionele hulpverlener de ouders ook in het hulpverleningsproces betrekken. Hij houdt rekening met het feit dat de ouders de eerste in rang zijn die voor de opvang en de zorg van het kind moet instaan. De professionele

hulpverlener drukt uit t.o.v. de ouders dat hij vermoedt dat het kind door een derde mishandeld is.

Weerstand van ouders wordt als een normale reactie, een teken van doorzettingsvermogen, beschouwd.

believers-attitude

Indien de ouders (of één van beide) verdacht zijn, gaan hulpverleners met een believers-attitude de ouders niet graag bij het hulpverleningsproces betrekken. Ze zeggen dat het kind niet beschermd is en niet meer gaat meewerken aan de hulpverlening (gesprekken en onderzoeken) indien de ouders erbij betrokken worden. Ze gaan de ouders wel confronteren met de vermoedens, maar drukken hierbij niet uit dat het om hun vermoeden gaat. Ze zeggen dat iedereen vindt dat ze schuldig zijn aan KM. Een tweede fase van begrip blijft uit. Hulpverleners met een believers-attitude gaan geen begrip opbrengen en de ouders verder niet ondersteunen. Het blijft bij de beschuldigende fase.

Maar indien niet de ouders maar derden verdacht zijn, gaat de hulpverlener met een believers-attitude de ouders heel sterk in het hulpverleningsproces betrekken. Niet in de eerste plaats om de mogelijkheid te bieden aan het gezin om zorg te bieden aan hun kind, maar om de ouders te overtuigen dat er misbruik plaats gevonden heeft. Believers maken immers van vermoedens zekerheden, en proberen anderen daar ook van te overtuigen.

Weerstand, het niet willen meewerken aan het hulpverleningsproces, van ouders wordt als verdacht en als bewijs voor mishandeling beschouwd.

disbelievers-attitude

Indien de ouders (of één van beide) verdacht zijn, gaan hulpverleners met een disbelievers-attitude de ouders sterk bij het hulpverleningsproces betrekken. Ze doen dit omdat ze medelijden hebben met de ouders die volgens hen ten onrechte verdacht worden en ze vrezen dat de ouders zich tegen de hulpverlener gaan keren indien ze niet bij de hulpverlening betrokken worden. Hulpverleners met een disbelievers-attitude slaan dus de confrontatiefase over en gaan dadelijk naar de begrips- en compassionele fase. Ze houden het hulpverleningsproces kort.

Maar indien niet de ouders maar derden verdacht zijn, gaat de hulpverlener met een disbelievers-attitude de ouders niet in het hulpverleningsproces betrekken. Hij vindt het niet nodig de ouders onnodig ongerust te maken en zal hen dit ook vertellen. Disbelievers maken immers van vermoedens - hier in de betekenis dat er niets gebeurd is - zekerheden, en proberen anderen daar

ook van te overtuigen.
Weerstand tegen hulpverlening wordt door hulpverleners met een disbelievers-attitude beschouwd als bewijs dat er niets aan de hand is.

3.3.2 Hulpverleningsprincipes

De Code voor Maatschappelijk Werkers (artikel 8) stelt: "De houding tegenover de cliënt is gebaseerd op de eerbied voor diens persoon en de erkenning van zijn verantwoordelijkheid voor eigen keuze en handelen". Eerbied is een ander woord voor de drie Rogeriaanse principes van echtheid, empathie en onvoorwaardelijk respect of aanvaarding (Leijssen, 1995).
"**Echtheid**" betekent in de eerste plaats "congruentie: een therapeut is in goed contact met zichzelf en kan zijn onderliggende ervaringsstroom doorvoelen" (Leijssen, 1995, p. 36). Bovendien kan hij onderkennen wat in hem bewogen wordt in relatie tot een bepaalde cliënt. In de tweede plaats betekent echtheid: "transparantie: de therapeut drukt uit wat er in hem zelf leeft" (p. 36). Echt zijn is een gedisciplineerde spontaniteit vertonen. Echtheid is nooit "alles zeggen en doen wat je denkt" (Leijssen, 1995, p. 36).
"**Empathie** is een wijze-van-in-relatie-zijn waarbij ik mijn referentiekader terzijde leg en meekijk en meevoel vanuit het referentiekader van de ander" (Leijssen, 1995, p. 47). Hulpverlening is een inlevingsproces waarbij het belangrijk is dat er afstand gehouden wordt. Empathie heeft een binnenkant, nl. de empathische zijnwijze, dat wat zich in de therapeut afspeelt; en een buitenkant, nl. de communicatie van de empathische aanwezigheid (Leijssen, 1995).
"**Onvoorwaardelijk respect of aanvaarding**" is de derde belangrijke grondhouding in een goede hulpverlening. De hulpverlener moet de cliënt onbevooroordeeld tegemoet treden en hem ontvangen zoals hij komt, zonder kritiek en beoordeling (Leijssen, 1995).

De drie genoemde grondhoudingen zijn onderling verweven. Als er aan één hulpverleningsprincipe niet voldaan is, kunnen de andere twee ook niet ingevuld worden.
De indicatoren van de drie principes worden hieronder gegeven bij de bespreking van de indicatoren van de drie attitudes t.a.v. KM. Deze indicatoren zijn gebaseerd op het boek "*Gids voor gesprekstherapie*" (1995) van psychologe en psychotherapeute Dr. Mia Leijssen.

Er kunnen allerlei **redenen** zijn die een hulpverlener beletten echt te zijn, empathie te tonen en

het kind en/of zijn gezin te respecteren en te aanvaarden.

Hulpverleners moeten eerbied tonen voor de concrete eigenheid van de ouders. De ene keer krijgen ze met arme buurtbewoners te maken, de andere keer met universiteitsprofessoren uit een villawijk (Cauwelier, 1982). Deze hebben elk een **ander waardenpatroon** i.v.m. opvoeding, geluk, gezinsleven e.d. Cauwelier (1982) wijst op het gevaar om als hulpverlener uit de burgelijke middenklasse de eigenheid van het waardenpatronen van anderen niet te erkennen. Een hulpverlener moet zijn eigen wijze van mens zijn kunnen relativeren en aanvaarden dat er naast de eigen bestaanswijze ook nog andere mogelijk zijn (Leijssen,1995; Cauwelier, 1982). M.a.w. sommige hulpverleners kunnen moeite hebben met het respecteren van andere waardenpatronen.

Een andere belangrijke reden voor het falen van de hulpverleningsprincipes is te vinden in de **typisch menselijke reactie** t.a.v. KM (zie ook hoofdstuk 2). Adriaenssens en Eggermont (1990) stellen: "Slachtoffers van KM ontwikkelen vaak diverse verdedigingsmechanismen om zich te behoeden voor het besef dat de ouders heel onprettige, onrechtvaardige dingen met hen deden. Wie geconfronteerd wordt met een kind bij wie mishandeling vermoed wordt, of dat via een getuigenis hulp zocht, neemt in een eerste reactie vaak dezelfde houding aan. Het valt ons moeilijk te beseffen hoe hard de realiteit kan zijn [...] Terwijl deze ontkenningsreacties voor het slachtoffer deel uit maken van de traumaverwerking, vormen ze een valkuil voor de hulpverlener die ze gebruikt" (p. 117-118). Ook Lenaerts (1990) heeft het over een zekere weerstand om pijnlijke voorvallen onder ogen te zien. Maar niet alleen het niet willen of kunnen geloven van de vermoedens van KM komt voor. De hulpverlener kan zich zo verantwoordelijk gaan voelen voor het kind, dat hij een overdreven solidariteit gaan tonen (Adriaenssens & Eggermont, 1990). Deze niet-gedisciplineerde spontantiteit, dit onvoorwaardelijk geloven van de getuigenis van het kind bedreigt ook een adequate hulpverlening. Adriaenssens en Eggermont (1990) wijzen op het gevaar van hulpverleningsenthousiasme: "We laten het kind zo volledig mogelijk de belevenissen vertellen, we organiseren meteen een confrontatiegesprek met het gezin, we dreigen dadelijk met justitie" (p. 119). Dit heeft vaak tot gevolg dat het kind minder gaat meewerken omdat het zich schuldig voelt over de hetze die het opeens veroorzaakt heeft.

Nog een reden die het falen van de hulpverlening kan verklaren zijn de **a priori-oordelen** die iemand heeft t.a.v. KM, eventueel als gevolg van de **eigen ervaring**. Hulpverleners die al eerder in aanraking geweest zijn met vermoedens van KM die achteraf telkens weer juridisch bewezen zijn, zal geneigd zijn de volgende keren elke getuigenis onvoorwaardelijk te geloven nog voor er juridische bewijzen zijn. Hulpverleners die al enkele keren met valse vermoedens bvb. in het

kader van een echtscheiding, geconfronteerd geweest zijn, zullen bij vermoedens van KM deze niet serieus nemen, en oordelen al snel dat het allemaal wel niets zal zijn. In Nederland is de zg. Bolderkaraffaire[7] verantwoordelijk geweest voor de terughoudendheid van hulpverleners om obervaties kenbaar te maken en aan te duiden als signalen van seksueel misbruik (Baartman, 1990; Draijer, 1990). Het positieve is dat de hulpverlening zich bewust is van deze a priori-stellingen. Er komt meer vraag naar legitimatie om aan te kunnen tonen dat KM geen kwestie van geloof of ongeloof is (Baartman, 1990).

Wanneer een hulpverlener geen adequate hulp kan verlenen m.a.w. als hij niet echt kan zijn, geen empathie of onvoorwaardelijk respect kan opbrengen, dan is dit op zich niet verkeerd. Wat wel fout is dat de hulpverlener dan verder doet. Hij zou eigenlijk de hulpverlening aan het kind en zijn gezin moeten **weigeren** of stopzetten. Deze weigering is op zich een vorm van waarachtige hulpverlening, op voorwaarde dat deze stopzetting een proces is, en geen bruuske onderbreking (Cauwelier, 1982). De hulpverlener moet ook nagaan bij zichzelf waarom hij niet in staat is verder hulpverlenend op te treden t.a.v. zijn cliënten. Cauwelier (1982) stelt zelfs dat het de ethische plicht is van de hulpverlener om zo nauwkeurig mogelijk de reden van zijn falen te achterhalen. Maar "wie met zichzelf een struisvogelpolitiek wil voeren, zal op elk van deze vragen wel een antwoord vinden dat gelegen is buiten zijn eigen persoonlijkheid. Gevaar is echter dat de externe en cliëntfactoren als alibi gehanteerd worden opdat de hulpverlener zijn eigen functioneren en zijn eigen persoonlijkheid niet kritisch zou hoeven te bekijken [...] Hulpverlenen is steeds een relationeel gebeuren [...] waarin het gedrag en de persoonlijkheid van de hulpverlener nooit buitenspel staan" (Cauwelier, 1982, p. 49). De meeste hulpverleningsrelaties worden echter stopgezet of niet aangegaan om de volgende reden die Lanning (1996) aanreikt: "Avoiding cases because they are to complex, difficult or 'bizarre' " (p.11).

professionele attitude

Een hulpverlener met een professionele attitude is zich bewust van zijn gevoelens t.a.v. het kind en zijn gezin. Hij verwoordt ook eerlijk tegen de supervisie hoe hij zich voelt in de

[7] In december 1988 bereikte de maatschappelijke discussie over incest een kookpunt. Veertien kinderen op een groep van vijftig kinderen, verblijvend op het medisch kinderdagverblijf de Bolderkar, zijn in een bestek van negen maanden uit huis geplaatst wegens incest, zo luidden de berichten. De vergelijkingen met Oude Pekela en Cleveland lagen voor de hand. De hulpverleners van het kinderdagverblijf werden uitgemaakt voor hysterisch en onbetrouwbaar. De in de media breed uitgesmeten suggestie dat zij zelf ontuchtige handelingen zouden hebben gepleegd, leidde zelfs tot justitieel onderzoek (Baartman, 1990, p. 15).

hulpverleningsrelatie. Hij stopt met de hulpverlening aan een bepaalde cliënt indien hij weet dat hij het kind en zijn gezin niet kan helpen. De professionele hulpverlener stopt de hulp niet plots, maar vertelt rustig de reden van de stopzetting en helpt mensen bij de doorverwijzing naar een geschikte persoon. Bij stopzetting van hulp gaat hij ook voor zichzelf het waarom na. Hij zoekt de reden bij zichzelf en geeft niet de cliënt de schuld. Hij gaat nooit hulpverlening weigeren of stopzetten omdat het een complexe of "bizarre" zaak betreft (Een zaak wordt meestal als complex of bizar beschouwd indien het kenmerken vertoont zoals die beschreven zijn in 2.2.1.2). Hiermee samenhangend gaat de professionele hulpverlener geen vooroordelen hebben t.a.v. cliënten met een ander waardenpatroon. Hij treedt op dezelfde manier hulpverlenend op bij laaggeschoolde mensen, als bij hooggeschoolde gezinnen. Hij legt zijn eigen referentiekader ter zijde.

De professionele hulpverlener vertelt eerlijk wat hij denkt als de cliënt iets vraagt zonder daarbij te pretenderen alsof de therapeut dé waarheid spreekt. Hij drukt steeds uit dat het *zijn* mening is.

Hij beoordeelt de situatie van de cliënt niet op voorhand. Een hulpverlener met een professionele attitude gaat uit van vermoedens van KM, en niet van de zekerheid dat KM steeds zonder twijfel geloofd of niet geloofd moet worden.

Een professionele hulpverlener leeft zich in in de leefwereld van de cliënt, maar behoudt een gezonde afstand. Hij vertelt niet iets omdat het kind of zijn gezin dat graag wil horen. Hij praat niet met ze mee, maar zegt ook niet telkens het omgekeerde. Hij neemt de verantwoordelijkheid niet over, maar helpt ze dragen.

Een hulpverlener met een professionele attitude gaat bij elk nieuw vermoeden zonder vooroordelen de hulpverlening starten. Hij heeft geen a priori-mening over KM. Hij refereert niet steeds naar eerdere ervaringen. Hij beschouwt elke nieuw vermoeden als iets unieks dat geen vergelijking behoeft.

<u>believers-attitude</u>

Een hulpverlener met een believers-attitude schrikt steeds weer van een nieuwe getuigenis over KM. Hij gaat steeds *zijn* gevoelens ("ik geloof echt dat deze gruwelijkheden allemaal gebeurd zijn") uiten, zonder daarbij aandacht te hebben voor de gevoelens van de cliënt.

Hij gaat de supervisie niet snel bij de hulpverlening betrekken. Hij heeft geen behoefte om te reflecteren over wat zich wel en niet aandient tijdens de therapiesessies. Hij is zeker dat er mishandeling heeft plaatsgevonden en wil dit ook zo snel mogelijk zelf oplossen. Hiermee samenhangend vertoont hij geen echte belangstelling voor de cliënt, enkel het bewijzen van zijn

gelijk - er is sprake van KM - telt. Hij gaat nooit de hulpverlening stopzetten, zelfs al betreft het een complexe zaak.

De hulpverlener met believers-visie is niet "echt": hij vertelt zonder beperkingen alles wat hij denkt en voelt aan de cliënt, en maakt ook duidelijk dat hij dé waarheid spreekt. Hij drukt daarbij niet uit dat het *zijn* mening is. Hij doet zich voor als de alwetende expert. Hij neemt de verantwoordelijk van de cliënt volledig over.

Hij beoordeelt de situatie van de cliënt op voorhand. Een hulpverlener met een believers-attitude gaat niet uit van vermoedens van KM, maar van de zekerheid dat een getuigenis van KM steeds zonder twijfel geloofd moet worden. Zeker bij cliënten die een ander waardenpatroon hebben, gaat hij overtuigd zijn van zijn gelijk (er is sprake van KM).

Hij leeft zich niet in in de leefwereld van de cliënt. Zijn eigen gevoel - KM is verschrikkelijk en walgelijk - zit sterk op de voorgrond. Hij kan ook niet inschatten of de inbreng van zijn eigen gevoelens op dat moment relevant is voor de cliënt. De believer heeft geen respect voor de cliënt: hij dringt zijn ideeën en gevoelens - KM is een gruwelijke daad en een getuigenis hierover moet steeds geloofd worden - op. De hulpverlener is meer met zijn eigen gevoelens bezig dan met die van de cliënt.

Wanneer een cliënt iets zegt, gaat de hulpverlener met een believers-attitude daar wat bij voegen om de geloofwaardigheid van de getuigenis te vergroten. Hij formuleert het verhaal van de cliënt als een besluit – er is sprake van erge mishandeling - waar alleen nog ja moet op geantwoord worden.

Een hulpverlener met een believers-attitude gaat bij elk nieuw vermoeden met vooroordelen de hulpverlening starten. Hij heeft een a priori-mening – een getuigenis over KM is nooit gelogen - over KM. Hij refereert steeds naar eerdere ervaringen. Een believer heeft vaak ervaringen gehad met zaken van KM die juridisch bewezen zijn, of waarbij hij tenminste van oordeel is dat ze in de doofpot gestoken zijn.

disbelievers-attitude

Een hulpverlener met een disbelievers-attitude schrikt steeds weer van een nieuwe getuigenis over KM. Hij gaat steeds *zijn* gevoelens ("ik geloof echt niet dat dit allemaal gebeurd kan zijn") uiten, zonder daarbij aandacht te hebben voor de gevoelens van de cliënt.

Een hulpverlener met een disbelievers-attitude gaat de supervisie niet snel bij de hulpverlening betrekken. Hij heeft geen behoefte om te reflecteren over wat zich wel en niet aandient tijdens de therapiesessies. Hij is zeker dat zijn cliënt fantaseert en dat er geen mishandeling heeft plaats

gevonden. Hiermee samenhangend vertoont de disbeliever geen echte belangstelling voor de cliënt, enkel het bewijzen van zijn gelijk - er is geen sprake van KM - telt. Hij gaat vaker dan hulpverleners met een andere attitude de hulpverlening stopzetten. Hij houdt zich dan niet meer bezig met dergelijke "onzin". Hij zet de hulpverlening zeker stop wanneer het een complexe of bizarre zaak betreft (zie 2.2.1.2).

De hulpverlener met disbelievers-visie maakt duidelijk aan de cliënt dat hij dé waarheid spreekt. Hij drukt daarbij niet uit dat het *zijn* mening is. Hij doet zich voor als de alwetende expert. Hij laat de volledige verantwoordelijkheid over aan de cliënt, en helpt ze niet dragen.

Hij beoordeelt de situatie van de cliënt op voorhand. Een hulpverlener met een disbelievers-attitude gaat niet uit van vermoedens van KM, maar van de zekerheid dat een getuigenis van KM nooit zomaar geloofd moet worden. Zeker bij cliënten die een ander waardenpatroon hebben, gaat hij zeker zijn van zijn gelijk (er is geen sprake van KM).

Hij leeft zich niet in in de leefwereld van de cliënt: wanneer de persoon die zegt mishandeld te zijn, vertelt over de gebeurtenissen, gaat de disbeliever oppervlakkige antwoorden geven, in de zin van "hmm". De hulpverlener met disbelievers-attitude kan ook niet inschatten of de inbreng van zijn eigen gevoelens op dat moment relevant is voor de cliënt. Hij heeft geen respect voor de cliënt: hij dringt zijn ideeën en gevoelens – over KM wordt vaak gelogen, en het best is elke getuigenis met een grote korrel zout te nemen - op. De hulpverlener is meer met zijn eigen gevoelens bezig dan met die van de cliënt. Hij vraagt de cliënt vaak of hij wel zeker is van wat hij vertelt.

Wanneer een cliënt iets zegt, gaat de hulpverlener met een disbelievers-attitude daar wat bij voegen om de ongeloofwaardigheid van de getuigenis te vergroten. Hij formuleert het verhaal van de cliënt als een besluit – er is geen sprake van erge mishandeling - waar alleen nog ja moet op geantwoord worden.

Een hulpverlener met een disbelievers-attitude gaat bij elk nieuw vermoeden met vooroordelen de hulpverlening starten. Hij heeft een a priori-mening – verhalen over KM zijn vaak gelogen - over KM. Hij refereert steeds naar eerdere ervaringen. Een disbeliever heeft vaak ervaringen gehad met zaken van KM die juridisch nooit bewezen zijn, en waarbij hij ook van oordeel is dat er van KM geen sprake geweest is.

3.3.3 Verklaringen voor het verhaal van de cliënt

Hulpverleners, maar ook speurders en politie, komen in aanraking met verhalen van kinderen en jong-volwassenen die niet waar lijken te zijn (Lanning, 1992; zie ook 3.5.3). Het is dus niet eenvoudig voor de hulpverlener om een verklaring te bieden voor het verhaal dat de cliënt vertelt. Nochtans is deze analyse noodzakelijk om uit te maken of aangifte nodig is of niet (zie 3.3.4). De professionele hulpverlener moet een zestal potentiële verklaringen voor het verhaal van de cliënt in overweging nemen (Lanning, 1992; Pyck, 1999d; Pyck, 1998; zie figuur 7). Hieronder wordt elke mogelijke verklaring kort besproken, in eerste instantie gebaseerd op het werk van Lanning (1992).

Figuur 7

Uitgangspunten voor de professionele hulpverlener (Pyck, 1998, p.74)

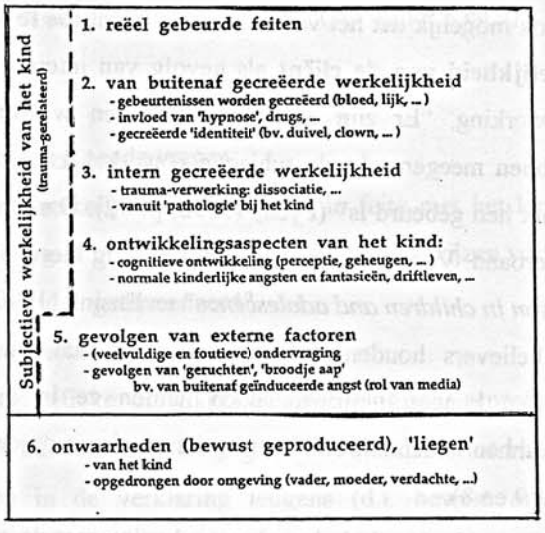

Ten eerste houdt de *professionele hulpverlener* er rekening mee dat de feiten die de cliënt aanhaalt, **echt gebeurd** kunnen zijn, al zijn er niet dadelijk materiële bewijzen voorhanden. Daders zijn immers goed in het uitwissen van sporen van het delict. Of de hulpverlener deze hypothese in overweging neemt, hangt natuurlijk ook af van de ervaring die hij heeft met een dergelijke problematiek. Indien hij nog nooit in aanraking gekomen is met KM, zal de hulpverlener het moeilijk hebben met aan te nemen dat kinderen op een vreselijke manier mishandeld kunnen worden. Ook indien hij zich moeilijk kan voorstellen dat iemand in staat is tot gruwelijkheden met kinderen, zal hij deze hypothese niet snel in overweging nemen.

Hulpverleners met een disbelievers-attitude houden geen rekening met deze mogelijkheid van reëel gebeurde feiten (zie figuur 9). Hulpverleners met een believers-attitude daarentegen houden alleen rekening met de mogelijkheid dat het verhaal van het kind betrekking heeft op waar gebeurde feiten (zie figuur 8).

Ten tweede kan het zijn dat de cliënt bepaalde feiten als waar heeft meegemaakt, terwijl wat hij vertelt in feite niet echt gebeurd is. Downing (geciteerd in Pyck, 1999d, p. 89) spreekt over een "**extern gecreëerde werkelijkheid**". "De daders kunnen allerlei trucages gebruiken zodat een kind, en zeker een jong kind van drie tot zes jaar, de indruk heeft en er ook van overtuigd is, dat er iets zeer ernstigs gebeurd is, terwijl de feiten anders zijn" (Pyck, 1999d, p. 90). Bvb. als men kinderen een rode kleurstof te drinken geeft en men zegt hen dat het bloed is, dan zal het kind dit ook geloven. Disbelievers en believers houden geen rekening met deze potentiële verklaring (zie figuur 9 en 8).

Ten derde is het ook mogelijk dat het verhaal van de cliënt toe te schrijven is aan een **spontaan gecreëerde werkelijkheid van de cliënt** als gevolg van interne processen eigen aan trauma-ervaring en –verwerking. "Er zijn een aantal factoren waarom bij kinderen die ernstige traumatisering hebben meegemaakt de subjectieve werkelijkheid erg veschillend kan zijn van wat er objectief met hen gebeurd is" (Pyck, 1999d, p. 92). O.a. de problematiek van dissociatie staat hiermee in verband. Voor een uitgebreide bespreking hiervan zie o.a. het boek van Putnam (1997) "*Dissociation in children and adolescence*" en Ensink (1990).

Disbelievers en believers houden er geen rekening mee dat kinderen door een trauma dissociatiestoornissen kunnen vertonen, noch nemen ze in overweging dat pathologische processen er toe kunnen leiden dat ook latere gebeurtenissen op een onjuiste wijze weergegeven worden (zie figuur 9 en 8).

Ten vierde houdt de professionele hulpverlener rekening met de **ontwikkelingsaspecten** van de cliënt. Het is normaal dat kinderen angsten en fantasieën hebben. Als kinderen thuis of in de kerk gehoord hebben dat "de duivel" of "satanische activiteiten" de bron zijn van alle kwaad is het best mogelijk dat ze hierover gaan fantaseren. Daarnaast moet ook de cognitieve ontwikkeling van het kind bekeken worden. Het geheugen verschaft nooit een perfecte kopie van de realiteit. Het episodisch geheugen bevat niet alleen herinneringen, maar is er ook een fabriek van, aldus Piet Vroon (geciteerd in Pyck, 1999d). Believers houden met deze hypothese geen rekening, terwijl disbelievers het verhaal van hun cliënt gemakkelijk toeschrijven aan fantasie en de falende werking an het geheugen (zie figuur 8 en 9).

Ten vijfde kunnen **externe factoren** ook een verklaring bieden voor het verhaal van de cliënt.

Een controversiële hypothese is dat het kind of de jong-volwassene zijn verhaal naar voren brengt als gevolg van suggestieve ondervraging door overijverige personen, meestal believers (zie ook 3.5.3). Daarnaast moet ook het effect van "urban legends" in overweging genomen worden. Vooral de media zijn bedreven in het verspreiden van geruchten. Believers hebben geen oog voor de mogelijkheid dat het verhaal van hun cliënt een product kan zijn van suggestieve ondervraging, waar zijzelf vaak de oorzaak van zijn (zie figuur 8). Ook met het effect van de media houden ze te weinig rekening. Disbelievers verklaren verhalen graag d.m.v. suggestieve vraagstelling en "urban legends" (zie figuur 9).

Ten slotte is het ook mogelijk dat een cliënt een verhaal over mishandeling opdist om aandacht krijgen. Daarnaast is het ook niet uit te sluiten dat het kind van één van de ouders moet getuigen dat het door de andere ouder mishandeld is bvb. in het kader van verwerving van het hoederecht in een echtscheidingszaak. Believers zijn ervan overtuigd dat een kind nooit **liegt**, terwijl disbelievers er zeker van zijn dat kinderen vaak liegen (zie figuur 8 en 9).

professionele attitude

Professionelen stellen zich de volgende vragen:

- Welke is de objectieve werkelijkheid? Wat is er in feite met het kind gebeurd? En zo er sprake is van mishandeling of misbruik, zijn er objectieve bewijzen voor te vinden?
- Welke gebeurtenissen werden geënsceneerd?
- Welke is de subjectieve werkelijkheid van het kind?
- Welke zijn de leeftijdsspecifieke, ontwikkelingspsychologische aspecten?
- Welke externe factoren kunnen de verklaring van het kind beïnvloed hebben?
- In welke mate vallen in de verklaring leugens (d.i. bewust onwaarheid spreken) te onderkennen? Is het een leugen van het kind of is de leugen door iemand anders opgedrongen aan het kind?

believers-attitude

Figuur 8

Uitgangspunten van de dogmatisch ingestelde hulpverlener (believers) (Pyck, 1998, p.74)

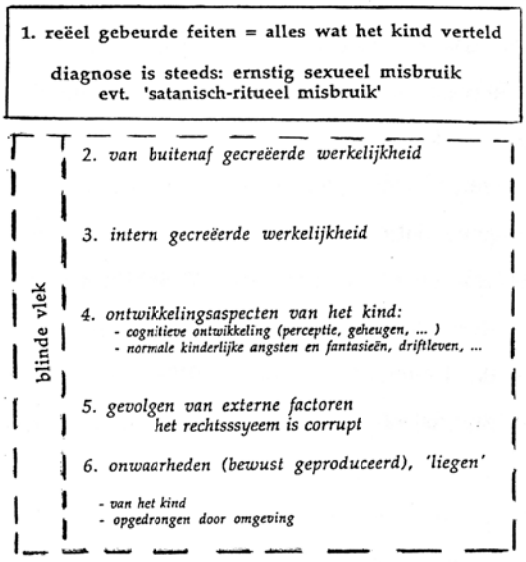

disbelievers-attitude

Figuur 9

Uitgangspunten van de dogmatisch ingestelde hulpverlener (disbelievers) (Pyck, 1998, p.74)

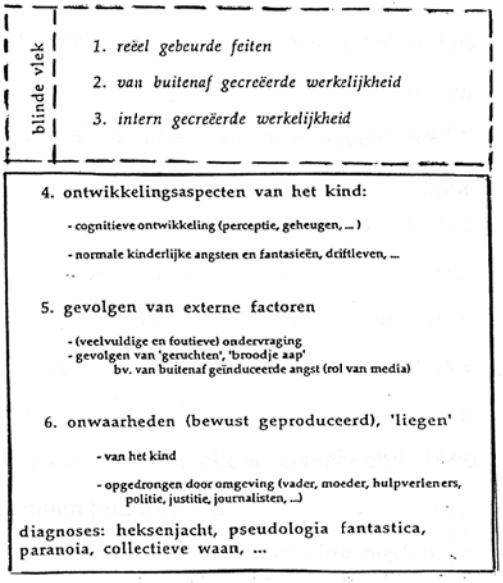

3.3.4 Beroepsgeheim en aangifterecht

Er zijn bepaalde beroepsgroepen, waaronder de hulpverleners, die gebonden zijn aan het **beroepsgeheim** waarvan de schending volgens de wet (artikel 458) strafbaar is. Anderzijds is het onmiskenbaar zo dat iedereen die ofwel rechtstreeks getuige is van feiten van KM of die sterke vermoedens heeft, de mogelijkheid en het recht heeft om deze **feiten kenbaar te maken** aan de gerechtelijke of buitengerechtelijke instanties (Hutsebaut, 1990).

Hulpverleners komen vaak voor een **dilemma** te staan omdat zij vaak zowel met de daders (ouders) als het slachtoffer (kind) werken. Ze moeten dan een keuze maken tussen het belang dat ze hechten aan het beroepsgeheim en de veiligheid en bescherming van het kind (Hutsebaut, 1990). Deze keuze is niet eenvoudig: het kind is er in het beginsel niet mee geholpen dat het aan zijn ouders gebonden blijft, maar anderzijds zal het verwijderen van het kind van zijn ouders een breuk betekenen in zijn hechting, loyaliteit en verwachtingen.

Bovendien kunnen zowel aangifte als niet-aangifte **negatieve consequenties** hebben voor de hulpverlener. "Lasterlijke aangifte is een misdrijf (artikel 475), en personen die op basis van een manifest onterechte of lasterlijke aangifte vervolgd maar vrijgesproken worden, kunnen schadevergoeding eisen van hen die hen aangegeven hebben (artikel 358 en 359)", aldus Hutsebaut (1990, p. 159). Maar een hulpverlener moet ook zijn verantwoordelijkheid opnemen volgens artikel 422 bis van het strafwetboek: "Wie verzuimt hulp te verlenen of te verschaffen aan iemand die in groot gevaar verkeert, hetzij hij zelf diens toestand heeft vastgesteld, hetzij die toestand hem is beschreven door degenen die zijn hulp inroepen, is strafbaar". In extreme gevallen kan de hulpverlener zich door niet-aangifte schuldig maken aan misdrijf (Hutsebaut, 1990).

Hulpverleners mogen nooit indien ze bewijs vinden voor één element uit het verhaal van het kind, besluiten dat het de hele getuigenis strookt met de werkelijkheid. Maar evenmin mogen ze indien ze tegenevidentie vinden voor één element uit de getuigenis, tot het besluit komen dat het kind het hele verhaal gefantaseerd heeft. Hiermee verband houdend, kunnen hulpverleners het best aangifte overwegen indien er voldoende aanwijzingen zijn en een grondige analyse van de situatie gebeurd is (zie 3.3.3), om beschuldiging van "heksenjacht" te voorkomen. Anderzijds mag één tegenbewijs er niet toe leiden dat de mogelijkheid van aangifte niet meer overwogen wordt.

Professionele hulpverleners gaan pas aangifte doen indien ze na analyse van de situatie, zoals besproken in 3.3.3, tot het besluit komen dat hulpverlening alleen niet meer volstaat om verandering te brengen in de situatie van het kind en zijn ouders (Hutsebaut, 1990). Die aangifte gebeurt ook enkel wanneer ze voldoende aanknopingspunten hebben om een gerechtelijk onderzoek op gang te brengen. Zo wordt een beschuldiging van "heksenjacht" voorkomen. Anderzijds wordt aangifte niet meer uitgesloten wanneer de hulpverlening vastzit en wanneer er voldoende juridische aanknopingspunten voorhanden zijn. Als hulpverleners immers te lang wachten om aangifte te doen in een dergelijke situatie, zullen ze van een "doofpotoperatie" beschuldigd worden.

professionele attitude

Hulpverleners met een professionele attitude zijn zich bewust van hun plicht tot beroepsgeheim, maar ze weten ook dat ze recht tot aangifte hebben. Bij elke nieuwe casus gaan ze opnieuw afwegen of aangifte noodzakelijk is of niet. Eén bewijs doet hen niet direct naar gerechtelijke instanties stappen om met zekerheid een geval van KM te melden. Anderzijds gaan professionele hulpverleners bij het ontdekken van één inconsistentie in het verhaal van het kind de mogelijkheid van aangifte niet uitsluiten. Vooraleer hulpverleners met een professionele attitude aangifte doen, gaan ze eerst de situatie grondig analyseren (zie 3.3.3) en willen ze over voldoende materiaal beschikken om een gerechtelijk onderzoek op te starten.

believers-attitude

Hulpverleners met een believers-attitude zijn overtuigd dat het aangifterecht primeert boven het beroepsgeheim. Bij elke nieuwe casus gaan ze dadelijk aangifte overwegen. Eén bewijs is voldoende om direct naar gerechtelijke instanties te stappen om met zekerheid een geval van KM te melden. Bij aangifte hebben ze de zaak nog niet voldoende geanalyseerd - er is enkel rekening gehouden met de hypothese dat alles wat het kind vertelt ook werkelijk gebeurd is - en/of hebben ze nog geen of te weinig materiaal om een gerechtelijk onderzoek te starten.

disbelievers-attitude

Hulpverleners met een disbelievers-attitude zijn overtuigd dat het beroepsgeheim primeert boven het aangifterecht. Aangifte wordt bijna nooit gedaan omdat ze niet zeker zijn van de geloofwaardigheid van de getuigenis en vinden dat ze anders meewerken aan de "heksenjacht". Nochtans hebben ze de zaak slechts oppervlakkig geanalyseerd – er is geen rekening gehouden

met de mogelijkheid dat wat het kind vertelt ook werkelijk gebeurd kan zijn of met de mogelijkheid van een intern of extern gecreëerde werkelijkheid voor het kind – en/of zijn er wel degelijk voldoende juridische aanknopingspunten voorhanden. Eén tegenbewijs is voldoende om de mogelijkheid van aangifte definitief uit te sluiten.

3.4 Academisch-wetenschappelijke wereld

Het is zeer belangrijk dat de academisch-wetenschappelijke wereld betrouwbare informatie verschaft. Deze wetenschappelijke kennis wordt immers vaak als **basis van het handelen** van hulpverleners, justitie en vele andere maatschappelijke instanties genomen. Begrijpen van een fenomeen leidt immers tot een adequater ingrijpen (Pyck, 1998). Dit is ook zo voor KM. Deze problematiek brengt allerlei aspecten met zich mee die het waard zijn aan wetenschappelijk onderzoek onderworpen te worden bvb. zorgvuldige diagnostiek is te verbeteren door middel van wetenschappelijk onderzoek. Er worden echter **te weinig middelen** ter beschikking gesteld vanwege overheidsinstanties om onderzoeksprojecten i.v.m. KM op te stellen (Draijer, 1990). De wereld geeft in één uur tijd liever meer geld uit aan bewapening, dan in één jaar aan de verbetering van de levensomstandigheden van het kind (Ustinov geciteerd in Chagoll, 1984). Wetenschappers worden te weining gesteund in hun onderzoeken omtrent KM.

Maar de geringe overheidssteun buiten beschouwing gelaten, zijn er ook talrijke wetenschappers die uit zichzelf **liever geen onderzoek verrichten** omtrent de problematiek van KM. Nochtans is het de plicht van de intellectuelen om zich, net zoals iedereen, in te zetten voor een meer rechtvaardige samenleving, en daarvoor hun specifieke talenten te gebruiken. Die talenten slaan op het schrijven van teksten, het kunnen overtuigen, het maken van geduldige en objectieve analyses (Hooghe, 1997).

Doch, er zijn wetenschappers die zich toch bezighouden met allerlei thema's die verband houden met KM. Maar het probleem is dat omtrent deze thema's (onderzoekstechnieken, theorieën over massahysterie en zedenangst, theorieën over verdrongen herinneringen, diagnostisch materiaal bvb. anatomisch correcte poppen,...) zich een verhitte discussie en **gepolariseerde strijd** tussen believers en disbelievers afspeelt (Pyck, 1998).

M.a.w. op het wetenschappelijk front zijn er enerzijds te weinig wetenschappers die zich met de problematiek bezighouden, en anderzijds is er tussen de academici die zich wel verdiepen in één of ander thema m.b.t. KM, een dogmatische strijd aan de gang. Deze laatste groep vertoont een aantal kenmerken die hier zullen besproken worden.

Vooral het tweede punt (oordeelsvorming) is ook van toepassing op andere maatschappelijke instanties, alsook op de gewone man in de straat. De inferentiefouten worden echter hier besproken om duidelijk aan te tonen dat ook wetenschappers ondanks hun hoge intelligentie en veronderstelde kritische zin ook het slachtoffer kunnen zijn van het falen van het menselijk verstand.

3.4.1 Afstandsdeskundigheid

Ook op het wetenschappelijk front speelt zich de strijd af tussen believers en disbelievers. Alhoewel academici zich niet mogen overgeven aan intellectueel fundamentalisme, vergeten ook zij vaak dat getuigenissen over KM geen geloofskwestie zijn, maar een zoektocht naar de waarheid. Waarheid is immers iets dat vanuit wetenschappelijk oogpunt voortdurend kan en moet evolueren a.d.h.v. **hypothesevorming en -toetsing** zoals neuropsychiater Marc Reisinger het stelt (geciteerd in De Coninck, 1998). Volgens Pyck (1998) manifesteert het wetenschappelijk dispuut zich het duidelijkst in grote of mediagenieke gevallen.

Er zijn **vier soorten wetenschappers**; toegepast op het X1-dossier zijn dit: deskundigen die het rapport over Regina Louf uitbrengen en dus rechtstreekse informatie over de casus bezitten (o.a. Prof. Dr. Paul Igodt, psychiater) en afstandsdeskundigen die commentaar leveren vanaf de zijlijn (o.a. Prof. Dr. Harald Merckelbach, gerechtspsycholoog). In deze laatste groep zijn drie soorten wetenschappers terug te vinden: believers - zij nemen enkel die hypothesen in overweging die het verhaal van de getuige staven; professionelen - zij nemen elke hypothese in overweging zonder vooringenomen standpunten; disbelievers - zij nemen enkel die hypothesen in overweging die aantonen dat de getuige fantaseert en de vermoedens van mishandeling en misbruik onterecht zijn. Eigenlijk houden disbelievers zich liever niet bezig met de problematiek van KM. Ze leveren vaak wel commentaar maar vinden het niet nodig grondig onderzoek te voeren. Het is dus bij de afstandsdeskundigen dat de strijd tussen believers en disbelievers welig tiert.

Een wetenschapper mag zijn persoonlijke mening niet laten meespelen. Hij mag enkel specifieke **vakkennis** inbrengen. Verwerving van adequate vakkennis is een nimmer eindigend proces. Professionele wetenschappers moeten steeds groeien in hun kennis en deze vaardigheden blijven bewijzen. "They read a variety of books and articles, including some present alternative or different views. They attend seminars and conferences with minds open to a diversity of thoughts and ideas", stelt Lanning (1996, p. 11). Zeker indien het een getuigenis van KM betreft waarmee traumatische herinneringen gemoeid zijn, moet men gedifferentieerde en voldoende adequate

vakkenis bezitten om een standpunt in te kunnen nemen. Het Wetboek van Strafvordering (artikel 343) stelt: "Deskundigen moeten terughoudend zijn met het doen van stellige uitspraken over het waarheidsgehalte van traumatische herinneringen". Dit impliceert dat er dus niet zomaar gesteld mag worden dat een getuigenis per definitie strookt met de werkelijkheid, noch dat het zonder meer tot het rijk der fabelen behoort. Getuigenissen over KM zijn geen geloofskwestie, wetenschappers zouden **interdisciplinair** hypothesen moeten vormen en toetsen om zo achter de waarheid te komen.

Het probleem met dogmatische afstandsdeskundigen is dat ze vaak maar beperkt geïnformeerd zijn over de casus waar ze een mening over vormen. Ze baseren zich meestal op **informatie uit tweede bron** waaronder de journalistiek (Pyck, 1999e; Lanning, 1996).Wanneer een academicus meent een oordeel te moeten vellen over een collega moet hij zich baseren op wat die collega zelf gezegd of geschreven heeft, en niet op wat anderen over hem gezegd hebben (Pyck, 1999e). Typisch voor wetenschappers met een dogmatische ingesteldheid is volgens Lanning (1996): "They fail to verify information and cannot resist using hearsy, rumor, gossip, myth and legend. In spite of their wellknown inaccuracies, newspaper articles and television or news magazine programs are often used as prime sources of information" (p. 9). Bovendien gaat men bij de informatie en bronnenkeuze selectief te werk.

Ook hebben dogmatische afstandsdeskundigen ofwel moeite met aan te nemen dat wanneer één detail in een getuigenis overeenstemt met reële onderzoeksbevindingen, dat nog niet betekent dat het hele verhaal waar is, ofwel hebben ze moeite met aan te nemen dat wanneer je kan bewijzen dat een deel van de getuigenis niet overeenstemt met de waarheid, dit nog niet betekent dat de hele verklaring onjuist is (Lanning, 1996).

Deze bespreking heeft niet als bedoeling de **objectiviteit** van de wetenschapper als norm te stellen. Zuivere objectiviteit is waarschijnlijk een utopie. Wat echter dogmatisch is, is het feit dat sommige academici zich baseren op bronnen uit tweede hand, eventueel selectief gekozen op basis van a priori-oordelen. Dit is gewilde, bewuste subjectiviteit om het eigen a priori-oordeel op te dringen. Professionelen gebruiken geen krantenartikels en televisieprogramma's als eerste bron van informatie (Lanning, 1996). Daarnaast wijst Summit (1993) er op dat de intrinsieke waarde van het onderzoek verloren gaat, omdat vele wetenschappers het hanteren om bepaalde vooroordelen en emotionele argumenten in waarde te verhogen. Zo zal een studie over de geloofwaardigheid van jonge slachtoffers als getuigen in de rechtbank tot een reeds vooraf geformuleerd besluit komen, indien het onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de

verdediging.

Een wetenschapper mag zijn kijk op de zaak geven. **Academische vrijheid** is een heilig goed voor de maatschappij. Voormalig rector Pieter De Somer hechtte veel belang aan de vrijheid van denken aan de universiteit. Ook huidig rector André Oosterlinck (geciteerd in Pyck, 1999b) wil dat er ruimte is voor wetenschappers voor twijfel en afwijkende meningen. Hij noemt dit de motor van de wetenschappelijke vooruitgang en juist een wapen tégen intellectueel fundamentalisme. Waar het echter fout gaat en uitdraait op subjectieve willekeur en intellectueel fundamentalisme en dogmatisme, is waar academici niet voldoen aan de eisen van objectieve analyse en systematisch dialoog weigeren met wie er een andere mening op nahoudt (Hooghe, 1997). Dit is echter niet toevallig aangezien Van Avermaet (1995) stelt dat mensen een uitgesproken tendens vertonen om, bij het toetsen van opvattingen, vooral te rade te gaan bij en om te gaan met gelijkgezinden.

Dogmatici staan dan wel huiverig t.o.v. **dialoog**, toch vloeit er hevig kritiek op de andersdenkenden. Lanning (1996) zegt hierover: "Each side focuses its attacks and criticism on the person rather than on the substance of the message [...] Professionals understand that individuals who disagree with them are not necessarily bad or evil. Professionals minimize the focus on individuals and maximize the discussion of issues" (p. 8-10). Daarnaast is het ook zo dat professionelen eerst hun eigen werk bekijken en eventueel bekritiseren, wat moeilijker is dan kritiek te geven op anderen. "One way to defuse extremist attacks is to occasionally admit that in some cases mistakes were made", stelt Lanning (1996, p. 11).

professionele attitude

Academici met een professionele attitude baseren zich steeds hoofdzakelijk op informatie uit eerste bron zonder daarbij selectief te zijn. Ze lezen talrijke boeken en artikels die handelen over vele uiteenlopende visies op de problematiek van KM. Zij hebben geen a priori-oordelen over de geloofwaardigheid van een getuigenis over KM. Zij zijn van mening dat het geen geloofskwestie is, maar een probleem van waarheidsvinding waarbij hypothesen moeten opgesteld en getoetst worden. Indien er een collega is die een afwijkende mening heeft, treden zij hier mee in dialoog omdat ze van mening zijn dat dit de motor van wetenschappelijke vooruitgang is. Zij leveren geen kritiek op de persoon die bepaalde kennis aanreikt, maar zij bekritiseren wel die boodschap met voldoende argumenten. Zij herbekijken ook voortdurend de eigen theorieën die ze ook durven bekritiseren.

believers-attitude

Academici met een believers-attitude baseren zich hoofdzakelijk uit informatie uit tweede bron die selectief gekozen wordt om hun a priori-oordeel - de getuigenis over KM is onvoorwaardelijk geloofwaardig - te staven. Ze lezen een aantal boeken en artikels, maar beperken zich tot die literatuur die hun mening ondersteunt. Zij hebben aan één detail uit de getuigenis, dat overeenstemt met de reële onderzoeksbevindingen, genoeg om zeker te zijn van hun mening. Zij gaan niet rechtstreeks in dialoog willen treden met disbelievers en professionelen. Zij vallen deze andersdenkende personen, en niet hun boodschap, wel aan via o.a. de media. Het eigen werk wordt nooit tot onderwerp van kritiek verheven.

disbelievers-attitude

Wetenschappers met een dergelijke attitude baseren zich hoofdzakelijk uit informatie uit tweede bron die selectief gekozen wordt om hun a priori-oordeel - de getuigenis over KM is niet geloofwaardig, maar gelogen - te staven. Zij lezen een aantal boeken en artikels, maar beperken zich tot die literatuur die hun visie ondersteunt. Zij hebben aan één element, dat niet overeenstemt met de reële onderzoeksbevindingen, genoeg om de juistheid van hun oordeel te bewijzen. Zij gaan niet rechtstreeks in dialoog willen treden met believers en professionelen. Zij vallen deze andersdenkende personen, en niet hun boodschap, wel aan via o.a. de media. Het eigen werk wordt nooit tot onderwerp van kritiek verheven.

illustratie

Prof. Dr. Peter Van Koppen, docent rechtspsychologie aan de Universiteit van Antwerpen bekritiseert in een interview Patrick De Baets en "zijn kompanen" (De Moor, 1998, p. 36). De kritiek die hij geeft, kan echter ontkracht worden, wat de vraag met zich mee brengt op welke bronnen hij zich baseert. Bijvoorbeeld: "De primaire fout van rijkswachtadjudant Patriek De Baets en zijn team is dat zij zich op X1 hebben gestort in plaats van haar verhaal als basis te nemen voor verder onderzoek" (p. 34). Echter in het tweede rapport van de parlementaire onderzoekscommissie-Verwilghen formuleert men desbetreffend alleszins een tegengestelde vaststelling. Onder hoofdstuk V "Problèmes intemes au sein de l'antenne de Neufchâteau" staat er te lezen: "Par suite de la relecture, l'instruction des dossiers connexes de Neufchâteau est mise en veilleuse. Force est de constater que du 24 octobre 1996 au 24 juin 1997, le dossier du meurtre non élucidé (bedoeld wordt de zaak-Van Hees) a été alimenté à hauteur de quelque 20 procès-verbaux par semaine, alors que cette moyenne est tombé à 1 procès-verbal par semaine depuis le 24 juin 1997"[8].

Buiten nog enkele andere opmerkingen die niet getuigen van kennis van de zaak, doet Van Koppen nog de volgende uitspraak: "Wie dan dergelijk onderzoek wil leveren, moet niet nagaan waar haar (Regina Louf) verklaringen

[8] Ik heb enkel de Franse tekst ter beschikking gekregen.

kloppen, maar moet daarentegen uitzoeken wat niet waar kan zijn" (p. 36). Dit is een kenmerk van de disbelievers-attitude. Een professionele wetenschapper gaat hypothesen opstellen die achteraf kunnen kloppen of niet, wanneer ze getoetst zijn aan de werkelijkheid. Er mag geen systematische zoektocht zijn naar wat niet klopt; dit is immers een dogmatisch uitgangspunt.

Prof. Dr. Harald Merckelbach, docent gerechtspsychologie aan de Universteit van Maatstricht heeft bij een debat tussen hem en Prof. Dr. Karel Pyck gezegd dat hij akkoord gaat met de stelling: "als bij controle blijkt dat een aantal elementaire gegevens niet kloppen, moet men het onderzoek stoppen" (Het actueel debat: X-getuigenissen. Wat is de rol van de expert?, 9 november 1999).

Ook geeft Merckelbach tijdens datzelfde debat kritiek op het boek van Regina Louf (1998), maar na de vraag van een aanwezige of hij het boek wel gelezen heeft, antwoordt hij dat "hij daar nog niet aan toe gekomen is".

Prof. Dr. Karel Pyck heeft enkele keren geprobeerd in dialoog te treden met Prof. Dr. Hans Crombag. Na de derde brief kreeg Pyck het antwoord dat een gesprek met hem "geen enkel nuttig doel kon dienen" (Pyck, 1999b, p. 21).

3.4.2 Oordeelsvorming

Wetenschappers worden verondersteld kritische zin en sceptische vaardigheden te bezitten. De gewone man laat zich makkelijk beïnvloeden door wat de media, justitie,... én ook wetenschappers zeggen. Zijn **emotionele en/of motivationele toestand** kunnen deze beïnvloedbaarheid verhogen of verlagen (Nisbett & Ross, 1980). KM laat bij niemand de emoties onberoerd, wat impliceert dat de mens in deze verwarde emotionele toestand ook meer beïnvloedbaar is, en zich bij de vorming van visies en meningen door zijn gevoelens zal laten leiden (Orthony, Clore & Collins, 1988; zie ook hoofdstuk 2). De emoties hebben dus een potentiële invloed op de vorming van dogmatische visies. Maar ook wetenschappers met hun veronderstelde kritische zin, kunnen in intellectueel fundamentalisme vervallen. Mensen maken immers vaak foutieve inferenties wanneer zij oordelen vellen over gebeurtenissen en over andere mensen (Nisbett & Ross, 1980). Dogmatische uitspraken kunnen op die manier tot stand komen. "The human mind that routinely solves inferential problems too subtle and complex for the mightiest computers often makes errors in the simplest of judgements about everyday events" (Nisbett & Ross, 1980, p. xi).

Hoe kunnen deze **inferentiële fouten** die zich in de menselijke geest afspelen, als indicator voor dogmatische attitudes gebruikt worden? Een bepaalde uitspraak die niet klopt, die fout is, kan vaak toegeschreven worden aan een foutieve inferentie. Believers en disbelievers doen vaak uitspraken die terug te brengen zijn tot dergelijke "failures of the human mind" (Nisbett & Ross, 1980, p. xi). Het moeilijke aan dergelijke foutieve inferenties is dat ze hardnekkig zijn: nieuwe evidentie of tegenevidentie leidt frekwenter tot polarisatie van opvattingen dan tot nuancering

ervan (Nisbett & Ross, 1980).

Iedereen kan foutieve inferenties maken. Deze bespreking is dus evenzeer van toepassing op hulpverleners, politici, juristen, enz. Toch worden indicatoren die wijzen op het falen van de menselijke geest besproken onder de topic "academisch-wetenschappelijke" wereld, omdat in tegenstelling tot wat algemeen gedacht wordt, ook academisch geschoolde personen en wetenschappelijke onderzoekers inferentie-fouten kunnen begaan (Nisbett & Ross, 1980).

Deze bespreking tracht geen overzicht te geven van alle mogelijke foutieve inferenties. Enkel deze die relevant zijn voor veel voorkomende uitspraken van o.a. wetenschappers worden beknopt besproken. Er wordt gebruik gemaakt van het boek "*Human inference: strategies and shortcomings of social judgement*" van **Richard Nisbett en Lee Ross** (1980), een belangrijk boek volgens Prof. Dr. Eddy Van Avermaet (1995).

Wanneer wetenschappers deelnemen aan de discussie over een bepaalde getuigenis over KM, verwijzen ze daarbij vaak naar vroegere, gelijkaardige gevallen waarmee ze te maken gehad hebben. Ze schakelen de huidige casus op dezelfde lijn met de vorige. Nisbett en Ross (1980) noemen dit de "**representativeness heuristic**: [it] allows the individual to reduce many inferential tasks to what are essentially simple similarity judgements" (p. 7). Op zich is er niets fout met deze heuristiek, soms kan het gebruik van deze tot een juist oordeel leiden. Maar "the problem with the heuristic is that it is sometimes used as the only judgmental strategy when it cannot alone provide an accurate judgement" (p. 7). Dogmatische wetenschappers gebruiken vaak wel enkel de representativeness heuristic.

Getuigenissen over ernstig misbruik, waar er meerdere (jonge) kinderen en eventueel hooggeplaatste daders bij betrokken zouden zijn, worden sneller door academici afgedaan als een geval van "heksenjacht" en "massahysterie". Dit is te wijten aan de "**availability heuristic**: [it] is used when judging frequency, probability, and even causality. Objects or events are judged as frequent, probable, or causally efficacious to the extent that they are readily 'available' in memory" (p. 7). KM op grote schaal, met eventuele moorden, waar juridische evidentie voor gevonden is, komen niet heel veel voor. Als mensen de availability heuristic gaan gebruiken wanneer ze moeten oordelen over dergelijke getuigenis, zullen ze vaak als weinig waarschijnlijk beoordeeld worden indien de persoon nog maar weinig met een dergelijke casus te maken gehad heeft. Indien een wetenschapper ooit betrokken geweest is bij een getuigenis van KM die achteraf ook inderdaad geverifiëerd is, zal hij ook de volgende casus een hoge geloofwaardigheid toekennen.

Maar ook **kennisstructuren** zijn verantwoordelijk voor een aantal dogmatische uitspraken: "some of this knowledge may be represented as beliefs or theories, that is reasonably explicit 'propositions' about the characteristics of objects or object classes" (p. 28). Een mens kan niet zonder deze kennisstructuren, maar "they may mislead to the extent that they are poor representations of external reality and to the extent that they preclude attention to the details of the actual object at hand" (p. 42). Dogmatische uitspraken zoals "wie getuige geweest is van dergelijke ernstige gebeurtenissen, kan er niet meer zo vrolijk en opgewekt bij lopen", komen tot stand o.w.v. de kennisstructuur "een mishandeld persoon is zielig en droevig".

Door een overmatig gebruiken van deze foutieve inferenties, bekomt men redeneringen en oordelen die bol staan van sofismen. Een **sofisme** is een "drogreden" (Verschueren, 1991, p. 1792). "Het is de kunst van de scherpzinnige drogreden, zoals die in de vijfde eeuw voor Christus door Griekse wijsgeren werd ontwikkeld" (Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999, p. 471). Een hond heeft vier poten, een tafel ook; dus is een hond een tafel. Een man wil van punt A naar punt B sporen, maar mist de trein; nooit in zijn leven zal hij punt B nog kunnen bereiken. Sofisten houden er geen rekening mee dat er nog treinen zijn die later komen (Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999). Het lijkt vanzelfsprekend dat dergelijke redeneringen niet kloppen. Toch komen sofismen nog veel voor wanneer er vermoedens van KM aan de oppervlakte komen. Ook onder wetenschappers heeft het sofisme nog steeds zijn adepten.

professionele attitude

Academici met een professionele attitude zijn zich bewust van de beperktheid van de representativeness heuristic, de availability heuristic, en kennisstructuren. Zij gaan als wetenschappelijk onderzoeker nooit uitspraken baseren op dergelijke heuristieken: zij beslissen niet over de waarheid van een getuigenis op basis van een eerdere casus; zij zullen ook bij zeer ernstige, uitzonderlijke meldingen van KM eerst hypothesen opstellen en toetsen vooraleer tot stellige uitspraken over te gaan; zij baseren zich niet op kennisstructuren zoals bvb. "wie getuige geweest is van dergelijke ernstige gebeurtenissen, kan er niet meer zo vrolijk en opgewekt bij lopen". Indien zij wel gebruik maken van bvb. vroegere gevallen, geven zij duidelijk aan dat het maar een intuïtief idee is, en geen formele zekerheid: "they must specify when they are speaking as formal scientists and when they are speaking only as intuitive scientists" (Nisbett & Ross, 1980, p. 296). Professionele wetenschappers baseren hun redenering op feiten en op resultaten van hypothestoetsing, en maken geen gebruik van sofismen.

believers-attitude

Academici met een believers-attitude maken gretig gebruik van representativeness heuristic, de availability heuristic, en kennisstructuren. Zij baseren hun uitspraken geregeld op dergelijke heuristieken: als zij betrokken geweest zijn bij een vroegere casus van KM die juridisch bewezen is, vergelijken zij de huidige casus hiermee om te besluiten dat deze ook waar is; indien zij bij vroegere zaken van KM betrokken geweest zijn en toen tot het besluit gekomen zijn dat er een doofpotoperatie geweest is, zullen zij bij de nieuwe getuigenis ook oordelen dat de waarheid te gruwelijk is om te vatten waardoor er weer een doofpotoperatie zal plaats hebben; zij baseren zich op kennisstructuren in de zin van "iemand die een getuigenis aflegt over dergelijke gruwelijke feiten, verzint zoiets niet". Zij maken geen onderscheid tussen wat een intuïtief idee is, en wat een formele zekerheid. In de redeneringen van een wetenschapper met een believers-attitude zijn tal van sofismen terug te vinden die als doel hebben de waarheid van de getuigenis te promoten.

disbelievers-attitude

Academici met een disbelievers-attitude maken gretig gebruik van representativeness heuristic , de availability heuristic, en kennisstructuren. Zij baseren hun uitspraken geregeld op dergelijke heuristieken: als zij betrokken geweest zijn bij een vroegere casus van KM die nooit juridisch bewezen is, vergelijken zij de huidige casus hiermee om te besluiten dat deze ook niet waar is; zij baseren zich op kennisstructuren in de zin van "wie getuige geweest is van dergelijke ernstige gebeurtenissen, kan er niet meer zo vrolijk en opgewekt bij lopen". Zij maken geen onderscheid tussen wat een intuïtief idee is, en wat een formele zekerheid. In de redeneringen van een wetenschapper met disbelievers-attitude zijn tal van sofismen terug te vinden die als doel hebben de waarheid van de getuigenis te ondergraven.

illustratie

Prof Dr. Harald Merckelbach trekt het bestaan van de Multiple Persoonlijkheidstoornis (MPS) in twijfel (Het actueel debat: X-getuigenissen. Wat is de rol van de expert?, 9 november 1999). Hij argumenteert dat homofilie vroeger ook tot de DSM behoorde, maar geschrapt geworden is. Verder vindt hij dat de metafoor "dat er altijd twee zijden zijn aan een medaille en dat de realiteit veelal in het midden ligt" een "onzinnige redenering" is (Lanning, 1996; Pyck, 1999c, p. 1). Want, zo zegt Merckelbach: "sommige mensen kunnen beweren dat de aarde plat is, anderen kunnen volhouden dat de aarde rond is. Dat betekent echter nog niet dat de compromis tussen die twee versies - de aarde is een ellips - de beste benadering van de realiteit is" (Pyck, 1999c, p. 1).

3.5 Politiek

In België zijn er **drie grondwettelijke machten**: de wetgevende (de volksvertegenwoordiging of parlement en senaat), de uitvoerende (regering) en de rechtelijke macht. De eerste twee betreffen de politiek, de laatste heeft betrekking op justitie.
Deze drie machten waarop de maatschappij steunt, zouden een professionele attitude moeten profileren opdat de democratische samenleving goed zou kunnen functioneren. Doch de werkelijkheid toont aan dat er een **disfunctioneren van de drie machten** is. Het ontstaan van Witte Comités is hier een symptoom van.

In deze paragraaf wordt de politiek besproken. Het eerste punt dat hier behandeld wordt, de "verantwoordingsplicht" (3.5.1) is echter evenzeer van toepassing op justitie en ook op andere instituties. De bespreking ervan gebeurt in deze paragraaf omdat deze verantwoordingsplicht de rechtstreekse aanleiding kan vormen tot het samenstellen van een parlementaire onderzoekscommissie, wat deel uitmaakt van de politieke bevoegdheden. Ook het laatste punt "lekken" (3.5.2) is eveneens van toepassing op justitie en andere instituties.

3.5.1 Verantwoordingsplicht

Wanneer vermoedens over een zaak van KM opduiken, aanvaardt de bevolking geen bagatellisering van het probleem. Ze eist een grondig onderzoek en een erkenning van het probleem door hogere instanties (Rossen, 1989; Hooghe, 1997). Mensen verlangen niet alleen dat systemen functioneren, ze verlangen ook zin in hun leven. Ma.w. zegt Hooghe (1997) "we verwachten niet alleen dat politiek en gerecht hun werk doen, we verwachten ook dat ze dat doen op een rechtvaardige manier" (p. 13). De **rechtvaardigheid** komt echter in het gedrang wanneer beide systemen hun macht misbruiken om bepaalde daden te stellen zonder daarbij verantwoording af te leggen. Macht op zich is niet verkeerd, het is intrinsiek verbonden met politiek en justitie. De definitie van politiek luidt als volgt: "Het doelbewust ordenen van een groep door middel van machtsuitoefening " (Deweerdt, De Ridder & Dillemans, 1994, p. 7). Er is echter sprake van machtsmisbruik en onrechtvaardige werking van politiek en justitie indien deze groep zich te veel privileges toeëigent en de macht aanwendt voor een ander doel dan datgene waarvoor ze bestemd is (Hooghe, 1997; Van Looy, 1986).
Volgens de Joodse filosoof Hans Jonas (geciteerd in Hooghe, 1997) moet iedereen die een machtspositie bekleedt, daarover ook **verantwoording** kunnen afleggen. "Wie de macht heeft

om levens van anderen te beïnvloeden, moet aan mensen ook kunnen uitleggen waarom hij/zij bepaalde beslissingen genomen heeft. We hebben steeds het recht hun de meest democratische vraag te stellen '**waarom**'? " (p. 14). Het volk heeft recht op verantwoording vanwege politici en juristen die tenslotte toch macht over hen hebben. De houding van machthebbers, zowel in het politieke als in het gerechtelijke apparaat is echter nog te vaak: we hebben macht, dus waarom zouden we ons moeten verantwoorden? Maar Jonas draait die redenering juist om: wie macht heeft moet die ook kunnen verantwoorden.

In de Belgische politieke cultuur is er echter weinig te merken van die verantwoordingsplicht. Politici zijn er altijd als de eersten bij om de verantwoordelijkheid op te eisen voor de positieve dingen, maar als het om fouten gaat zwijgen ze. Er is hier van **individuele ministeriële verantwoordelijkheid** nauwelijks sprake (Hooghe, 1997). Indien politici en ook juristen blijken gefaald te hebben in het opnemen van hun verantwoordelijkheid, zullen zij hier ook de consequenties van moeten dragen. Veelal zijn de gevolgen van onverantwoorde daden het ontslag van de persoon. Door het ontslag van één politicus, worden de andere politici in zekere zin gezuiverd. Als de verantwoordelijke van de deontologische fout aanblijft, wordt de schuld collectief gedeeld door alle politici, en deelt heel het politiek systeem in de brokken (Hooghe, 1997).

Om te verhinderen dat politici en justitiële medewerkers bij het antwoorden op de vraag "waarom", de verantwoordelijkheid doorschuiven naar derden, of gewoonweg deze vraag handig ontwijken, wordt er het best naar verantwoording gevraagd in het bijzijn van anderen. De **dialoog** is het beste middel om dogmatisme tegen te te gaan. De verantwoording t.a.v. het volk, waar ook andersdenkenden tussen zitten, zorgt ervoor dat een houding van hooghartigheid en onverschilligheid bij politici en justitiële medewerkewerkers geen kans krijgt (Hooghe, 1997). De dialoog waarin verantwoording afgelegd wordt, zorgt voor een dichten van de kloof tussen machthebbers en het volk. Ook is een dialoog tussen politici en juristen onderling noodzakelijk. Zeker een gesprek met andersdenkende collega's, is een probaat middel tegen dogmatisme. "Those who listen only to opinions that agree with their own may find it difficult to grow professionaly", aldus Lanning (1996, p. 11). Een professionele attitude veronderstelt een eerlijke dialoog met verantwoordelijke individuen die er verschillende opinies op na houden (Lanning, 1996).

Indien de grondwet correct wordt toegepast, moet de controle op justitie uitgaan van het parlement, die zich kan laten bijstaan door een raad van deskundigen. Het parlement oefent eveneens controle uit op de regering. Dit wordt nooit beschouwd als een schending der machten (Pyck, 1999). Deze bevoegdheid van het parlement om controle uit te oefenen op de regering en justitie leidt tot een andere mogelijke vorm waarin verantwoording moet afgelegd worden: de **parlementaire onderzoekscommissie**. De verantwoordingsplicht is de aanleiding tot het samenstellen hiervan. Een parlementaire commissie voert eigenlijk een onderzoek van het onderzoek waarbij verantwoordelijken, zowel politici als justitiële medewerkers (magistraten, politie, rijkswachters,...), voor hun verantwoordelijkheid geplaatst worden. Het resultaat is uiteindelijk één of meerdere rapporten waarin de verantwoordelijken aangeduid worden. Sancties kunnen door een parlementaire onderzoekscommissie echter niet uitgesproken worden (Sauviller & Ilegems, 1998).

Een onderzoekscommissie is eerder uitzondering dan regel, enkel in zeer grote zaken waar er talrijke politici en justitiële medewerkers bij betrokken zijn, en waarbij twijfel bestaat over de adequaatheid van hun vroeger handelen, wordt dergelijke commissie samengesteld (Sauviller & Ilegems, 1998).

Ook in het kader van de Dutroux-affaire werd een parlementaire onderzoekscommissie opgericht, met als voorzitter VLD'er Marc Verwilghen. Toen Patrick Dewael, Didier Reynders en Marc Verwilghen een onderzoekscommissie eisten kwamen er meteen al van alle kanten reacties. "De magistratuur en politie probeerden ijlings de verantwoordelijkheid van zich af te schuiven. Je voelde hoe de bodem steeds dreigender rommelde. Er zat een aardbeving aan te komen", zegt Verwilghen (geciteerd in Sauviller & Ilegems, 1998, p. 15). Dogmatische politici en magistraten hebben schrik voor de commissie. Maar ze kunnen ze ook niet verhinderen aangezien dat pas verdacht zou zijn. Ze kunnen een parlementaire commissie ook niet weigeren aangezien ze dan de woede van het het volk - dat een grondig onderzoek eist - op hun hals halen. "Het klimaat was zeer gespannen en dus zagen de regeringspartijen zo'n onderzoekscommissie als een mogelijke bliksemafleider waarmee de volkswoede kon worden gekanaliseerd en tot bedaren gebracht", stelt Verwilghen (geciteerd in Sauviller & Ilegems, 1998, p. 15).

Uiteindelijk maken dogmatici toch gebruik van allerlei strategiëen om de commissie te **boycotten**. Verwilghen (geciteerd in Sauviller & Ilegems, 1998b), voorzitter van de commissie-Dutroux, zegt hierover: "Vrijwel elke dag werd ons een nieuwe hindernis voor de voeten geschoven. Op den duur waren we zo druk in de weer met wat ik *trouble shooting* noemde, met

de nevenaspecten van de commissie, dat we vaak niet meer tot de grond van de zaak kwamen: logistieke problemen oplossen, lekken bestrijden, allerlei brandjes blussen, misverstanden rechtzetten..." (p. 146). Er kwamen met opzet gecreëerde spraakverwarringen zoals m.b.t. het begrip "verantwoordelijkheid". Verwilghen (geciteerd in Sauviller & Ilegems, 1998b) zegt hierover: "Over welke verantwoordelijkheid hadden we het? Politieke, strafrechtelijke, professionele, individuele? De politieke wereld wilde gewoon niet dat we verantwoordelijken aanduidden" (p. 150). Dogmatici plooien terug op hun partijstandpunt en proberen te voorkomen dat hun achterban in opspraak komt.

De commissie een strakke deadline opleggen is ook een manier om de werkzaamheden te vertragen en te boycotten. De regering daarentegen krijgt geen tijdslimiet opgelegd om de aanbevelingen van de commissie uit te voeren (Sauviller & Ilegems, 1998b). Dit is hét probleem in de politiek: veel woorden, weinig daden. Het uiteindelijke resultaat van de parlementaire onderzoekscommissie leidt o.i.v. de dogmatici tot weinig of niets. Dogmatische politici en magistraten hebben immers alleen een parlementaire onderzoekscommissie nodig gehad om de verontwaardiging van het volk te kanaliseren en te recupereren. Voor de rest bagatelliseren en ridiculiseren ze het werk van de commissie (Sauviller & Ilegems, 1998d). Dogmatici interpreteren de conclusie van de commissie zodat ze past in de eigen visie. Toen het tweede rapport van de commissie-Dutroux concludeerde dat er niet besloten kon worden tot "bescherming", interpreteerden believers dit als bewijs van een doofpotoperatie, terwijl disbelievers tevreden waren dat er niets aangetoond was kunnen worden en dat er de hele tijd achter spoken gezocht werd. De verdeeldheid was dus na het onderzoek van het onderzoek nog minstens even groot als daarvoor.

Het resultaat van een parlementaire onderzoekscommissie is enkel waardevol indien de regering de **aanbevelingen ook werkelijk uitvoert**. Dit gebeurt echter weinig of niet. Problemen worden immers pas opgelost indien ze expliciet tevoorschijn komen. Verwilghen (geciteerd in Eppink, 1998b) zegt hierover: "Een **langetermijnvisie ontbreekt**. Want *gouverner, c'est prévoir* [...] Je hebt een visie nodig, een strategie en een bepaalde handigheid om die door te voeren [...] Die is er niet. Als Dutroux in april niet was ontsnapt, was er nu helemaal niets gebeurd [...] Het is toch vreemd dat na een toeval - een korte ontsnapping van een hoofdverdachte - er meer gebeurt dan na een Witte Mars waar 300.000 mensen aan meedoen" (p.2). Dus pas toen Dutroux zijn befaamde boswandeling maakte op 23 april 1998, reageerde de regering met het ontslag van

twee ministers. Toen moést er wel verantwoordelijkheid opgenomen worden: de hele wereld keek toe met verstomming geslagen (Marc Verwilghen geciteerd in Sauviller & Ilegems, 1998).

De verantwoordingsplicht mag er echter niet toe leiden dat enkel nog zaken ondernomen worden die het makkelijkst te verantwoorden zijn. Toch is het opvallend dat de politiek zich meestal bezighoudt met thema's die weinig aansluiting vinden bij de gewone leefwereld van de mensen (Hooghe, 1997). KM is zo'n onderwerp dat graag uit de weg gegaan wordt. Het is een **heikel politiek en juridisch onderwerp**.

Hechler (1988) stelt dat er slechts een beperkt aantal gevallen van seksueel misbruik effectief in de rechtbank worden beoordeeld. Zelfs na onthulling zijn er nog heel wat gevallen die tussen de mazen van het net verdwijnen (Hechler, 1988). Er wordt, gezien de cijfers, dus veel toegedekt en onbesproken, wat er op wijst dat de effecten van door dogmatici, en in het bijzonder de disbelievers, gebruikte mechanismen om de realiteit te ontkennen en/of te onderdrukken, niet op zich laten wachten (Pyck, 1998). Ook in de politiek wordt de problematiek van KM zoveel mogelijk uit de weg gegaan. Het is immers al vaak gebleken dat regeringsleden die te veel ijver tonen, zowel professionelen als believers, door de disbelievers geïntimideerd worden om hun gedrevenheid terug te schroeven (Beulens, 1999). Ook de bekende strafpleiter Jef Vermassen stelt in een interview in het tv-programma "*Ter Zake*" op 22 juni 1998 dat iemand die zijn plicht doet vaak moet hangen. Pyck (1999b) duidt deze situatie aan met het gezegde "**barbertje moet hangen**" wat afkomstig is uit een inleidend toneelspel in Multatuli's Max Havelaar. Dit verhaal van Eduard Douwes Dekker gaat over een ambtenaar in Oost-Indië die steeds weer in de problemen komt met de autoriteiten, omdat hij, gedreven door zijn rechtvaardigheidsgevoel, opkomt voor de kleine man. Het is het verhaal van absolute macht versus onmacht. "De essentie is dat diegene die de macht bezit - al dan niet bewust - over de middelen en technieken beschikt om, wanneer de bestaande evenwichten tussen macht en onmacht bedreigd worden, het vroeger evenwicht, de homeostase herstellen" (Pyck, 1999, p. 16; zie ook hoofdstuk 2). Wie niet denkt als de machthebber, wordt door tal van manoeuvres, de hoop en creatieve energie ontnomen op zo kort mogelijke tijd (Beulens, 1999). In geval van KM gaan de meeste politici en justitiële medewerkers een disbelievers-attitude profileren, aangezien een erkenning van de problematiek veranderingen met zich mee zou brengen waardoor de macht van de gezaghebbers bedreigd wordt (zie hoofdstuk 2).

De mechanismen die gebruikt worden om believers en vooral professionelen het zwijgen op te leggen zijn in hoofdstuk 2 al aan bod gekomen. **Roddel en het treffen van inperkende**

maatregelen zijn veel gebruikte zondebokmechanismen (Pyck, 1998). Maar ook door het zeer **strikt vasthouden aan de formele regels**, is een manier waarop sommige politici en juristen de werkzaamheden trachten te bemoeilijken en de aandacht van het centrale probleem proberen af te leiden (Pyck, 1999b; Beulens, 1999). Immers een rechtvaardige regel kan leiden tot een vonnis of arrest dat indruist tegen het rechtvaardigheidsgevoel. Hooghe (1997) wijst er op dat er steeds rekening gehouden moet worden met het **billijkheidsbeginsel**: "het kan nooit zijn dat we eender welke regel blindelings en zonder enige nuance toepassen [...] Als we dat niet doen vervallen we in een toestand van *jus summum saepe summa injuria*: het streven naar opperste legalisme, door een wet blindelings en in alle omstandigheden te willen toepassen, leidt juist tot de opperste vorm van onrechtvaardigheid (p. 30). "Wat recht is, is niet noodzakelijk rechtvaardig", stelt ook Marc Verwilghen (geciteerd in Sauviller & Ilegems, 1998, p. 20). Een professionele attitude vereist een flexibele ingesteldheid.

professionele attitude

Politici en justitiële medewerkers met een professionele attitude gaan bij elke daad die ze stellen verantwoording afleggen. Ze wentelen de verantwoordelijkheid niet af op anderen. Indien zij zelf of anderen van mening zijn dat ze toch ergens gefaald hebben, indien ze onverantwoorde daden of uitspaken gedaan hebben, zullen ze de consequenties hiervan dragen. Meestal zal spontaan ingediend ontslag het gevolg zijn. Ze zijn steeds bereid om in dialoog te treden met het volk en met andersdenkende collega's. Ze gaan politici en/of justitiële medewerkers met een andere visie niet aanvallen. Professionelen misbruiken hun macht niet om andere het zwijgen op te leggen.

Ze vinden een parlementaire onderzoekscommissie een adequaat middel om de verantwoordelijken op hun verantwoordelijkheid te wijzen. Ze gaan meewerken met de commissie i.p.v. haar te boycotten. De aanbevelingen van de commissie worden door professionele politici op korte termijn in praktijk gebracht.

Professionelen hebben een langetermijnvisie, en gaan niet enkel wanneer er geen andere uitweg meer is, met bepaalde voorstellen komen aandraven.

Ze volgen de regels, doch houden ook steeds rekening met de context. Politici en justitiële medewerkers met een professionele attitude gaan nooit de problematiek van KM uit de weg. Als het volk of de situatie eist dat er wat aan de problematiek gedaan moet worden gaan ze zich er gedreven mee bezighouden, waarbij ze in elk stadium verantwoording afleggen over waarmee ze bezig zijn.

believers-attitude

Politici en justitiële medewerkers met een believers-attitude gaan niet bij elke daad die ze stellen verantwoording afleggen. Indien ze toch op de waarom-vraag moeten antwoorden, gaan ze selectief teruggrijpen naar argumenten die de geloofwaardigheid van de vermoedens van KM ondersteunen. Ook gaan ze vaak de verantwoordelijkheid op anderen afwentelen. Ze zijn vaardig in het labelen van de tegenpartij. Ze beschuldigen professionelen en disbelievers ervan subjectief en vooringenomen te zijn, extreme standpunten in te nemen, feiten te overdrijven en te verdraaien of de media te manipuleren, zonder zich te willen realiseren dat deze beschuldigingen en verwijten net zo goed voor zichzelf kunnen opgaan (Lanning, 1996).

Indien believers er op gewezen worden dat ze onverantwoorde daden of uitspraken gedaan hebben (d.w.z. gebaseerd op de a priori-mening dat vermoedens over KM altijd juist en waar zijn) zullen ze de consequenties hiervan niet graag dragen. Ze zullen zelf niet spontaan hun ontslag indienen omdat ze anders hun macht verliezen. Ook zijn ze zijn niet steeds bereid om in dialoog te treden met het volk en met andersdenkende collega's. Ze gaan politici en/of justitiële medewerkers met een professionele en vooral een disbelievers-attitude aanvallen. Believers misbruiken hun macht om door middel van argumenten die pleiten voor de geloofwaardigheid van de vermoedens van KM, anderen het zwijgen op te leggen.

Ze vinden een parlementaire onderzoekscommissie wel een adequaat middel om de verantwoordelijken op hun verantwoordelijkheid te wijzen, maar onderzoek van het onderzoek duurt te lang. Het kan niet snel genoeg gaan. Wat de conclusie van de commissie ook is, ze wordt geïnterpreteerd in het kader van de visie van believers – er is sprake van een netwerk en bescherming van hogerhand.

Believers hebben geen langetermijnvisie. Ze willen zo vlug mogelijk, hier en nu – en bijgevolg ook onbedacht – maatregelen treffen.

Ze volgen de regels indien het in de eigen visie past. De context speelt hierbij geen rol. Ook wijzen ze graag op vermeende fouten tegen de regels van disbelievers en professionelen waardoor de werkzaamheden ook afgeremd worden, en de aandacht afgeleid wordt naar de fouten van individuele politici en juristen.

Als het volk of de situatie eist dat er wat aan de problematiek van KM gedaan moet worden, gaan politici en justitiële medewerkers met een believers-attitude zich er zeer gedreven mee bezighouden, waarbij ze steeds voor oog houden dat alles gedaan moet worden om de geloofwaardigheid te bewijzen.

disbelievers-attitude

Politici en justitiële medewerkers met een disbelievers-attitude gaan niet bij elke daad die ze stellen verantwoording afleggen. Indien ze toch op de waarom-vraag moeten antwoorden, gaan ze selectief teruggrijpen naar argumenten die de ongeloofwaardigheid van de vermoedens van KM ondersteunen. Ook gaan ze vaak de verantwoordelijkheid op anderen afwentelen. Ze zijn vaardig in het labelen van de tegenpartij. Ze beschuldigen professionelen en believers ervan subjectief en vooringenomen te zijn, extreme standpunten in te nemen, feiten te overdrijven en te verdraaien of de media te manipuleren, zonder zich te willen realiseren dat deze beschuldigingen en verwijten net zo goed voor zichzelf kunnen opgaan (Lanning, 1996).

Indien disbelievers er op gewezen worden dat ze onverantwoorde daden of uitspaken gedaan hebben (d.w.z. gebaseerd op de a priori-mening dat vermoedens over KM nooit juist en waar zijn) zullen ze de consequenties hiervan niet graag dragen. Ze zullen zelf niet spontaan hun ontslag indienen omdat ze anders hun macht verliezen. Ook zijn ze zijn niet steeds bereid om in dialoog te treden met het volk en met andersdenkende collega's. Ze gaan politici en/of justitiële medewerkers met een professionele en een believers-attitude aanvallen. Disbelievers misbruiken hun macht om door middel van argumenten die pleiten voor de ongeloofwaardigheid van de vermoedens en onthulling van KM, anderen het zwijgen op te leggen.

Ze vinden een parlementaire onderzoekscommissie geen adequaat middel om de verantwoordelijken op hun verantwoordelijkheid te wijzen. Ze gaan niet meewerken met de commissie, maar haar boycotten. De aanbevelingen van de commissie worden door professionele politici weinig of niet in praktijk gebracht. Ze vertragen de werkzaamheden van de commissie om zichzelf en/of zijn achterban te behoeden voor maatregelen als gevolg van hun verantwoordelijkheid. De conclusie van de commissie wordt steeds geïnterpreteerd in het kader van de eigen visie – er is geen sprake van een netwerk en bescherming van hogerhand.

Disbelievers hebben geen langetermijnvisie. Ze gaan enkel wanneer er echt geen andere uitweg meer is, met bepaalde voorstellen komen aandraven.

Ze volgen de regels indien het in de eigen visie past. De context speelt hierbij geen rol. Disbelievers gaan vaak de regels heel strikt toepassen zodat er een vertraging van het onderzoek optreedt. Ook wijzen ze graag op vermeende fouten tegen de regels, gemaakt door believers en professionelen, waardoor de werkzaamheden ook afgeremd worden en de aandacht afgeleid wordt naar de fouten van individuele politici en juristen.

Als het volk of de situatie eist dat er wat aan de problematiek van KM gedaan moet worden, gaan politici en justitiële medewerkers met een disbelievers-attitude zich er totaal niet gedreven

mee bezighouden. Het enige waar ze bekommerd om zijn is door allerlei mechanismen zoals roddel de anderdenkenden het zwijgen op te leggen. M.a.w. ze ondernemen enkel iets als het bevorderlijk is voor de ongeloofwaardigheid van de verklaring.

illustratie

In België is er van individuele ministeriële verantwoordelijkheid nauwelijks sprake. Minister van Justitie Wathelet was de hiërarchisch hoogst geplaatste persoon die een blaam kreeg van de commissie-Verwilghen, die in het kader van de Dutroux-affaire en de nevendossiers samengesteld was. Toch besliste de regering hem uiteindelijk voor te dragen voor een nieuw mandaat als rechter bij het Europees Hof van Justitie te Luxemburg. Maar zo stelt Hooghe (1997): "Als men de allerhoogste verantwoordelijke niet als zondebok aanwijst, wordt het echter bijzonder moeilijk om bij de lagergeplaatsen wel die verantwoordelijkheid aan te rekenen. Heel de zuiveringsoefening van de commissie-Verwilghen heeft daardoor veel aan effect gemist" (p. 50).

Vroeger vice-premier Herman Van Rompuy geeft in zijn boek "Vernieuwing in hoofd en hart. Een tegendraadse visie" (1998) zijn mening over de parlementaire onderzoekscommissie, wat zijn volste recht is. Hij schrijft: "De commissie-Dutroux vond na maanden zoekwerk niet de zo begeerde 'hoge bescherming' maar verborg haar ontgoocheling met de onbewezen stelling dat vermits niets concreets kon hardgemaakt worden, de kwaal - 'de Belgische ziekte' - overal te vinden was. Wat nergens was, bevond zich feitelijk overal. Zo kon men die stelling samenvatten. Kritiekloos werd dit letterlijk de wereld ingestuurd. Onnodig te zeggen dat dit haast ontwrichtend werkt voor de samenleving. Het rijk van de leugen is bijzonder gevaarlijk vooral wanneer die leugen doorgaat als waarheid. De echte normvervaging zit daar" (p. 41). Van Rompuy geeft hiermee blijkt van een disbelievers-attitude aangezien de commissie wel degelijk indirecte bescherming door normvervaging en corruptief gedrag vastgesteld heeft. Hij leest blijkbaar enkel wat hij wil lezen. De heer Van Rompuy wordt echter n.a.v. de ontsnapping van Dutroux op 23 april 1998, aangeduid door Tony Van Parijs, zelf lid van de commissie, om sancties uit te spreken over de magistraten die volgens het rapport van de commissie individuele tekortkomingen vertoond hebben. Maar hier is sprake van reverse the accusation: Van Rompuy beschuldigt immers zijn opdrachtgever precies met dezelfde beschuldiging die hij bij de beschuldigden (magistraten) moet beoordelen en sanctioneren. "Van Rompuy geeft allen die fouten hebben gemaakt, een vrijgeleide", zegt Verwilghen (Eppink, 1998b, p. 1). Van Rompuy had zijn verantwoordelijkheid moeten opnemen en deze opdracht moeten weigeren aangezien de regering als volledig onpartijdig rechter moet optreden in een conflict tussen het parlement en justitie.

Ten slotte nog twee voorbeelden van het boycotten van de parlementaire onderzoekscommissie door dogmatici. Onderzoeksrechter Langois beloofde de commissie een lijst met aanwijzingen van bescherming van Dutroux en Nihoul. De commissie heeft zes maanden op deze lijst gewacht. Toen Langois opgeroepen werd, antwoordde hij: "Wat vandaag niet-strafbare bescherming is, kan morgen wel strafbaar zijn, en dus een misdrijf, en dus een zaak voor het gerecht, en dus géén zaak voor de commissie".

Ook commandant Duterme die de herlezingen van de X-dossiers beval, boycotte de commissie. Verwilghen (geciteerd in Sauviller & Ilegems, 1998c) zegt hierover: "Telkens als wij uitstel vroegen voor ons rapport, werd ook de herlezing uitgesteld. Dat was niet alleen belachelijk, het was verdacht" (p. 128). Daarbij komt nog dat de herlezing elf dagen voor het rapport van de commissie beëindigd was, terwijl voorzitter Verwilghen nog steeds in de waan gelaten was dat de herlezingen nog niet ten einde waren (Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999).

3.5.2 Lekken

Er is **geheim van het onderzoek**, maar dit is wel relatief. Alles geheim houden kan nooit. David d'Hooghe, hoogleraar administratief recht en mediaspecialist wijst er op dat bepaalde onderzoeksdaden, zoals huiszoekingen door iedereen worden opgemerkt. Journalisten kunnen volgens d'Hooghe zelf op onderzoek uit trekken en met getuigen, verdachten, slachtoffers,... gaan praten (Albers & Verheyden, 1998). Maar daarnaast verzamelen journalisten ook informatie via "lekken". Dit is informatie van een politicus of justitiële medewerker die kennis heeft over een bepaalde zaak die officieel (nog) niet publiekelijk bekend gemaakt wordt, en deze kennis meestal anoniem doorspeelt aan de media. Er zijn **twee soorten lekken**. Er zijn er die bedoeld zijn om een dossier te manipuleren of om een persoon in opspraak te brengen. Deze lekken zijn onaanvaardbaar. Maar sommige lekken ontstaan uit frustratie, omdat bvb. een onderzoek stil ligt. Dit noemt d'Hooghe (Albers & Verheyden, 1998) wel begrijpelijk: "Hier vervullen de media een waakhondfunctie. Zeker in deze tijden, waarin het vertrouwen van de burger in het justitiële apparaat volledig zoek is, is dat een belangrijke functie. Het is wel de taak van de pers om in ieder concreet dossier de afweging te maken tussen het belang van het geheim van het onderzoek en die waakhondfunctie" (p. 33).

Als de politiek en justitie de pers beter zouden inlichten, dan zouden ook heel wat lekken vermeden kunnen worden, meent d'Hooghe. Er wordt te vaak informatie achtergehouden, ook essentiële (Hooghe, 1997). Hooghe (1997) pleit voor meer ruimte voor de onderzoeksjournalistiek. "Een wet die zorgt voor **vrije toegang tot alle overheidsinformatie en -documenten** moet toelaten dat de verantwoordingsplicht ook in de praktijk wordt waargemaakt" (p. 15). Hij wijst er op dat veel van de lekken voorkomen kunnen worden indien elke politicus en elke justitiële medewerker meer systematisch verantwoording zou afleggen over aan de gang zijnde gebeurtenissen. Immers, antipolitiek wordt gevoed door vaagheid, gebrek aan duiding en context (Rogiers, 1998).

Het volgende punt handelt over die verantwoordingsplicht.

professionele attitude

Een politicus of justitiële medewerker met een professionele attitude gaat nooit i.v.m. een zaak van KM informatie doorspelen aan de media om een dossier te manipuleren of om personen in opspraak te brengen. Hij zal niet snel informatie lekken, alleen wanneer hij van mening is dat het volk er recht op heeft, en dat anders het vertouwen in het gerecht en de politiek grondig

geschonden zou kunnen worden. Hij weegt echter wel steeds af of het geheim van het onderzoek belangrijker is of niet dan de informatieverstrekking aan de pers.

believers-attitude

Een politicus of justitiële medewerker met een believers-attitude lekt informatie i.v.m. een zaak van KM indien dit een ondersteuning van zijn mening - er is sprake van KM, de getuige moet geloofd worden - biedt. Hij lekt dus selectief informatie. Hij speelt soms informatie door aan de media om een dossier te manipuleren of om personen in opspraak te brengen, indien dit de geloofwaardigheid van de getuigenis over KM ten goede komt. Hij weegt niet altijd af of het geheim van het onderzoek belangrijker is of niet dan de informatieverstrekking aan de pers.

disbelievers-attitude

Een politicus of justitiële medewerker met een disbelievers-attitude lekt informatie i.v.m. een zaak van KM indien dit een ondersteuning van zijn mening - er is geen sprake van KM, de getuige fantaseert - biedt. Hij lekt dus selectief informatie. Hij speelt soms informatie door aan de media om een dossier te manipuleren of om personen in opspraak te brengen, indien dit de ongeloofwaardigheid van de getuigenis over KM bevordert. Hij weegt niet altijd af of het geheim van het onderzoek belangrijker is of niet dan de informatieverstrekking aan de pers.

illustratie

Claude Eerdekens (PS), lid van de commissie Verwilghen, is in geen enkel tv-debat weg te denken. Hij heeft op 30 januari 1997 tijdens een live-uitzending van het programma "Controverse" op de zender RTL-TVi een kopie van een brief, gericht aan de commissie, bij van commissaris Eddy Suys die twee en een halve week later voor de commissie-Verwilghen moet verschijnen. Eerdekens citeert tijdens het programma uit die brief en doet hier en daar een schepje bovenop. Dit zal uiteindelijk tot de absurde situatie leiden dat de Brusselse commissaris Georges Marnette begin februari 1997 bij het Brusselse parket een klacht indient vanwege verklaringen die Suys op dat ogenblik nog niet afgelegd heeft. En uiteindelijk ook nooit zal afleggen, want Suys heeft het in zijn betoog voor de commissie zeer duidelijk over "getuigenissen" die nog verder geobjectiveerd moeten worden (o.a. Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999; Hoofd onderzoek Nihoul naar correctionele, 1998; Nu kunnen we de boeken wel sluiten, 1998).

3.6 Justitie

Justitie is een gigantisch apparaat. Het moet instaan voor opsporing en detectie (politionele instanties, comités voor bijzondere jeugdzorg), vervolging (parketten), berechting (straf- en jeugdrechters), (straf)uitvoering (gevangenissen, probatiecommissies, sociale diensten bij de jeugdrechtbank) (Hutsebaut, 1990).

3.6.1 Getuigen

Het leidt geen twijfel dat het **mishandelde kind zelf een belangrijke informant** is, zowel t.a.v. gebeurtenissen die het kind zelf treffen, als t.a.v. gebeurtenissen die het heeft waargenomen. De **capaciteiten van kinderen** t.a.v. reproductie, geheugen en waarneming staan echter ter discussie indien het kind de getuige is van een strafbaar feit (Beulens, 1999; Albach, 1990; Adriaenssens, 1998). Maar, stelt Adriaenssens (1998), "de stelling dat kinderen altijd de waarheid zeggen is onjuist. De stelling dat kinderen gemakkelijk liegen of gemakkelijk een verhaal overnemen dat hun voorgezegd wordt, is even ongegrond" (p. 338). Immers "het kernthema van het verhaal klopt bijna altijd, bijvoorbeeld dat het wel degelijk om seksueel misbruik gaat. Anders is het gesteld met de nauwkeurigheid van de informatie: waar de feiten plaatshadden, op welk tijdstip, hoe vaak en onder welke omstandigheden exact", zegt Adriaenssens (1998, p. 36; Lanning, 1996).

Er is al eerder besproken (zie 3.3.3; zie figuren 7, 8, 9) dat er rekening gehouden moet worden met de reëel gebeurde feiten, met de intern of extern gecreëerde werkelijkheid van het kind en de mogelijkheid van leugen en fantasie.

Een uitgebreide bespreking van het mishandelde kind als getuige of van een getuigenis op volwassen leeftijd, is een onderzoek op zich waard. Tegenover talrijke onderzoeken die aantonen dat getuigen over misbruik en mishandeling onbetrouwbaar zijn, staat een berg van publicaties die bewijzen hoe vaak die verklaringen wel blijken te kloppen (Adriaenssens & Smeyers, 1998).

De hele problematiek van **suggestieve vraagstelling** staat hiermee in verband. Het is vanzelfsprekend dat onderzoekers die er van uitgaan dat de getuige per definitie de waarheid spreekt, zijn vragen ook in die richting gaat sturen. Ook de onderzoeker die het verhaal van de getuige als fantasie beschouwt, gaat zich schuldig maken aan suggestieve vraagstelling. Hij stelt vragen die het verhaal van het kind aan coherentie doet verliezen. Er is veel discussie over wat "suggestieve vraagstelling" precies inhoudt. Wat de ene suggestief vindt, vindt de andere helemaal niet suggestief. Er kan echter gesteld worden dat iemand die er van verdacht wordt

sturende vragen te stellen, nog andere kenmerken vertoont die er op wijzen dat hij een believers- of een disbelievers-attitude heeft. Ook kunnen alle vragen die een bepaalde onderzoeker gesteld heeft, naast elkaar gelegd worden om zo na te gaan of er sprake is van een bias gaande in de richting van het (on)geloofwaardig maken van de getuigenis. Een bespreking van de problematiek van het ondervragen van personen die getuigen over mishandeling en misbruik is er o.a. te vinden bij Dent & Flin (1992).

Ook zullen onderzoekers, indien ze niet veel geloven van het verhaal dat de getuige vertelt, vaak een extreem kritische opstelling, zelfs manifeste **vijandigheid** t.o.v. de slachtoffers tonen. Er is bij enquêteurs met een disbelievers-attitude vaak sprake van minstens verbale vijandigheid t.a.v. de getuige (Helon, 2000). De beschuldiging wordt vaak als het ware omgekeerd. Zelfs ook andere personen die het verhaal van de getuige ondersteunen, worden soms van malafide praktijken beticht.

De problematiek van de geloofwaardigheid van iemand die zegt mishandeld te zijn - zeker wanneer het om kinderen ofwel om volwassenen met multiple persoonlijkheidsstoornis gaat - ligt mee aan de oorsprong van de polarisatie bij de professionals. Dit heeft tot gevolg dat het onderzoek uiteindelijk alleen nog **focust op de getuige zelf ofwel enkel op de dader(s)** (Helon, 2000). Professionelen richten hun onderzoek niet op personen, maar op het natrekken van alle door de getuige aangebrachte gegevens die eerst in hypothesen gegoten worden. Dogmatici daarentegen besteden meer aandacht aan een moraliteitsonderzoek dan aan waarheidsvinding (Lanning, 1996).

professionele attitude

Een onderzoeker - belast met het verhoren kinderen of volwassenen die vroeger mishandeld zijn - die professioneel werkt, gaat uit de getuigenis hypothesen destilleren ter verificatie of falsificatie. Hij sluit niet uit dat de getuige liegt, maar hij sluit ook niet uit dat hij mogelijk de waarheid vertelt. Hij is van mening dat enkel het toetsen van de hypothesen uitsluitsel kan brengen over het waarheidsgehalte van de getuigenis. In zijn vragen is er geen bias terug te vinden. De professionele onderzoeker gebruikt geen verbaal vijandige woorden t.a.v. het slachtoffer en zijn entourage. Hij focust het onderzoek op het verifiëren of falsificeren van hypothesen die gebaseerd zijn op de verklaring van de getuige. Hij streeft naar waarheidsvinding.

believers-attitude

Een onderzoeker - belast met het verhoren kinderen of volwassenen die vroeger mishandeld zijn - die een believers-attitude profileert, sluit uit dat de getuige liegt. Hij is er zeker van dat getuigen van KM steeds de waarheid spreken. Hij zal vragen stellen om bij de getuige antwoorden uit te lokken die de stelling van de onderzoeker - getuigen liegen niet; er is sprake van ernstige KM - ondersteunen. De onderzoeker met believers-attitude gebruikt geen verbaal vijandige woorden t.a.v. het slachtoffer en zijn entourage. Hij is integendeel zeer begaan met het slachtoffer en leeft ontzettend met hem mee. Enerzijds focust hij het onderzoek op de getuige zelf, om de geloofwaardigheid te bewijzen. Anderzijds focust hij het onderzoek enkel op de daders en hun entourage indien dit hun schuld aantoont.

disbelievers-attitude

Een onderzoeker - belast met het verhoren kinderen of volwassenen die vroeger mishandeld zijn - die een disbelievers-attitude profileert, sluit uit dat de getuige de volledige waarheid spreekt. Hij is er zeker van dat getuigen van KM vaak liegen. Hij zal vragen stellen om bij de getuige antwoorden uit te lokken die de stelling van de onderzoeker - getuigen liegen vaak; er is geen sprake van ernstige KM - ondersteunen. De onderzoeker met disbelievers-attitude gebruikt verbaal vijandige woorden t.a.v. het slachtoffer en zijn entourage. Enerzijds focust hij het onderzoek op de getuige zelf, om de ongeloofwaardigheid te bewijzen. Anderzijds gaat hij het onderzoek richten op de daders en hun entourage om hun onschuld aan te tonen.

illustratie

Het parket in Gent, o.l.v. Procureur des Konings Jean Soenen, besluit op een bepaald moment "om de persoon X1 eens nader te bekijken (sic)" (Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999, p. 502). De 113 processen-verbaal die het Gentse parket in de periode tussen 5 februari 1998 en 2 juni 1998 laat opstellen, draaien allemaal rond de getuige X1: de verklaringen van haar ouders, waar ze school liep, verklaringen van leraars en schooldirecties, wie haar vriendinnetjes waren en wat ze zich over haar herinnerden, enz...

*Ook de man van Regina Louf wordt op een bepaald moment beschuldigd van pedofilie (o.a. "Echtgenoot Regina Louf betrapt met minderjarig meisje" (*Het Nieuwsblad*, 1998, p. 1).*

In de zaak van het verdwenen en een maand later dood teruggevonden meisje Kim Heyrman, spreekt een Antwerpse G.P.'er over het slachtoffer als "de hoer in de witte doodskist" (Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999, p. 281).

3.6.2 Selectiviteit in de verhoren en verificaties

Het is niet altijd makkelijk voor justitie de waarheid te achterhalen en daarbij nog absolute, juridische bewijzen naar voren te brengen. Lanning (1996) stelt dat de waarheid veelal tussen de twee extremen – er is helemaal niets aan de hand / alles wat de getuige vertellen is echt gebeurd – gesitueerd is. Het probleem en de uitdaging voor de gerechtelijke onderzoekers is om uit te maken wat er nu eigenlijk klopt en wat niet (Lanning, 1996).

Dogmatische justitiële onderzoekers zullen enkel **hypothesen** opstellen waarvan zij denken dat indien deze hetzij geverifieerd hetzij gefalsificeerd worden, ze een ondersteuning bieden van hun visie. Hypothesen waarvan ze vermoeden dat ze, na toetsing, een ondersteuning kunnen bieden voor de overtuiging van de andersdenkenden, worden gewoon niet nagetrokken (Lanning,, 1996).

Personen die naar aanleiding van de getuigenis **verhoord** zouden kunnen worden, worden enkel verhoort door dogmatici indien ze denken dat die persoon hun visie zal ondersteunen. Dit leidt tot subjectiviteit. Professionelen streven naar objectiviteit in verhoren en verificaties: "Criminal justice professionals must identify or develop fair and objective criteria for evaluating the accuracy of allegations of sexual abuse and for filling charges against the accused. Alternative explanations need to be considered and explored" (Lanning, 1996, p. 10).

professionele attitude

Professionele justitiële medewerkers gaan elke persoon die meer duidelijkheid zou kunnen brengen uitnodigen. Elk belangrijk element wordt in hypothesen gegoten én getoetst.

believers-attitude

Justitiële medewerkers met believers-attitude gaan niet elke persoon die meer duidelijkheid zou kunnen brengen uitnodigen. Ze gaan enkel personen verhoren waarvan ze verwachten dat deze de geloofwaardigheid van de getuigenis ondersteunen. Ook gaan ze enkel hypothesen opstellen en natrekken die na toetsing meer dan waarschijnlijk de geloofwaardigheid van de getuige bevorderen.

disbelievers-attitude

Justitiële medewerkers met disbelievers-attitude gaan niet elke persoon die meer duidelijkheid zou kunnen brengen uitnodigen. Ze gaan enkel personen verhoren waarvan ze verwachten dat

deze de ongeloofwaardigheid van de getuigenis aantonen. Ook gaan ze enkel hypothesen opstellen en natrekken die na toetsing meer dan waarschijnlijk de ongeloofwaardigheid van de getuige bevorderen.

illustratie

Getuige Regina Louf zegt in haar verklaring dat Carine Dellaert nog een jaar na haar verdwijning zou geleefd hebben. De schedel van Dellaert (bewaard op het justitiepaleis in Gent), die stomatoloog Eddy De Valck zou toelaten met vrij grote nauwkeurigheid de leeftijd van het slachtoffer en meteen het tijdstip van de moord te achterhalen, blijft onaangeroerd. Het Gentse parket is niet geïnteresseerd in de datum van de moord op Carine Dellaert (Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999)

De beste vriendin van Carine Dellaert wordt nooit verhoord. Nochtans kan ze zich heel wat herinneren over Carine. De journalisten-auteurs van de "X-dossiers" (1999) komen haar moeiteloos op het spoor. Haar verhaal staat in het boek beschreven onder het preudoniem "Fanny V." (p. 501-502). Indien ze verhoord geweest zou zijn, had dit een ander licht geworpen op bepaalde elementen uit de getuigenis van Regina Louf.

3.6.3 Vage, verhullende syntheses en halfcorrecte conclusies

Dogmatische justitiële medewerkers zullen bij synthesevorming en conclusietrekking, dit op zo'n manier doen dat hun stelling - er is zeker sprake van KM / er is helemaal geen sprake van KM - klopt (Helon, 2000). Ook onderzoekers begaan de redeneerfouten die besproken zijn in punt 3.4.2.

professionele attitude

Professionelen synthetiseren op een duidelijke manier, d.w.z. er wordt expliciet in de samenvatting gesteld wat het verhoor of onderzoek precies aan resultaat opgeleverd heeft. De synthese is voor iedereen eenduidig begrijpbaar. Ook in de conclusies staat niets anders vermeld dan wat de getuige gezegd of het onderzoek opgeleverd heeft. Indien er conclusies getrokken worden, hebben deze geen andere betekenis dan de gegevens waarop de besluittrekking gebaseerd is.

believers-attitude

Believers synthetiseren op een vage manier, d.w.z. er wordt impliciet in de samenvatting gesteld wat het verhoor of onderzoek precies aan resultaat opgeleverd heeft. De synthese is niet voor iedereen eenduidig begrijpbaar. Iedereen kan er van maken wat hij wil. Ook in de conclusies staat vaak iets anders vermeld dan wat de getuige gezegd of het onderzoek opgeleverd heeft.

Indien er conclusies getrokken worden, hebben deze een andere betekenis dan de gegevens waaop de besluittrekking gebaseerd is. Believers maken alleen juiste syntheses en conclusies indien deze een ondersteuning van hun visie - er is zeker sprake van KM - ondersteund.

disbelievers-attitude

Disbelievers synthetiseren op een vage manier, d.w.z. er wordt impliciet in de samenvatting gesteld wat het verhoor of onderzoek precies aan resultaat opgeleverd heeft. De synthese is niet voor iedereen eenduidig begrijpbaar. Iedereen kan er van maken wat hij wil. Ook in de conclusies staat vaak iets anders vermeld dan wat de getuige gezegd of het onderzoek opgeleverd heeft. Indien er conclusies getrokken worden, hebben deze een andere betekenis dan de gegevens waarop de besluittrekking gebaseerd is. Disbelievers maken alleen juiste syntheses en conclusies indien deze een ondersteuning van hun visie - er is absoluut geen sprake van ernstige KM - ondersteund.

illustratie

Anja D., de beste vriendin van Regina Louf in de jaren 1984 en 1985, wordt verhoord. "Niettegenstaande X1 en Anja veel contact met elkaar hadden, heeft zij nooit iets speciaals, buiten de verhouding tussen X1 en Tony, bij X1 thuis opgemerkt", vat de Gentste speurder samen in zijn synthese op 1 september 1997 (Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999, p. 503). Dit is een flauwe versie van de werkelijke verklaring van Anja D. Het vriendinnetje zei o.a. woordelijk: "ik passeerde voor de kamer en de deur stond open. Toen zag ik daadwerkelijk geslachtsbetrekkingen tussen X1 en Tony. Eén keer riep Tony trouwens naar mij of ik er ook niet wou bijkomen" (Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999, p. 504).

3.6.4 Multidisciplinariteit

Vele auteurs benadrukken het belang van **multidisciplinaire samenwerking** bij een zaak van KM. Het gaat hier zowel om interne als externe samenwerking, d.w.z. samenwerking tussen verschillende disciplines en afdelingen binnen één instelling, als om samenwerking tussen instellingen onderling (Eeland & Woelinga, 1992). Vooral de hulpverlenende en justitiële instanties zouden moeten samenwerken, volgens Eeland en Woelinga (1992). Dit is echter niet vanzelfsprekend aangezien beide verschillen op allerlei vlakken (zie punt 3.3). Volgens Kloosterman (1990) bereiden politie, justitie en hulpverlening zelden de aanpak van een concrete zaak samen voor, noch handelen ze samen tot ieders tevredenheid af. Er treden vaak **conflicten** tussen de instituties, maar ook binnen justitie zelf ontstaan er vaak interne conflicten (Pyck,

1999b). Het probleem zou dan best opgelost worden door het aanstellen van een college van onafhankelijke (buitenlandse) deskundigen (Pyck, 1999b).

Er is dus vaak meer sprake van conflict dan van samenwerking tussen instituties onderling alsook tussen personen van eenzelfde instelling. Maar voor een optimale werking van het gerecht dat ook het vertrouwen van het **volk** geniet, moet justitie rekening houden met het volk. "Het idee van een gerecht boven of buiten de maatschappij is volledig absurd", zegt Koen Pelleriaux (geciteerd in Hooghe, 1997, p. 32). Het volk ziet het falen van justitie. Het gerecht moet openstaan voor kritiek vanuit andere instellingen en vanuit het volk. Dit belet dat justitie als instelling een eigen leven gaat leiden zonder zich nog te bekommeren om het algemeen welzijn. Samenwerking impliceert ook controle. Instituties roepen te vaak hun autonomie in om elke controle af te houden (Hooghe, 1997).

De **bureaucratie** is er de oorzaak van het afwezig zijn van miltidisciplinariteit in de werking van het gerecht: de individuele ambtenaar behandelt individuele gevallen als een nummer (Hooghe, 1997). "Bureaucratieën streven niet naar een 'goede' oplossing van een zaak, maar naar een oplossing die 'goed genoeg' is, zodanig dat men met een minimum aan inspanningen zoveel mogelijk zaken kan afhandelen" (Hooghe, 1997, p. 53). Samenwerking is niet nodig en is tijdverlies volgens bureaucraten. Iedereen werkt op zijn individuele manier. De routinisering leidt tot een totaal gebrek aan inzet en betrokkenheid, en vaak ook tot amateurisme (Hooghe, 1997).

Gebrek aan samenwerking, overleg en betrokkenheid heeft ernstige gevolgen. Er is sprake van de "banaliteit van het kwaad", waarover Hannah Arendt (geciteerd in Hooghe, 1997, p. 52) het reeds had. Dutroux kan zijn gang gaan omdat enkele tienduizenden "gewone" ambtenaren binnen het gerechtelijk apparaat routinematig hun dossiers afhandelen, zonder al te veel persoonlijke inzet of betrokkenheid (Hooghe, 1997).

professionele attitude

Professionele justitiële medewerkers werken samen met anderen. Ze gaan nooit individueel een zaak proberen af te handelen. Ze beschouwen elke zaak als iets unieks waarbij volledige inzet en betrokkenheid nodig is.

believers-attitude

Justitiële medewerkers met believers-attitude gaan individueel een zaak afhandelen omdat ze zo snel mogelijk willen bewijzen dat er sprake is van KM. Overleg en samenwerking met anderen

vinden ze niet nodig want dat leidt tot vertraging. Elke zaak van KM is gelijk aan de vorige. Believers werken routinematig aan een zaak om zo snel mogelijk te aan te tonen dat er sprake is van ernstige KM.

disbelievers-attitude

Justitiële medewerkers met disbelievers-attitude gaan individueel een zaak afhandelen omdat ze zo snel mogelijk willen bewijzen dat er geen sprake is van KM. Overleg en samenwerking met anderen vinden ze niet nodig want dat leidt tot vertraging. Elke zaak van KM is gelijk aan de vorige. Ze gaan telkens zo snel mogelijk tot een oplossing komen die goed genoeg is en die ze individueel gevonden hebben. Disbelievers werken routinematig aan een zaak om zo snel mogelijk te aan te tonen dat er geen sprake is van ernstige KM.

illustratie

De parlementaire commissie-Verwilghen was niet mals voor een aantal hooggeplaatste betrokkenen. Procureur des Konings Benoît Dejemeppe van Brussel kreeg het verwijt dat hij te weinig leiding gaf aan zijn korps en de substituten maar op eigen houtje liet verderwerken.

Ook de rijkswacht maakte een slechte beurt voor de commissie. De rijkswacht had al tamelijk snel een verband gelegd tussen Dutroux en de verdwijning van Julie en Mélissa. Om duistere redenen besloot de rijkswacht echter om op eigen houtje dit spoor te volgen, zonder iemand er over in te lichten. "Geen van deze documenten die per fax tussen de rijkswachtbrigades zijn verstuurd, werd aan de onderzoeksrechter meegedeeld. Geen enkel document zit in het strafdossier" (Hooghe, 1997, p. 44).

3.7 Besluit

Doorheen de bespreking van de indicatoren is duidelijk geworden dat een professionele attitude inherent verbonden is met nadenken, met alles in overweging nemen, bvb. de media moeten, bij informatieverstrekking door een bepaalde bron, een kritische reflex en check vertonen, een hulpverlener moet het belang van het beroepsgeheim afwegen t.a.v. het aangifterecht,...

De dogmatische attitudes met hun indicatoren werden allemaal gekenmerkt door oppervlakkigheid: de believers denken enkel na hoe zij hun voorafgeponeerde zekerheid kunnen bewijzen en ondersteunen; de disbelievers nemen enkel die zaken in overweging die kunnen aantonen dat hun onvoorwaardelijk ongeloof terecht is. Er is duidelijk geworden dat dialoog met andersdenkenden door beide partijen als zinloos beschouwd wordt, dit sluit iedere mogelijkheid tot een meer diepgaand denken, het ook in overweging nemen van andere standpunten, per

definitie uit. Een mening kan echter maar gevormd worden indien over alle mogelijkheden grondig nagedacht is. Zoals ook al in het vorige hoofdstuk vermeld, beginnen professionelen met twijfels, waarna ze na uitgebreid, onbevooroordeeld denken en onderzoeken, om zo tot zekerheden te kunnen komen. Believers en disbelievers echter vertrekken in hun denken en handelen steeds van hun a priori opgestelde zekerheid, waardoor ze nooit tot echte zekerheden, tot de echte waarheid kunnen komen. Toch zijn het net de dogmatici die er sterke opinies op na houden. Of zoals George Berkely (geciteerd in Dierick, 2000) al zei: "Few men think, yet all will have opinions".

Hoofdstuk 4

Het maatschappelijk taboe omtrent kindermishandeling:

Constructie van het meetinstrument

"Denken is zo buitengewoon vermoeiend,
dat velen de voorkeur geven aan oordelen".

(Otto Weiss geciteerd in Buddingh, 1992)

4.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is besproken wat de **negatieve, dogmatische attitudes en hun indicatoren** zijn, die bij vermoedens, onthulling en vervolging van KM kunnen voorkomen. Het gaat om de **believers** en **disbelievers** die elkaar bekampen in een steeds verderschrijdende polarisatie die uitmondt in een backlash. De beide dogmatische attitudes garanderen maatschappelijke orde.

De maatschappij staat immers huiverig tegenover chaos, want dit betekent dat er eisen tot structurele veranderingen komen, waarbij gevestigde machten aan het wankelen gebracht worden. Deze wanorde wordt tot stand gebracht door personen die een **positieve, professionele attitude** aan de dag leggen. Deze dissipatieve elementen worden door de maatschappij teruggeroepen tot de bestaande orde.

In dit hoofdstuk zal een **instrument** ontworpen worden dat meet of er inderdaad vooral negatieve, dogmatische attitudes (believers en disbelievers attitude) t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM aanwezig zijn in de maatschappij, dan wel of we op weg zijn naar een samenleving waar professionele houdingen overheersen, en er dus een **doorbreken van het maatschappelijk taboe** als opwaartse spiraal mogelijk is.

Voor het construeren van dergelijk meetinstrument moeten de begrippen believers, disbelievers en professionele attitude meetbaar gemaakt worden. Daarom worden er, na de probleemstelling (4.2), in eerste instantie werkdefinities van deze begrippen gegeven (4.3). Om deze begrippen meetbaar te maken is echter nog een operationalisering van de werkdefinities nodig. Hiervoor

wordt er teruggegrepen naar hoofdstuk 3 (en in mindere mate ook naar hoofdstuk 2) waar de indicatoren van de drie attitudes per maatschappelijke instantie uitvoerig besproken zijn.

Er wordt gebruik gemaakt van een attitudeschaal als ondervragingstechniek (4.4). Deze schaal bestaat uit uitspraken die gebaseerd zijn op, en een verwoording zijn van de indicatoren die in hoofdstuk 3 aan bod zijn gekomen en op de meer algemene kenmerken van de believers, disbelievers en professionelen zoals beschreven in hoofdstuk 2 en 3.

Er zijn ook een aantal achtergrondvariabelen opgenomen nl. kranten die men leest, de opleiding die men volgt of volgde, het biologisch geslacht en leeftijd vanuit de veronderstelling dat deze een potentiële verklaring kunnen bieden voor het mogelijke verschil in attitudes. Deze variabelen worden meetbaar gemaakt a.d.h.v. een aantal gesloten en open vragen.

Het eindresultaat is een meetinstrument (4.5) - geconstrueerd m.b.v. de rationele methode – bestaande uit enkele gesloten en open vragen, en ook uit stellingen en uitspraken die te beoordelen zijn op een vijf-puntenschaal en waardoor we hopen het cognitieve aspect van de attitude t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM te achterhalen. Het spreekt voor zich dat er ook getracht is te voldoen aan de eisen van de methodologische disciplinering. (4.6).

Er wordt in dit hoofdstuk gesteund op **drie andere onderzoeken** nl. het onderzoek naar de visie van leerkrachten op het tweedekansonderwijs van Dekeyser en De Munter (1988), het onderzoek naar de attitude van VSO-LOM jongeren t.a.v. het object "school" van Boomkamp en Zandberg (1986), en het enquête-onderzoek bij jongeren m.b.t. beeldvorming over taken en rollen van man en vrouw in het gezin van Agnes Boes (1984).

4.2 Probleemstelling

In dit hoofdstuk staat de **vraag naar attitude t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM** centraal. In dit onderzoek wordt echter enkel het **cognitieve aspect van een attitude** gemeten. Er wordt gepeild naar **de mening, de voorstelling m.a.w. de visie** van studenten en professionals op vermoedens, onthulling en vervolging van KM.
Dit onderzoeksthema kadert binnen deze licentiaatsverhandeling dat het maatschappelijk taboe

omtrent KM als onderwerp heeft. Het taboe kenmerkt zich door de aanwezigheid van dogmatisme nl. believers- en disbelievers-attitudes. Maar enkel een professionele attitude zorgt voor een rechtvaardige aanpak van KM.

Er wordt in dit onderzoek gesproken over **visies, meningen en attitudes** als synoniemen. Dit is echter niet helemaal correct en verdient daarom wat nuancering. Zoals verder zal blijken (4.3.1) bestaat een attitude uit een cognitief, affectief en conatief component. De visie, de mening, van de onderzoekspersoon, is de kennis die de respondent heeft i.v.m. een attitude (De Munter, 1998). Het **cognitieve aspect** van een attitude wordt bij dit enquête-onderzoek gemeten. Het meetinstrument in dit onderzoek bestaat immers uit **uitspraken en stellingen** die de onderzoekspopulatie moet beoordelen op hun al dan niet ermee akkoord gaan. M.a.w. er worden cognitieve antwoorden verwacht (Bootzin, Bower, Crocker & Hall, 1991). De affectieve en conatieve componenten zijn niet afzonderlijk meetbaar met dit soort onderzoek. Ze zijn wel verweven en gecorreleerd met het cognitieve element (Eagly & Chaiken, 1993).

Om wetenschappelijk correct te zijn, mag dit onderzoek zich enkel **beperken tot het spreken over de visie**, het cognitieve component van de attitude t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM, en mag er **niets over het concreet gedrag** gezegd worden. Het is immers mogelijk dat iemand o.b.v. zijn beoordeling van de uitspraken, bestempeld wordt als een believer terwijl hij in de praktijk helemaal geen gedrag vertoont dat indicaties bevat van de believers-attitude. Er is in de vorige hoofdstukken immers al meermaals gebleken dat believers en professionelen door allerlei mechanismen (bvb. roddel) - gehanteerd door de disbelievers - verhinderd worden te werken zoals zij zouden willen. Er is maar één manier om na te gaan of een persoon die volgens dit onderzoek een believer is, in werkelijkheid ook zo handelt: het gedrag van de respondent in de praktijk vergelijken met de indicatoren van de attitude die hem op grond van het onderzoek toegekend is.

Ondanks dat dit onderzoek niets mag zeggen over het concrete gedrag van de respondent, kunnen de **resultaten** van dit onderzoek op zich waardevol zijn. Ze werpen immers een licht op tot nu toe misschien niet geëxpliciteerde attitudes. Maar alleen inventarisatie van meningen is uiteraard niet voldoende. De resultaten moeten de aanzet vormen tot bewustmaking van de problemen eigen aan een dogmatische attitude. Ze kunnen een stimulans zijn om een gedachtewisseling over visies omtrent KM op gang te brengen. Ze bieden aanknopingspunten voor attitudeverandering.

Immers, wil een attitudeschaal goed functioneren, dan moet ze het scharnier zijn tussen diagnostiek en handelen (Boomkamp & Zandberg, 1986).

Het is ook relevant om hier bij de probleemstelling een punt van discussie toe te lichten dat bij het opstarten van dit onderzoek naar voren kwam, nl. of elk individu eigenlijk niet het recht heeft eender welke attitude te profileren. Ieder individu heeft inderdaad het recht eender welke attitude te hebben, maar voor de problematiek van KM is het enkel de professionele attitude die tot groot voordeel strekt. Door er een geloofskwestie van te maken, blokkeert elk onderzoek, waar enkel de personen die kinderen misbruiken en mishandelen wel bij varen.
Een attitude kan dus niet juist of verkeerd zijn, maar wel positief of negatief afhankelijk van de gevolgen ervan. Het is met dit kader in het achterhoofd dat het onderzoek opgesteld is.

In dit hoofdstuk wordt enkel een instrument geconstrueerd. Alhoewel de afname van het instrument dus niet binnen het bestek van deze verhandeling valt, is er toch rekening gehouden met de onderzoekspopulatie. Het instrument is opgesteld voor professionals uit de verschillende maatschappelijke instanties die bij KM betrokken zijn (journalisten, hulpverleners, wetenschappers, politici en justitiële medewerkers) en universiteitsstudenten. Professionals zijn immers de eersten in rang die een polarisatie uitlokken. Studenten zijn de potentiële professionals van de toekomst.
Het is echter niet uitgesloten dat het instrument ook geschikt is voor een bredere onderzoekspopulatie. Hiervoor is verder onderzoek aangewezen.

In de concrete vraagstelling zijn **twee delen** te onderscheiden. Ten eerste moet de visie van de onderzoekspopulatie gekend worden en moet er nagegaan worden in welke mate deze aansluit bij de professionele visie. Ten tweede is er de interesse voor het verband tussen attitude en een aantal achtergrondvariabelen vanuit de veronderstelling dat deze een mogelijke verklaring kunnen bieden voor eventuele verschillen in visie.

Voor het **eerste deel** is mijn **hypothese** dat *het merendeel van de professionals en studenten er een dogmatische visie d.w.z. een believers- of disbelievers-attitude, t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM op na houden. Slechts een beperkt aantal personen zal in plaats van een dogmatische, een professionele visie profileren*. Deze laatste houding is, althans in de praktijk, de

meest kwetsbare. Zoals besproken in hoofdstuk 2 kan iemand die zich professioneel opstelt, aangevallen en geridiculiseerd worden door de dogmatische groepen (Pyck, 1998). Personen met een professionele attitude kunnen te maken krijgen met pesterijen en intimidaties. Ze worden vaak het slachtoffer van roddels. Gedifferentieerd denken kan ook een bedreiging inhouden voor personen die liever geen grondig onderzoek willen hebben uit angst hun macht te verliezen. Daardoor wordt er ook vaak gedreigd met sancties of effectieve, inperkende maatregelen (Pyck, 1998). De maatschappij wil zichzelf en de gevestigde machten immers in stand houden (zie hoofdstuk 2).

De hypothese kan echter nog meer gespecificeerd worden. Er is meermaals gebleken dat believers en disbelievers nooit verliezen. Toch is de tweede groep de minst kwetsbare. Immers ook de believers zullen, net zoals de professionelen, door de disbelievers gehinderd worden in hun werkzaamheden. De disbelievers staan het sterkst: KM niet bewijzen is tenslotte makkelijker dan het wel bewijzen. Mensen hebben een voorkeur voor een sterke positie waarbij de kans om aangevallen te worden het kleinst is (Bootzin, Bower, Crocker & Hall, 1991). Hierdoor kan de *hypothese gesteld worden dat een meerderheid een disbelievers-attitude t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM heeft.*

Dus samengevat is de hypothese dat **de meerderheid van de professionals en de studenten een dogmatische visie op vermoedens, onthulling en vervolging van KM heeft, waarvan het grootse deel een disbelievers-attitude bezit; en slechts een minderheid een professionele attitude heeft.**

De hypothesen m.b.t. het **tweede deel** van de concrete vraagstelling worden hieronder gespecificeerd naargelang van de achtergrondvariabele. De Vlaamse dagbladen, studierichting, biologisch geslacht en leeftijd zijn de achtergrondvariabelen die een mogelijke verklaring kunnen bieden voor eventuele verschillen in visie tussen professionals en studenten, alsook tussen de professionals onderling en de studenten onderling.

De **media m.i.v. de Vlaamse dagbladen** hebben zowel een maatschappij-weerspiegelende als een maatschappij-vormende functie (zie hoofdstuk 3). De weerspiegelende functie van een krant betekent dat zij publiceert over wat er in de maatschappij leeft. Bij vermoedens van KM zijn er

believers en disbelievers. De ene krant schrijft in functie van de ene groep, de andere in functie van de rivaliserende groep. Believers en disbelievers lezen kranten die dezelfde mening toegedaan zijn als zij. Mensen lezen immers wat ze graag willen horen. Maar vanuit vormingsoogpunt gaan kranten de visie van haar lezers ook versterken. In hoofdstuk 2 is immers aangetoond dat het juist de kranten zijn die de polarisatie aanwakkeren. **Kranten** kunnen dus attitudes in bepaalde richtingen sturen. *De **hypothese** hier is dat kranten die in hun berichtgeving i.v.m. KM kenmerken van de dogmatische attitude hebben, de attitude van haar regelmatige lezers in een dogmatische richting sturen.* In hoofdstuk 2 is ook gezegd dat kranten mensen wel in één bepaalde dogmatische richting sturen. *Dagbladen met indicatoren van een believers-attitude zullen hun lezers ook in die kant van het continuüm sturen. Kranten met indicatoren van een disbelievers-attitude zullen hun lezers die kant uitsturen.*
Personen die echter geregeld kranten lezen met een journalistiek waar indicatoren van de professionele attitude naar voren komen, zullen in de richting van deze professionele visie gestuurd worden.

De gevolgde **studierichting** van professionals en studenten kan ook een verklaring bieden voor de verschillen in attitude t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM in de onderzoekspopulatie. Dit heeft te maken met de onderliggende studiekeuzemotieven. Er zijn richtingen waar de motieven kunnen gevat worden onder de noemer "sociabiliteit". Bij andere opleidingen zullen meer "materiële" motieven de overhand hebben. Dit blijkt uit het onderzoek van Lacante & Schodts (1996b) naar "Studiekeuze en loopbaanontwikkeling aan de universiteit".
*De **hypothese** hier is dat professionals en studenten met een opleiding waar "sociabiliteit" het overheersende studiekeuzemotief is, eerder een professionele attitude hebben; terwijl bij individuen waar "materialisme" als motief overheerst in keuze voor de opleiding, eerder een dogmatische attitude hebben.*
"Sociabiliteit" is verbonden met het werkwoord "socialiseren" wat o.a. wordt omschreven als "ten bate van alles doen strekken" (Verschueren, 1991, p. 1789). Lacante en Schodts (1996) omschrijven "sociabiliteit" als "zich inzetten voor anderen" en "omgang met mensen en kinderen" (p. 4). Zoals in het theoretisch deel al meermaals gebleken is, kan de professional enkel onderzoek voeren ten bate van het kind als hij een professionele attitude heeft. Van daaruit kan dan de inferentie gemaakt worden dat iemand die een opleiding kiest met "sociabiliteit" als onderliggend studiemotief, eerder een professionele attitude zal hebben. Maar ook believers zijn zeer begaan

met personen die getuigen over misbruik en mishandeling. Ze gaan vanuit hun absoluut onvoorwaardelijk geloof in wat de persoon vertelt, zich aan de zijde van die persoon en zijn entourage scharen en op welke manier dan ook bewijzen helpen te vinden. Zij zetten zich ook 100% in om het kind te helpen, zij het dan op niet-professionele wijze.

"Materialisme" heeft een negatieve bijklank omdat het menselijk aspect er niet in terug te vinden is. Verschueren (1991) omschrijft het als "lagere gezindheid die alleen waarde hecht aan stoffelijke dingen" (p. 1193). Lacante en Schodts (1996) omschrijven "materialisme" als "carrière maken", "welstandverwerving", "hoge sociale status", "mogelijkheid tot financieel onderhoud van zichzelf en zijn gezin", "goede tewerkstellingskansen", "aanzien genieten", "veel mogelijkheden hebben" en "de mogelijkheid van een zelfstandig beroep" (p. 4). Disbelievers hechten belang aan deze zaken. Zij durven geen professioneel onderzoek voeren of believers attitude aannemen uit angst hun positie en de daarbij horende faciliteiten te verliezen (zie hoofdstuk 2).

"Biologisch geslacht" moet ook als achtergrondvariabele ingebracht worden. Lacante en Schodts (1996b) stellen in het kader van hun onderzoek naar studiekeuzemotivatie vast dat meisjes veel meer dan jongens voor een bepaalde studierichting kiezen omdat ze later via hun beroep in contact kunnen komen met mensen en kinderen en omdat ze zo de kans zullen krijgen zich in te zetten voor anderen. Meisjes hechten dus meer belang aan "sociabiliteit".

Jongens vinden sociale status, welstand, mogelijkheid tot carrière maken en financieel onderhoud, belangrijker dan meisjes. Jongens hechten veel meer belang aan "materialisme".

Met de bespreking van "sociabiliteit" en "materialisme" uit het vorige punt in het achterhoofd, kan volgende hypothese gesteld worden: *meer vrouwen dan mannen zullen een professionele visie profileren; ook zullen onder de believers het grootste deel vrouwen zijn. Meer mannen dan vrouwen zullen een disbelievers visie profileren.*

Ten slotte wordt ook nagegaan of **leeftijd** een verklaring kan bieden voor verschil in attitudes.

In de volgende figuur zullen de variabelen schematisch samengebracht worden in een hulpmodel.

Figuur 10

Hulpmodel: Cognitieve attitude t.a.v. KM

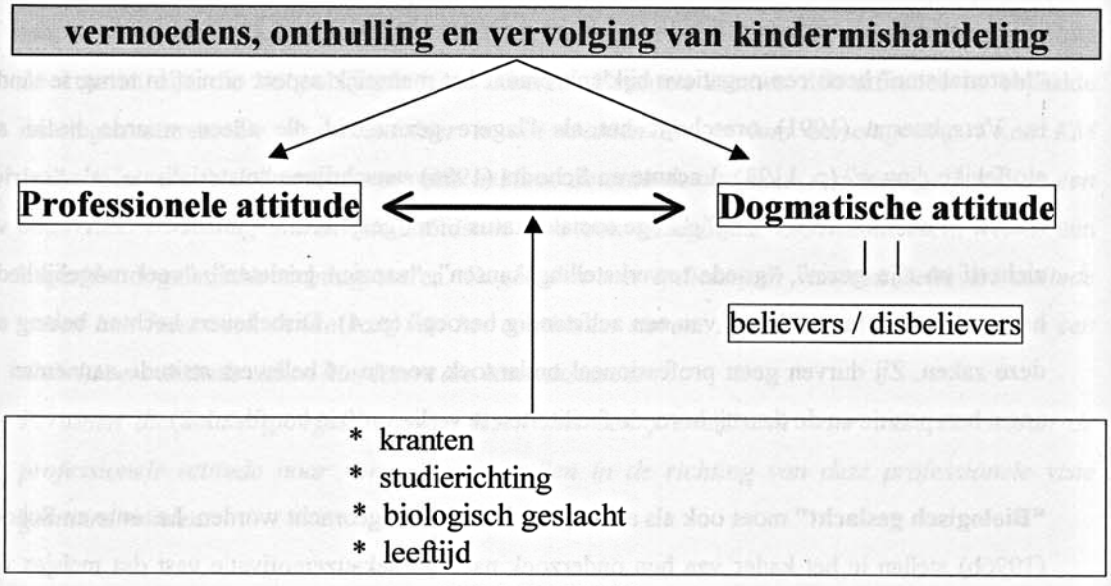

4.3 Operationalisering van de begrippen

"Believers-attitude", "disbelievers-attitude" en "professionele attitude" zijn begrippen die in de probleemstelling worden gebruikt. In deze paragraaf zullen deze concepten gedefinieerd worden. Zo ontstaan er **werkdefinities**, die later gebruikt worden bij het beoordelen van de uitspraken op hun validiteit nl. of de uitspraken goede operationalisaties zijn van die werkdefinities.

De begrippen zijn al uitvoeriger beschreven in het theoretisch deel. Hier zal een bondige, bruikbare samenvatting gegeven worden ter vorming van de werkdefinities.

4.3.1 Attitude

"The concept of attitude is probably the most distinctive and indispensable concept in contemporary American social psychology", zei Allport al in 1935 (geciteerd in Eagly & Chaiken, 1993, p. 1).

Attitude is een term die verwijst naar een dispositie die psychologen geconstrueerd hebben om te verklaren waarom mensen op een bepaalde manier reageren in aanwezigheid van bepaalde stimuli (Eagly & Chaiken, 1993).

Uitgebreid onderzoek m.b.t. attitudes behoort echter niet tot de doelstelling van deze thesis. Maar omdat het begrip "attitude" ook niet te negeren valt, is er contact opgenomen met Prof. Dr. Vera Hoorens. Zij is vertrouwd met de huidige stand van zaken op vlak van de sociale psychologie. Op haar aanraden is literatuur gebruikt die attitude-theorieën die vandaag de dag algemeen aanvaard worden, beschrijven.

Eagly en Chaiken (1993) geven de volgende definitie van een attitude: "**Attitude is a psychological tendency that is expressed by evaluating a particular entity with some degree of favor or disfavor**" (p. 1). "*Psychological tendency*" betekent " a state that is internal to the person" (p. 1). "*Tendency*" duidt er op dat "an internal state lasts for at least a short time". Soms wordt hiervoor ook het woord "*disposition*" gebruikt. Met "*evaluating*" bedoelen Eagly en Chaiken (1993) "all classes of evaluative responding, whether overt or covert, cognitive, affective, or behavioral" (p. 2).

Deze laatste elementen zijn de drie delen waaruit een attitude bestaat: een cognitief, een affectief en een conatief component (figuur 7).

Figuur 11

Attitude (Eagly & Chaiken, 1993, p. 10)

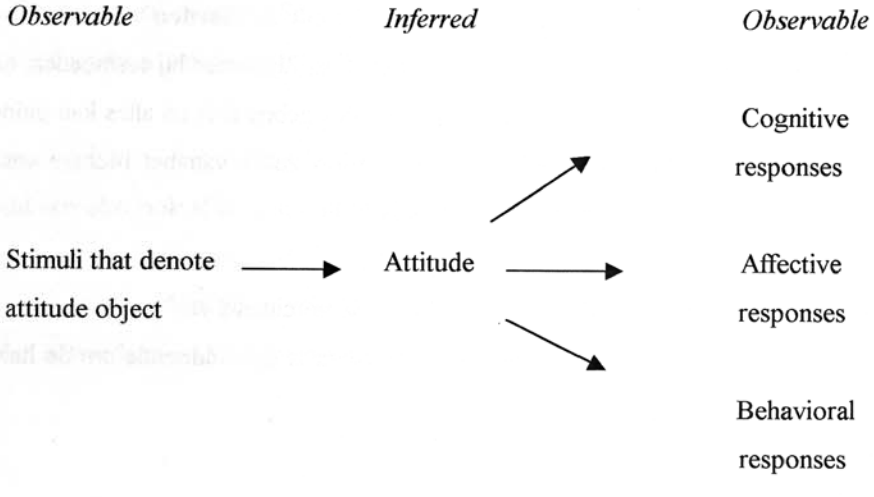

Een attitude is een hypothetisch construct d.w.z. dat attitudes niet rechtstreeks observeerbaar zijn, maar afgeleid kunnen worden van het geobserveerd gedrag (Eagly & Chaiken, 1993).
Een attitude is dus geen gedrag maar wel een manier om een of meer gedragingen te verklaren (Boomkamp & Zandberg, 1986).

In dit onderzoek is "**vermoedens, onthulling en vervolging van KM**" het attitude-object. Ten aanzien van KM heeft iedereen een mening (cognitie), gevoelens (affectie) en vertoont iedereen bepaald gedrag (conatief of behavioral).

M.b.t KM kunnen drie verschillende attitudes onderscheiden worden: een believers-, een disbelievers- en een professionele attitude. Er is juist beschreven wat met het begrip "attitude" bedoeld wordt. Hieronder zullen de beschrijvingen van de dogmatische, nl. believers- en disbelievers-, en professionele attitudes gegeven worden. In hoofdstuk 2 zijn deze wel reeds beschreven, maar hier zal er een meer kernachtige definiëring gegeven worden ter samenvatting.

4.3.2 Believers-attitude

De believers-attitude is een soort van scepticisme dat Kurtz (1994) "**dogmatisme**" noemt "omdat het door resoluut iedere mogelijkheid van kennis of waarde af te wijzen, haar eigen twijfelachtige waarden introduceert" (p. 24). Believers nemen **a priori** alle getuigenissen over KM en ieder element hieruit voor **waarheid**.

Believers geloven alles i.v.m. KM. Ze zijn overtuigd dat **elk vermoeden van KM klopt** ook al is er nog geen enkele aanwijzing dat dat inderdaad ook zo is. Zij nemen bij vermoeden, onthulling en vervolging van mishandeling of zedenfeiten aan dat alles gebeurd is en alles kan geloofd worden van wat het kind zegt (Beulens, 1999). Ze zijn a priori zeker van het bestaan van netwerken waarbij eventueel hooggeplaatste personen betrokken zijn.

Indien justitie een bewijs vindt voor één element uit de getuigenis van het vermeende slachtoffer, is voor believers verder onderzoek overbodig. Voor hen is dit voldoende om de hele getuigenis voor waar te nemen (Pyck, 1998).

Believers vertonen **geen gedrevenheid i.v.m. onderzoek**. Er moet immers niets meer aangetoond worden. Het antwoord op de onderzoeksvraag is al vooraf gekend. Er is enkel nog gedrevenheid bij de believers om hun gelijk te bewijzen (Pyck, 1998).

Iedereen die niet dezelfde mening als de believers heeft, worden door hen afgeschilderd als deelnemers aan een **doofpotoperatie** (Sturtewagen, 1998). Ze weigeren ook elke dialoog en confrontatie met die andersdenkenden.

In hoofdstuk 3 (en in mindere mate ook in hoofdstuk 2) zijn de indicatoren van de believers-attitude besproken. Deze indicatoren zullen in 4.5 gebruikt worden bij het opstellen van uitspraken die een uitdrukking zijn van de believers-attitude.

Believers geloven a priori alles m.b.t. vermoedens, onthulling en vervolging van KM.
Er mag enkel nog onderzoek gebeuren om hun gelijk nl. dat de hele getuigenis klopt, aan te tonen.
Zij staan niet open voor discussies met disbelievers en professionelen.
Zij benoemen alles wat niet met hun visie strookt, kenmerken van een doofpotoperatie.

4.3.3 Disbelievers-attitude

De disbelievers-attitude is een soort van scepticisme dat Kurtz "**dogmatisme**" noemt "omdat het door resoluut iedere mogelijkheid van kennis of waarde af te wijzen, haar eigen twijfelachtige waarden introduceert" (Kurtz, 1994, p. 24). Disbelievers zijn er **a priori** van overtuigd dat er van de vermeende gebeurtenissen m.b.t. KM **niets waar** is.

Disbelievers geloven niets i.v.m. KM. Ze zijn overtuigd dat **elk vermoeden van KM niet met de waarheid strookt,** ook al is er nog geen enkele aanwijzing dat dit inderdaad ook zo is. Zij nemen bij vermoeden, onthulling en vervolging van mishandeling of zedenfeiten aan dat niets werkelijk gebeurd is en niets geloofd kan worden van wat het kind zegt (Beulens, 1999). Ze zijn a priori zeker dat netwerken waarbij eventueel hooggeplaatste personen betrokken zijn absoluut niet bestaan.

Indien justitie tegenevidentie vindt voor één element uit de getuigenis van het vermeende slachtoffer, is voor disbelievers verder onderzoek overbodig. Voor hen is dit voldoende om de hele getuigenis als onzin te beschouwen (Pyck, 1998).

Disbelievers vertonen geen gedrevenheid i.v.m. onderzoek. Er moet immers niets meer aangetoond worden. Het antwoord op de onderzoeksvraag is al vooraf gekend. Er is enkel nog gedrevenheid bij de disbelievers om hun gelijk te bewijzen (Pyck, 1998).

Iedereen die niet dezelfde mening als de disbelievers heeft, worden door hen afgeschilderd als verstoorders van de maatschappelijke orde die het voortbestaan van de natie in gevaar brengen door hun fantasierijke verhalen over netwerken (Sturtewagen, 1998). Dialoog met andersdenkenden wordt geweigerd en als zinloos beschouwd.

In hoofdstuk 3 (en in mindere mate ook in hoofdstuk 2) zijn de indicatoren van de disbelievers attitude besproken. Deze indicatoren zullen in 4.5 gebruikt worden bij het opstellen van uitspraken die een uitdrukking zijn van de disbelievers-attitude.

Disbelievers geloven a priori niets van vermoedens, onthulling en vervolging van KM.
Er mag enkel nog onderzoek gebeuren om hun gelijk nl. dat de hele getuigenis onzin is, aan te tonen.
Zij staan niet open voor discussies met believers en professionelen.
Zij benoemen alles wat niet met hun visie strookt, kenmerken van een gevaarlijke maatschappelijke rustverstoring.

4.3.4 Professionele attitude

De professionele attitude is **niet dogmatisch** want het stelt dat we nooit door iets a priori aan te nemen of te verwerpen de deur naar verantwoord onderzoek mogen dichtslaan (Kurtz, 1994) .
Iemand met een professionele attitude houdt met **alle mogelijke hypotheses** rekening. Professionelen vragen om **bewijs en argumentatie** voor elke hypothese. Ze hebben een "**open-mind**"-attitude (Pyck, 1999d). Ze erkennen dat ze zich kunnen vergissen, en zijn altijd bereid om in het kader van verder onderzoek zelfs de meest fundamentele inzichten opzij te zetten. Ze

zoeken naar adequate bewijzen en redelijke gronden voor iedere claim in welke context dan ook (Kurtz, 1994).

Personen met een professionele attitude "**nemen hun slachtoffer ernstig** en luisteren naar hen, maar zullen de getuigenissen ondertussen onderzoeken en ze **proberen te verifiëren**" (Naast believers en disbelievers zijn er ook nog professionals, 1998).
Bij een professionele attitude gaat het niet om een geloofskwestie. Alle mogelijke hypotheses worden door hen in overweging genomen. Het is immers vaak zo dat de **waarheid tussen beide extreme standpunten** in ligt. Een deel van de getuigenis kan overeenstemmen met de realiteit, een ander deel niet omdat het verkeerd werd waargenomen of omdat de herinnering vervormd werd, en nog een ander deel kan gewoon gefantaseerd zijn. Een professioneel probeert zoveel mogelijk bewijzen te verzamelen "à charge" of "à décharge" (Pyck, 1998, p. 99).

Professionelen gaan niet uit van a priori overtuigingen. Ze hebben geen vooringenomen standpunten m.b.t. KM.
Vermoedens en onthulling van KM worden niet op voorhand al volledig geloofd of verworpen. Professionelen willen pas oordelen nadat alle mogelijke hypotheses nagetrokken zijn.
Ze zijn gedreven in hun onderzoek omdat ze alle mogelijke hypotheses willen nagaan.
Zij staan open voor discussies met believers en disbelievers. Het luisteren naar personen met een andere mening kan verrijkend werken omdat zo weer nieuwe hypotheses ter onderzoek naar voor gebracht kunnen worden.

4.4 Keuze van het onderzoeksinstrument

4.4.1 Methoden en technieken om gegevens te verzamelen

Mc Guire (geciteerd in Van Avermaet, *datum onbekend*) stelt dat het eigenlijk contradictorisch is om enerzijds aan attitudes het statuut van **abstract** construct tot te kennen, en anderzijds pogingen te ondernemen om dit construct rechtstreeks te meten via **observeerbaar** gedrag. Maar gedrag, in één of andere vorm, is nu eenmaal de enige bron die gegevens constitueert m.b.t.

psychologische processen (Van Avermaet, *datum onbekend*).

Er zijn een groot aantal technieken van attitudemeting. De Groot (geciteerd in Boomkamp & Zandberg, 1986) spreekt over een attitudetest. Dit is een vragenlijst waardoor men op objectieve wijze gegevens bekomt, die geacht worden van belang te zijn voor de instelling van de onderzoekspopulatie t.o.v. het attitudeobject.

Attitudetests worden veel gebruikt in de praktijk omdat het een bruikbare en aangename manier van meten is. Maar ze hebben wel te kampen met één zwak punt: ze meten enkel de verbale reacties. "Verbale antwoorden op verbale vragen", zeggen Boomkamp en Zandberg (1986, p. 21). Wat zoveel betekent als dat iemands attitude bepaald wordt op grond van wat hij zegt te weten, te voelen of te zullen doen m.b.t. het attitude-object in kwestie.

Enkele veel voorkomende technieken van attitudemeting worden beschreven in o.a. Lemon (1973), Eagly & Chaiken (1993) en ook in onderzoeksrapporten (Boomkamp & Zandberg, 1986; Boes, 1984; Dekeyser & De Munter, 1988). Het gaat hier over "method of equal-appearing intervals" ofwel de Thurstone-schaal, "cumulative scale" ofwel de Guttman-schaal en "method of summated ratings" ofwel de Likert-schaal.

Er wordt hier geen beschrijving gegeven van deze ondervragingstechnieken aangezien een bondige bespreking geen correcte beschrijving in al zijn nuances van de complexe attitudeschalen toelaat.

Dit betekent echter niet dat de attitudeschalen niet goed bestudeerd zijn. Er is een grondige kennisname van de bestaande technieken gebeurt o.b.v. bovengenoemde literatuur. Dit is immers onontbeerlijk om een adequate keuze te maken a.d.h.v. de probleemstelling en onderzoeksdoel.

4.4.2 Keuze van een meettechniek a.d.h.v. probleemstelling en onderzoeksdoel

De enquête zal waarschijnlijk uit **twee delen** bestaan. Het eerste deel bevat een aantal gesloten en open vragen m.b.t. de **achtergrondvariabelen**. Met het tweede en tevens belangrijkste deel wordt getracht aan de hand van een schaal met uitspraken de attitude van de respondenten t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM te weten te komen.

Eerste deel: achtergrondvariabelen

Er wordt verwacht dat in het beoordelen van uitspraken verschillen zullen optreden die wijzen op verschillen in visie. Om deze verschillen te kunnen verklaren, moet gezocht worden naar factoren die deze verschillen mogelijk teweegbrengen.

De keuze van deze factoren gebeurt op basis van kennis van de onderzoekspopulatie, literatuurstudie en overleg met Prof. Dr. Karel Pyck. Van de onderzoekspopulatie kan worden aangenomen dat deze **heterogeen** is samengesteld wat een aantal kenmerken betreft. Deze heterogeniteit vloeit voort uit verschillen die te maken hebben met gelezen kranten, genoten opleiding, geslacht en leeftijd.

Op basis van deze gegevens mag verondersteld worden dat vooral onderstaande factoren van invloed zouden kunnen zijn op de verschillen in attitude.

Kranten die men leest

Elke krant heeft zijn stijl van berichtgeving. Over eenzelfde gebeurtenis berichten de kranten op een verschillende manier. Vroeger had dit vooral te maken met de politiek-culturele profilering van de kranten (Durnez & Pironet, 1997; Huysentruyt, 1997). Nu is dit ook nog wel zo, zoals blijkt uit een enquête van het Gentse marktonderzoeksbureau Compagnie (Jacobs, 2000). Elke krant blijft volgens Hakim Zemni, onderzoeker bij Compagnie, vasthangen aan hun "oude", politieke imago. Hij komt op basis van onderzoek tot de volgende resultaten:

CVP	: Het Belang van Limburg, Het Volk, De Standaard, Het Nieuwsblad
SP	: De Morgen, Het Laatste Nieuws
VLD	: Het Laatste Nieuws / De Nieuwe Gazet
AGALEV	: De Morgen, De Gentenaar
VLAAMS-BLOK	: Gazet van Antwerpen, Het Laatste Nieuws
VU&ID	: De Standaard, Het Nieuwsblad

Vroeger was de politieke profilering van een krant echter duidelijker. Maar ook nu zijn er dus politieke invloeden, wat niet onbelangrijk is. Het ondersteunt immers wat er in hoofdstuk 2 al gezegd werd, nl. dat de media gemanipuleerd kunnen worden door andere instanties. De maatschappelijke krachten en instituties zullen die kranten die tot dezelfde politieke strekking horen dus het makkelijkst kunnen manipuleren.

Heden spelen echter vooral ook commerciële redenen een rol. Elke krant probeert door middel van een bepaalde gekozen stijl lezers te trekken. De dagbladen kunnen dan opgesplitst worden in de zg. "populaire pers" en de zg. "kwaliteitspers". Volgens Manu Ruys, gewezen hoofdredacteur van de VUM-groep (geciteerd in Durnez & Pironet, 1997), zijn "*Het Nieuwsblad*" en "*Het Laatste Nieuws*" voorbeelden van populaire kranten waar entertainment troef is. "*De Financieel Economische Tijd*", "*De Morgen*" en "*De Standaard*" noemt hij kwaliteitskranten die slechts een beperkt publiek aanspreken.
Het is echter zeker niet zo dat alleen de kwaliteitskranten een professionele en dus kwaliteitsvolle attitude profileren.

Mensen laten zich beïnvloeden door de pers. De media hebben een enorme impact. In hoofdstuk 2 is a.d.h.v. de systeemtheorie gebleken dat de media zelf gemanipuleerd worden door andere instanties, maar dat zij zelf ook de bevolking beïnvloeden. Meer zelfs, kranten informeren niet alleen de maatschappij, maar **mobiliseren** ze ook (De Stoop, 1997). Dit is vooral mogelijk geworden door de nieuwe berichtgeving nl. de civieke journalistiek. Dit Amerikaanse fenomeen betekent "een journalistieke tendens die veel dichter wil aanleunen bij de burger en die zichzelf presenteert als een soort instrument van participerende democratie" (p. 4). De berichtgeving is zo dat de burger het gevoel krijgt aan de visie van hun krant te moeten participeren.

Deze systeemtheoretische gegevenheid dat de media sterk het denken en dus ook de attitude (het cognitieve is immers een onderdeel van een attitude) beïnvloeden, leidt tot de **hypothese** dat de krant die men leest een invloed heeft op de attitude die men vormt t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM (zie p. 136).

Indien het instrument dat hier geconstrueerd wordt, gebruikt zal worden om de attitudes m.b.t. de Dutroux-affaire en in het bijzonder de X-dossiers te meten, zal verder onderzoek precies moeten uitwijzen welke (Vlaamse) krant t.a.v. de zaak-X1 welke attitude profileert. Ook bij andere gebeurtenissen m.b.t. KM moet de attitude van de (Vlaamse) kranten onderzocht worden a.d.h.v. de in hoofdstuk 3 beschreven indicatoren. Verder onderzoek moet ook uitwijzen hoe vaak men een bepaalde krant moet lezen om er door beïnvloed te worden.

Om deze onderstellingen te verifiëren, kan in het eerste deel van de vragenlijst (meetinstrument) bvb. de hieronder geformuleerde vraag gesteld worden. Verder onderzoek zal echter moeten uitwijzen welke vraag er precies gesteld zal worden.

Duid aan welke krant(en) u leest en hoe frequent per week u deze krant(en) leest.

KRANTEN	**per week**					
	niet	1x	2x	3x	4x	meer dan 4x
De Morgen						
De Standaard						
Het Laatste Nieuws / De Nieuwe Gazet						
Het Nieuwsblad / De Gentenaar						
Het Volk						
Het Belang van Limburg						
De Gazet van Antwerpen						

Opleiding die men volgt of gevolgd heeft

Bij elke opleiding en beroep ligt er een bepaalde keuzemotivatie aan ten grondslag (Lacante & Schodts, 1997). Er wordt van beroep a de eigenschap x en van beroep b kenmerk y verwacht. De keuzemotieven hangen samen met de kenmerken van de persoon die iemand is. Uit de gevolgde opleiding zou je dus kunnen afleiden aan welke waarden een individu belang hecht.

Exacte wetenschappen worden gekozen door individuen die de factor "**materialisme**" sterk waarderen. Personen daarentegen die "**sociabiliteit**" hoger inschatten zullen eerder terug te vinden zijn in geesteswetenschappelijke richtingen.

De sociale motieven zijn aanwezig bij personen die graag anderen willen helpen. Toegepast op KM, betekent dit dat zij een professionele of een believers-attitude t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM hebben.

Aan de andere kant zijn de materiële motieven te vinden bij individuen die vooral status en aanzien belangrijk achten. Niet het welzijn van anderen, maar hun eigen profijt telt. Deze meer egocentrische positie gaat samen met een disbelievers-attitude.

Als al deze gegevens nu samengebracht worden, worden de volgende hypothesen bekomen.

De professionals en studenten met een **exact wetenschappelijke opleiding** zullen vanuit hun meer materiële ingesteldheid eerder **een disbelievers-attitude** profileren.
De professionals en studenten met een **geesteswetenschappelijke opleiding** zullen vanuit hun meer altruïstische ingesteldheid eerder **een professionele of een believers-attitude** profileren.

Er wordt dus verondersteld dat vanuit de gevolgde opleiding iemands attitude afgeleid kan worden (Lacante & Schodts, 1997).
Sociale status en materialisme treden vooral op bij de richtingen "Economie" en "Toegepaste wetenschappen". Sociabiliteit geldt vooral bij psychopedagogische richtingen. "Geneeskunde" en "Filosofie" zijn wat materialistisch, maar overwegend altruïstisch. "Rechten" en "farmacie" situeren zich tussen de twee in.

Lacante en Schodts (1997) nemen de studierichting "Criminologie" niet expliciet op in hun bespreking. Hier zou deze opleiding het best wel toegevoegd worden. Vermits "Criminologie" behoort tot de faculteit rechten, gaan de voorspellingen voor beide hetzelfde zijn.

De concrete voorspellingen voor dit onderzoek zijn de volgende.

Professionals en studenten die een **opleiding pedagogische wetenschappen, psychologie, geneeskunde, godsdienstwetenschappen of filosofie** gevolgd hebben, zullen eerder een **professionele of een believers-attitude** profileren.
Professionals en studenten die een **opleiding economie, toegepaste wetenschappen, rechten of criminologie** gevolgd hebben, zullen eerder **disbelievers-attitude** profileren.
Professionals en studenten die een **opleiding letteren of farmacie** zullen **geen bepaalde attitude** profileren aangezien noch sociabiliteit noch materialisme overheerst.

Er moet hier ook nog de opmerking gemaakt worden dat bij het onderzoek gevraagd wordt naar de opleiding van de professionals en niet naar het huidige beroep. Dit is omdat materiële of sociale motieven een rol spelen bij studiekeuze ongeacht het later uitgeoefende beroep.

De vragen hebben betrekking op universitaire opleidingen omdat Lacante en Schodts (1997) zich hiertoe beperkt hebben in hun onderzoek. In de vragenlijst zal echter ook naar de niet-universitaire opleidingen gepeild worden om ook hier een eventuele correlatie met de attitude vast te stellen.

Om de hypothesen te kunnen toetsen, worden in de vragenlijst volgende vragen gesteld:

Heeft u een universitaire opleiding gevolgd?

0 Ja

0 Nee

Zo ja, Welke?

0 Pedagogische Wetenschappen

0 Psychologie

0 Geneeskunde

0 Godsdienstwetenschappen

0 Filosofie

0 Economie

0 Toegepaste Wetenschappen

0 Letteren

0 Farmacie

0 Rechten

Zo nee, welke opleiding hebt u gevolgd?

.....

Biologisch geslacht

Meisjes hechten meer belang aan "sociabiliteit". **Jongens** daarentegen vinden "materialisme" belangrijk (Lacante & Schodts, 1996b). Believers en professionelen willen het mishandelde kind helpen. Ook al weten ze dat ze tegengewerkt zullen worden door de disbelievers die absoluut willen vermijden dat professionelen of believers bewijzen aan het licht zullen brengen. Disbelievers hechten immers waarde aan macht, sociaal aanzien e.d. Indien een grootschalige zaak van KM bewezen zou worden, zou dit mogelijks tot veranderingen kunnen leiden bij de werking van

sommige instanties. Veranderingen houden echter ook een bedreiging van macht in.

O.b.v. deze gegevens kan het volgende gesteld worden.

Vrouwelijke professionals en studenten zullen eerder een **professionele of een believers-attitude** profileren.
Mannelijke professionals of studenten zullen eerder een **disbelievers-attitude** profileren.

Om de hypothese te toetsen moet dan ook volgende vraag gesteld worden:

Ik ben...

0 een man

0 een vrouw

Leeftijd

Er zijn geen specifieke verwachtingen m.b.t. de invloed van leeftijd op de attitudes. Er gaat gekeken worden of een bepaalde leeftijd gecorreleerd is met een believers-, een disbelievers- of een professionele attitude.

De volgende vraag moet dan gesteld worden:

Wat is uw leeftijd?

.....jaar

Tweede deel: attitudemeting

Voor het eerste deel van de enquête is geen specifieke schalingstechniek vereist. Dit is wel het geval voor het tweede deel waar de attitudes van de respondenten t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM gemeten moeten worden.

Voor het tweede onderzoeksgedeelte moet er dus een keuze gemaakt worden uit de hierboven beschreven schalingstechnieken.

Gebruik van de **Gutmann-methode** is niet wenselijk aangezien het, net zoals Guttman zelf aanhaalt, quasi onmogelijk is ééndimensionaliteit te bereiken want er doen zich altijd storende factoren voor.

Ook de **Thurstone-methode** is niet geschikt voor dit onderzoek omdat de schaal geconstrueerd wordt op een andere populatie dan die waar zij moet worden toegepast. De schaalwaarden worden immers bepaald op grond van de opinies van de juryleden en deze schaalwaarden zijn bepalend voor de schaalpositie van de respondenten. Daarbij komt nog dat het positief (gunstig) of negatief (ongunstig) zijn van de uitspraken al gekend is op basis van het theoretisch gedeelte van deze thesis. Er is al een algemene norm voor de attitudes beschikbaar.
Dan rest er nog de **Likert-schaal**. Maar ook hier doen zich een aantal problemen voor. Het doorvoeren van een itemanalyse om de sterkst discriminerende uitspraken te selecteren, veronderstelt dat er binnen de doelgroep een zekere polariteit aanwezig is wat de te meten dimensie betreft. Maar zoals blijkt uit de hierboven geformuleerde hypothese, wordt er verondersteld dat de grote meerderheid een dogmatische, disbelievers- en believers-, attitude heeft. Dit zou waarschijnlijk tot gevolg hebben dat er na het doorvoeren van een itemanalyse onvoldoende uitspraken zouden overblijven om de totaalscores per respondent mee te berekenen.

Dekeyzer en De Munter (1988) hebben een eigen techniek ontwikkeld om de visie van leerkrachten op het tweedekansonderwijs te meten. Hier wordt dezelfde techniek gebruikt omdat uit hun onderzoek blijkt dat deze techniek zeer bruikbaar, valide en betrouwbaar is voor het meten van het cognitief aspect van attitudes.

Als **uitgangspunt** voor de schaalconstructie wordt de professionele attitude - die, als enige positieve attitude van de professional, een doorbreken van het maatschappelijk taboe omtrent KM kan bewerkstelligen - als basis genomen. In dit onderzoek zou nagegaan moeten worden:

1) in welke mate de professionals en studenten bij deze positieve, professionele attitude aanleunen
2) of professionals en studenten eerder aansluiten bij de believers- of de disbelievers-attitude

Om dit te kunnen onderzoeken, moet dus een **schaal ontworpen** worden waarin de uitspraken operationalisaties zijn van de drie verschillende attitudes t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM: "believers-attitude", "disbelievers-attitude" en "professionele attitude". Het is de bedoeling te komen tot een min of meer gelijk aantal uitspraken voor elk van de drie

hoofdcategorieën (attitudes).
Deze uitspraken worden aan de professionals en studenten aangeboden onder de vorm van een schriftelijke enquête met gesloten vragen met **vijf evaluatieve antwoordmogelijkheden**.
De uitspraken worden door het lot in een bepaalde volgorde gezet. Om te antwoorden moeten de professionals en studenten een bolletje kleuren onder één van de vijf antwoordmogelijkheden gaande van "akkoord" tot "niet akkoord". Daartussen liggen de antwoordmogelijkheden: "eerder akkoord" , "eerder niet akkoord" en "geen mening".

Achteraf worden de antwoorden dan omgezet in scores, die per hoofdcategorie worden opgeteld. Per student en professional levert dit dan **drie totaalscores** op. De interpretatie van deze totaalscores laat dan ten slotte toe conclusies te trekken over de attitude van professionals en studenten t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM.

In de volgende paragraaf komt aan bod hoe de constructie van de uitsprakenschaal gebeurt. De daadwerkelijke afname van het meetinstrument bij studenten en professionals maakt geen deel uit van deze thesis. De constructie van een uitsprakenschaal is op zich al een tijdrovend proces.

4.5 Constructie van de schaal: operationalisatie van de werkdefinities

4.5.1 Formuleren van de uitspraken

Alvorens er begonnen kan worden aan het formuleren van uitspraken, moeten de definities van de drie categorieën - waarvan de uitspraken worden afgeleid - geëxpliciteerd te worden.
Dit betekent dat er duidelijk moet omschreven worden wat in het kader van het onderzoek verstaan wordt onder de begrippen "believers-attitude", "disbelievers-attitude" en "professionele attitude". Deze omschrijvingen doen dan dienst als **werkdefinities** voor de onderzoeker en de externe deskundigen die de uitspraken zouden moeten beoordelen op hun validiteit. Er kan dan nagegaan worden of de uitspraken goede operationalisaties zijn van de werkdefinities.
De operationalisering van de begrippen "believers-attitude", "disbelievers-attitude" en "professionele attitude", m.a.w. het beschrijven van de werkdefinities, is al gebeurd in 4.3.

De volgende stap betreft het **verzamelen van uitspraken** die het onderzoeksinstrument concreet vorm geeft. Het formuleren van uitspraken komt eigenlijk neer op het operationeel vertalen van de werkdefinities. In hoofdstuk 3 zijn de indicatoren gegeven van de drie attitudes gespecificeerd naar de maatschappelijke instanties die bij een zaak van KM betrokken: media, academisch-wetenschappelijke wereld, hulpverlening, politiek en justitie. In elke van deze instanties zijn personen met een disbelievers-, een believers- en een professionele attitude te vinden. Het handelen van journalisten, justitiële medewerkers, politici, wetenschappers en hulpverleners zal bepaalde kenmerken bevatten. Deze kenmerken zijn de indicatoren van een believers-, een disbelievers- of een professionele attitude. Deze indicatoren vormen de basis voor het formuleren van uitspraken. De lijst bevat echter ook uitspraken die gebaseerd zijn op meer algemene kenmerken van de believers-, de disbelievers- en de professionele attitude die ook al in hoofdstuk 2 aan bod gekomen zijn. Het zijn uitspraken die niet specifiek beschreven zijn onder de noemer van media, hulpverlening, academisch-wetenschappelijke wereld, politiek of justitie. Deze meer algemene stellingen worden ondergebracht in de categorie "overige".
M.a.w. de operationalisatie van de werkdefinitie is reeds gedeeltelijk gebeurd. De indicatoren moeten enkel nog in uitspraken gegoten worden. De uitspraken zijn dus concretiseringen van de algemene begrippen "believers-attitude", "disbelievers-attitude" en "professionele attitude".

Er is bij de constructie van de uitsprakenlijst gebruikt gemaakt van een intuïtieve constructiemethode nl. de **rationele methode**. Er is immers geen sprake van een echte theorie waarop gesteund kan worden bij de uitwerking van de begrippen (De Munter, 1998). In hoofdstuk 3 is er wel een globale uitwerking - het geven van indicatoren van de believers-, de disbelievers- en de professionele attitude – gebeurd, maar er is nog maar weinig formele kennis voorhanden. De rationele methode is ook uitermate geschikt wanneer er maar beperkte tijd beschikbaar is en wanneer het over eenmalig onderzoek gaat. Zo kunnen de kosten van constructie en validatie beperkt blijven.
Op deze manier ontstaan er 69 uitspraken waarvan 25 voor het eerste concept, 22 voor het tweede en 22 voor het derde.
Een **overzicht van de verdeling van 69 uitspraken**[9] over de concepten per component ziet er als volgt uit.

[9] De voorlopige lijst van uitspraken kan steeds ter inzage opgevraagd worden.

Tabel 1

Overzicht van de voorlopige verdeling van de uitspraken

COMPONENTEN	**CONCEPT 1** *Believers-attitude*	**CONCEPT 2** *Disbelievers-attitude*	**CONCEPT 3** *Professionele attitude*
Media	5	2	4
Hulpverlening	8	5	5
Academisch-Wetenschappelijk	3	7	4
Politiek	1	3	5
Justitie	3	2	3
Overige	5	3	1
Totaal aantal	25	22	22

Deze tabel geeft een overzicht van de voorlopige verdeling van de 69 uitspraken. Slechts na de beoordeling door de "rechters" kan de definitieve uitsprakenlijst opgesteld worden.

4.5.2 Selectie van de uitspraken

4.5.2.1 Beoordeling door rechters

In het kader van de rationele methode moeten experts of bevoorrechte getuigen om de validiteit te waarborgen, oordelen over de geschiktheid van de uitspraken voor de te meten begrippen. De term "rationeel" verwijst dus naar "de rationaliteit van de overwegingen van de onderzoeker en die van de oordelen van de experts" (De Munter, 1998, p. 51).

Om tot een definitieve beoordelingsschaal te komen, moet de uitsprakenlijst dus door een aantal "rechters" **beoordeeld** worden. Hiervoor wordt er beroep gedaan op acht personen, drie vrouwen en vijf mannen, die vertrouwd zijn met de problematiek van KM[10]. Zij moeten per uitspraak aangeven bij welk concept deze thuishoort. Het is vanzelfsprekend noodzakelijk dat de rechters oordelen vanuit hetzelfde referentiekader. Daarom worden bij de opdracht bladen gestoken waarop de invulling van de concepten "believers-attitude", "disbelievers-attitude" en "professionele attitude" vermeld staat. Vanuit deze informatie moeten de rechters de uitspraken beoordelen.

De rechters moeten indien ze vinden dat een uitspraak "niet te plaatsen" is, becommentariëren waarom ze dit vinden. Deze kritiek kan immers nadien gebruikt worden bij het zoeken naar herformuleringen en nieuwe uitspraken. De precieze opdracht die aan de beoordelaars gegeven werd, bevindt zich in de bijlagen (bijlage 1).

4.5.2.2 Resultaten

Na de beoordeling door de rechters wordt een lijst opgemaakt met voor alle uitspraken de beoordeling door elk van de acht rechters. Er wordt nagegaan hoeveel rechters een uitspraak als behorend tot een bepaald concept bestempelen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen:

[10] De rechters zijn: een huisarts, een leerkracht uit het secundair onderwijs, een journalist, een wetenschapper, een CLB-medewerker, een politica, een advocaat en een studente pedagogische wetenschappen.

goede, bruikbare uitspraken

Een uitspraak behorend tot een bepaald concept, is goed als ten minste 75% het met deze uitspraak eens zijn.

Deze goede uitspraken worden behouden en opgenomen in de definitieve lijst.

twijfelachtige, misschien bruikbare uitspraken

Een uitspraak behorend tot een bepaald concept, is twijfelachtig als 38 tot 74%, het eens is met een uitspraak.

Deze twijfelachtige uitspraken worden opnieuw bekeken. Sommige zullen uit de lijst verwijderd worden, andere zullen na herformulering wel opgenomen worden in de definitieve lijst.

slechte, niet bruikbare uitspraken

Een uitspraak behorend tot een bepaald concept, is slecht als minder dan 38% het eens is met een uitspraak.

Deze uitspraken worden niet in de definitieve lijst opgenomen.

Deze selectie geeft volgend resultaat: van de 69 uitspraken waren er 59 zuivere, 6 onzuivere en 4 onbruikbare. In totaal blijven er - na herformulering van drie onzuivere uitspraken – 62 uitspraken over die bruikbaar zijn voor de samenstelling van het onderzoeksinstrument. Er wordt wel gelet op een evenwichtige verdeling van de uitspraken over de concepten. Hier volgt de tabel met het overzicht van de definitieve verdeling van de uitspraken.

Tabel 2

Overzicht van de definitieve verdeling van de uitspraken

COMPONENTEN	**CONCEPT 1** *Believers-attitude*	**CONCEPT 2** *Disbelievers-attitude*	**CONCEPT 3** *Professionele attitude*
Media	5	1	4
Hulpverlening	8	4	4
Academisch-Wetenschappelijk	3	7	3
Politiek	1	3	4
Justitie	3	2	3
Overige	4	2	1
Totaal aantal	24	19	19

In hoofdstuk 3 zijn de indicatoren uitvoerig besproken. Hieronder volgen vijf tabellen waarin de indicatoren samengevat worden en waar per indicator en per attitude (B = believers-attitude / D = disbelievers-attitude / P = professionele attitude) vermeld wordt welk item in de uitsprakenlijst (p. 162) er betrekking op heeft[11]. Achter elke indicator wordt ook tussen haakjes vermeld in welke paragraaf deze indicator aan bod gekomen is.

[11] Het is mogelijk dat een uitspraak betrekking heeft op meerdere indicatoren binnen dezelfde maatschappelijke instantie. De nummers van de items staan dan achter elke indicator vermeld.

Media

Hierin worden die uitspraken geplaatst die betrekking hebben op de indicatoren van de drie attitudes in de media, zoals besproken in 3.2.

Tabel 3

Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: media

Indicatoren	Items		
	B	D	P
Bronnenselectie (3.2.1)	25 – 37	49	
Synthetisering van gegevens (3.2.2)			
Pluralisme aan opiniestromingen publiceren (3.2.3)			14
Onpartijdig zijn (3.2.3)	25	49	
Objectief zijn (3.2.3)	25	49	
De aard van het taalgebruik (3.2.4)	62		
Redactionele commentaar (3.2.5)			
Emotionele journalistiek (3.2.6)	3		17
Verwijten van journalistieke fouten (3.2.7)			
Concurrentie en commercialisatie (3.2.8)	40		28
Recht op antwoord toestaan (3.2.9)			1

Hulpverlening

Hoe handelen hulpverleners indien ze in contact komen met vermoedelijke slachtoffers van KM? In 3.3 zijn de indicatoren van de drie mogelijke attitudes bij hulpverlening besproken, waarop de uitspraken gebaseerd zijn.

Tabel 4

Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: hulpverlening

Indicatoren	**Items**		
	B	**D**	**P**
Ouders in de hulpverlening betrekken (3.3.1)	29 – 57 – 61	9	42 – 52
Echt zijn (3.3.2)	59		18
Empathisch zijn (3.3.2)	43 – 59		18
Onvoorwaardelijk respect tonen en aanvaarden (3.3.2)	59		18
Zoeken naar verklaringen voor het verhaal van de cliënt (3.3.3)			53
Beroepsgeheim en aangifterecht afwegen t.o.v. elkaar (3.3.4)	19 – 44 – 48	7 – 15 – 30	

Academisch-wetenschappelijk

De academisch-wetenschappelijke wereld krijgt ook te maken met KM. Hoe gaat zij hiermee om? In 3.4 zijn de indicatoren van haar drie mogelijke attitudes besproken, waarop de uitspraken betrekking hebben.

Tabel 5

Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: academisch-wetenschappelijk

Indicatoren	Items		
	B	D	P
Gebruik van informatie uit eerste en tweede bron (3.4.1)			
Dialogeren met andersdenkenden (3.4.1)	38	4	26
Autokritiek (3.4.1)			
Objectief zijn (3.4.1)	41	56	35 – 58
Gebruik van de representativeness heuristic (3.4.2)		45	
Gebruik van de availability heuristic (3.4.2)		31	
Gebruik van kennisstructuren (3.4.2)	54	21 – 23 – 51	
Sofismen (3.4.2)	54	21 – 23 – 31 – 51	

Politiek

Deze uitspraken vertolken het handelen van politici bij opduiken van een getuigenis of vermoedens van KM, zoals besproken in 3.5.

Tabel 6

Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: politiek

Indicatoren	Items		
	B	D	P
Verantwoordingsplicht (3.5.1)		33 – 46	11
Korte-/langetermijnvisie op de problematiek van KM (3.5.1)			60
Houding t.o.v. andersdenkenden (3.5.1)			
Regeltoepassing (3.5.1)			24
Informatie lekken (3.5.2)	55	20	32

Justitie

Deze uitspraken vertolken het handelen van het gerechtelijk apparaat bij opduiken van een getuigenis of vermoedens van KM, zoals besproken in 3.6.

Tabel 7

Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: justitie

Indicatoren	Items		
	B	D	P
Houding t.o.v. getuigen (3.6.1)	2	16	
Selectiviteit in verhoren en verificaties (3.6.2)	34	47	22 – 36 – 50
Vage, verhullende syntheses en halfcorrecte conclusies (3.6.3)			
Multidisciplinair werken (3.6.4)	5		

Overige

In hoofdstuk 2 en 3 zijn ook meer algemene kenmerken van de believers, disbeliever en professionelen aan bod gekomen doorheen de verschillende instanties. Ook hierop zijn enkele uitspraken gebaseerd.

Tabel 8

Indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude: overige

Indicatoren	Items		
	B	D	P
Vooringenomen standpunten hebben	8 – 12 – 39		
Twijfelachtige, foute of juiste premissen gebruiken	6	27	10
Snelheid van besluitvorming		13	
Het particuliere belang en het algemene belang afwegen t.o.v. elkaar			

Nu volgt de **lijst van uitspraken**. De uitspraken zijn in een toevallige volgorde, bepaald door het lot, geplaatst.

1. Bronnen over een derde moeten steeds bij die derde geverifieerd worden.
2. Een kind dat getuigt over mishandeling en/of seksueel misbruik liegt nooit.
3. Een krant moet in de eerste plaats de getuige en zijn entourage aan het woord laten.
4. Een dialoog met personen die alles zonder enige kritiek geloven wat een getuige zegt, is zinloos.
5. Je kan beter alleen, zonder hulp van anderen, proberen mishandeling of seksueel misbruik te bewijzen.
6. Indien één element uit een getuigenis over mishandeling en/of seksueel misbruik klopt, klopt het hele verhaal meestal.
7. Vermoedens van kindermishandeling of seksueel misbruik worden te vaak onterecht aan het licht gebracht.
8. Bij ophefmakende zaken van kindermishandeling en/of seksueel misbruik zijn steeds hooggeplaatste personen betrokken.
9. Weerstand van ouders en/of kind bij de hulpverlening, toont aan dat de vermoedens onterecht zijn.
10. De waarheid van een getuigenis over kindermishandeling en/of seksueel misbruik ligt meestal tussenin. Bepaalde elementen zullen kloppen, andere niet.
11. Elke politicus of jurist, of hij nu volledig achter de getuige staat of helemaal niet, moet indien hij een fout begaan heeft, expliciet zijn verantwoordelijkheid opnemen en eventueel zijn ontslag indienen.
12. Wanneer hooggeplaatste personen verdacht zijn, zullen de vermoedens zeker terecht zijn, maar zal alles in de doofpot gestoken worden.
13. Indien er (voorlopig) geen juridische bewijzen gevonden worden voor het verhaal van de getuige, moet er vanuit gegaan worden dat de getuigenis niet strookt met de werkelijkheid.
14. Een krant moet openstaan voor een pluraliteit aan opinies.
15. Iemand mag zich verschuilen achter het beroepsgeheim om vermoedens van kindermishandeling of seksueel misbruik niet te melden.
16. Kinderen die getuigen over kindermishandeling of seksueel misbruik fantaseren vaak.
17. De media moeten zowel het vermoedelijke slachtoffer als de vermoedelijke dader de kans

geven hun verhaal te doen.

18. Bij vermoedens van kindermishandeling of seksueel misbruik, mag de hulpverlener de verantwoordelijkheid van de ouders en het kind niet overnemen, maar ze wel helpen dragen.
19. Het aangifterecht primeert boven het beroepsgeheim.
20. Er mag alleen informatie gelekt worden indien dit bewijst dat de vermoedens van mishandeling en/of misbruik onterecht zijn.
21. Indien iemand getuigt over mishandeling en/of seksueel misbruik en hij loopt er opgewekt en vrolijk bij, zal hij het verhaal wel verzonnen hebben om aandacht te krijgen.
22. Het onderzoek moet zich niet richten op onderzoek naar de geloofwaardigheid of ongeloofwaardigheid van de getuige zelf of de dader(s) zelf, maar het onderzoek moet d.m.v. toetsing van hypothesen trachten te achterhalen wat de waarheid is.
23. Als er echt sprake geweest is van mishandeling en/of seksueel misbruik kan men dat niet jarenlang verzwijgen.
24. Het strikt vasthouden aan regels is niet aanvaardbaar. Immers, het streven naar het strikt toepassen van de wet leidt tot de opperste vorm van onrechtvaardigheid.
25. Een journalist mag die informatie extra belichten die de geloofwaardigheid van een getuigenis ondersteunt.
26. Praten met mensen die de vermoedens van mishandeling of misbruik onvoorwaardelijk geloven of net niet, kan je kennis uitbreiden, en is daarom aan te raden.
27. Als een cruciaal element uit de getuigenis niet blijkt te kloppen, klopt het hele verhaal meestal niet.
28. Snelheid van informatieverstrekking is ondergeschikt aan volledigheid van de informatie.
29. Indien de ouders de verdachten zijn, is het vanzelfsprekend dat de hulpverlener moeilijk een hulpverleningsrelatie met hen kan aangaan.
30. Het beroepsgeheim is belangrijker dan het aangifterecht.
31. Een getuigenis over mishandeling en/of seksueel misbruik waarbij veel kinderen betrokken zouden zijn, alsook waar er van moorden, ontvoeringen en hooggeplaatste personen als daders sprake is, moet met een grote korrel zout genomen worden.
32. Lekken vanwege overheidsinstanties zijn onaanvaardbaar. Enkel indien lekken ontstaan uit frustratie, bijvoorbeeld omdat een onderzoek stil ligt, zijn ze begrijpelijk.
33. Het is niet aanvaardbaar dat naar aanleiding van een zaak van mishandeling en/of seksueel misbruik, politici of juristen hun job verliezen.

34. Vooral de personen waarvan verwacht wordt dat ze de getuigenis ondersteunen, moeten ondervraagd worden.
35. Veelal bevatten de meeste getuigenissen over mishandeling en/of seksueel misbruik een kern van waarheid, maar er moet ook steeds met foutieve herinneringen rekening gehouden worden.
36. Alle personen die de getuige vermeldt en alle personen die van dichtbij of verder af betrokken zijn bij de zaak moeten verhoord worden.
37. Journalisten mogen op een clandestiene wijze (bvb. verkleed als politieagent), informatie proberen te bekomen indien ze menen dat ze op die manier de geloofwaardigheid van de getuigenis kunnen aantonen.
38. Een dialoog met personen die niets geloven van de getuigenis over mishandeling is zinloos.
39. Alle belangrijke zaken van mishandeling en/of seksueel misbruik gaan steeds de doofpot in.
40. Indien vermoedens van mishandeling en/of seksueel misbruik aan het licht komen, moet hierover zo snel mogelijk bericht worden. De journalist kan deze informatie later nog checken. Indien men wacht met publiceren, kan de doofpotoperatie al in gang geschoten zijn.
41. Men moet enkel zoeken naar elementen uit de getuigenissen die stroken met de werkelijkheid.
42. Zowel het kind/slachtoffer als de ouders/verdachten moeten in de hulpverlening betrokken worden.
43. Indien de ouders de verdachten zijn, moet de hulpverlener heel sterk meeleven met de ouders en hen zeker niet confronteren met de vermoedens van mishandeling of misbruik. Het is immers zo al erg genoeg dat ze door hun kind beschuldigd worden van mishandeling.
44. Hulpverleners moeten steeds dadelijk aangifte doen. Hun vermoedens van mishandeling of misbruik kloppen altijd.
45. Indien een zaak van mishandeling en/of seksueel misbruik op vele vlakken gelijkenissen vertoont met een vroegere getuigenis of vermoedens, waarvan de geloofwaardigheid nooit is aangetoond kunnen worden, zal deze zaak ook niet kloppen.
46. Wetenschappers, politici en justitiële medewerkers moeten, indien mogelijk, zich niet bezighouden met een zaak van mishandeling en/of seksueel misbruik. Het is een heikel onderwerp dat hun machtspositie in gevaar kan brengen.
47. Vooral personen waarvan verwacht wordt dat ze bepaalde elementen uit de getuigenis ontkrachten, moeten ondervraagd worden.
48. Vermoedens van mishandeling en/of seksueel misbruik worden steeds terecht aan het licht

gebracht.

49. Een journalist mag die informatie extra belichten in zijn berichtgeving die de getuigenis aan geloofwaardigheid doet verliezen.
50. Alle elementen uit de getuigenis moeten systematisch in hypothesen gegoten worden die geverifieerd of gefalsificeerd dienen te worden.
51. Bepaalde personen willen te allen prijze aandacht, al moeten ze hun eigen ouders beschuldigen.
52. Weerstand van ouders en/of kind bij hulpverlening is een normale reactie. Het is een teken van doorzettingsvermogen.
53. Hulpverleners moeten de tijd nemen om een zaak grondig te analyseren vooraleer ze aangifte gaan doen.
54. Iemand die getuigt over gruwelijke mishandeling of misbruik verzint zoiets nooit.
55. Er mag alleen informatie gelekt worden wanneer dit de vermoedens van mishandeling en/of seksueel misbruik ondersteunt.
56. Men moet zoeken naar elementen in de getuigenis die niet kloppen.
57. Weerstand van ouders en/of kind bij de hulpverlening, duidt erop dat de vermoedens van mishandeling en/of seksueel misbruik terecht zijn, waarbij meer dan waarschijnlijk de ouders de daders zijn.
58. Deskundigen moeten terughoudend zijn met het doen van stellige uitspraken over het al dan niet geloofwaardig zijn van traumatische herinneringen.
59. Bij vermoedens van mishandeling en/of seksueel misbruik moet de hulpverlener de verantwoordelijkheid van ouders en kind overnemen.
60. Bij vermoedens van KM is een hier-en-nu oplossing voor problemen die zich aanmelden alleen niet voldoende. Er moet ook rekening gehouden worden met een totaalvisie op lange termijn.
61. Bij de hulpverlening is de enige goede oplossing, indien de ouders de vermoedelijke daders zijn, het kind direct van zijn ouders te scheiden.
62. Het is de media toegestaan vijandige woorden te gebruiken bij het bespreken van de vermoedelijke dader.

4.6 Methodologische disciplinering

Zouden andere onderzoekers de constructie van de uitsprakenlijst kunnen overdoen? Meet het instrument de begrippen die het beoogt te meten nl. believers-, disbelievers- en professionele attitude? Is het instrument bruikbaar? M.a.w. voldoet het meetinstrument aan de methodologische eisen van betrouwbaarheid, validiteit en bruikbaarheid?

4.6.1 Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid verwijst naar de mate van **repliceerbaarheid of herhaalbaarheid** van een onderzoek (De Munter, 1998). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen interne en externe betrouwbaarheid. De eerste heeft betrekking op de mate waarin collega's-onderzoekers binnen hetzelfde onderzoeksgebied en met dezelfde procedure tot dezelfde resultaten zouden komen. Externe betrouwbaarheid is de mate waarin onderzoeksresultaten onafhankelijk zijn van de onderzoeksuitvoering (Janssens geciteerd in Kelchtermans, 1994).
Er is in hoofdstuk 3 uitgebreid aandacht besteed aan de beschrijving van de indicatoren van de drie mogelijke attitudes t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM. Het is hoofdzakelijk op basis van deze indicatoren dat de uitspraken geformuleerd zijn. Sommige uitspraken zijn gebaseerd op de meer algemene kenmerken van believers, disbelievers of professionelen zoals aan bod gekomen is in hoofdstuk 2. Er is dus een duidelijk explicitatie van de wijze waarop de begrippen geoperationaliseerd werden aanwezig. Alle redeneringen zijn expliciet vermeld. Er kan dan gesteld worden dat door de rapportage getracht is te voldoen aan de eisen van de **argumentatieve betrouwbaarheid** (De Munter, 2000).

4.6.2 Validiteit

De validiteit van een onderzoek betreft de mate waarin de verzamelde gegevens en de resultaten van het onderzoek een **authentieke weergave** zijn van de bestudeerde werkelijkheid (De Munter, 1998).
Er is bij de constructie van de uitsprakenlijst gebruik gemaakt van de rationele methode. Bij deze methode is de bedoeling het optimaliseren van de **face-validity** (De Munter, 1998). Inhoudsvaliditeit wordt door Smaling (geciteerd in De Munter, 1998) opgevat "als de mate

waarin gegevens, begrippen of beschrijvingen een goede representatie vormen van alle mogelijke relevante gegevens. De relevantie van de gegevens hangt af van de theoretische invalshoek, de vraag- en doelstelling, het bestudeerde fenomeen, de beoogde inhoud, enz." (p. 98).
Het meetinstrument dat hier ontworpen is, heeft zeker een hoge graag van validiteit omdat de indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude gebaseerd zijn op literatuur, en overleg met Prof. Dr. Karel Pyck en de heer Frans Helon, deskundige op vlak van mogelijke attitudes bij vermoedens, onthulling en vervolging van KM, in het bijzonder gespecialiseerd in de zaak Dutroux en de nevendossiers. Er kan dus gesteld worden dat de inhoud van de indicator, en dan ook van de uitspraken, lijkt op de inhoud van de theoretische eigenschap. Alsook zijn de indicatoren dus een representatief staal voor de verschillende uitingen van de theoretische begrippen "believers-attitude", "disbelievers-attitude" en "professionele attitude".
Volgens de deskundigen is de logische geldigheid of inhoudsvaliditeit (face validity) hoog.

4.7 Besluit

In dit hoofdstuk is een a.d.h.v. de rationele methode een instrument geconstrueerd dat tracht (het cognitieve aspect van) de attitude t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM, te meten. Het hele proces van deze constructie is grondig geëxpliciteerd om te voldoen aan de methodologische eis van betrouwbaarheid. Om validiteit van het meetinstrument te bekomen, is er in het kader van de rationele methode beroep gedaan op "rechters" ter beoordeling van de geformuleerde uitspraken. Het resultaat is een lijst met 62 stellingen waarbij de respondenten hun mening moeten geven, gaande van helemaal akkoord tot helemaal niet akkoord. Er worden ook een aantal achtergrondvariabelen (kranten die men leest, leeftijd, biologisch geslacht en de studierichting die men volgt of volgde) betrokken in de meting onder de vorm van een aantal open en gesloten vragen vanuit de veronderstelling dat die variabelen een verklaring kunnen bieden voor verschillen in visie.

Verder onderzoek a.d.h.v dit meetinstrument is echter aangewezen zodat waarschijnlijk te weten gekomen wordt hoeveel personen er een dogmatische, believers- of disbelievers-, visie op na houden en hoeveel personen een professionele opinie profileren. De hypothese die in dit hoofdstuk opgesteld is, stelt dat de professionelen in de minderheid zullen zijn. Er is immers doorheen deze verhandeling al meermaals aangetoond dat een professionele attitude het meest

kwetsbaar is, en inherent verbonden is met denken, twijfelen en alles in overweging nemen om uiteindelijk misschien tot een oordeel te komen. Dogmatici hebben het makkelijker. Ze nemen enkel hun a priori-oordeel in overweging. Of om het met de woorden van Otto Weiss (geciteerd in Buddingh, 1992) te zeggen: "Denken is zo buitengewoon vermoeiend, dat velen de voorkeur geven aan oordelen".

Algemeen besluit

Wanneer ik begon aan deze verhandeling kreeg ik de opmerking van de heer Frans Helon "ik hoop dat u beseft waar u aan begint"[12]. Hij doelde op de complexiteit van het fenomeen van mishandelen en misbruiken van kinderen en het taboe dat daar op rust. Maar veel geduldig opzoekingswerk in literatuur leidde uiteindelijk tot een beter begrijpen van KM en het maatschappelijk taboe hierrond.

Een eerste stap op de weg naar een beter begrijpen van het maatschappelijk taboe omtrent KM, werd gezet in het **eerste hoofdstuk** waar de kernbegrippen "maatschappij", "taboe" en "kindermishandeling" beschreven werden. Het werd duidelijk dat justitie, hulpverlening, media, politieke en academisch-wetenschappelijke wereld de maatschappelijke instanties zijn die het meest met KM in aanraking komen. Het hedendaagse klimaat werd er omschreven als individu-gericht waar emoties boven rationaliteit staan, maar waar ook dynamische energie aanwezig is. Het taboe werd voorgesteld als een blinde vlek en een gedeelde negatieve hallucinatie, waardoor de mens zijn angst dat een fenomeen als KM met zich meebrengt kan onderdrukken.
Verder bleek dat het geven van een eenduidige definitie van KM ontzettend moeilijk, maar toch ook noodzakelijk was.
Het eerste hoofdstuk reikte dus een kader dat ervoor moest zorgen dat de drie kernbegrippen eenduidig begrepen konden worden.

Het **tweede hoofdstuk** trachtte een concreet antwoord te bieden op de volgende onderzoeksvragen:

- Wat zijn de fasen in de werking van het taboe en welke zijn de bijhorende attitudes?
- Wat is het doel van het maatschappelijk taboe omtrent KM?
- Wat is de eventuele oplossing voor het taboe en wat is de bijhorende attitude?

A.d.h.v. het systeemdenken werd er uitgelegd dat het taboe een proces is dat uit vier **fasen** bestaat: eerst mijdt men woorden en acties m.b.t. KM; vervolgens treedt er polarisatie of de strijd tussen believers en disbelievers op (d.i. een strijd tussen degenen die er a priori van overtuigd zijn dat de vermoedens van KM terecht zijn en degenen die a priori oordelen dat alles berust op fantasie); dan proberen de disbelievers de professionelen en de believers het zwijgen op te leggen in wat men het backlashfenomeen noemt; en ten slotte ziet het taboe zichzelf bevestigd

[12] Hiermee alludeerde Helon op X1, alias Regina Louf, die haar ondervragers dezelfde opmerking maakte.

waardoor het weer versterkt wordt. Er werd de vergelijking gemaakt met de werking van het taboe als een opwaartse spiraal.

Het **doel** van het maatschappelijk taboe omtrent KM bleek erin te bestaan de orde m.i.v. de gevestigde waarden en machten in de samenleving te behouden. Het werd ook duidelijk dat de polarisatie, waardoor het taboe gekenmerkt is, er de oorzaak van is dat veranderingen die een rechtvaardige benadering van KM kunnen bewerkstelligen, niet doorgevoerd kunnen worden, en dat de gezaghebbers hun macht niet verliezen. Het taboe verschaft veiligheid en zekerheid doordat maatschappelijke chaos – die er n.a.v. vermoedens van KM ontstaat – weer omgebogen wordt in de oude evenwichtige situatie.

Hoofdstuk 2 toonde verder aan dat een **oplossing**, m.a.w. een rechtvaardige aanpak van KM er pas kan komen indien er na de maatschappelijke chaos weer een nieuw evenwicht gevormd wordt, waar in de eerste plaats de individuen die vanuit hun functie betrokken zijn bij een zaak van KM, een professionele attitude profileren. Er is duidelijk gemaakt dat de professioneel het meest kwetsbaar is, maar ook het sterkst staat. Een minderheid "dissipatieve elementen" of m.a.w. professionelen is blijkbaar in staat kleine veranderingen te bewerkstelligen, waardoor een doorbreken van het taboe als opwaartse spiraal op termijn mogelijk wordt.

Het **derde hoofdstuk** trachtte op de volgende vragen een antwoord te bieden:

- Wat zijn de indicatoren van de attitudes die het taboe kenmerken?
- Wat zijn de indicatoren van de attitude die een oplossing, een doorbreken van het taboe kan bewerkstelligen?

Hoofdstuk 3 werd opgedeeld volgens maatschappelijke instantie: media, hulpverlening, academisch-wetenschappelijke wereld, politiek en justitie. Per institutie werden de concrete kenmerken van de dogmatische believers- en disbelievers-attitude – dit zijn de houdingen waardoor het taboe gekenmerkt wordt – besproken. Maar daarnaast kwamen ook de concrete indicatoren van de professionele attitude – die de oplossing vormt voor het doorbreken van het taboe – aan bod. De indicatoren werden geïllustreerd a.d.h.v. de Dutroux-affaire en de nevendossiers van Neufchâteau.

Het **vierde hoofdstuk** behandelde de tweede onderzoeksvraag:

- Hoe kan de aanwezigheid van het taboe en de aanwezigheid van een eventuele oplossing hiervoor in de samenleving meetbaar gemaakt worden? M.a.w. hoe kunnen de verschillende attitudes t.a.v. vermoedens, onthulling en vervolging van KM meetbaar gemaakt worden?

Er werd een meetinstrument geconstrueerd o.b.v. de rationele methode, bestaande uit een lijst met een aantal stellingen waarover de respondenten hun visie moeten geven. De uitspraken werden hoofdzakelijk gebaseerd op en waren verwoordingen van de in hoofdstuk 3 beschreven indicatoren van de believers-, disbelievers- en professionele attitude.

Verder onderzoek a.d.h.v. dit meetinstrument is aangewezen om uiteindelijk te weten te komen of in de huidige maatschappij al voldaan kan worden aan de legendarische verzuchting van Bourlet "Si on me laisse faire"[13], ofwel dat de spiraal – voorlopig althans – zijn opwaartse beweging verder kan zetten.

---

[13] Procureur Michel Bourlet spreekt zijn historische woorden uit op 23 augustus 1996 tijdens een speciaal aan de Dutroux-affaire gewijde live-uitzending van de RTBF. Zijn uitspraak komt er nadat kinderrechtenactiviste Marie-France Botte in de studio hardop de vraag stelt of men de moed zal hebben om alle op bij Dutroux gevonden pornovideo's herkende mensen te vervolgen. Bourlet is een onderzoeker met een professionele attitude. Hij is o.w.v. deze houding al eerder een zaak ontnomen (nl. het aandelendossier in de zaak-Cools), daarom vreest hij dat hij als professioneel eveneens van de zaak-Dutroux gezet zal worden (Bulté, De Coninck & Van Heeswyck, 1999). En uiteindelijk zal men hem inderdaad "niet laten doen"…

Referenties

Achten, D. (1998, 8 januari). Mediacircus, *De Standaard*, p. 2.

Adriaenssens (Red.), *Kindermishandeling: perspectief in interacties* (pp.117-133). Leuven: Garant.

Adriaenssens, P., & Eggermont, E. (1990). Valkuilen bij kindermishandeling. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen* (pp. 117-122). Leuven: Acco.

Adriaenssens, P., & Smeyers, L. (1998). Een werkbare definitie van kindermishandeling gebruiken. In P. Adriaenssens, L. Smeyers, C. Ivens, & B. Vanbeckevoort, *In vertrouwen genomen: wat is kindermishandeling? Hoe stel je het vast? Wat kun je doen? Wat kun je verwachten?* (pp. 80-101). Tielt: Lannoo.

Adriaenssens, P., Smeyers, L., Ivens, C. & Vanbeckevoort, B. (1998). *In vertrouwen genomen: wat is kindermishandeling? Hoe stel je het vast? Wat kun je doen? Wat kun je verwachten?* Tielt: Lannoo.

Albach, F. (1990). Herinneringsproblemen na incest. In H. Baartman, A. Burgess, C. Rümke, e.a. (Red.), *Incest en hulpverlening. Preventie en voorlichting. kinderbescherming, politie en justitie. Diagnostiek en hulpverlening. Wetenschappelijk onderzoek* (pp. 164-168). Leuven: Acco.

Albers, C., & Verheyden, S. (1998, 16 januari). Mediaspecialist David d'Hooghe vindt geheim van het onderzoek relatief begrip. "Perslekken kunnen noodzakelijk zijn", *De Financieel Economische Tijd,* p. 33, 34.

Allport, W. (1966). Foreword. In N. L. Farberow (Ed.), *Taboo topics* (pp. V-X). New York: Atherton Press.

Baartman, H., Burgess, A., Rümke, C., & e.a. (Red.). (1990). *Incest en hulpverlening. Preventie en voorlichting. Kinderbescherming, politie en justitie. Diagnosiek en hulpverlening Wetenschappelijk onderzoek*. Leuven: Acco.

Baartman, H. (1990). Openingslezing: macht en onmacht bij incestueus misbruik van kinderen. In H. Baartman, A. Burgess, C. Rümke, e.a. (Red.), *Incest en hulpverlening. Preventie en voorlichting. Kinderbescherming, politie en justitie. Diagnostiek en hulpverlening. Wetenschappelijk onderzoek* (pp. 12-22). Leuven: Acco.

Baartman, H. (1990b). Enkele slotconclusies: macht en onmacht van hulpverlening en justitie. In H. Baartman, A. Burgess, C. Rümke, e.a. (Red.), *Incest en hulpverlening. Preventie en voorlichting. kinderbescherming, politie en justitie. Diagnostiek en hulpverlening. Wetenschappelijk onderzoek* (pp. 68-77). Leuven: Acco.

Baartman, H. (1991). Kindermishandeling: definities en interventies. In E. Eggermont & P. Adriaenssens (Red.), *Kindermishandeling: perspectief in interacties* (pp. 117-133). Leuven: Garant.

Baartman, H., & van Montfoort, A. (Red.). (1992). *Kindermishandeling: resultaten van een multidisciplinair onderzoek*. Utrecht: A. W. Bruna Uitgevers.

Barnett, D., Manly, J.T., & Cicchetti, D. (1993). Defining maltreatment: the interface between policy and research. In D. Cicchetti & S.L. Toth (Eds.), *Child Abuse, Child Development and social policy* (pp. 7-47). New Yersey: Ablex Publishing Corporation Norwood.

Bertrand, J.-C. (1997). *La déontologie des médias*. Paris: Presses Universitaires de France.

Beulens, E. (1999). *Over dogmatisme enerzijds en professionalisme anderzijds met betrekking tot kindermishandeling. Verkenning van de literatuur en beschrijving van een casus uit Australië*. Niet-gepubliceerde licenciaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, afdeling Psychologie en Pedagogische Wetenschappen.

Bilo, R. (1999, maart). *Florence Nightingale en het NIMBY-syndroom. De ambivalente relatie tussen gezondheidszorg en kindermishandeling.* Programma en abstracts van het Congres Kindermishandeling-Grensoverschrijdend in het Provinciehuis, Antwerpen.

Boes, A. (1984). *Konstruktie van een gestruktureerde vragenlijst voor een enquête-onderzoek bij jongeren m.b.t. beeldvorming over taken en rollen van man en vrouw in het gezin.* Niet-gepubliceerde licenciaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, afdeling Psychologie en Pedagogische Wetenschappen.

Boomkamp, J.W., & Zandberg, T. (1986). *Attitudeschaal voor VSO-LOM jongeren: een (voorlopige) attitudeschaal voor jongeren, geplaatst op een school voor leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, afdeling voortgezet speciaal onderwijs.* Haren: Sassenhein.

Bootzin, R.R., Bower, G.H., Crocker, J., & Hall, E. (1991). *Psychology today: an introduction.* New York: McGraw-Hill.

Bouckaert, L. (1991). Gezin, economie en samenleving: een christelijk perspectief. In E. Eggermont & P. Adriaenssens (Red.), *Kindermishandeling: perspectief in interacties* (pp.242-262). Leuven: Garant.

Brinckman, B., & Deltour, P. (1998, 31 januari). "Dit werkt destabiliserend". Minister Eric Van Rompuy stelt geloofwaardigheid van de media in zaak X1 in vraag, *De Morgen,* p. 5.

Britse politie rolt kinderpornonetwerk op. (1998, 8 juli). *De Morgen,* p.15.

Buddingh, C. (Red.). (1992). *Spectrum citatenboek.* Utrecht: Het Spectrum.

Bulté, A., De Coninck, D., & Van Heeswyck, M.-J. (1999). *De X-dossiers. Wat België niet mocht weten over de zaak-Dutroux.* Antwerpen: Houtekiet.

Cauwelier, D. (Red.). (1982). *Ethiek van de hulpverlening.* Antwerpen: Van Loghum Slaterus.µ

Chagoll, L. (1984). *Voor een glimlach van een kind: integrale tekst van de film over kindermishandeling.* Leuven: Infodok.

Cicchetti, D., & Toth, S.L. (1993). *Child Abuse, Child Development and social policy.* New Yersey: Ablex Publishing Corporation Norwood.

Clara, R (1990). Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen: de ervaringen van de vertrouwensartscentra van Antwerpen, Brussel en Leuven* (pp. 9-22). Leuven: Acco.

Clara, R. (Red.). (1990). *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen: de ervaringen van de vertrouwensartscentra van Antwerpen, Brussel en Leuven.* Leuven: Acco.

Coveliers, H. (1998, 21 januari). Welke waarde weegt het zwaarst? *De Morgen,* p.7.

Cumberbatch, G. (1989). Overview of the effects of the mass media. In G. Cumberbatch & D. Howitt (1989), *A measure of uncertainty: the effects of the mass media* (pp. 1-20). London: John Libbey.

Cumberbatch, G., & Howitt, D. (1989). *A measure of uncertainty: the effects of the mass media.* London: John Libbey.

De Coninck, D. (1998, 21 augustus). Meningen over Dutroux. "Grote complotten bestaan niet, kleine wel", *De Morgen,* p. 8.

De Coninck, D. (1998b, 1 december). Ononderzoekbaar. *De Morgen* [bijlage], p. 115.

De Groof, J., & Vermeire, J. (1983). *Algemeen normatief kader voor de media. Mediawetgeving 1.* Brussel: Centrum voor politieke, economische en sociale studies.

De Moor, F. (1998, 16 december). De rat en het herderinnetje, *Knack,* 32-36.

De Munter, A. (1998). *Vraagstukken. Methoden van onderzoek in de pedagogische wetenschappen. Empirisch-analytische methoden m.i.v. statistiek.* Leuven: Acco.

De Munter, A. (2000). *Vraagstukken. Methoden van onderzoek in de pedagogische wetenschappen. Empirisch-analytische methoden m.i.v. statistiek* (3e herziene druk). Leuven: Acco.

de Ruiter, J. (1993). Het kind en de grondrechten. In A. Groen & A. van Montfoort (Red.), *Kinderen beschermen en jeugd hulp verlenen* (pp. 175-192). Arnhem: Gouda Quint BV.

De Stoop, C. (1997, 15 januari). Het klankbord van de straat. *Knack,* 4-5.

Dekeyser, M., & De Munter, A. (1988). *De visie van leerkrachten op het tweedekansonderwijs* (onderzoeksrapport 6). Leuven: Katkolieke Universiteit Leuven, afdeling Pedagogische Wetenschappen.

Dekeyser, W. (1995). *De backlash met betrekking tot seksuele kindermishandeling: literatuurstudie en een gevalstudie uit de VS.* Niet-gepubliceerde licenciaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, afdeling psychologie en pedagogische wetenschappen.

Demeyer, P. (1998, 31 maart). We betaalden zelfs Regina's stookolie, *Het Nieuwsblad,* p. 3.

Dent, H., & Flin, R. (1992). *Children as witnesses.* Chichester: John Libbey & Sons.

Desmet, Y. (1998, 7 januari). Geloven. *De Morgen,* p. 2.

Desmet, Y. (1998b, 21 januari). Netwerken. *De Morgen,* p. 2.

Deweerdt, M., De Ridder, C., & Dillemans, R. (1994). *Wegwijs politiek.* Leuven: Davidfonds.

Dierick (2000). *De zes aspecten van het Nederlands.* Niet-gepubliceerde studentencursus, Pius-X - college Tessenderlo.

Draijer, N. (1990). Ontwikkelingen in de hulpverlening aan seksueel misbruikte kinderen en jongeren. In H. Baartman, A. Burgess, C. Rümke, e.a. (Red.), *Incest en hulpverlening. Preventie en voorlichting. Kinderbescherming, politie en justitie. Diagnostiek en hulpverlening. Wetenschappelijk onderzoek* (pp. 80-88). Leuven: Acco.

Durnez, E., & Pironet, E. (1997, 18 oktober). "De krant draait niet enkel om de centen", *De Financieel Economische Tijd*, p. 6, 7.

Eagly, A.H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes.* Orlando: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.

Echtgenoot Regina Louf betrapt met minderjarig meisje. (1998, 7 november). *Het Nieuwsblad*, p. 1.

Eeland, K., & Woelinga, H. (1992). Organisatorische aspecten van de hulpverlening inzake seksueel misbruik van kinderen. In H. Baartman & A. Van Montfoort (Red), *Kindermishandeling: resulltaten van een multidisciplinair onderzoek* (pp. 186-203). Utrecht: A.W. Bruna Uitgevers.

Eggermont, E. (1990). Definitie van kindermishandeling. In R. Clara (Red), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen* (pp. 25-30). Leuven: Acco.

Eggermont, E., & Adriaenssens, P. (Red.). (1991). *Kindermishandeling: perspectief in interacties.* Leuven: Garant.

Ensink, B. (1990). Dissociatieve verschijnselen bij seksueel misbruikte vrouwen. In H. Baartman, A. Burgess, C. Rümke, e.a. (Red.), *Incest en hulpverlening* (pp. 38-43). Leuven: Acco.

Eppink, D.J. (1998, 4 februari). Journalistiek van de verschroeide aarde, *De Standaard*, p. 11.

Eppink, D.J. (1998b, 13 oktober). Van Rompuy geeft foutenmakers vrijbrief, zegt Verwilghen. *De Standaard*, p. 1.

Eppink, D.J. (1998c, 13 oktober). "Ik vraag één ding: laat mij voortdoen". Marc Verwilghen over de kamercommissie Justitie, Verhofstadt en "de ondermaatste aanvallen". *De Standaard*, p. 2.

Farberow, N. L. (Ed). (1966). *Taboo topics.* New York: Atherton Press.

Garbarino, J. (1985). Commentary: child maltreatment and the mass media. *Child abuse and neglect, 9,* 561.

Geens, H. (1999). De eenmansoorlog van psychiater Marc Reisinger. "Misschien kan justitie me nu in beschuldiging stellen wegens illegale erecties", *Humo, 3046,* 30-35.

Groen, A., van Montfoort, A. (Red.). (1993). *Kinderen beschermen en jeugd hulp verlenen.* Arnhem: Gouda Quint BV.

Hechler, D. (1988). *The battle and the backlash: the child sexual abuse war.* Massachusetts/Toronto: D. C. Heath and Company.

Helon, F. (2000). *Media* (Niet-gepubliceerd verslag). Opwijk: Auteur.

Hermans, A. (1999). *Vraagstukken uit de historische pedagogiek. Deel 1: de pedagogische theorieën. Spraakmakers over opvoeding en sekse.* Leuven: Acco.

Hobbs, C.J., Hanks, H.G.I., & Wynne, J.M. (1993). *Child abuse and neglect: a clinician's handbook.* Edinburgh: Churchill livingstone.

Hoofdonderzoek Nihoul naar correctionele. (1998, 24 juni), *De Morgen,* p. 1.

Hooghe, M. (1997). *Het witte ongenoegen: hoop en illusie van een uniek experiment.* Groot-Bijgaarden: Globe.

Hutsebaut, F. (1990). Kindermishandeling en justitie. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen* (pp. 151-176). Leuven: Acco.

Huysentruyt, S. (1997, 24 oktober). De massalegitimatie van de media. De pers als straatmegafoon, *De Financieel Economische Tijd,* p. 8, 9.

Ilegems, D., & Sauviller, R. (1998). Ik heb meegedaan. Ik heb mee gedood. Het was dat of er zelf in blijven. *Humo, 2993*, 20-28.

Ilegems, D., & Sauviller, R. (1998b). Marc Verwilghen na de X'en. Pedofilienetwerken bestaan daar is geen twijfel meer over. *Humo, 2994*, 4-6.

Ivens, C. (1998). Hulpverlening bij kindermishandeling: de toepassing. In P. Adriaenssens, L. Smeyers, C. Ivens, & B. Vanbeckevoort (1998), *In vertrouwen genomen: wat is kindermishandeling? Hoe stel je het vast? Wat kun je doen? Wat kun je verwachten?* (pp. 165-184). Tielt: Lannoo.

Jacobs, F. (2000, 2 augustus). " Partijen kunnen zich niet herprofileren", *Het Belang van Limburg*, p. 5.

Jones, D. (1991). Ritualism and child sexual abuse. *Child abuse and neglect, 15*, 163-170.

Kelchtermans, G. (1994). *De professionele ontwikkeling van leerkrachten basisonderwijs vanuit het biografisch perspectief.* Leuven: Universitaire Pers.

Kloosterman, W. (1990). De stand van zaken bij politie en justitie. In H. Baartman, A. Burgess, C. Rümke, & e.a. (Red.), *Incest en hulpverlening. Preventie en voorlichting. Kinderbescherming, politie en justitie. Diagnosiek en hulpverlening. Wetenschappelijk onderzoek* (pp. 246-253). Leuven: Acco.

Koers, A.J. (1981). *Kindermishandeling.* Rotterdam: AD Donker.

Kurtz, P. (1994). Ketters, dwarsliggers of vraagstellers? Het nieuwe skepticisme van Paul Kurtz. *Skepter, 7*, 22-26.

Lacante, M., & Schodts, L. (1996, mei). *"Wie" studeert "wat" en "waarom".* Lezing ter gelegenheid van de Landelijke Dag Studievaardigheden, Rotterdam.

Lacante, M., & Schodts, L. (1996b). *Studiekeuze en loopbaanontwikkeling aan de universiteit. Anders bij vrouwen dan bij mannen?* (Onderzoeksrapport nr. 66). Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, afdeling Psychologie.

Lacante, M., & Schodts, L. (1997). *Studie- en beroepskeuze van universiteitsstudenten: een empirisch onderzoek.* (Onderzoeksrapport nr. 72). Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, Research center for motivation and time perspective.

Lamers-Winkelman, F. (1999, maart). *Ze groeien er wel overheen...of willen we het gewoon niet zien. De ambivalente relatie tussen jeugdhulpverlening en kindermishandeling.* Programma en abstracts van het Congres Kindermishandeling in het Provinciehuis, Antwerpen.

Lampo, A., & Marneffe, C. (1990). Hulpverleningsprincipes. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen* (pp. 107-116). Leuven: Acco.

Lanning, K. V. (1992). *Child sex rings: a behavioral analysis for criminal justice professionals handling cases of child sexual exploitation.* Washington: National center for missing and exploited children in cooperation with the Federal Bureau of Investigation.

Lanning, K. (1996). Opinion: The "Witch Hunt", the "Backlash", and Professionalism. *The APSAC Advisor,* 9(4), 8-12.

Leijssen, M. (1995). *Gids voor gesprekstherapie.* Utrecht: De Tijdstroom.

Leijten, J. (1992). *De verschrikkelijke eenzaamheid van de inbreker.* Leuven: Kritak.

Lemon, N. (1973). *Attitudes and their measurement.* London: B.T. Batsford LTD.

Lenaerts, M. (1990). Emotionele mishandeling: signalen en diagnose. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen* (pp. 55-66). Leuven: Acco.

Lenaerts, M. (1990b). Melden. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen* (pp. 99-106). Leuven: Acco.

Lens, W., Van Avermaet, E., & Eelen, P. (1996). *Inleiding in de psychologie.* Leuven: Universitaire pers.

Louf, R. (1998). *Zwijgen is voor daders.* Antwerpen: Houtekiet.

Luyten, A. (2000, 30 oktober). De vechtersaard van Laurent Arnauts, ex-advocaat van de Benaïssa's. "Mensen durven niet genoeg", *De Standaard,* p. 18.

Michiels, M. (1990). Lichamelijke kindermishandeling. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen: de ervaringen van de vertrouwensartscentra van Antwerpen, Brussel en Leuven* (pp. 39-52). Leuven: Acco.

Michiels, M. (1990b). Gevolgen van kindermishandeling. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen* (pp. 91-98). Leuven: Acco.

Michiels, M., Schep, J., Steemans, L., & ter Meulen, M. (1999, maart). *De eeuw van het kind: verleden of toekomst.* Programma en abstracts van het Congres Kindermishandeling-Grensoverschrijdend in het Provinciehuis, Antwerpen.

Moors, J., & Wemekamp, H. (1983). *Handen thuis: opstellen voor hulpverleners over geweld.* Deventer: Van Loghum Slaterus.

Moors, J., & Wemekmap, H. (1983). Inleiding. In J. Moors & H. Wemekamp (Red.), *Handen thuis: opstellen voor hulpverleners over geweld* (pp. 6-13). Deventer: Van Loghum Slaterus.

Myers, J.E.B. (1994). Definition and origins of the backlash against child protection. In J.E.B. Myers (Ed.), *The backlash: child protection under fire,* (pp. 17-30). Thousand oakes/California: Sage Publications.

Myers, J.E.B. (Ed). (1994). *The backlash: child protection under fire.* Thousand Oakes/California: Sage Publications.

Naast believers en disbelievers zijn er ook nog professionals. (1998, 12 januari). *De Morgen,* p. 7.

Neyt, G. (2000, 28 december). "Regina moet eerste stap zetten", *Het Volk*, p. 10.

Nicolas, A.D. (1993). *Les relations presse, police, justice en Belgique.* Liège: Antoine Degive.

Nisbett, R., & Ross, L. (1980). *Human inference: strategies and shortcomings of social judgement.* London: Prentice-hall.

Noordhoek-van der Staay, J. (1992). Definiëring, prevalentie en incidentie van kindermishandeling. In H. Baartman & A. van Montfoort (Red.), *Kindermishandeling: resultaten van een multidisciplinair onderzoek* (pp. 40-53). R.K. Utrecht: A. W. Bruna Uitgevers.

Nu kunnen we de boeken wel sluiten. (1998, 25 juni). *De Morgen,* p. 2.

Olafson, E., Corwin, D. L., & Summit, R.C. (1993). Modern history of child sexual abuse awareness: cycles of discovery and suppression. *Child Abuse and Neglect, 17,* 7-24.

Onghena, P. (1996). *Methoden van onderzoek in de pedagogische wetenschappen: empirisch-analytische methoden m.i.v. statistiek: eerste deel.* Niet-gepubliceerde studentencursus, Katholieke Universiteit Leuven, afdeling pedagogische wetenschappen.

Orthony, A., Clore, G.L., & Collins, A. (1988). *The cognitive structure of emotions.* Cambridge: University Press.

Peeters, A. (1994). *Incest: onmacht en taboe: een literatuurstudie naar de mechanismen van seksueel misbruik van kinderen en naar het zwijgen erover door individu en maatschappij.* Niet-gepubliceerde licenciaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, afdeling psychologie en pedagogische wetenschappen.

Pelleriaux, K. (1998, 11 augustus). De heks moest branden. *De Standaard,* p. 2.

Putnam, W. (1997). *Dissociation in children and adolescence*. New York: The Guilford Press.

Pyck, K. (1998). *Vraagstukken uit de kinder- en jeugdpsychiatrie.* Leuven: Acco.

Pyck, K. (1999). *Brief van Breek De Stilte aan voorzitter van de Commissie Justitie.* (Verkrijgbaar bij Waakzaamheidsplatform Breek De Stilte

Pyck, K. (1999b, april). *Vragen aan politieke partijen.* Paper aangeboden in het kader van het debat "Dutroux, Nihoul en consorten: enkele politieke problemen", Katholieke Universiteit Leuven.

Pyck, K. (1999c, november). *De rol van experten bij getuigenverklaringen.* Paper aangeboden in het kader van het debat met Karel Pyck en Harald Merckelbach, Vrije Universiteit Brussel.

Pyck, K. (1999d). *Kinder- en jeugdpsychiatrie.* Niet-gepubliceerde studentencursus, Katholieke Universiteit Leuven, afdeling Geneeskunde.

Pyck, K. (1999e). Het getuigenis van X1 herbekeken, *Directieve therapie, 19,* 195-203.

Rogiers, F. (1998, 20 januari). De demagogie van de antidemagogen. *De Morgen,* p. 7.

Rossen, B. (1989). *Zedenangst, het verhaal van Oude Pekela.* Amsterdam/Lisse: Swets en Zeitlinger B.V.

Rothen, J. (1990). Een therapiemodel om herinneringsprobelemen te behandelen. In H. Baartman, A. Burgess, C. Rümke, e.a. (Red.), *Incest en hulpverlening. Preventie en voorlichting. kinderbescherming, politie en justitie. Diagnostiek en hulpverlening. Wetenschappelijk onderzoek* (pp. 169-172). Leuven: Acco.

Sauviller, D., & Ilegems, D. (1998). Achter de schermen van de commissie-Dutroux: memoires van Marc Verwilghen. "Dit is slechts het topje van de ijsberg". *Humo,* 3040, 14-20.

Sauviller, D., & Ilegems, D. (1998b). Achter de schermen van de commissie-Dutroux: memoires van Marc Verwilghen (2). "Als de Cel Verdwijningen zijn werk correct had gedaan, hadden wellicht meer dan twee kinderen ervan kunnen genieten". *Humo,* 3041, 34-42.

Sauviller, D., & Ilegems, D. (1998c). Achter de schermen van de commissie-Dutroux: memoires van Marc Verwilghen (4). "Voor mij is de affaire-Dutroux een zaak van georganiseerde misdaad". *Humo*, 3043, 124-129.

Sauviller, D., & Illegems, D. (1998d). Achter de schermen van de commissie-Dutroux: memoires van Marc Verwilghen (5). "Zo lek als een mandje". *Humo*, 3044, 124-125.

Segers, A. (1998, 5 mei). Pedofilie en justitie. *De Morgen*, p. 7.

Smeyers, L. (1998). Hulpverlening bij kindermishandeling: de krachtlijnen. In P. Adriaenssens, L. Smeyers, C. Ivens, & B. Vanbeckevoort (1998), *In vertrouwen genomen: wat is kindermishandeling? Hoe stel je het vast? Wat kun je doen? Wat kun je verwachten?* (pp.151-164). Tielt: Lannoo.

Steyaert, R. (1990). Voorwoord. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen* (pp. 7-8). Leuven: Acco.

Sturtewagen, B. (1998, 22 januari). Believers verliezen nooit. *De Standaard*, p. 12.

Sturtewagen, B. (1998b, 20 juni). Heksenjacht. *De Standaard*, p. 16.

Summit, R.C. (1988). Hidden victims, hidden pain: societal avoidance of child sexual abuse. In G. E. Wyatt & G. J. Powell (Eds), *Lasting effects of child sexual abuse* (pp.39-60). London:Sage Publications.

Summit, R.C. (1993). Uses and abuses of research: cross-currents of community exploitation. In J. Waterman, R.J. Kelly, M.K. Oliveri, & J. McCord (Eds.), *Behind the playground walls. Sexual abuse in preschools* (pp. 261-277). New York: The Guilford Press.

Swelheim, I. (1968). *Het taboe in onze realiteit.* 's-Gravenshage: Stichting Uitgeverij NVSH.

Tanghe, F. (1998, 26 januari). Magistraten verworden tot technici van het recht. *De Morgen*, p. 6.

Ter Meulen, J., Schep, L., & Steemans, L. (5 maart 1999). *Kindermishandeling: grensoverschrijdend.* Programma en abstracts van het Congres Kindermishandeling in het Provinciehuis, Antwerpen.

Thys, M. (1995). In M. Thys & R. Vermote (Red.),). *Trauma en taboe: psychoanalytische beschouwingen over incest* (pp. 85-113). Leuven: Garant.

Thys, M., & Vermote, R. (Red.) (1995). *Trauma en taboe: psychoanalytische beschouwingen over incest.* Leuven: Garant.

Van Avermaet, E. (1995, september). *Slottoespraak op de academische plechtigheid " van Wetenschap naar Samenleving".* Niet-gepubliceerde lezing, Katholieke Universiteit Leuven, Universitaire Overheid.

Van Avermaet, E. (datum onbekend). *De sociaal-psychologische benadering van attitudes: een kritische analyse.* Niet-gepubliceerde lezing.

Van Dale: Groot Woordenboek der Nederlandse taal. (1995, 12de editie, herziene druk). Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

Van Dantzig, A. (1999, maart). *Slotbeschouwing: wat doen onze regeringen?* Programma en abstracts van het Congres Kindermishandeling-Grensoverschrijdend in het Provinciehuis, Antwerpen.

Van Den Driessche, P. (1998, 8 januari). Publiciteitsstunt, *Het Nieuwsblad*, p. 2.

Van Den Driessche, P. (1998b, 9 januari). Gevaarlijke ontwikkeling, *Het Nieuwsblad*, p. 2.

Van Den Driessche, P. (1998c, 17 januari). Alleen verliezers, *Het Nieuwsblad*, p. 2.

Van Den Driessche, P. (1998d, 11 februari). Excuses aanbieden, *Het Nieuwsblad*, p. 2.

Van Den Driessche, P. (1998, 30 april). Grote schade. *Het Nieuwsblad*, p. 2.

Van Dijck, J. (1985). Inleiding: de regels van het spel. In J. Van Dijck, J. Greven, G. Schuijt, M.L. Snijders, *Ethiek in de journalistiek*

Van Dijck, J., Greven, J., Schuijt, G., Snijders, M.L. (1985). *Ethiek in de journalistiek.* Amsterdam: Otto Cramwinckel.

Van Dorsselaer, I. (1998, 29 april). Waarom Brussel getuige niet gelooft, *De Standaard,* p. 4.

Van Dorsselaer, I. (1998b, 11 augustus). De uppercut van Neufchâteau. *De Standaard,* p. 2.

Van Dorsselaer, I., & Verwaest, J.-C. (1998, 25 april). Regina Louf was er niet bij, *Het Nieuwsblad,* p. 10.

Van Dorsselaer, I., & Winckelmans, W. (1998, 14 augustus). De blues van het witte België, *De Standaard,* p. 2.

Van Heeswyck, M.-J. (1998, 13 mei). X1: des aveux qui dérangent, *Télémoustique,* 22-23.

Van Loon, T. (1998, 19 januari). Democratie en een gestoorde rechtsorde. *De Morgen,* p. 6.

Van Praet, L. (1999). *Naar een nieuwe deontologie? Zin en onzin van mediatisering rond kindermishandeling en sexueel misbruik.* Niet-gepubliceerde paper, Katholieke Universiteit Leuven, afdeling pedagogische wetenschappen.

Van Rompuy, H. (1998). *Vernieuwing in hoofd en hart. Een tegendraadse visie.* Leuven: Davidsfonds.

Vanmarcke, D., & Igodt, P. (1990). Na tien jaar incest: meer vragen dan antwoorden. In R. Clara (Red.), *Kindermishandeling en -verwaarlozing in Vlaanderen* (pp. 123-132). Leuven: Acco.

Verbeke, L.H., & Neels, L. (1998, 24 januari). Actueel pleidooi voor oude waarden. *De Morgen, p.6.*

Verschueren: Groot geïllustreerd Woordenboek. (1991, 9de editie, herziene druk). Antwerpen: Standaard Uitgeverij.

Waterman, J., Kelly, R. J., Oliveri, M. K., & McCord, J. (Eds.). (1993). *Behind the playground walls. Sexual abuse in preschools.* New York: The Guilford Press.

Wielemans, W. (1993). *Voorbij het individu.* Leuven: Garant.

Wielemans, W. (1998). *Opvoeding en onderwijs in relatie tot maatschappij en cultuur.* Leuven: Acco.

Willems, J.C.M. (1998). *Wie zal de opvoeders opvoeden? Kindermishandeling en het recht van het kind op persoonswording.* Den Haag: T.M.C. Asser Press.

Wolters, W.H.G. (Red.). (1977). *Het mishandelde kind: herkenning, hulpverlening, preventie.* Nijkerk: Calmbach.

Wyatt, G. E., & Powell, G. J. (1988). *Lasting effects of child sexual abuse.* London: Sage Publications.

Bijlage

Opdracht voor de rechters

In het kader van mijn thesis over het maatschappelijk taboe omtrent KM, stel ik een vragenlijst samen. In een eerste stap heb ik een 69 uitspraken verzameld. Hieruit moet er een keuze gemaakt worden. Eén van de middelen hiertoe is het gebruik van beoordelaars. Het is dan ook met deze bedoeling dat ik u contacteer.
Uw medewerking bestaat erin de opdracht uit te voeren die hier verder wordt toegelicht.

Er zijn, zoals gezegd, 69 uitspraken. Deze uitspraken zijn genummerd. U vindt ze vanaf pagina 8.

De uitspraken gaan over drie begrippen: "believers-attitude", "disbelievers-attitude" en "professionele attitude". Opdat elke beoordelaar hetzelfde zou verstaan onder deze drie begrippen, is een beschrijving van deze begrippen bijgevoegd. Op pagina 2 en 3 vindt u de beschrijving van de "believers-attitude", op pagina 4 en 5 die van de "disbelievers-attitude" en op pagina 6 en 7 die van de "professionele attitude".

Uw opdracht is de volgende:
Lees de uitspraken één voor één en beoordeel of dit een uitspraak is die behoort tot een "believers-attitude", een "disbelievers-attitude" of een "professionele attitude". Dit doet u door op pagina 10 het nummer van de uitspraak te plaatsen onder één van de drie begrippen, of indien u vindt dat een uitspraak geen enkel van de drie begrippen meet, of indien u vindt dat een uitspraak geen eenduidige meting is van één van de begrippen, maar ondergebracht kan worden bij meerdere, plaatst u deze uitspraak bij "niet te plaatsen". Telkens u een uitspraak zet onder de categorie "niet te plaatsen", moet u een verantwoording hiervoor geven. Dit kan u doen op de bijgevoegde blanco bladen. Hier kan u ook andere opmerkingen en vragen kwijt.

Maar voor u begint is het dus belangrijk dat u de bijgevoegde beschrijving van de begrippen doorneemt, zodat u uw beoordeling kan maken op dezelfde criteria als de anderen.

DANK VOOR UW MEDEWERKING.